

TEORIJA IN PRAKSA UREJANJA PROSTORA

IGRA USTVA RJALNOSTI

CREATIVITY GAME

THEORY AND PRACTICE OF SPATIAL PLANNING

IGRA USTVARJALNOSTI

TEORIJA IN PRAKSA UREJANJA PROSTORA

CREATIVITY GAME

THEORY AND PRACTICE OF SPATIAL PLANNING

KAZALO CONTENTS

I. UVODNIKI EDITORIALS

- Alma Zavodnik Lamovšek, Alenka Fikfak: ROJSTVO NOVE REVIJE
THE BIRTH OF A NEW JOURNAL 8
- Matjaž Mikoš: REVIJI NA POT
ON THE FIRST ISSUE 10
- Peter Gabrijelčič: (RAZIS)KOVANJE PROSTORA
SPATIAL STUDIES REVISITED 12
- Andrej Pogačnik: INTEGRALNO NAČRTOVANJE
INTEGRATED PLANNING 16
- Miha Dešman: ČEMU SPLETNA REVIJA ZA RAZISKOVANJE IN TEORIJU V ARHITEKTURI IN URBANIZMU?
WHY HAVE AN ELECTRONIC JOURNAL ON RESEARCH AND
THEORY IN ARCHITECTURE AND URBAN DESIGN? 19
- Mojca Golobič: LE V USTVARJALNOSTI JE PRIHODNOST VARSTVA KRAJINE
THE ONLY FUTURE OF LANDSCAPE PROTECTION LIES IN CREATIVITY 24

II. RAZPRAVA DISCUSSION

- Maurizio Bradaschia: TEORIJA IN PRAKSA V ARHITEKTURI, REFLEKSIJA
THEORY AND PRACTICE IN ARCHITECTURE, A REFLECTION 30

III. ČLANKI ARTICLES

- Cristian Suau: MINIMALNA PRAVILA IGRE: OKOLJSKO PRIMERNA ZASNOVA IN NIZKOTEHNOLOŠKA IZDELAVA V BIROJIH
MINIMUM GAME PLANS: ECO-DESIGN AND LOW-TECH FABRICATION IN STUDIOS 34
- Živa Deu: VLOGA IN POMEN DELAVNIC V RAZVOJNEM VAROVANJU DEDIŠČINE
ROLE AND IMPORTANCE OF WORKSHOPS IN THE DEVELOPMENT OF HERITAGE PROTECTION 40
- Tadeja Zupančič: PRIDOBIVANJE OBČUTKA ZA PROSTORSKA RAZMERJA Z MODELIRANJEM
IN IZVAJANJEM OBJEKTOV NA TERENU
ENHANCEMENT OF SCALE-RELATED SENSITIVITY THROUGH
FIELD-WORK PROTOTYPING AND MATERIALIZATIONS 46
- Tomaž Krušec: PREDNOSTI IN POMANJKLJIVOSTI RAZLIČNIH OBLIK ŠTUDENTSKIH DELAVNIC: PRIMER DELAVNICE
V KRIŽEVCIH PRI LJUTOMERU IN ARHITEKTURNE DELAVNICE JELOVICA
COMPARISON OF THE ARCHITECTURAL AND URBAN DESIGN WORKSHOP:
IN THE TOWN OF KRIŽEVCI PRI LJUTOMERU AND THE JELOVICA ARCHITECTURAL WORKSHOP 54

Saja Kosanović, Branislav Folić: ZELENE VSEBINE V ARHITEKTURNIH UČNIH NAČRTIH – OBSEG IN VSEBINA GREEN THEMES IN ARCHITECTURAL CURRICULUM – SCOPE AND CONTENT	60
Cristian Suau: TRANSGRESIVNI URBANIZEM: (OB)MEJNA OBMOČJA IN URBANA NEFORMALNOST AMERIŠKIH MEST OB VSEAMERIŠKI CESTI TRANSGRESSIVE URBANISM: BORDERLANDS AND URBAN INFORMALITY OF AMERICAN CITIES ALONG THE PAN-AMERICAN HIGHWAY	68
Peter Šenk, Uroš Lobnik: URBANISTIČNO-ARHITEKTURNA DELAVNICA KOT PRILOŽNOST ZA TEORETSKO REFLEKSIJO: PRIMER MEDNARODNE URBANISTIČNO-ARHITEKTURNE DELAVNICE MARIBOR-JUG URBAN-ARCHITECTURAL WORKSHOP AS AN OPPORTUNITY FOR THEORETICAL REFLECTION: EXAMPLE OF THE INTERNATIONAL URBAN-ARCHITECTURAL WORKSHOP MARIBOR-SOUTH	78
Gregor Čok: URBANISTIČNE DELAVNICE MED TEORIJO IN PRAKSO: POMEN PROSTORSKIH IN PROGRAMSKIH IZHODIŠČ PRI METODI PLANIRANJA IN NAČRTOVANJA URBANIST WORKSHOPS BETWEEN THEORY AND PRACTICE: THE IMPORTANCE OF SPATIAL AND PROGRAMME REFERENCE LEVELS IN THE PLANNING METHOD	86
Mia Crnič, Janez Peter Grom, Alenka Fikfak: CENTRALNI PROSTOR OBČINSKEGA SREDIŠČA: RAZISKOVANJE KAZALNIKOV GRAJENEGA PROSTORA V MANJŠIH NASELJIH THE CENTRAL AREA OF A MUNICIPAL CENTRE: A STUDY ON THE INDICATORS OF THE BUILT ENVIRONMENT IN SMALL SETTLEMENTS	96
IV. PROJEKTI PROJECTS	
TIGR – TRAJNOSTNO IN INOVATIVNO GRADBENIŠTVO: RAZVOJ KONCEPTA STAVBE TIGR – SUSTAINABLE AND INNOVATIVE CIVIL ENGINEERING: THE DEVELOPMENT OF THE BUILDING CONCEPT	108
ATRIUM – ARHITEKTURA TOTALITARNIH REŽIMOV DVAJSETEGA STOLETJA V UPRAVLJANJU MEST ATRIUM – ARCHITECTURE OF TOTALITARIAN REGIMES OF THE XXTH CENTURY IN URBAN MANAGEMENT	110
PREOBLIKOVANJE ŠTUDIJSKEGA PROGRAMA ARHITEKTURA V ENOVITI INTEGRIRANI MAGISTRSKI PROGRAM V SKLADU S STANDARDI EU (RAZISKAVE), 530440-TEMPUS-1-2012-ME-TEMPUS-JPCR RESTRUCTURING OF THE STUDY PROGRAMME IN ARCHITECTURE TO THE LONG-CYCLE INTEGRATED MASTER'S STUDY PROGRAMM IN LINE WITH EU STANDARDS (RESEARCH) 530440-TEMPUS-1-2012-ME-TEMPUS-JPCR	112
V. DELAVNICE WORKSHOPS	114
LOKACIJE DELAVNIC WORKSHOP LOCATIONS	175
VI. NATEČAJI COMPETITIONS	178
VII. PREDSTAVITVE PRESENTATIONS	186
VIII. SEZNAM AVTORJEV LIST OF CONTRIBUTORS	192
IX. SPLOŠNA NAVODILA AVTORJEM GENERAL INSTRUCTIONS TO AUTHORS	196

I.

UVODNIKI

EDITORIALS

Alma Zavodnik Lamovšek, Alenka Fikfak

ROJSTVO NOVE REVIJE

THE BIRTH OF A NEW JOURNAL

Marsikdo se je v času snovanja nove revije spraševal: Čemu? In to v časih, ko je na eni strani dostopnost do številnih revij in publikacij z vseh področij skoraj neomejena, na drugi strani pa kakovostne informacije postajajo vedno dražje in zato težko dosegljive.

Najin odgovor je bil: Morda prav zato! Da pokažemo, da z veliko mero ustvarjalnosti, igrivosti in zagnanosti lahko dosežemo veliko, kar ni nujno tudi drago. Namen je torej izkoristiti sodobno komunikacijsko tehnologijo, ki omogoča izdajo revije v digitalni obliki in brezplačen dostop do revije. Gradimo tako rekoč odprtokodno revijo, ki jo bomo gradili skupaj z avtorji prispevkov. Za doseganje visoke kakovostne ravni pa bomo zasledovali dve misli: interdisciplinarnost in široko mednarodno zastopanost avtorjev in uporabnikov revije. Eno in drugo je pogoj za pretok kakovostnega znanja, izkušenj in dobrih praks v širokem krogu strokovnjakov, ki se ukvarjajo z urejanjem prostora z različnih vidikov.

Zamisel o ustanovitvi nove revije kljub vsemu ni zrastle iz nič, temveč iz uspešne znanstvene monografije z naslovom »Igra ustvarjalnosti – urbanistične, urbanistično-arhitekturne in planerske delavnice«, ki je izšla leta 2012. Glavni naslov Igra ustvarjalnosti, ki poudarja, da moramo biti tudi v znanosti in stroki igrivi, predvsem pa ustvarjalni, smo ohranili ter mu dodali podnaslov »teorija in praksa urejanja prostora«.

K snovanju prve številke revije smo tako namenoma povabili člane mednarodnega uredniškega odbora, ki so se vabilu prijazno odzvali in iz

The launch of a new journal made many a person wonder: Why a new journal? Indeed, these are the times of almost unlimited access to many journals and publications in all disciplines; however, high quality information is getting more expensive by the minute and, as a result, it is becoming less attainable.

Our answer was: Perhaps that is precisely the reason! To show that with a great deal of creativity, playfulness and enthusiasm, many things, and not necessarily expensive, can be achieved. Our aim is to make use of state-of-the-art communication technology that enables the running of an electronic journal and open access to the journal. We are developing an open-source journal that will entail a joint effort by the authors of the submissions. To achieve a high level of quality, we will pursue two lines of thought: interdisciplinarity and a broad international representation of authors and journal users. Both are conditions for the flow of quality knowledge, experience and good practices among a wide circle of experts who deal with different aspects of spatial planning.

The idea behind the founding of the new journal is not a new one; it emerged from a successful scientific monograph entitled »Creativity Game – urban design workshops, urban-architectural workshops and spatial planning workshops«, published in 2012. The main title Creativity Game – which emphasises the need for playfulness in science and profession, and, first and foremost, the need for creativity – was preserved and a subtitle was added: »Theory and Practice of Spatial Planning«.

UVODNIK EDITORIAL

ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

različnih vidikov prispevali k nastanku široko zasnovane in interdisciplinarne mednarodne revije. Predstavljene vsebine se med seboj dopolnjujejo in nedvoumno kažejo, kako široko in pomembno je področje urejanja prostora, v katerega vstopajo raznolike in številne stroke. Avtorji v svojih prispevkih izpostavljajo pomen razvoja znanosti v vedah, ki so po svoji naravi sicer aplikativne in hkrati opozarjajo, kako pomembni so razvoj konceptnega razmišljanja, oblikovanje različnih prostorskih scenarijev, projektni pristop, stik z lokalno skupnostjo, iskanje praktičnih, inovativnih rešitev in spodbujanje kreativnosti, neposreden prenos znanja študentom kot tudi razvoj samega študija. In še bi lahko naštevali. Poleg teh prispevkov je prva številka namenjena tudi predstavitev delavnic, natečajev in drugih projektov, ki jih vidimo kot nujni element pri povezovanju teoretičnih, znanstvenih in strokovnih izkušenj.

Na tem mestu bi se radi vsem zahvalili za izražene misli in si želiva, da bi revija kmalu polno zaživela. Zahvala pa velja tudi celotni ekipi, ki je pripomogla k nastanku revije, nemalokrat tudi s prostovoljnim delom, polnim ustvarjalnega žara. Prav ustvarjalni žar naj bo spodbuda vsem bodočim avtorjem prispevkov k sooblikovanju kakovostnih vsebin naslednje in vseh prihodnjih števil revije Igra ustvarjalnosti!

Ustvarjalni pozdrav,

AF in AZL, Glavni urednici

For the first issue, the members of the International Editorial Board, at our invitation, kindly contributed their insight to the creation of the broad range and interdisciplinarity of the international journal. The featured topics complement each other and without doubt show the broadness and importance of spatial planning that can be seen, in fact, as an overlap of different and numerous disciplines. In their contributions, the authors expose the importance of scientific development in the disciplines that are, by nature, part of applied science, and draw attention to the importance of conceptual thinking, design of spatial scenarios, project approaches, contact with the local community, pursuit of practical, innovative solutions and promotion of creativity, direct transfer of knowledge to students, the evolution of study programmes – the list goes on. However, the focus of the first issue is on the presentation of workshops, competitions and other projects, which are seen as the necessary element in connecting theoretical, scientific and professional experience.

This is a fitting place to thank everyone for their contributions; it is our wish that the journal will soon thrive. We are grateful to the entire team who helped to develop the journal, often on volunteer basis, but full of creative energy. This creative energy should be an encouragement to all future authors, in a joint effort to design quality contributions of the future issues of the Creativity Game journal!

Creative regards,

AF and AZL, Editors-in-chief

Matjaž Mikoš

REVIJI NA POT

ON THE FIRST ISSUE

UVODNIK EDITORIAL

ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

Življenje okoli nas je stalno prepletanje med odmiranjem in ugašanjem starega in preživetega ter nastajanjem in rojevanjem novega in moderne- ga. V majhnem prostoru, kar Slovenija v svetovnem okviru dejansko je, je odločitev za postavitev in zagon nove znanstvene revije smela odločitev. Pred vami je tako prva številka spletne znanstvene revije s pomenljivim naslovom *Igra ustvarjalnosti – Creativity Game*. Oba ustanovitelja in izdajatelja revije, to sta Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani in Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani, sta v 20 letih samostojne poti kot samostojni članici Univerze v Ljubljani nedvomno storili korak naprej na vseh področjih svojega delovanja. Kljub ločenim potem pri izobraževanju arhitektov, gradbenikov in geodetov sta ohranili zgledno sodelovanje pri izvajanju študijskih programov, predvsem na področju urbanizma in prostorskega planiranja.

Revija je namenjena teoretičnim in praktičnim pogledom in izkušnjam na področju urejanja prostora, v katerega gradbeniki in vodarji umeščajo svoje stavbe in inženirske gradnje, geodeti pa v veliki meri podpirajo in zagotavljajo različne strokovne podlage za moderno urejanje prostora. Problematika urejanja prostora je v Sloveniji tema, ki je nismo pospravili z mize, pa naj bo to zaradi vprašanja, kako usklajevati različne interese pri rabi prostora na različnih ravneh odločanja, kako končno vgraditi znanje o naravnih danostih prostora v procese urejanja prostora z namenom zmanjševati našo ranljivost zaradi delovanja nevarnih naravnih pojavov, kakšna regionalizacija in uvedba pokrajin bi bila najboljša rešitev za

The life around us is a constant interaction between the withering away and fading of the old and obsolete and the formation and birth of the new and modern. In a small territory, as is the case of Slovenia in the global scale, it is truly a bold decision to develop and launch a new scientific journal. Before you is the first issue of the electronic scientific journal with a meaningful title *Igra ustvarjalnosti – Creativity Game*. In the 20 years of their journey as independent members of the University of Ljubljana, the founders and publishers of the journal, i.e. the Faculty of Architecture of the University of Ljubljana and the Faculty of Civil and Geodetic Engineering of the University of Ljubljana, have taken a step forward in all areas of their work. Despite their separate ways in the education of architects, civil engineers and geodesists, they have maintained an exemplary collaboration in the delivery of study programmes, particularly in the fields of urban studies and spatial planning.

The journal will focus on theoretical and practical views and experience in the planning of the environment where civil engineers and water engineers place their buildings and engineering constructions, while geodesists support and provide the groundwork of contemporary spatial planning. The problems of spatial management in Slovenia is a subject matter that has not been tackled head-on; this may come down to a few issues – the coordination of different interests in land use at different decision-making levels; how to finally apply the knowledge on natural resources into spatial management processes to reduce our vulnerability due to the risks posed by natural

Slovenijo, kako izboljšati postopke umeščanja najrazličnejših posegov v prostor, predvsem kadar gre za skupne interese ob načrtovanju večjih infrastrukturnih projektov v skupno korist, ali kako uporabiti podatke množičnega vrednotenja nepremičnin še za kaj drugega kot le v davčne namene. Še bi lahko naštevali področja in probleme, s katerimi se dnevno soočamo in ki bodo našli mesto za kakovostno obravnavo v reviji *Igra ustvarjalnosti – Creativity Game*. Prav naslov revije tudi obljublja, da moramo pri diskurzu in iskanju rešitev med različnimi strokovnjaki iskati nove poti, sprostiti notranjo ustvarjalnost in strpno predstaviti predlagane rešitve pri urejanju prostora vsem deležnikom.

Revija torej nagovarja širok krog strokovnjakov, ki sodelujejo pri urejanju prostora, in se pri tem ne omejuje na Slovenijo in njene posebnosti. Reviji želim v prihodnjih številkah veliko zanimivih prispevkov na visoki kakovostni ravni teorije in prakse urejanja prostora in naj se dobro počuti v krogu drugih revij, ki jih podpira Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani, to so revije *Geodetski vestnik*, *Gradbeni vestnik*, *Acta hydrotechnica* in *Acta geotechnica Slovenica*. Naj revija *Igra ustvarjalnosti – Creativity Game* najde svoje mesto na vaši elektronski knjižni polici.

Strmec na Predelu, september 2013

phenomena; choice of the best regionalisation and introduction of regions in Slovenia; how to improve different spatial interventions, particularly those related to common interests when planning major infrastructure projects for the common good; and how to use the data of real estate mass valuation for purposes other than taxation. There are many other areas and problems that we encounter on a daily basis and which will be addressed in the journal *Igra ustvarjalnosti – Creativity Game*. The very title of the journal indicates that in the discourse and pursuit of solutions among experts we should seek new ways, release our inner creativity and tolerantly present the proposed solutions of spatial planning to all stakeholders.

Hence, the journal addresses a wide circle of experts collaborating in spatial planning, without being limited to Slovenia and its special features. In the forthcoming issues, I wish that the journal sees the publication of many engaging, high quality papers dealing with both theory and practice in spatial planning. May it find its proper place among other journals supported by the Faculty of Civil and Geodetic Engineering of the University of Ljubljana, i.e. *Geodetski vestnik*, *Gradbeni vestnik*, *Acta hydrotechnica* and *Acta geotechnica Slovenica*. "And may *Igra ustvarjalnosti – Creativity Game* earn its place on your virtual bookshelf.

Strmec na Predelu, September 2013

Peter Gabrijelčič

(RAZIS)KOVANJE PROSTORA

SPATIAL STUDIES REVISITED

Ob rojstvu revije *IGRA USTVARJALNOSTI (IU) – teorija in praksa urejanja prostora* želimo razpreti polje razumevanja raziskovalne dejavnosti, vse od njenega klasično-znanstveno-raziskovalnega pristopa pa do umetniških praks kot vidika intuitivno-emosivnega raziskovanja. Z novo revijo želimo ponuditi odprt komunikacijski prostor za oblikovanje nekakšnega »common ground« vsem raziskovalcem, različnim po stroki in tudi po raziskovalnem pristopu, ki se bodisi neposredno ali posredno ukvarjajo s prostorsko problematiko. Želimo opozoriti na danes zanemarjeno vlogo umetniškega ustvarjanja kot pomembne oblike v raziskovalnem procesu, prav tako pa tudi na potrebno sodelovanje in prepletanje med vsemi oblikami in ravnmi raziskovalnega dela. Za Fakulteto za arhitekturo je to še posebej pomembna tema, saj se v akademskih krogih evropskih arhitekturnih šol ponavlja nenehno vprašanje, ali naj šole poučujejo predvsem stroko ali naj bodo to pretežno znanstvenoraziskovalne institucije. Dejstvo je namreč, da se je polovica evropskih arhitekturnih institucij že podala na pot pretežno teoretičnega znanstvenega raziskovanja, ki zapušča arhitekturno snovanje kot osnovni predmet proučevanja in ga nadomešča z lastnim paradiskurzom, ki postane stroka zase, vendar brez vidnejšega vpliva na materialno ustvarjanje v arhitekturni praksi. Po mnenju evropske birokracije bo treba poenotiti merila in oblike izvajanja raziskovalnega dela na vseh fakultetah v Evropi, ne glede na to, ali gre za tehniko ali družboslovje. Ob tem je povsem zanemarjena dolgoletna težnja druge polovice šol, ki dokazujejo, da je tudi arhitekturno načrtovanje pomembna, morda celo najpomembnejša oblika raziskovalnega dela, specifičnega za našo stroko. S tem ko nadomeščamo prostorske predstavitve koncepta s tekstom, nadomeščamo kompleksno obliko komunikacije z linearno, ki pogosto ne more izpovedati bistva stvari o predmetu proučevanja.

With the birth of the journal *CREATIVITY GAME – Theory and Practice of Spatial Planning* we wish to open up the field of understanding research activities, from its classic/scientific/research approaches to artistic practices as an aspect of intuitive and emotional research. The new journal may offer an open communication platform for the formation of a »common ground« for all researches in different fields and using different research approaches, who are directly or indirectly involved with spatial issues. We wish to draw attention to the now neglected role of artistic creation as an important form in the research process, and to the much needed collaboration and integration of all forms and levels of research. This is particularly important for the Faculty of Architecture. Namely, in the academic circles of European schools of architecture, the question persists: What is the primary role of the schools: teaching or scientific research? Notably, a half of European architectural institutions has embarked on the road of predominantly theoretical scientific research, abandoning architectural creation as the basic subject matter of teaching, while replacing it with its own para-discourse – this has become a field of science by itself; however, without a significant impact on material realization in architectural practice. European bureaucracy has proposed to unify the criteria and forms of research work in all European faculties of both technical and social sciences. In doing this, we have completely neglected the long-tasting tendency of the other half of schools which are proving that architectural design is, in fact, an important, if not the most important, form of research work that is specific to our field. When we replace the spatial representation of a concept with text, we replace the complex form of communication with a linear one, which all too often cannot convey the true meaning of the investigated subject.

UVODNIK EDITORIAL

CLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

Kako kompleksna sta pogled in razumevanje koncepta ob pogledu na njegovo grafično upodobitev, lahko ponazorim s primerom iz slikarstva. Pred leti je bila v stari Tate Gallery v Londonu postavljena razstava ene same slike slikarja Édouarda Maneta z naslovom: Streljanje nadvojvode Ferdinanda Maksimilijana, habsburškega cesarja Mehike v Mehiki. Celotno večnadstropno krilo galerije je bilo posvečeno razlagi te slike. Razgrnjen je bil celoten družbeno-zgodovinski kontekst njenega nastanka, časopisje tistega obdobja, slikarjeve predhodne študije, osebne izkušnje, prijatelji, njegov družbeni položaj in izobrazba, politično prepričanje in še in še. O tem bi bilo mogoče napisati na desetine knjig, vendar bi z njimi težko nadomestili vtis celostnega sporočila, skritega v avtorjevi upodobitvi. Podobno je tudi v arhitekturi. Arhitekt bi moral napisati več sto strani debelo knjigo, da bi opisal vse, kar se skriva v njegovi rešitvi in kar je v ozadju njegovih odločitev ob nekem natečajnem projektu. Vendar je za kolege arhitekta dovolj le pogled na grafično predstavitev projekta, da bi doumeli smisel rešitve in ozadje odločitev. Kot se v kitajski pismenki skrivajo tisočletni sedimenti različnih pomenov, katerih kompleksnost je težko prevesti v zahodnjaški stavek, tako tudi arhitekt pri svojem raziskovanju skozi projekt uporablja kompleksnejši način izražanja, kot nam ga ponuja linearno znanstveno tekstopisje. Grafični načrt je okretnejša in bolj zgoščena oblika izražanja, ki ne potrebuje dodatnih tekstnih pojasnil. Če arhitekti torej ne potrebujemo tekstnega opisa poteka naših raziskav, se vprašamo, komu je torej takšen tekst potreben in kdo naj ga napiše. Običajno so to kritiki ali umetnostni zgodovinarji, ki v principu zgrešijo bistvo stvari. Tekst lahko napiše tudi avtor sam, vendar s premalo kritične distance in z veliko izgubo časa, ki bi ga lahko koristneje uporabil za komunikacijo s kolegi skozi lasten, bolj kompleksen medij.

V znanih ateljejih po svetu in tudi pri nas se je zato uveljavila oblika sodelovanja tekstopiscev v okviru projektnih timov. Lahko so to le zapisovalci dogodkov, še bolj pogosto pa so enakopravni člani tima, ki soustvarjajo pri snovanju rešitev. Takšna odločitev ima tudi »znanstveno« razlago, ki jo najdemo v medicini, ki deli človeške možgane na dve sferi, ki sta zadolženi za dve vrsti mišljenja, in sicer za konvergentno mišljenje, pri katerem so vse funkcije usmerjene k eni sami rešitvi, in divergentno mišljenje, pri katerem usmerja človek miselne procese tako, da poišče čim več rešitev, zamisli in odgovorov na vprašanja. Govorimo torej o vertikalnem razmišljanju, kjer človek razmišlja od točke do točke in tako pride do ene same rešitve, in o lateralnem mišljenju, ki napreduje po »ovinkih«, misli prihajajo od »strani«, nepričakovano in so odvisne od naključnih dejavnikov. Po Edwardu De Bonu je za lateralno razmišljanje značilen širok obseg pozornosti. Mislec ne ve, od kod prihajajo zamisli, in se o tem niti ne sprašuje. Zamisli prihajajo v nekakšnem meditativnem stanju, za katerega je značilna miselna sproščenost in visoka stopnja osebne svobode. Vsakršna prepoved, ukaz, kontrola ali samokontrola takoj prekinejo proces. Ustvarjalen človek obvlada obe obliki mišljenja. Najprej lateralno, ki poraja izvirne zamisli, nato vertikalno, ki jih preverja, potrjuje ali zavrača. Zgolj lateralno mišljenje pelje v sanjarjenje, avtizem, zgolj vertikalno mišljenje pa v suhoparno ponavljanje istih operacij in jalovost zamisli. Težava je v tem, da vertikalno mišljenje blokira lateralno mišljenje. Če predpostavimo, da hkrati potrebujemo dve obliki mišljenja oziroma dve obliki raziskova-

To illustrate the complexity of optical perception and understanding of a concept by looking at its graphic depiction, let me give an example from fine arts – painting. Years ago, the original Tate Gallery in London hosted an exhibition of one single picture by the painter Édouard Manet: The Execution of the Archduke Ferdinand Maximilian, the Habsburg emperor of Mexico, in Mexico. The entire wing of the gallery, several-stories high, was dedicated to the explanation of the painting. The exhibition revealed the entire social and historical context of the painting's origin, newspapers from the era, painter's previous studies, his personal experience, friends, social position and education, political views etc. Countless books on the subject matter could hardly replace the impact of the whole message hidden in the painting. We can say something similar about architecture. It would take a very thick book to hold everything that is hidden in the architect's solution or in the background of the decisions made during a competition. However, for fellow architects a glance at the graphic depiction of a project is enough to perceive the meaning of the solution and the background of the decisions made. Similarly, as Chinese characters hide thousands of years of historical sediment of meanings, whose complexity is difficult to translate into western sentences, the architect – in his research through a project – uses a more complex way of expression than offered by linear scientific writing. A graphic plan is the more clever and compact form of expression that needs no additional textual explanations. If we, architects, do not need a textual description of our research, then who does and who should write it? Usually, this is done by critics and art historians, who, in principle, miss the point. Texts can be written by the authors themselves, but with not enough critical distance, and at the expense of time that might have been better used for communication with colleagues through our own, more complex medium.

In well known studios around the world and in Slovenia, project teams now include copywriters. Rather than mere recorders of events, they become equal team members who take part in the creation of solutions. Such a decision is »scientifically« justified by medical science, i.e. in the distinction between the hemispheres of the human brain, which are in charge of two kinds of thinking – convergent thinking where the functions focus on coming up with a single solution, and divergent thinking where the mind works in a way to find as many solutions, ideas and answers possible. On the one hand, there is vertical thinking where reasoning goes from one point to another, arriving at a single answer, and on the other hand, there is lateral thinking, which progresses in »curves«, thoughts come from »aside«, unexpectedly, and depend on random factors. Edward de Bono argues that lateral thinking is characterised by a wide span of attention. A thinker does not know where his ideas come from nor does he care about it. Ideas come in a meditative state, which is characterised by relaxation of the mind and a high level of personal freedom. Any kind of prohibition, order, control or self-control will immediately stop the process. A creative person excels in both types of thinking. First, lateral thinking is used, giving rise to original thoughts, then vertical thinking – checking, confirming or rejecting. Lateral thinking only may lead to daydreaming, autism, and only vertical thinking leads to dull repetitions of the same operations and sterility of thought. The problem is that lateral thinking is blocked by vertical thinking. Assu-

nja, potem je za raziskovanje, usmerjeno v iskanje novih zamisli, potrebno predvsem sproščeno vzdušje.

To predpostavko lahko ponazorim s prisposobno iz resničnega dogodka, ki se je pripetil med drugo svetovno vojno. Angleži so večkrat želeli porušiti jezove nemških hidroelektrarn, ki so Nemčiji kljub vojni vihri zagotavljale obilje električne energije, a so bili pri tem neuspešni. Jezovi so ležali v ozkih, kanjonskih dolinah in jih je bilo praktično nemogoče zadeti s klasičnimi letalskimi bombami. Na pomoč so poklicali inovatorja in genialnega vojaškega inženirja Barnes Wallisa. In kaj je ta naredil? Namesto da bi se zatopil v izpolnjevanje zapletenih formularjev o hipotezah in ciljnih raziskave, finančnih terminih in porabi sredstev, je zapustil goreči London in z družino za dva tedna odpotoval na počitnice, na morje. Tam je postopal po obali in se z otroki zabaval v metanju »žabic« po morski gladini. Ob tem se mu je porodila zamisel o poskakujoči bombi, s katero so kasneje uspešno porušili nemške jezove. Nauk zgodbe je, da za lateralno mišljenje in nove zamisli predvsem potrebujemo ustvarjalno okolje, nekakšno osvobojeno ozemlje brez omejitev in konkretnih pričakovanj. Ob tem je pomembno orodje ustvarjalnega razmišljanja provociranje. Izobraževalni procesi, vzgoja in izkušnje so nas navadili, da se morajo misli logično navezovati ena na drugo. Pri provokaciji pa je naslednja misel lahko popolnoma nasprotna prejšnji, lahko je tudi napačna. Potrebujemo sprožilo, da nam utrne svež pogled, asociacijo. Dr. Bill Fisher, profesor upravljanja tehnologije na IMD Lausanne v Švici, je v predavanju na IEDC Poslovni šoli Bled opozoril, da če želite biti inovativni, ne morete biti (preveč) vljudni. Vljudni timi vas pripeljejo do vljudnih rezultatov. Ti pa ne morejo biti ne (pre)držni ne prebojni. Tudi zamisli zahtevajo svoje procese – podobno, kot velja za tok materiala, denarja in drugih sredstev v podjetju, zato so najboljša tista podjetja, v katerih imajo zaposleni občutek, da imajo popolno svobodo, vodstvo pa, da ima absolutni nadzor.

Končni cilj znanosti in tudi umetnosti, kar arhitektura skozi svojo umetniško prakso tudi je, je iskanje resnice. To je tudi njuno bistveno poslanstvo. Kajti le z resničnim poznavanjem sveta je mogoče načrtovati uspešno prihodnost. Pomemben je predvsem proces iskanja resnice, medtem ko so umetniška dela sama po sebi ob tem le stranski produkt tega iskanja. So nekakšen metaforični jezik, s katerim posredno sporočamo odkritje resnice in postavljamo temelje novim nalogam znanosti in umetnosti. Tistim, ki uporabljajo konvergentni način mišljenja. Ob tem smo brez odgovora, kaj je poslanstvo umetnosti oziroma tistega dela naših misli, ki ga obvladuje desna hemisfera. Kaj umetnost izraža in kako to počne? Znameniti ameriški skladatelj, pianist in dirigent Leonard Bernstein je v svojem predavanju o glasbeni semantiki na Harvardu dejal, da ima glasba, kot umetnost, veliko ekspresivno moč, a da imamo tudi ljudje sposobnost, da se nanjo odzovemo na za umetnika pričakovan način. Glasba izraža svoje sporočilo s pomočjo prisposodob skozi metaforični jezik. Izraža občutenja za nekaj, kar se nahaja izza stvarnega in otipljivega. Ob tem je metafora, podobno kot v poeziji, izvor njene izpovedne moči. Metafora je v glasbi, kot povzema Bernstein po Kantu, »Ding an sich« ali stvar sama po sebi, kot realnost zunaj naše zavestne realnosti, nekakšen zunajzavestni obstoj. Aristotel umešča poezijo na pol poti med realnim in neotipljivim svetom, ko trdi, da se je mogoče prav s pomočjo metafore najbolj približa-

ming that we need two types of thinking simultaneously, i.e. two types of research, then research focusing on the pursuit of new ideas basically calls for a relaxed atmosphere.

This assumption can be illustrated by a real event from World War II. Time and again, the British tried to destroy the dams of German hydro power plants which provided Germany with an abundance of electrical power, despite the war. The dams were situated in narrow river canyons and they were practically an impossible target to hit during classic air strikes. They engaged the help of Barnes Wallis, an innovator and brilliant army engineer. And what did he do next? Instead of filling in complex forms on hypotheses and study goals, financial deadlines and use of funds, he left the burning London and took his family on a two-week vacation, to the seaside. There, he lingered on the beach, played with the children in skipped stones across the sea surface. And there the idea about the bouncing bomb was born – the idea which led to successful demolition of German dams. The moral of the story is that lateral thinking and new ideas come in a creative environment, in a liberated territory without limitations and concrete expectations. Provocation is another important tool of creative thinking. Educational processes, upbringing and experience have taught us that thoughts should be logically connected one with another. However, in provocation the thought that follows may be in complete opposition to the previous one, and it may well be wrong. We need a trigger that will give us a fresh viewpoint, an association. In his lecture at the IEDC Bled School of Management, Dr Bill Fisher, Professor of Technology Management at IMD Lausanne, Switzerland, argued that in order to be innovative, you should not be (too) polite. Polite teams will lead you to polite results. However, they cannot be bold (enough) or lead to breakthroughs. Ideas require their own processes – similarly to the flows of materials, money and other means in a company; the best companies are those where the employees have the feeling of total freedom, and the employers the feeling of total control.

The end goal of science and, indeed, arts – including architecture through its artistic practice – is the pursuit of truth. This is their most important mission. Only a true knowledge of the world can help plan a successful future. The process of searching for the truth is the main thing, while art works are a by-product of the search. They are a metaphorical language which helps to bring over the discovery of truth and the basis of new tasks of science and arts. To those who use convergent thinking. I, for one, have no answer about the true mission of art, i.e. of the part of our mind that is controlled by the right hemisphere. What does art express and how does it do it? In his Harvard lecture on Musical Semantics, the famous American composer, pianist and conductor Leonard Bernstein said that music, as an art, is capable of producing a significant expressive power, but that people also have the ability to respond to it in the way that the artist expects us to. Music conveys its message through metaphors, through metaphorical language. It expresses a sentiment of something beyond the real and tangible. Much like in poetry, the metaphor is the source of its expressive strength. In music, the metaphor, as Bernstein sums up after Kant, is »das Ding an sich«, the thing in itself, a reality outside our conscious reality, an extra-conscious existence. Aristotle places poetry halfway between the real and intangible worlds, stating that one can come closest to truth through metaphors.

UVODNIK EDITORIAL

CLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

ti resnici. Kvint Tulij Ciceron (102–43 pr. n. št.) je še odločnejši, saj meni, da ima metafora najtežjo nalogo poimenovati nekaj, kar bi se sicer ne dalo imenovati z besedo, občutenja človekovega notranjega sveta.

Vloga umetnosti je, da napoveduje, na svoj metaforični način, spremembe v prihodnosti. Je slutnja prihodnosti. Arhitektura nasprotno gradi za prihodnost. Načrtujemo nekaj, za kar verjamemo, da bo delovalo v prihodnje, na način in v obliki, kot smo si jo zamislili in predvideli. Zato je naloga arhitekture kot umetnosti predvsem prevajanje metaforičnega, neotipljivega sveta, kot napovedi in slutnje bodočnosti, v svet realnih, otipljivih oblik in ureditev. S tem utira pot konkretnim nalogam in raziskavam, ki so ciljno usmerjene in oblikujejo nove paradigme.

Ali potrebujemo v arhitekturi dve vrsti raziskovanj: znanstveno in umetniško? Vertikalno, znanstveno razmišljanje je zaporedno, lateralno preskačuje. Z vertikalnim, znanstvenim razmišljanjem se premikamo naprej korak za korakom. Vsak korak nastane iz predhodnega, s katerim je čvrsto povezan. Ko dosežemo sklep, njegovo pravilnost preverimo s pravilnostjo korakov, s katerimi smo ga dosegli. Pri lateralnem razmišljanju koraki niso nujno zaporedni. Skočimo lahko naprej, na novo točko, in potem zapolnimo razmik za nazaj. Zaradi tako različne, a hkrati tudi dopolnjujoče narave dela obeh pristopov, se kaže v praksi koristno povezovanje obeh izkušenj v eni osebi ali v timskem delu, ki omogoča sinergijo in spodbuja inovativnost na obeh polih raziskovanja. Ali kot je dejal Oscar Niemeyer: »Potem, ko narišem konceptno rešitev na papir, jo poskušam opisati v nekaj besedah. Če to ni mogoče, zavržem papir in začnem znova.« Na šestnajstem srečanju dekanov arhitekturnih šol v Haniji na Kreti smo se dekanji spraševali, kaj in kako učiti študente v današnjem negotovem in spremenljivem času. Tisti, bolj znanstveno orientirani, so se zavzemali za še večje število specializiranih predmetov ali zelo ozke specializacije. Sam sem prepričan, da moramo študenta univerze podpirati pri njegovi rasti v razumnika, ki bo sposoben abstraktnega mišljenja in ob tem tudi v strokovnjaka posamezne stroke. Prav ta univerzalna sposobnost mišljenja mu bo omogočila veliko fleksibilnost pri zaposlovanju, v lastni in tudi drugih strokah, in bo nekakšen »common ground« za komunikacijo in povezovanje z drugimi strokami. Za kaj takšnega pa mora imeti študent ustvarjalni mir, da lahko neobremenjeno prehaja skozi projektne naloge iz nižjega do višjega nivoja abstrakcije. To je proces zorenja, ki se ga ne da preskočiti, če želimo izoblikovati radovednega, inventivnega, kritično mislečega ter družbeno in strokovno motiviranega razumnika in arhitekta. In raziskovalca, ki bo znal povezati oba pola ustvarjalnega raziskovanja.

VIRI IN LITERATURA:

De Bono, E. (2000). *Lateralno mišljenje*. New Moment, Ljubljana.

Pfefferkorn, K. (1988). *Novalis: A Romantic's Theory of Language and Poetry*. New Haven: Yale University Press.

Baumgarten, A. G. (1985). *Filozofske meditacije o nekim aspektima pesničkog dela*; prevod iz latinščine Aleksandar Loma, Beograd : Beogradski izdavačko-grafički zavod.

Niemeyer, O. (2000). *My Architecture*. Editora Revan, Rio de Janiero.

Quintus Tullius Cicero (102 BC–43 BC) is even more resolved, as he believes that a metaphor has the hardest task of naming something that otherwise could not be named, the feelings of a person's inner world.

The role of art is to predict, in its metaphorical way, future change. It is a premonition of the future. On the other hand, architecture builds for the future. We design something that we believe will work in the future, in a way and form that it was conceived and predicted. Hence, the task of architecture as an art form is a translation of the metaphorical, intangible word, as a foresight and premonition of the future, to the real world of tangible forms and organisations. It is a trailblazer for concrete tasks and targeted research and it shapes new paradigms.

Do we truly need two kinds of research in architecture: scientific and artistic? Vertical, scientific thinking is consecutive thinking, lateral thinking skips from one thing to another. Vertical, scientific thinking makes us take one step further at a time. Each step is a continuation of the previous one and the link between them is strong. The validity of a conclusion is checked with the correctness of the steps taken to arrive at the conclusion. In lateral thinking, the steps are not consecutive. We may jump forward, to a new point, and only then fill in the gap behind. Due to the different and, indeed, complementary nature of both approaches, it is beneficial in practice to link both types of experience in one person or in a team, which leads to synergy and encourages innovation in both research poles. In the words of Oscar Niemeyer: »After I sketch a design on paper, I try to describe it in a few words. If it cannot be done, I throw the paper away and start again.« At the 16th meeting of heads of schools of architecture in Chania, Crete, we, the deans, asked ourselves what and how to teach in today's unclear and changeable times. The more scientifically focused ones promoted a larger number of specialised courses or very narrow specialisations. I believe that university students must be supported in their growth into both intellectuals with the ability of abstract thinking and experts in the relevant field. This universal ability of thinking will enable a larger employment flexibility in our own and other fields, and provide a »common ground« of communication and connection with other disciplines. To achieve this, the students will need creative peace where a free transition through project tasks from the lower to the higher levels of abstraction is possible. This is a process of maturity that cannot be skipped if we want to shape inquisitive, inventive and critical thinkers, and socially and professionally motivated intellectuals and architects. And researchers who will be able to connect both poles of creative research.

REFERENCES:

De Bono, E. (2000). *Lateralno mišljenje*. New Moment, Ljubljana.

Pfefferkorn, K. (1988). *Novalis: A Romantic's Theory of Language and Poetry*. New Haven: Yale University Press.

Baumgarten, A. G. (1985). *Filozofske meditacije o nekim aspektima pesničkog dela*; prevod iz latinščine Aleksandar Loma, Beograd : Beogradski izdavačko-grafički zavod.

Niemeyer, O. (2000). *My Architecture*. Editora Revan, Rio de Janiero.

Andrej Pogačnik

INTEGRALNO NAČRTOVANJE

INTEGRATED PLANNING

UVODNIK EDITORIAL

ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

Kadar ob nastajanju nove revije zapišemo, da je ta v naši stroki (pre)potrebna, nas ta oguljena fraza ne prepriča. Treba je argumentirati, zakaj neko področje – v našem primeru prostorsko načrtovanje – potrebuje lastno periodiko. Ozreti se moramo v preteklost naših strokovnih revij. Tako kot drugod po Evropi so bile pri nas prve periodike umetnostno zgodovinsko in arhitekturno obarvane, pred drugo svetovno vojno na primer *Dom in svet*. Po vojni je prevladovala izrazito funkcionalistično usmerjena arhitekturna revija *Arhitekt*, ki se ji je pozneje pridružila *Sinteza*. Za slednjo že njeno ime pove, da je bila namenjena predstavitev iz integralnega kroga vseh likovnih umetnosti. Urbanizem ali prostorsko načrtovanje sta v njej domovala le izjemoma. Nagel razvoj urbanizma je vse bolj terjal lastno revijo, posvečeno mestnemu raziskovanju in načrtovanju, in od takrat izhaja *Urbani izziv*. Arhitekti so se od takrat dalje zaprli v svoj krog predstavitev arhitekturne tvornosti in *Arhitektov bilten* je poslej s slovenskimi predstavitvami v suverennem dialogu z dosežki evropske umetnosti stavbarstva, arhitekturne teorije in kritike. Ljubljanska šola za arhitekturo izdaja lastno periodiko *Revija AR Arhitektura, raziskave*, ki je zlasti namenjena lastnemu krogu pedagogov in raziskovalcev. Krajinska arhitektura si je v neenakem boju za lastno periodiko želela svojo, a po začetnih uspehih je *Pejsaž in prostor* ugasnil.

Prostorsko načrtovanje se je v drugi polovici prejšnjega stoletja naglo uveljavljalo, a članki iz tega področja so morali gostovati v *Urbanem izzivu* ali v bolj specializiranih revijah, namenjenih svojemu strokovnemu krogu

Saying that the time is (over)ripe for the launch of a new journal in our field might sound as a cliché. An attempt should be made to argue why a certain field – in this case spatial planning – needs its own periodical. First, we have to look back in the past of our professional journals. In our territory, as elsewhere in Europe, the first periodicals focused on art history and architecture. This was the case with *Dom in svet* ('the home and the world') that was published before World War II. After the war, two journals dominated the scene, i.e. the strongly functionalist journal *Arhitekt* ('the architect') and, later, *Sinteza* ('synthesis'). As can be inferred from the name itself, the latter was intended for presentations from catered for the integral circle of all fine arts. Urban design and spatial planning rarely found their way into the journal. The fast development of urban design saw the growing need for a journal that would focus on urban studies and planning, which gave rise to a new journal *Urbani izziv* ('urban challenge'). From then on, architects became formed a closed circle that focused on whose presentations of publications covered architectural design; *Arhitektov bilten* / *Architect's Bulletin* has been engaged in a confident dialogue with the achievements of European architectural art, theory and criticism. The Ljubljana school of architecture (Faculty of Architecture) publishes its own *Magazine AR Architecture, Research*, which is, in the first place, suited to the needs of its own circle of teachers and researchers. In an unequal fight contest for its own periodical, the field of landscape architecture also wanted its own journal; however, after its initial success, *Pejsaž in prostor* ('landscape and the environment') was discontinued.

ali disciplini. Naj med drugimi omenimo *Dela* – osrednjo revijo geografov, *IB revijo* – revijo makroekonomistov in *Lex localis* – revijo politologov in sociologov. V zadnjih letih prostorski načrtovalci objavljajo zlasti v *Geodetskem vestniku*. Ta je prostor »vzel za svoj« glede na geoinformacijske vede – kartografijo, kataster, nepremičninsko problematiko – ki jim je revija sicer prvenstveno namenjena.

Vidimo torej precejšnjo razdrobljenost periodike, ki je spričo majhnega slovenskega trga – tako piscev kot bralcev – na meji ekonomičnosti. Rešitve so bodisi v daljših časovnih etapah izhajanja – na nekaj mesecev, celo enkrat letno – bodisi v izraziti internacionalizaciji. Slovenija kot država, kot narod in kot specifičen prostor ima in bo imela namreč v krogu znanstvenega in strokovnega tiska vedno svojo nišo, svojo lastno razpoznavnost, ki bo deležna pozornosti evropskih in svetovnih bralcev. Skratka, »obsojeni« smo na sicer drago in potratno zastopanje vsake stroke, vede, umetnosti tujini. In to velja tudi za prostorsko načrtovanje.

Ob opisani mali poplavi strokovnega in znanstvenega tiska ne moremo mimo (samo)kritičnega spoznanja, da je nastajanju revij botrovala tudi tekma za točkami, ki jih prinašajo objave, in, seveda, mednarodna razpoznavnost posamezne revije. Zaradi silne konkurence v svetovno odmevnih revijah se je bilo treba zateči k regionalno ali nacionalno usmerjenim periodikam, ki »lokalnim« piscem omogočajo lažji dostop.

Skratka, Slovenija potrebuje svojo revijo za prostorski razvoj. Kljub temu da se bodo vsebine prepletale z urbanizmom, rurizmom, arhitekturo, geoinformatiko, ekologijo in drugimi področji, mora biti njen osrednji delokrog integralni prostor. To pa pomeni interdisciplinarnost raziskav in strokovnih dosežkov v realnem prostoru. Čim manj naj objavlja specifične raziskave ali predstavlja prostorske ureditve s področij urbanizma, kmetijstva, gozdarstva, prometa, vodnega gospodarstva, energetike, turizma, varstva okolja, pač pa naj se posveča njihovem povezovanju in nadgradnji v kulturno oblikovan prostor po današnjih potrebah. Niso dovolj vzorno oblikovano naselje, njiva, gozd, regulirana struga, zavarovan park narave – pač pa njihova povezanost v sosledje rabe tal in omrežja infrastrukture. Ob tem izhodišču je »merilo« prostora lahko kakršno koli: od lokalnega mikroprostora do občinske, regionalne, državne in evropske ravni ter do razmišljanja na planetarni ravni.

Ker revija nastaja danes, ko smo že odločno vstopili v 21. stoletje, v čas informacijske družbe, glocalizacije in mednarodnih meril pri ocenjevanju česar koli – temu sledi zasnova revije: izhaja v elektronski obliki in v angleščini. Domači pisci lahko objavljajo tudi v slovenščini, s čimer ohranjamo in razvijamo tudi slovensko besedo na področjih prostorskega načrtovanja. Revija ima mednarodni recenzentski odbor in članki naj bodo že od vsega začetka na najvišji, mednarodno primerljivi kakovostni ravni. Vsaj na začetku naj ne izhaja prepogosto, da bo mogoča selekcija najbolj kakovostnih prispevkov in da se revija zaradi prepogostega izhajanja finančno, organizacijsko ali vsebinsko ne izčrpa.

Drugi del revije bo posvečen strokovnim dosežkom v realnem fizičnem prostoru, s poudarkom na slovenskem nacionalnem (tudi zamejskem) okolju.

In the second part of the 20th century, spatial planning quickly established itself; however, papers on spatial planning appeared in *Urbani izziv* and in other professional and trade journals intended for their own professional circles and disciplines, such as *Dela* ('works') – the central journal of geography, *IB Revija* – journal of macro economy, and *Lex localis* (Lex localis – Journal of Local Self-Government) – journal of political and social sciences. In recent years, spatial planners have published in *Geodetski vestnik* (Journal of the Association of Surveyors of Slovenia). Indeed, *Geodetski vestnik* has also covered the environmentspatial issues, that is, within the scope of geoinformation sciences, which include cartography, cadastre and real estate problems, i.e. areas that are the core subject matter of the journal.

As can be seen, periodicals in Slovenia are rather fragmented and, due to the small Slovenian market, i.e. of authors and readers, they are on the borderline of economic viability. The solution is either to choose longer intervals between issues – from once every few months to once a year – or strong internationalisation. In the circle of scientific and professional press, Slovenia – as a country, a nation, and a specific area – has had, and will always have, its own niche and recognisability, which will attract attention of European and global readers. To sum up, we are »condemned« to costly and time consuming representation of each discipline / science / arts abroad. This also applies to spatial planning.

Putting the flood of professional and scientific press aside, the (self)critical realization is that, indeed, the journals were have been established also because to provide for the needs of the race for points awarded for publications, and, naturally, the international recognisability of individual journals. The extremely high competition in globally acknowledged journals meant that it was necessary to find a place in regional and national periodicals with easier access for »local« authors.

In short, Slovenia needs a journal in spatial planning. It may be that its content will involve urban design, rural studies, architecture, geoinformatics, ecology and other areas; however, the integrated environment must be its central subject matter. This also applies to the interdisciplinarity of studies and professional achievements in the real environment. Its focus should be less on specific studies and presentations of spatial organisation related to urban design, agriculture, forestry, traffic, water management, energy engineering, tourism, environmental protection, and rather more on their connectivity and upgrading in a cultivated landscape tailored to today's needs. It is not enough to have well designed settlements, fields, forests, river engineering measures, protected nature parks – the focus should be on their connectivity in a sequence of land use and network infrastructure. On this basis, any kind of spatial »criteria« can be used: local micro space, municipal, regional, state and European levels, and global thinking.

The 21st century is well underway and – in the time of information society, glocalization and due consideration of international criteria – the journal has been developed accordingly: it is published in electronic format in English. Domestic authors may also publish in Slovene, which will help to preserve and develop Slovenian terminology in spatial planning. The journal has an international board of reviewers, and from the start, the manu-

Posebna popestritev pa bodo objave iz različnih delavnic, domačih in mednarodnih, v organizaciji fakultet slovenskih univerz. Študentska dela, tista najbolj bistra in neobremenjena, lahko kažejo pot v neslutene prihodnosti razvoja v prostoru, v drzne rešitve, v »zelene« prihodnosti sicer prenaseljenega planeta. Revija bo vključevala tudi predstavitve najbolj zanimivih magistrskih in doktorskih del, ki so po navadi prehitro pozabljeni ali celo neopažena. Revija naj raziskave izpostavi kritični javnosti in naj premošča že pregovorni razkorak med teorijo in prakso, med »slonokoščeni stolpi« univerz in bojiščem vsakodnevne prakse.

Prvi reviji za prostorsko načrtovanje v Sloveniji – srečno!

scripts should be of the highest and internationally comparable quality. In the beginning, the journal should not come out too frequently; this should ease the selection of high quality manuscripts, so that the journal does not exhaust itself – financially, organizationally and content-wise.

The second part of the journal will focus on professional achievements in the real physical environment, with an emphasis on the national (and neighbouring) environment. A special feature will be reports on workshops, both domestic and international, organised by the different faculties of Slovenian universities. Student works, i.e. the most clever and free ones, can show the way to undreamed-of futures of spatial development, and lead to bold solutions and »green« futures of our overpopulated planet. It will also provide a platform for presentation of interesting Master's and Doctoral theses, which are all too often forgotten or remain unnoticed. The journal should focus on exposing the studies to the critical public, overcoming the proverbial gap between theory and practice, between the »ivory towers« of universities and the battlefield of everyday practice.

To the first journal of spatial planning in Slovenia – best of luck!

UVODNIK

EDITORIAL

ČLANEK

ARTICLE

RAZPRAVA

DISCUSSION

RECENZIJA

REVIEW

PROJEKT

PROJECT

DELAVNICA

WORKSHOP

NATEČAJ

COMPETITION

PREDSTAVITEV

PRESENTATION

Miha Dešman

ČEMU SPLETNA REVIJA ZA RAZISKOVANJE IN TEORIJU V ARHITEKTURI IN URBANIZMU?

WHY HAVE AN ELECTRONIC JOURNAL ON RESEARCH AND THEORY IN ARCHITECTURE AND URBAN DESIGN?

Pred vami je prva številka nove spletne revije, ki jo izdajata Fakulteta za arhitekturo in Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani. Namen revije je objavljanje znanstvenih in strokovnih člankov, ki se ukvarjajo z arhitekturnimi in urbanimi teorijami, s poudarkom na raziskovalnem delu, ki nastaja vzporedno s pedagoškim, strokovnim in raziskovalnim procesom na fakultetah in v drugih okoljih. Kot urednik za področje arhitekture se v uvodnem tekstu posvečam predvsem arhitekturnim vidikom raziskovanja, mnenja pa sem, da podane teze veljajo tudi za ostala področja.

Izhodiščna predpostavka je, da je arhitekturno delo v vseh oblikah tesno povezano z raziskovanjem in s teoretskim delom. Teoretsko delo lahko imenujemo arhitekturna ali urbanistična teorija, lahko je eksperiment ali celo kritika. V vsakem primeru gre za delo, ki avtorjem omogoča, da razvijajo pristope, metode in koncepte, ki so lahko (ali pa tudi ne) aplicirani na konkretno prakso. Vsak tim raziskovalcev, arhitektov in/ali urbanistov v vsakem delu (ki je kaj vredno) razvija inovativne pristope, pri čemer med teorijo in prakso ni jasne razmejitve. Še več – teorija (bolj ali manj splošna in konsistentna) je pogosto temelj in izhodišče za projekt. Analogno je v

In front of you is the first issue of a new e-journal, published by the Faculty of Architecture and the Faculty of Civil and Geodetic Engineering of the University of Ljubljana. The purpose of the journal is to publish scientific and professional papers dealing with architectural and urban theories, with an emphasis on research that is conducted parallel to teaching, professional and research processes at the faculties and in other settings. In this foreword, I, as the Area Editor for Architecture, focus on the architectural aspects of research; however, I believe that the theses here apply to other disciplines as well.

The basic premise is that architectural work in all its forms is intricately connected with research and theoretical work. Here, the theoretical work may be called architectural theory or urban planning theory, further, it can be called experiment or, indeed, criticism. In any case, it refers to the work that enables authors to develop the approaches, methods and concepts that may (or may not) be applied to the actual practice. Any team of researchers, architects and/or urban designers in any work (of any kind of value) develops innovative approaches, where the line between theory and practice

pedagoškem procesu teorija (in zgodovina) integralni del poučevanja in učenja projektiranja, v smislu splošno priznane usmeritve, da ima. Pridobivanje znanja skozi raziskovanje veliko prednosti v primerjavi z učenjem brez kritičnega angažmaja.

Revija se bo torej ukvarjala z odnosom med teorijo in prakso arhitekture, urbanizma in vseh ostalih ved, ki se ukvarjajo z raziskovanjem, načrtovanjem in urejanjem prostora. Vsekakor gre pri tem za polnjenje vrzeli, ki nastajajo med znanjem in nevednostjo, pri delu na fakultetah, pri raziskovanju in v praksi. Zato upamo, da bo revija našla širok krog bralcev med študenti, pa tudi izven polja Fakultet za arhitekturo ter gradbeništvo in geodezijo in celo onkraj arhitekturne, planerske in gradbene stroke. Ambicije so mednarodne, radi bi gradili most med disciplinami, generacijami in strokami. Ob tem je bistvena pozitivna strokovna in etična usmeritev, ki jo nameravamo zastopati.

Vprašam se, kaj je prispevek teorije arhitekture k razumevanju fenomena arhitekturne prakse in problemov, s katerimi se srečujejo arhitektura, urbanizem, planiranje in vse ostale vede vključene v urejanje prostora v 21. stoletju? Seveda je ob tem najprej potrebno opredeliti nekaj najbolj splošnih pojmov. Najprej se vprašajmo, kaj sploh je arhitekturna teorija? Vprašanje »Kaj nekaj je?«, se v filozofiji smatra kot ontološko vprašanje, ki ima izvor v grški besedi *ontos*, ki pomeni biti. Vprašanje, kaj nekaj je, pomeni vprašanje o načinu in smislu obstoja tega nekaj. A ker je arhitektura prvenstveno praksa, mar ne bi bilo bolje pustiti ta vprašanja tistim, ki so bolj kvalificirani za odgovore nanje, npr. filozofom? Arhitekti smo po definiciji pragmatični in naše vprašanje je bolj kako in kaj lahko nekaj storimo, kot zakaj. Zato se moramo vprašati, čemu služi teorija? Odgovor na prvo žogo bi lahko bil, da koncepti iz polja arhitekturne teorije najprej služijo nam samim, da si lahko razlagamo in osmišljamo svoje delo, nato pa za posredovanje vednosti naročnikom in uporabnikom, za vrednotenje in tako naprej. Revija je torej tudi medij in motiv za ukvarjanje s tem vprašanjem. Lahko rečemo tudi, da je teorija to, kar proizvajajo arhitekturni teoretiki, namreč teorije o arhitekturi, in ker ima vsak svojo različno teorijo in vsak svoje stališče, kaj teorija sploh je, nima smisla podati kakršne koli dokončne odgovore. Za nekatere je teorija pisanje o arhitekturni estetiki, o tem, kako nastane lepa hiša, za druge razmišljanje o prihodnosti arhitekture in tako naprej. A vendarle je, preden se lotimo raziskovanja, smiselno pričakovati neko vrsto definicije, kaj bo predmet in kaj način naših raziskav.

Vsaka arhitektura je utemeljena na neki obliki teorije, čeprav te teorije niso vselej zapisane ali obrazložene s strani arhitektov, saj arhitekti običajno ne čutijo potrebe, da bi, preden se lotijo projekta, zapisovali svoje misli. To počn(em) teoretiki arhitekture, tako da so principi arhitekturnega dela včasih zapisani šele dolgo po tem, ko je delo dokončano. V poskusu definicije, kaj je arhitekturna teorija, se lahko naslonimo na raziskovalce, ki so pisali o tem. Hanno Krufft (1994) zapiše praktično definicijo arhitekturne teorije, namreč da je teorija vsak zapisan tekst o arhitekturi, tako parcialen kot z ambicijo celovitosti, ki utemeljuje arhitekturo s pomočjo estetskih kvalitete. Nessbittova (1996) pa v svoji verziji antologije arhitekturne teorije poda nekoliko širšo definicijo, ki se glasi približno takole: »V okviru discipline arhitekture je teorija diskurz, ki opisuje prakso in produkcijo arhitekture in razkriva vzgibe zanjo. Teorija se prekriva in hkrati razlikuje od arhitekturne

is blurred. Even more, theory (more or less general and consistent) is often the basis and starting point of a project. Analogously, in the teaching process, theory (and history) is an integral part of teaching and learning how to design, in the sense of a generally acknowledged direction, recognising that the acquisition of knowledge through research has many advantages over learning without critical engagement.

Hence, the journal will try to grasp the relationship between theory and practice in architecture, urban design and all other disciplines addressing research and (spatial) planning. Indeed, it will fill the gap between knowledge and lack thereof, in the work at the faculties, in research and practice. We therefore hope that the journal will attract a large readership among students, but also outside the faculties of architecture, and civil and geodetic engineering, even beyond the professions of architecture, urban and spatial planning, and civil engineering. Our ambitions are international; we want to build a bridge between disciplines, generations and professions. The key is in the positive professional and ethical focus that we intend to represent.

What is the contribution of architectural theory to the understanding of the phenomenon of architectural practice and problems addressed by architecture, urban design, spatial planning and all other disciplines related to the spatial planning of the 21st century? Before tapping into the subject matter, let us define some general terms. First let us ask ourselves what we mean by architectural theory. In philosophy, the question »What 'is' something?« is an ontological question. The word ontology originates from the Greek *ontos*, which means 'being'. The question What is something? is a question about the way and sense of the existence of something. As architecture primarily involves practice, would it not be better to leave these questions to those who are more qualified to address them, e.g. philosophers? By definition, architects are pragmatic, and our questions are typically how and what, rather than why. Hence, we must ask, What is theory for? The off-the-cuff answer could be that the concepts in the field of architectural theory first cater to our own needs, so that we can explain, and make sense of, our work, while, further, they enable the transfer of knowledge to clients and users, for evaluation and similar. Hence, the journal is a medium and a motive for dealing with such matters. We can also say that theory is that which is produced by architectural theorists, i.e. theories about architecture; as everyone has their different theories and standpoints on what architectural theory actually is, there is really no point in trying to give any kind of final answers. For some, theory is writing about architectural aesthetics, about how to design a beautiful house, for others it is thinking about the future of architecture. However, before we start with the research, we are allowed to expect some sort of a definition of the subject matter and manner of our research.

Each architecture is based on some form of theory, even though the theories are not always put in writing or explained by architects; indeed, architects usually do not feel the need to write down their thoughts before starting a project. As it is, this is done by us, architectural theorists, so that the principles of architectural work would survive in writing long after the work is done. When trying to define architectural theory, let us rely on the authors who addressed it in the past. Hanno Krufft (1994) opted for a practi-

UVODNIK EDITORIAL

CLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

zgodovine, ki opisuje dela iz preteklosti, pa tudi od kritike, ki je usmerjena na obravnavo, sodba ali interpretacija posamičnega arhitekturnega dela. Teorija predpostavlja nove rešitve, utemeljene na analizi obstoječega stanja v arhitekturi, oz. ponuja nove miselne paradigme v pristopu k oblikovanju teh rešitev. Prav usmerjenost v raziskovanje in inovacijo razlikuje teoretsko delo od zgodovine in kritike.«

Fokus raziskav oz. objav bo segal od interdisciplinarnih raziskovanj, ki se ukvarjajo z umeščanjem arhitekture in urbanizma v nepregledno realnost družbe in politike, preko konkretnih primerov dobrih praks, do sočasnega spremljanja vsakdanje prakse, ki bi jo po Yanevi (2009) lahko poimenovali etnografija projekta. Spremljanje prakse ne bo namenjeno samemu sebi, pač pa konstruktivni kritiki, ki bo spodbujala oblikovanje teoretskih izhodišč tako za poučevanje kot za arhitekturno, urbanistično, planersko ter tudi druge oblike praks.

To, da gre za spletno revijo kaže, da se ne izogibamo spremembam, ki jih je v korpus discipline in učenja vseh vključenih strok vnesla kompjuterizacija. Teh sprememb je seveda veliko in imajo različne učinke. Pomembna tema je seveda digitalizacija načinov projektiranja in s tem povezane spremembe v arhitekturni praksi in teoriji. Novost je tudi internet, kot vseobsegajoče okolje neprestane primerljivosti kompletne produkcije, teoretske in fizične. Stranski, a splošen koncept, ki se je uveljavil v stroki je t.i. semplanje, ko arhitekti nabirajo ideje iz interneta kot podobe, brez utemeljenosti v kontekstu, procesu in lokaciji. Temu nekateri rečejo globalizacija arhitekture. Internet spreminja poučevanje projektiranja, teorije in zgodovine. Nepomembni postanejo podatki in toliko pomembnejši koncepti, s pomočjo katerih študentje lahko razumejo za kaj gre. Šele, ko razumejo širšo sliko, imajo lahko kakršno koli korist od podatkov iz interneta, ti jim postanejo material, vir in spodbuda. Uporaba interneta dobi smisel, ko razvije študent zmožnost presoje, kaj pomeni določena informacija, zna prebrati njen domet, jo umestiti, jo izločiti, jo vrednotiti. Internet je kot lovišče z tisoč možnimi pleni, ko se vanj odpraviš, ne veš, kaj boš ujel in od tvoje lovske spretnosti je odvisno kako in kaj boš izsledil in si prisvojil. To lovišče je kot labirint, v katerem izbiraš poti, ki pripeljejo ali pa ne do rešitve. Teorija nas lahko oboroži s konceptualno kompetenco, s katero se lahko suvereno gibljemo po spletu, in iz tega potegnemo koristi in se izognemo nekritičnemu povzemanju in konceptualni zmedii.

Spomnim se, kako me je kot študenta jezilo, ker nisem razumel klasičnega jezika arhitekture, nisem ločil časovnih obdobj in stilov, nisem videl sintaktičnih napak v arhitekturnih delih, ker se v tistem času na ljubljanski fakulteti za arhitekturo zgodovine ni predavalo. Ta vrzel v izobrazbi je podobna, kot če glasbenik ne pozna jezika glasbe, simbolov, tehnik, kontrapunkta itd. Bolj ko se poglobljaš v jezik arhitekture, bolj spoznaš, da gre pravzaprav za eno in isto pri vseh arhitekturah vseh časov. Temeljni koncepti so že 5000 let isti, ves ta čas se arhitektura skozi nje udejanja tako v teoretskih delih kot v zgrajenem prostoru.

Interdisciplinarnost je naslednji vidik, ki določa sodobno arhitekturno realnost. Pa ne samo njo. Že v prvem arhitekturnem traktatu, ki ga je napisal rimski inženir in arhitekt Vitruvij, je omenjenih devet disciplin, ki jih mora

cal definition of architectural theory, i.e. that architectural theory is any text on architecture recorded in written form, as partial as it may be, or with the ambition of completeness, defining architecture with the help of aesthetic qualities. On the other hand, Nesbitt (1996) in her own version of an anthology of architectural theory gives a somewhat wider definition: »Within the discipline of architecture, theory is a discourse that describes the practice and production of architecture and identifies challenges to it. Theory overlaps with but differs from architectural history, which is descriptive of past work, and from criticism, a narrow activity of judgement and interpretation of existing architectural works. Theory poses alternative solutions based on observations of the current state of the discipline, or offers new thought paradigms for approaching the issues. Its focus on research and innovation distinguishes theoretical activity from history and criticism.«

The focus of research or publications will range from interdisciplinary research dealing with architecture and urban design against the setting of a non-transparent reality of society and politics, through real examples of good practice, and, in parallel, to staying in contact with the everyday practice, which we may refer to – according to Yaneva (2009) – as project ethnography. Generating accounts of practice should not be an end in itself, but meant for constructive criticism that will encourage the formation of theoretical groundwork for teaching and practice in architecture, urban design, spatial planning and other disciplines. The fact that the journal is electronic shows that we do not shy away from the changes that computerisation brought into the corpus of the discipline and learning of all relevant professions. There have been many such changes and their effects are versatile. An important topic is the digitalisation of the new ways of project design and the related changes in architectural practice and theory. The Internet is new, too, i.e. an omnipresent environment of continuous comparability of the overall production, both theoretical and physical. A lateral, but a general, concept in the discipline has become the so-called sampling, when architects sample ideas from the Internet in the form of images, without regard to their context, process or location. Some may call this globalisation of architecture. The Internet has changed the teaching of project design, theory and history. Data have become unimportant, while concepts are becoming increasingly important, helping students to understand what it is all about. Only when the students grasp the big picture are they able to benefit from the data from the Internet, as the data become their material, source and encouragement. The use of the Internet starts to make sense when the student is able to assess what a piece of information means, what is its range and its place, whether to discard it or to evaluate it. The Internet is like a hunting ground with a thousand possible catches: When you go, you have no idea what you will catch and take for your own and how; this will depend on your hunting ability. The hunting ground is like a labyrinth where you choose your own ways that might, or might not, lead to a solution. Theory equips us with the conceptual competence which enables us to confidently move around the Internet and benefit from it, avoiding uncritical recapitulation and conceptual confusion.

I well remember my days as a student and how I got frustrated because I did not understand the classical vocabulary of architecture, could not distinguish between the periods and styles, and failed to see syntax errors

poznati arhitekt; mora znati dobro pisati, mora biti risar, matematik, na tekočem s sodobno znanostjo, filozof, poznavalec glasbe, medicine, prava in astronomije (Vitruvius, 2009). To se zdi nemogoča zahteva za kogarkoli, vendar je treba vedeti, da Vitruvij ni pričakoval, da bi arhitekt operiral ali igral na inštrument kot profesionallec, pač pa da bi imel nekaj pojma o vseh teh področjih. Danes, v dobi specializacije, je za posameznika zelo težko podrobno poznati lastno področje, kaj šele, da bi obvladal več disciplin. Za raziskovanje v arhitekturi je običajno boljši razgledan intelektualec kot specialist. Vloga, ki se je vzpostavila v zgodovini poklica in še traja je, da je arhitekt »deklica za vse« projekta, idejni in organizacijski vodja, koordinator, tisti, ki prevzame odgovornost in zato pogosto tudi dežurni krivec, in v teh svojih vlogah bolj režiser ali koreograf kot manager ali plesalec.

Trajnostnost je še en vidik, ki zahteva teoretsko obravnavo in umestitev. Dozdeva se mi, da je po eni strani precenjen in mystificiran, po drugi pa razumljen izrazito ozko in tehnicistično. Arhitektura se je vedno ubadala s temo trajnosti in trajnostnosti. Mar ni Plečnikov in Steletov koncept Arhitekture Perennis prototip trajnostnosti v arhitekturi?

Vsaka naloga je priložnost za kamenček v mozaiku raziskovanja arhitekture. Svoboda kreativnega razmišljanja in ustvarjalna imaginacija je osnova za delo, ki ima velikokrat moč, ki je večja od realne prakse projektiranja in graditve. Raziskovanje ima nešteto smeri in obrazov. A je obraz (faceta) tisti, ki mu daje smisel. Raziskovanje zaradi raziskovanja ali pa golo zbiranje in sortiranje podatkov nima zveze s kreativnim raziskovanjem, ki ustvarja inovacije in ki je vedno individualno. Ključen je kreativni akt imaginacije, ko se rodi nekaj novega. Za arhitekto v praksi so tak poligon inovacije tradicionalno natečaji. So način za raziskovanje, za ustvarjanje novih idej. Podobno je pri workshopih, ki so tema te številke in mi o njih ni treba natančneje govoriti, saj so obdelani v izčrpnih besedilih, ki sledijo. Zadnje čase so natečaji namenjeni predvsem pridobitvi dela. Arhitekti vstopajo v tekmo s ciljem, da bi zmagali in pridobili delo, ne pa da bi razvijali »korporo arhitekture«. To je pravzaprav škoda, saj je institucija z viteškim pedigrejem tako degenerirala v preračunljivo početje s profanim ciljem, kateremu se prilagodijo tudi metode. Tako se izgublja izvorna zmožnost za ustvarjanje novih pomenov in znanj. To pomeni zmanjšanje kreativnih možnosti, ki jih je imel institut natečaja (ali pa arhitekturna teorija), ki ni bil omejen s konkretnim ciljem, in je torej segal na področje »konstrukcije smiselne prihodnosti«.

Vedno me pomiri in navduši, ko zdravniki ali znanstveniki napovejo, da bodo čez 10 ali 15 let odkrili nekaj prelomnega, kakšno novo zdravilo (npr. za aids) ali rešitev matematičnega ali fizikalnega problema. Računalniki so infrastruktura za ta optimizem, podobno, kot je bila barka v egipčanskih grobovih trajekt, ki je popeljal faraona v večno življenje. Simbol barke je tudi simbol naše revije, ki naj bi kot trajekt odpirala prostore in povezovala tiste, ki imamo radi arhitekturo in teorijo. Oproščam se za avlični jezik, saj tale uvodnik pišem na barki, na morskem potovanju med arheologijo in sedanostjo zibelke evropske civilizacije (Egej in Mala Azija). Čas se stika s horizontom, ki odpira pot razmišljanju o veličini minulih dob in potencialni prihodnosti, za katero smo odgovorni in ki ji prav tako moramo ustvariti pogoje, okvir in podlago. Arhitektura je večna barka, pa vendar se neprestano spreminja. Tudi z raziskavo dialektike odnosa med trajnostjo in spremembo

in architectural works; back then, architectural history was not taught at the Faculty of Architecture in Ljubljana. This gap in education is similar to the one of a musician who does not know the language of music, symbols, techniques, counterpoint etc. The more you delve into the language of architecture, the more you realize that it is, ultimately, all about the same thing in all architectures, of all times. The basic concepts have not changed for the past 5000 years and architecture has been realised through them in both theoretical works and the built environment.

Interdisciplinarity is the next aspect that determines the contemporary architectural reality. But not only that. In the first architectural treatise written by the roman engineer and architect Vitruvius, there is a mention of nine disciplines that the architect should know; the architect should be skilful with pencil, instructed in mathematics, should follow contemporary science, should be a philosopher, understand music, have some knowledge of medicine, law and astronomy (Vitruvius, 2009). This may seem like an impossible demand on anyone; however, Vitruvius never expected that the architect could perform surgeries or play the instruments like a professional, but that they had at least some knowledge in all these areas. Today, in an era of specialisation, it is by no means easy to know well one's own area of expertise, let alone to master more disciplines. Generally, generalist intellectuals make better architectural scholars than specialists. The role that has been historically assumed by architects – and one that still persists – is that the architect is a »jack-of-all-trades« in a project, i.e. the mastermind and organization leader, coordinator, the one who takes the responsibility, and the always guilty party, that is, more a director or a choreographer than a manager or a dancer.

Sustainability is another aspect waiting to be theoretically addressed and integrated. It seems to me that, on the one hand, the aspect is overrated and mystified, while, on the other hand, it is understood in a rather narrow and technicistic sense. Architecture has always tackled the subject matters of sustainable development and sustainability. Is not Plečnik's and Stele's concept of *Architectura perennis* the prototype of sustainability in architecture?

Each task can be an opportunity to make another small contribution to architectural research. The freedom of creative thinking and creative imagination are the basis for work which has often a power much stronger than the actual practice of design and building. The research has many directions and faces. But it is the face (the facet) that lends it its sense. Research for research's sake or the mere collection or sorting of data has no real relation to creative research, which leads to innovation and is always individual. The key is in the creative act of imagination, i.e. when something new is born. For the architects in practice, competitions have traditionally provided such platforms of innovation. They provide the way for research, for creation of new ideas. The same is true for workshops which are the subject matter of this issue and are covered comprehensively in the texts, so there is no need for me to delve into it. Lately, competitions have been mostly regarded as work opportunities. The architects have been entering the competitions with the goal to win and get work, and not to develop the »corpus of architecture«. Unfortunately, the institution of a noble pedigree has fallen to the level of crafty calculations with a profane goal, while the methods adapt to

se lahko konstruira smisel. Za zaključek bi rad izpostavil še en cilj, ki ga ima projekt revije. Skušali bomo vzpostaviti "common ground", osnovo za sporazumevanje, za razvijanje jezika, s katerim bi morda lahko ubesedili smisel za prihodnost. Ta "skupna tla" predstavljajo humus, iz katerega bi lahko zrasla teorija, ki bi izoblikovala koncepte kot mentalna orodja, uporabna najprej za teorijo samo, skozi njo pa tudi za kreacijo in učenje. Zato pa se moramo podati na daljne in negotove poti v neznano, tvegati, da nas bodo doma ob vrnitvi sprejeli kot tujce, potiskati meje znanega in odkrivati nova neraziskana področja, da bi se lahko vrnili z novimi spoznanji, ki bodo odpirala nove plasti ustvarjanja smisla, veličine in lepote.

LITERATURA IN VIRI:

- Kruft, H.-W. (1994). *A History of Architectural Theory From Vitruvius to the Present* (translated by Taylor, R., Callander, E., Wood, A.). London: Zwemmer; Princeton: Architectural Press.
- Nesbitt, K. (ur.) (1996). *Theorizing a New Agenda for Architecture: An Anthology of Architectural Theory 1965-1995*. New York: Princeton Architectural Press.
- Vitruvius P. (2009). *O arhitekturi* (prevod Fedja Košir). Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- Yaneva A. (2009). *Made by the Office for Metropolitan Architecture: An Ethnography of Design*. Rotterdam: 010 Publishers.

the goal. In this way, the original capability of creating new meanings and knowledge is lost. This also means the reduction of creative possibilities for the institution of the competition (or architectural theory), which was not limited by an actual goal and, hence, strived for the »construction of a sensible future«.

I am always both calmed and exhilarated when doctors or scientists predict that in 10 or 15 year a groundbreaking discovery will be made, i.e. a new drug (e.g. for aids) or the solution to a mathematical or physical problem. Computers are the infrastructure for this optimism, similar to the barge that in Ancient Egyptian graves provided the ferry carrying the pharaoh to eternal life. The symbol of a barge is the symbol of this journal; it will, as a ferry, open places and connect those of us who love architecture and theory. I apologise for my use of hall-like language, as I am writing this foreword on a boat, on a sea journey between the archaeological past and the present time of the cradle of European civilisation (Aegean Sea and Asia Minor). Time is touching the horizon, opening the way to thinking about the grandness of times past and the potential future that lies in our hands; we must create the conditions, framework and groundwork for it. Architecture is an eternal barge, but continuously changing. Sense can be also brought about from studying the dialectical relationship between sustainability and change. Finally, let me highlight one more goal of the project involving this journal. We will try to establish a common ground, the basis for communication and development of language, which will perhaps help us put in words the sense for the future. This common ground is the humus helping the theory to grow and shape the concepts and mental tools useful, at first, for the theory itself, and, through it, for creativity and learning. This is why we should embark on distant and uncertain journeys to the unknown and take the chance that, upon return, we could be treated as strangers; push the boundaries of the known and discover new, uncharted territories, to come home with new knowledge that will open new layers of creating sense, grandeur and beauty.

REFERENCES:

- Kruft, H.-W. (1994). *A History of Architectural Theory From Vitruvius to the Present* (translated by Taylor, R., Callander, E., Wood, A.). London: Zwemmer; Princeton: Architectural Press.
- Nesbitt, K. (ed.) (1996). *Theorizing a New Agenda for Architecture: An Anthology of Architectural Theory 1965-1995*. New York: Princeton Architectural Press.
- Vitruvius, P. (2009). *O arhitekturi* (prevod Fedja Košir). Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- Yaneva, A. (2009). *Made by the Office for Metropolitan Architecture: An Ethnography of Design*. Rotterdam: 010 Publishers.

Mojca Golobič

LE V USTVARJALNOSTI JE PRIHODNOST VARSTVA KRAJINE

THE ONLY FUTURE OF LANDSCAPE PROTECTION LIES IN CREATIVITY

UVODNIK EDITORIAL

ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ

COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

Za Francesca Petrarko, ki velja za »ustvarjalca« pojma krajina, je ta pomenila predvsem duhovno izkušnjo. Skoraj pol tisočletja pozneje je Alexander von Humboldt na krajino gledal predvsem kot na objekt znanstvenega raziskovanja. Danes je krajina predmet zanimanja številnih različnih strok ter meddisciplinarnih pristopov. Evropska konvencija o krajini v njej vidi pomembno sestavino kulturnih, ekoloških in družbenih procesov ter vir gospodarskih dejavnosti (Council of Europe, 2000). S pospešenim tempom spreminjanja krajine, za katerega je zaslužen predvsem človek, pa smo v njej začeli videti predvsem nekaj ogroženega, vrednoto, ki jo je treba zavarovati. Izguba krajinske in biotske raznovrstnosti, zaraščanje kmetijskih zemljišč, fragmentacija krajine, razpršena poselitve ... so pojavi, ki po prevladujoči strokovni in politični oceni ogrožajo krajino (Dejeant-Pons, 2005; Palang et al., 2006; Council of Europe, 2000; Antrop, 2005). Tako je krajina, ki je bila v preteklosti predvsem vir in inspiracija za človekov razvoj, postala razlog za omejevanje svobode pri uresničevanju razvojnih zamisli.

Sodobni procesi spreminjanja krajin so posledica naravnih in družbenih dejavnikov, ki so med seboj v zapletenih odnosih in se odvijajo v dokaj nepredvidljivi dinamiki. Odziv družbe na kompleksnost in negotovost v krajini

For Francesco Petrarca, who was allegedly the »creator« of the term landscape, landscape meant a spiritual experience. Almost 500 years later, Alexander von Humboldt regarded landscape mostly as a subject matter of scientific research. Today, landscape has been the topic of many different disciplines and interdisciplinary approaches. The European Landscape Convention notes that the landscape has an important role in cultural, ecological and social processes, and constitutes a resource favourable to economic activity (Council of Europe, 2000). With the increasing rate of landscape change, which is mostly due to human activities, the landscape has recently been considered under threat, i.e. a value that needs to be protected. The loss of landscape diversity and biotic diversity, overgrowing agricultural land, landscape fragmentation, dispersed settlement patterns are the phenomena that, according to the prevailing professional and political assessments, pose a threat to the landscape (Dejeant-Pons, 2005; Palang et al., 2006; Council of Europe, 2000; Antrop, 2005). The landscape that in the past provided the source of, and inspiration for, human development, became the reason for limiting the freedom in realising the ideas for development.

pa je prevladujoče standardizacijski. Tako si ljudje pač olajšamo delovanje v svetu, ki je prezapleten, da bi ga lahko obvladovali na holističen način: ustvarjamo tipologije, klasificiramo, postavljamo standarde in normative. Vse to so dobrodošla orodja in učinkovito delujejo zlasti v primerih, ko imamo opraviti s problemi, ki so si med seboj zelo podobni. Prostor pa ni tak. Vsak njegov delček ima svojo zgradbo, svoje posebne značilnosti in zgodovino. To drži že v pogledu naravnogeografskih lastnosti, če pa dodamo še načine, kako ga je (pre)oblikoval človek in kako ga ta uporablja, čuti, razume, koliko in katere skupine ga uporabljajo, pa je prav zares nemogoče primerjati en prostorski problem z drugim. Za neenostavne probleme torej uporabljamo poenostavljene rešitve. Krajina postane vodozbirno porečje, kmetijsko zemljišče, gozd ali habitat. Prostor upravljamo tako, kot da ga je mogoče glede na neko prevladujočo značilnost v krajini (voda, gozd, narava) razdeliti med posamezne »lastnike«, ki imajo nato skoraj neomejeno pravico z njim gospodariti in ostalim uporabnikom postavljati pravila »od zgoraj navzdol« in s svojega ozkega sektorskega gledišča. Povprečna slovenska občina ima danes v svojem prostoru opraviti z vsaj pol ducata takimi upravljavci, katerih zahteve so bolj ali manj stroge, predvsem pa z malo občutka za značilnosti konkretnega prostora, še toliko manj pa za potrebe ljudi, ki v njem živijo ali ustvarjajo. Takšni pristopi črpajo svojo legitimnost tudi iz vsesplošnega prepričanja, da je treba v odločanje pripeljati »več stroke (znanja) in manj politike«, saj naj bi bila prva – v nasprotju s slednjo – objektivna, nepristranska in neomadeževana s korupcijskimi in podobnimi grehi. Tehnokratizacija odločanja o ravnanju s krajino vodi v »logično napako«, ko iz ugotovitev o stanju v prostoru skušamo neposredno izpeljati, kaj je v njem tudi najboljše početi, iz dejstev torej izpeljemo »najstva«. Rezultati pa niso prav prepričljivi, kar nam kaže tudi stanje v prostoru. V praksi je namreč zelo malo napak storjenih zaradi pomanjkanja znanja, več pa zaradi zlorabe ravnotežja moči med stroko, politiko in javnostjo v procesih odločanja. Diagnoza za stanje v urejanju prostora bi lahko bila, da varujemo celo preveč zavzeto, a ne tistega, kar je v krajini vredno in ogroženo, temveč predvsem vpliv in družbeno moč institucije oziroma stroke, ki ji pripadamo. Na ta način zaradi varstva krajine ne omejujemo le človekovega razvoja, temveč tudi njegovo ustvarjalnost.

Kako torej preseči ta togi, statični in vase zaprti krog neuspešnih varstvenih prizadevanj, ki ne samo, da ovirajo razvoj (kar morda niti ni vedno slabo), ampak so tudi neučinkovita v svojem osnovnem, varstvenem poslanstvu? Odgovor je prav v ustvarjalnosti, ki ji v sedanji ureditvi ostaja zelo malo prostora. Ustvarjalnost v varstvu namreč ni preveč dobrodošla, saj njeno (preveč) dobresedno razumevanje namiguje, da je treba ustvariti nekaj novega, otipljivega, gradnja pa je varstvu po definiciji nasprotna. Vendar pa krajine, ki je po svoji naravi dinamična, sploh ni mogoče varovati drugače kot ustvarjalno; z iskanjem takšnih rešitev, ki bodo za zeleni cilj kar najbolj ustrezne, obenem pa čim manj obremenjujoče za druge uporabnike prostora in predvsem za naravo. Zlasti v primeru narave, ki svojih interesov ne more izraziti in braniti, smo, kakor pravi etik Taylor, zavezani iskati čim manj škodljive načine svojega bivanja v krajini (Taylor, 1986). Sylvia Crowe je dejavnost krajinskih arhitektov že leta 1969 opisala kot ustvarjalno varstvo (Crowe, 1969), kar je eno od osnovnih vodil stroke tudi danes. Ustvarjalnost seveda potrebuje nekaj svobode, prostora in zavzetosti, ki se običajno ne

Contemporary processes of landscape change are a consequence of natural and social factors that are in complex mutual relations and whose dynamics is relatively unpredictable. The response of the society to the complexity and uncertainty in the landscape is prevalently one of standardisation. This is how we ease our activities in a world that is too complicated to be controlled in a holistic way: we create typologies, classifications, and set standards and norms. Generally, these tools are welcome and efficient in cases when we deal with problems that are very much alike. In space, however, the problems are far from being alike. Each small part has its own structure, special features and history. This is true for natural geographical features, but even more so if we consider the ways that space has been (trans)formed by man; the ways in which man has used, felt, understood it; the nature of the groups who use it and the rate of use – then it is downright impossible to compare one spatial problem to another. In other words, we use simplified solutions to problems that are not simple. The landscape becomes a catchment area, an agricultural land, a forest or a habitat. Space is managed in a way that makes us think that it is possible to take a prevailing feature in the landscape (water, forest, nature) and divide the area among »landowners«, who then have an almost unlimited right to manage the space and to dictate the rules in a »top-down« manner, from their narrow sectoral viewpoint. Today, the average Slovenian municipality has in its territory at least half a dozen of such managers whose demands are more or less strict, and, particularly, who have little feeling for the characteristics of the area, and even less for the needs of the people who live and work there. Such approaches draw their legitimacy from a general belief that decision-making should include more »expertise (knowledge) and less policy«, as the former – in contrast to the latter – is supposedly more objective, unbiased and free of corruption and similar transgressions. The technocratisation of decision-making related to the landscape leads to a fallacy, when we want to derive what is best for a certain area directly from the observations about the current state of the landscape; from facts we derive 'oughts'. As can be seen, the results are not convincing. In practice, errors are mostly not the result of the lack of knowledge, but the result of taking advantage of the power balance in the decision-making among the profession, policy and the public. A diagnosis of the conditions in spatial management could be that, indeed, we protect even too enthusiastically, but not what is really of value in the landscape or under threat, but the influence and social power of the institution or profession that we belong to. In this way both human development and man's creativity are restricted.

How are we to surpass this rigid, static and self-absorbed circle of unsuccessful protection endeavours that not only hinder the development (which is not always a bad thing), but are also inefficient in its basic protective mission? The answer is, indeed, in creativity which has very little room in today's spatial management. In protection, creativity is not too welcome since, if taken (too) literally, it implies that something new, tangible is to be created; while construction is, by its definition, in conflict with protection. However, the landscape which is dynamic by nature can only be protected creatively; by pursuing solutions that will come close(est) to meeting the desired goal and will be the least burdensome to other users of an area, particularly nature. In the case of nature, which cannot express

porodi v birokratsko-tehnokratskih glavah, temveč v ljudeh, ki s prostorom živijo, ga razumejo v vsej njegovi zapletenosti in vidijo čez meje svoje stroke in lastnega interesa. Participativni pristopi danes v urejanju prostora niso več izjema. Tudi v slovenski praksi ne manjka (dobrih in manj dobrih) primerov iskanja rešitev, ki temeljijo na vključevanju različnih skupin uporabnikov v procese odločanja. Pravih učinkov pa ni videti. Razlogov je veliko. Primerov zgledne participacije je v resnici precej manj, kot jih nosi tako »nalepko«. Večina se jih namreč zatakne nekje med obveščanjem in posvetovanjem in ne dosežejo partnerske ali celo odločevalske vloge javnosti (merjeno po lestvici participacije Sue Arnstein, 1969). Po drugi strani tudi »javnosti« ne bi smeli videti preveč idealizirano, njeni predlogi pogosto temeljijo na pomanjkljivem strokovnem znanju in nepreverjenih predpostavkah, iskanje soglasja je zapleteno, postopki so dolgi. Še največja težava pa je v legitimnosti interesov, ki jim v participativnih postopkih uspe uveljaviti svoje predloge: koga zares predstavljajo, kdo preverja, kaj njihovi predlogi pomenijo v razmerju do javnega interesa? Kdo se pod sprejete odločitve podpisuje, kdo zanje odgovarja in kako? Zaradi vsega naštetega participacija največkrat ostaja v okvirih formalno urejenih razgrnitih prostorskih načrtov in razprav. Vključevanje predlogov javnosti v rešitve pa je opazno kvečjemu pri pobudah za spremembo prostorskih planov, kar v praksi pomeni, da se Franckin travnik spremeni v parcelo s hišo za sina. Tudi tukaj torej prostora za ustvarjalnost ne ostane veliko.

Primer, ki ga na kratko predstavim v nadaljevanju, kaže, da je za vključevanje krajine v kulturne, ekološke in družbenoekonomske procese, kar je cilj Evropske konvencije o krajini, treba preseči sektorsko varstvene mehanizme. Varstvo najboljših kmetijskih zemljišč ali Natura 2000 ne more obuditi opustelih Kočevarskih vasi, ki jih je nekoč v 177 vaseh naseljevalo 28.000 pripadnikov nemške narodne skupnosti Kočevarjev, danes pa tam ne živi nihče več. Zidovi stavb so skorajda izginili, ostale so le ruševine vodnjakov, sledi teras v pobočjih in kot najbolj trdoživi pomniki v prostoru: sadna drevesa in toponimi. Naloge so se lotili študenti krajske arhitekture, njihove rešitve pa vključujejo lokacije in predloge za razvoj kmetijstva, načrte za dve ekovasi, turistično in lokalno oskrbno središče, ter načrt prenove območja nekdanje žage Rog. Predlagali so tudi, kako vse te lokacije med seboj povezati s pohodnimi in kolesarskimi potmi ter kako celotno tematiko ustrezno predstaviti. Na zapleteni problem so gledali zunaj meja posameznih strok, se učili od prostora in ljudi, ki v njem živijo, bili ustvarjalni in razvili predloge, ki omogočajo prostoru vdahniti novo življenje v skladu z naravo, z duhom zgodovine in obenem s potrebami sodobnega človeka. Takšni, študentski projekti seveda ne morejo biti alternativa dogajanju v »resničnem svetu«. Vendar pa (tudi) na tak način vzgajamo generacije, ki bodo morda bolje razumele kompleksnost prostora, ne le v njegovi fizični, temveč predvsem družbeni razsežnosti, ter znale uporabiti ustvarjalnost pri njegovem urejanju. S tem ko se študenti lotevajo resničnih primerov, se ne učijo le oni, ampak tudi vsi drugi, ki smo v proces vpleteni: župani, občinski svetniki in uradniki, sodelavci strokovnih institucij, prebivalci in učitelji. To je morda sicer dolgotrajna, a vendarle zanesljiva in dolgoročno uspešna pot naprej.

or defend its interests, we are, as suggested by ethics philosopher Taylor, under a responsibility to search for the least harmful ways of our living in the landscape (Taylor, 1986). As early as in 1969, Sylvia Crowe described the activity of landscape architects as creative protection (Crowe, 1969), which has remained one of the basic professional guidelines to this date. Undoubtedly, creativity requires a certain amount of freedom, room and enthusiasm, which is usually not cultivated in bureaucratic and technocratic minds, but comes from the people who live and breathe the area, who understand all its complexity and think beyond the limits of profession and own interests. In spatial management, the participative approach is no longer an exception today. In the Slovenian practice there is no shortage of (good and less so) cases where solutions were sought based on the inclusion of different groups of users in the decision-making. However, no real effect has been seen. There are many reasons for this. In fact, there are far less cases of exemplary participation than the number of cases labelled as such. Most of these cases get stuck somewhere between communication and consultation, failing to achieve the partner role or, indeed, the decision-making role of the public (measured using the Ladder of Participation by Sue Arnstein, 1969). On the other hand, »the public« is typically too idealised, while its suggestions are often based on poor professional knowledge and unverified assumptions; the search for a consensus is complex and the procedures are long. The biggest concern seems to be the legitimacy of the interests coming through in participative procedures: Who do they really represent? Who verifies the significance of their proposals in relation to the public interest? Who will sign on the dotted line, who is liable and in what way? Because of all these concerns, participation usually remains within the formally organised public unveilings of spatial plans and discussions. At best, the inclusion of public proposals into solutions is seen in initiatives to change spatial plans, which in practice means that Jane's meadow is turned into a parcel occupied by a house for her son. There is not much room for creativity left there.

A case in point, as summarised below, proves that for the landscape to be included into cultural, ecological and socio-economic processes – which is the goal of the European Landscape Convention – we need to go beyond the sectoral protection mechanisms. The protection of the best agricultural land or Natura 2000 cannot revive the abandoned 177 Gottschee villages that were once inhabited by 28,000 members of the German national community of Gottscheers (in Slovene Kočevarji), while today there is no one left. The walls of the buildings have all but completely disappeared, there are only the remains of wells, traces of terraces on the slopes and, the most persistent reminders of the past: fruit trees and place names. The task was addressed by the students of landscape architecture; their solutions include locations and proposals for development of agriculture, plans for two eco villages, a tourist and local supply centre and a reconstruction plan for the former Rog sawmill. The students also proposed the way to connect the sites with footpaths and bicycle trails and the way to properly represent the topic. They addressed the complex problem by looking outside the limitations of disciplines, and instead learnt from the area and its people; they were creative in developing the proposals that gave new life to the area, in line with the nature, historical setting and needs of modern man. Of course,

UVODNIK
EDITORIAL

CLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

VIRI IN LITERATURA:

Antrop, M. (2005). Why landscapes of the past are important for the future. *Landscape and urban planning* 70 (1–2), str. 21–34.

Arnstein, S. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35, 4, str. 216–224.

Council of Europe, European Landscape Convention (2000).

Crowe, S., (1969). *Landscape Planning, a Policy for an Overcrowded World*. Volume 21 of IUCN Publications: Supplementary papers, International Union for Conservation of Nature and Natural Resources.

Déjeant-Pons, M. (2005). The implementation of the European Landscape. Pridobljeno na spletni strani: <http://www.visualdiversity.net>.

Palang, H., Printsman, A., Konkoly Gyuro, E., Urbanc, M., Skowronek, E., Woloszyn, W. (2006). The forgotten rural landscapes of Central and Eastern Europe. *Landscape Ecology* 21 (3), str. 347–357.

Taylor, P.W. (1986). *Respect for nature. A theory of environmental ethics*. Princeton University Press.

such student projects cannot be a real alternative to the events in »real life«. However, this (too) is the way to raise the next generations who may have a better understanding of the complexity of space, not only in its physical, but in its social dimension, and who will learn how to use creativity in their work. Students' work on real cases is an opportunity to learn – not only for them, but for everyone involved: mayors, municipal councillors and administrators, colleagues in professional institutions, inhabitants and teachers. It may be a long way forward, but it is a reliable and, in the long-term, a successful one.

REFERENCES:

Antrop, M. (2005). Why landscapes of the past are important for the future. *Landscape and urban planning* 70 (1–2), str. 21–34.

Arnstein, S. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35, 4, str. 216–224.

Council of Europe, European Landscape Convention (2000).

Crowe, S., (1969). *Landscape Planning, a Policy for an Overcrowded World*. Volume 21 of IUCN Publications: Supplementary papers, International Union for Conservation of Nature and Natural Resources.

Déjeant-Pons, M. (2005). The implementation of the European Landscape. Accessed on: <http://www.visualdiversity.net>.

Palang, H., Printsman, A., Konkoly Gyuro, E., Urbanc, M., Skowronek, E., Woloszyn, W. (2006). The forgotten rural landscapes of Central and Eastern Europe. *Landscape Ecology* 21 (3), pp. 347–357.

Taylor, P.W. (1986). *Respect for nature. A theory of environmental ethics*. Princeton University Press.

II.

RAZPRAVA

DISCUSSION

Maurizio Bradaschia

TEORIJA IN PRAKSA

V ARHITEKTURI, refleksija

THEORY AND PRACTICE IN

ARCHITECTURE, a reflection

UDK:
72.01

1.19 Kratki znanstveni prispevek

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

The theoretical analysis is that complex and deep plot that links the technical, artistic and critical activities of each architect (not always present at the same time) to his vision of the world. The term¹ derives from the greek theory theorein which means contemplate, look at, see, observe, attend an event. But, also, meditate, judge, compare, investigate. And all this has, as a synthesis, which result, certainly a choice (of meanings, values, posi-

¹ The term theory (from the greek θεωρέω theoreó «look, I observe», composed by θεά Thea, «goddess» and ὁράω horáo, «I see») implies, in common language, an idea born on the basis of some assumptions, conjecture, speculation or theory, even abstract than reality. In science, a theory is a set of interconnected assumptions, statements and propositions in order to explain natural phenomena in general or, more generally, to formulate systematically the principles of a scientific discipline.

In physics, the term theory typically indicates a complex mathematical equations derived from a small set of basic principles, able to predict the outcome of experiments in a certain category of physical systems. One example is the «electromagnetic theory», which is usually taken as synonymous with classical electromagnetism, the results of which can be derived from Maxwell's equations.

The theoretical term, when used to describe a certain phenomenon, which often implies that a particular result was predicted by a theory but has not yet been observed or experimentally confirmed. For example, until recently, the holes blacks were considered theoretical. It is not unusual in the history of physics that a theory makes predictions then confirmed by experiments.

tions). Choosing is itself a projection, a project forward its position, it means somehow design. Therefore make a theoretical reflection, investigate theoretically, is nothing more than a meta-design action. Different, within common choices, the results of theoretical reflection and flow in built-up areas (in the «practice»², in the practical application) for each author, more or less authoritative. Different, also and above all, because of any particular historical era.

Any theory in architecture influenced, as in every field of human trials, the events that characterize its time. It is the zeitgeist of each era that influences, guides, »builds« theories and approaches that will inevitably bring

² S practice. f. [from the Gr. πράξις 'action, course of action, der. πράσσω to 'do'].

1. In general, the practical activity, esp. as opposed to theoretical or speculative activity. In common parlance:

a. The exercise of an activity, a profession, an art, and all of the rules that govern it: the p. medical, legal, journalistic.

b. Proceed as usual, customary in a particular activity, esp. with reference to activities governed only by general rules and incomplete, not codified in a law or a regulation: p.

administrative, p. Constitutional p. parliamentary p. protocol, follow the p., comply with p., is p. Current, in these cases, follow the hierarchical order.

with them a wealth of experience, emotions, multidisciplinary influences. A successful project must not only respond effectively to the specific issues that have requested it: desires of the customer relationship with the context, specific local and contingent, but also to the fundamental questions, to their own instances of his era. Architecture, as known, it always has an absolute value because the value is not something that belongs to the form itself, but to the form as a response to some questions³. Questions, moreover, that are not strictly disciplinary but which are widely interdisciplinary⁴. It is above all the great movements of thought to impose, in some way, lines of research, especially in architecture (for the long time necessary for its realization / implementation), is explicit in subsequent decades.

So it was for the modern movement, born after the end of the great empires, in the affirmation of new social classes, permeated by an unquestionable faith in progress, in science and mechanics. And so it was for all the other »movements« of the last century and the beginning of the current one. Theoretical research in literary and philosophical contexts have led to the emergence of postmodernism, deconstructionism: how not to think of the writings of Jacques Derrida and Gilles Deleuze to better understand Peter Eisenman, Daniel Libeskind, Zaha Hadid, a certain period, to the works of Claes Oldenburg to understand Frank O. Gehry, Zygmunt Bauman to analyze the Senday Mediatheque by Toyo Ito, or Paul Virilio, Marc Augé, and many other authors who have been the basis of many theories of the contemporary. Similarly, it is useful to relate to Sigmund Freud, Karl Kraus, Peter Altenderg (writer), Arnold Schoenberg⁵ (composer and painter), Ludwig Wittgenstein (philosopher devoted himself to architecture), Gustav Mahler, Arthur Schnitzler, Gustav Klimt to better understand Loos or other contemporary authors.

In every age, is known, it would trigger deep relationships between critical design, theory, in each other's perspectives with implications that affect the great movements of thought typical of a particular historical period: these paradigms serve as guides to scientific research and to any type of research, including the theoretical and design in architecture. But, beyond these

3 cf. the well-known aphorism of Ludwig Mies van der Rohe on the form: »The shape is really a purpose? It is rather the result of the process of giving shape? It is not essential to the process? A small change in the terms does not result in a different outcome? Another form? I do not object to the form, but form only, as its purpose. I do this on the basis of a series of experiences and beliefs derived from these. The form aims always leads to formalism.«

4 It seems to me fundamental reflect on the fact that, in the Bauhaus, Walter Gropius tackles the subject of renewed unity of the arts, fostering the encounter between the emerging avant-garde (Klee, Kandinsky, Theo Van Doesburg), a »new theoretical synthesis«, linking the needs of industrial production to the total renovation of the environment »from the spoon to the city«. Gropius wanted to involve the most advanced of the modern, rationalist component from the neo-expressionist.

5 Interestingly, in this regard, re-read some of the same considerations Schoenberg on scientific research: »It's our duty to meditate continually on the causes of each artistic result, without ceasing to start from the beginning, always watching and always looking for our order, considering how data elements only the phenomena, the artistic facts, which can be held stable at greater right of every famous speech about art. Because we know for sure, we will have the right to call »science« what we know of them. Observe a series of works, classify them according to some common characteristics, deduce the laws. That's right, if only for the fact that there are no other possibilities. These laws are true for the works seen up to that point, they can no longer be so for future works.«

considerations perhaps discounted, it seems interesting to dwell on how the individual theories, the individual theoretical investigations have also characterized, more or less, the work, the architecture built by some authors. If, for example, it is the big match in the work of Mies and / or Hannes Meyer than theorized: »build, for Mies, was nothing but build, follow the technique with extreme caution« and »build was a problem of knowledge« to Meyer, the same cannot be said for some of the contemporary authors like Greg Lynn, where, according to the writer, to sophisticated architectural theories have not paid equally sophisticated architectural results (the case of the Presbyterian Church of New York is the most example: a building far from representative of the theories of the author expresses himself in a sort of replica of absolutely superior rationalist experiments) or, even, and similarly, the theories of some interest on the architecture of »hypersurface« disclosed by the Columbia University by Stephen Perrella at the end of the nineties, which did not produce buildings of large-scale but small size production objects. It is clear that the end of the last century in the theoretical architecture (especially comparing it with that of the full nine hundred) has gradually become more hybrid and fragmented (as well as in many other disciplines), operating a form of reflection and language of the doubt and withdrawing (son of nihilism proliferating and thought weak due no doubt to the influence of authors such as Gianni Vattimo). The theory, in architecture, has become the order of 900, the preferred form of expression, probably because the architects have started to produce little (and they were, after all, little capable of producing »buildings«), and because the center of the discussion was the written text (the project design or the literary text). In the main schools of architecture (a phenomenon prevalent in Italy) was taught much more architectural culture that architecture itself, and the theme of reflection was really centered on the project, on designed architecture.

It is no coincidence that the major newspapers »educated« people (mainly Italian ones) have paid, at the end of 900, large and more attention to the fantastic architectural drawings of Franco Purini, Massimo Scolari, Arduino Cantafora, rather than the architecture that were realized. And it was the same Purini stating that, after all, the architecture is exhausted into the project design, and the work accomplished, realized, was nothing more than a mediation between the architect, enterprise, client, economic parameters, etc. Indeed, that architecture in its realization, was distorted. However already the first author's works: the House of the Pharmacist or the square of Gibellina show excellent compatibility between the architecture and design of the Opera made. Purini takes the justification of his works, characterized by a strong theoretical coherence and style, right from the design, the Representation of Architecture. The »House of the Pharmacist« in Gibellina, with its four sides are all different from each other due to the context, focus on the subject matter: the architecture is what has been previously shown (and therefore, the author theorized, or even, theoretically experienced before). The architecture for Purini, led its design, which is a research tool through its graphical complexity, placed beyond the typical function of the architecture and the design in which it is to justify the architecture and not

vice versa. Purini⁶ as the first Aldo Rossi⁷ at the bottom is written proponent of architecture rather than built. And it also links him to one of the leading contemporary architects (the second largest writer) Peter Eisenman. Interestingly, in this regard, to retrace the text (and drawings) CHORA L WORKS of Jacques Derrida and Peter Eisenman published by Monacelli Press by Jeffrey Kipnis and Thomas Leaser. In this text, as in the numerous writings, it is clear the close relationship that exists - for Eisenman, between theory and design, between theories and projects, in all the different phases of his work: in the first case numbered sequentially, where the experimental geometry regulates and governs the space (much more than they do other components such as the needs of the user, or the light ..., ... or other components of the project), architecture flows from the Rebstock Park in Frankfurt at the Max Reinhardt in Berlin (designed the routes of aircraft flying over the city), or the Theatre of Bruges, drawn from the diagrams of the tides.

Theoretical experiments that manifest physically in the architecture of Santiago de Compostela, making the project look like, assimilating the project to the land it occupies. And certainly not less important than the contemporary theoretical reflections of Robert Venturi shown in the famous text *Learning from Las Vegas* and *Complexity and Contradiction in Architecture* at the base of the majority of 80s post modernists, certainly founding of architecture of the same Venturi and other famous authors such as Leon Krier and Michael Graves⁸. Or *Delirious New York* and *SMLXL* for Rem Koolhaas and *KM3* for MVRDV, affirming principles and theories in the experimental design and then applied in professional practice.

Different position than others, of that »trend« that could be ascribed to an experimental neo-rationalism Mediterranean. And the case of authors such as Alberto Campo Baeza, Henri Ciriani, João Luís Carrilho da Graça, Eduardo Souto de Moura for which the architecture is and remains the subtle play of forms under light, a kind of poetry made where the Man is at the center of the Architecture and emotions continue to animate and characterize theoretical approaches and works. They are, after all, among the authors of contemporary poetry, for which the transmission architecture is implemented through the universality of the works constructed. For whom, that is, despite the debt to the ideas (the project, each project was born from ideas to become idea built), it is in practice, which is expressed in the built architecture. They are (to use the words of Campo Baeza, but I believe that also applies to the other), the authors of »essentiality« of »more with less«, the poets manufacturers architectures that have »their origin in the Idea, in Light the first material, Space willingness to get more with less«.

6 With the exception of the period of maturity where more professional opportunities and especially the advent of digital fundamentally alter the approach to the project.

7 Until the early 80s Rossi writes about architecture much more than projects; *Autobiography scientific public* in 1981. In this work the author, »in discrete disorder«, brings back memories, objects, places, forms, notes on literature, quotes, lights and tries to retrace things or impressions, describe, or look for a way to describe.

He says himself: »I thought, in this book, to analyze my projects and my writings, my work, in a continuous sequence, including them, explaining them and at the same time redesigning them. But still I have seen how, writing about all this, you create another project that has something unpredictable and unexpected.«

8 The seven dwarfs used by Graves as Caryatids are the extreme theories expressed by Venturi in *Learning from Las Vegas*.

But to return briefly to the discourse on the »Design Architecture« (which I consider central to developments nowadays), to remember that in this scene he saw leave the point of view from the »build« to the »design« or better the »draw«, typical of historicism (at the bottom of the Portuguese's Strada Novissima - The Venice Biennale underpinned by the presence of the past - had brought back the Beaux Art experience in Architecture), the seventies and eighties, this attitude has developed mainly as a result from deconstructivism / deconstructionism in the eighties-nineties - both debtors of linguistic theory from structuralism to post-structuralism. And as, subsequently, and to date, it is highlighted a kind of multiplication-pluralization-differentiation of viewpoints, reflections from the same fragmentation and instability. The frequent overlap between the subject and body has developed to date a wide proliferation theory emerging in every form of discourse increasingly blurring the boundaries between theory, criticism and project-is the case mentioned by Peter Eisenman, but it is also the case of Bernard Tschumi, in its stress (in *Architecture and Disjunction*) the incapable need to rethink the limits of architecture to »bring the architecture to the limits.« or Wolf Prix, - how not to think of the UFA Cinema in Dresden, to the experimentation California designed or implemented within the models, or even to the »heart« of the Biennale by Aaron Betsky and the latest BMW WELT, a building wonderfully catastrophic, a terrible »whirlwind« into the ground to become paradoxically solid architecture.

The theory has become more and more, for architects, a stage, a thought designing and drawing, as well as speaking, writing, teaching.

The theory is today, on the one hand, together represented by projects and thoughts of every architect, from his writings, reflections and experiences that lead each author, consciously, to produce arguments, objects, architecture, projected, to paraphrase the Angel History of Walter Benjamin, towards the future and on the other the »theory« seems to have been devoid of its foundation and its weight by a new »environmental syndrome«, as he called Pierluigi Nicolini, which has opened new avenues suspended between ethics and aesthetics, inaugurated, probably, with the Biennale of Fuksas in 2000.

III.

ČLANKI

ARTICLES

Cristian Suau

MINIMALNA PRAVILA IGRE: Okoljsko primerna zasnova in nizkotehnološka izdelava v birojih

MINIMUM GAME PLANS

Eco-Design and Low-Tech Fabrication in Studios

UDK:

72.011 (082)

1.01 Izvirni znanstveni članek

711.4 (082)

IZVLEČEK

V raziskavi s primerjalnimi metodami poučevanja in projektiranja kritično preučujemo načela nizkotehnološke izdelave in visokega dizajna, ki so od leta 2004 predmet mednarodnih delavnic v Španiji, Sloveniji, Čilu in Združenem kraljestvu pod vodstvom avtorja tega prispevka. Raziskava se osredotoča na sisteme poučevanja in učenja o okoljsko primernih zasnovah izdelkov, ki se izvajajo v nekaterih projektivnih birojih in manjših delavnicah. Od leta 2008 pripravljam intenzivne tritedenske projektivne delavnice kot del dodiplomskega študija v sklopu t. i. vertikalnega projektiranja, ki poteka na valižanski šoli za arhitekturo (Welsh School of Architecture (WSA)) v Cardiffu.

Izbrani primeri pokažejo, da sodelujoči študentje in tutorji lahko hitro razvijejo pomembne okoljske in konstrukcijske veščine, kot so prostorska vsestranskost, zavedanje o okolju in življenjskem krogu ter doseganje znanja preko prakse, s pomočjo inovativnih maket in prototipov. Vsaka naloga je vključevala intenzivne delavnice, ki so se osredotočale na zasnovo in izdelavo osnovnih okvirov, pri tem pa smo uporabljali opuščena in brezplačna gradiva.

KLJUČNE BESEDE

okoljsko primerna zasnova, projektivni biro, delavnica, preko prakse do znanja, Tyrespace©, PHS© (Pallet Housing System), Nomadic Allotment project©

ABSTRACT

Through comparative teaching and design methods, this study critically explores the principles of low-tech and high-design carried out in several international workshops led by the author in Spain, Slovenia, Chile and the UK, since 2004. This study focuses in the teaching and learning systems of Eco-design implemented in several design studios and compact workshops. Since 2008 I have offered intense 3-week design workshops as part of the BSc activity called 'Vertical Studio' that is carried out at the Welsh School of Architecture (WSA) in Cardiff.

The selected cases show how engaged students and tutors can rapidly develop key environmental and constructional skills such as spatial versatility, environmental awareness, lifecycle thinking and collaborative research by doing applied in innovative mock-ups and prototypes. Each studio brief consisted of intensive workshops focusing on conceptualisation and fabrication of elementary frameworks by using disused cost-free materials.

KEY-WORDS

Eco-design, Low-tech fabrication, DIY, Research by Doing, TyreSpace, PHS (Pallet Housing System), The Nomadic Allotment

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK

ARTICLE

RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJ
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

1. PREFACE

Eco-design aims at reducing the environmental impact of buildings or products, including the energy consumption throughout their entire life cycle. Eco-design is consequently the process of incorporating environmental considerations during all (as early as possible) phases of the design of buildings or objects. The aim is to identify possible design strategies and alternatives in order to reduce the urban environmental impacts throughout the life cycle. The adoption of the Eco-design approach has to focus on environmental balances, which are related to shifting of environmental problems from one stage to another and from one environmental slot to another.

Eco-design is for that reason closely related to life cycle thinking. All the case studies deal with the principles of *Reusability*, *Recyclability* and *Recoverability* of urban and industrial waste such as packaging and thus explore structural capacities to become inhabited devices such as playgrounds, dwellings or furniture. Low-tech fabrication is the optimal medium to test and materialise our Eco-design outcomes, throughout the method of *'bricolage'*. The term is borrowed from the French word *bricolage*, from the verb *bricoler*, the core meaning in French being, »*fiddle, tinker*« and, by extension, »*to make creative and resourceful use of whatever materials are at hand (regardless of their original purpose)*« (Merriam-Webster dictionary, 2013) or Do-It-Yourself (DIY), an elementary fabrication process that is 100% personal involvement and enhancement of manual skills, which are dormant due to an education based on abstraction and merely cognitive aspects rather than material competences.

2. TOWARDS A DEMOCRATIC DESIGN

Following the lesson of the *"Tower of Babel"* painted by Pieter Bruegel the Elder in 1563 (Kunsthistorisches Museum, Vienna), planet Earth seems a vulnerable *"3D game board"*. Its tools and components are not limitless. The current financial crisis is a good example of unscrupulous ruling. It demands a profound analysis on the collapse of speculative manoeuvres, with dramatic short-term consequences in our environment. What is evident, mainly in industrialised zones, is that we are undergoing the excess of a speculative *"Culture of Consumption"* and the pseudo-environmental notion of *"Greenism"*.

After reading the clairvoyant book called *"Six Memos for the Next Millennium"* (Calvino, 1988, pp. 101-124) – full of wit and erudition – I would like to highlight some key points which govern not just a visionary planet but ethically my lifecycle thinking by *underpinning progressive research by doing*, mainly through the bridging between design studio and personal research outputs. It reveals itself as a manifesto for democratic design. Generally a succinct synopsis of five cornerstones can be deployed as follows:

I. Empowered Diversity

Conflict, diversity and difference are constitutive elements of democratic coexistence. A democratic architecture has to identify obstacles and provide flexibilities, explore visionary scenarios, look at potential smart technologies and define new socio-spatial models.

II. Adaptable Living Systems: What Should We Play Instead?

Life is frantic and changing. Adaptability is a necessary antidote against reductive and dysfunctional schemes of living in motion. We must operate with progressive design approaches on potential architecture by exploring the spatial deterioration of the built environment in existing urban or suburban contexts and thus generating new spatial games.

III. Construction of Innovative Environments and Plural Design

Density and diversity are sustainable terms. All citizens have the right to have a sustainable social, climatic and built environment. For instance, any democratic architecture should support the use of decarbonised technologies and encourage passive energy systems in order to achieve adequate thermal performance, climatic protection, and functional flexibility.

IV. Playability

One of the most significant aspects of design lies in its ludic action. What level of playability do we take into consideration in the design process?

V. Social Accessibility

We must reject any architectural trend that excludes the ethic role and consequently the social promotion. Architects are certainly organic intellectuals because they are organizers of the existing and future built environment.

3. PLAYING WITH LESS

By studying historically the spatial evolution of architecture, we observe a gradual dematerialization of the space, from mass towards film. Contemporary space in formal cities is lacking of playability. Citizens do not engage enough in decision-making and, for instance, our streetscape becomes a territory of boredom and social agony. Nevertheless, space is a precious resource especially in informal cities and certainly communities in slums do engage more in the remapping and reshaping of their built environment. Users take an active role and the inventiveness of survival logic allows for the development of dynamic spatial frames ruled by three main factors: *Compactness, Lightness and Speed*.

Those factors are not just mere definitions but contain the new principles which rule the world of design. For instance, if we focus on the notion of compactness, it appears as a manifesto of *Elementarism* against oversized architecture. Smallness opens up unexpected trails of spatial production and provides new functional flexibility with spatial interoperability; do more with less. The sculptor Richard Serra stated that »*the biggest break in the history of sculpture in the twentieth century occurred when the pedestal was removed (Serra, 1994, pp. 141).*«

It provides new opportunities for modular and lightweight housing frames by reusing pallets shipping boards. It can be assembled or disassembled anywhere easily. It consists of expandable and contractible spaces within simple frameworks, and it is well-weatherproofed with passive techniques according to specific climatic contexts. Source: Dr. Suau archive (ECOFAB-RICA, 2012).

Figure 1: PHS (Pallet Housing System) is a Eco-design made by Dr. Suau.

If we relate this statement in architectural practice, what happens when foundations become smaller, lighter or simply removed? In this case, minimum would not mean minuscule but would imply removing from design its superfluous, redundant or useless properties. Consequently the search for elementary living is not a trend applicable in impoverished cities or cultures but is rather an appropriate strategy for dealing with playable design factors (Figure 1). What level of playability do we take into consideration within the design process?

Compactness inevitable implies lightness and speed of fabrication. Hence ludic research and workshops on compact-light-fast design should experiment in praxis and, above all, play with potential and existing obstacles. Apart from this, the design process should foster the sensorial exploration towards new space-frames by looking at potential appropriate technologies applied in our built environment. Thus, compact design follows the logic of minimum assemblage, a sort of “base kit” that is able of numerous combinations with few connectors.

4. JUNK AS MATTER FOR LUDIC FRAMEWORKS

The logics of reusing and recycling of manufacturing waste appear as a visionary game of research, which acquire a strategic role in the design of the

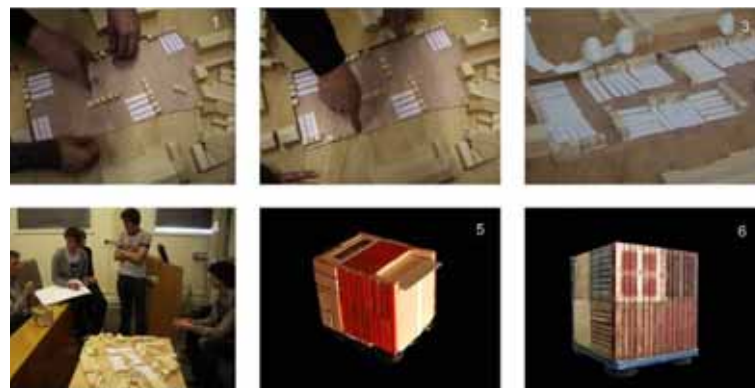

Figure 2: Mock-up design of Pallet House unit (UK, 2009).

built environment, the reconversion of productive and economical models and the reshaping of new living forms.

Since 2004 I have investigated fast fabrication systems applied for emergency dwellings in urban or remote environments. The results are two prototypes: Tyrespace© and PHS© (Pallet Housing System) (Figure 2). They are mainly affordable solutions, which give response to mankind in natural disasters and *urban emergency* (i.e.: solutions for migration or low-incomes dwellers) in slums or the like.

The dwelling is a compact cube facing Equator. The roof is slightly tilted. The Direct Gain Systems occur by incorporating a large opening (glazed façade) facing south and a clerestory, which performs as an efficient solar collector (thermal buffer). Source: Dr. Suau archive (ECOFABRICA, 2012).

The designs are based on the application of manufactured waste, such as disused timber boards and rubber. Depending on the specific properties of each material or component, quality of constructional systems and the weatherproofing applied in each chosen prototype, different parameters of transitoriness and lifespan can be achieved. Some materials are more ephemeral than others, nonetheless structural. Each fabrication process reuses waste as structural frames with low-tech building methods:

I. Tyrespace© (Figure 3) is a-prototype based on the reuse of tyres. Geometrically it consists of a compact polygonal layout where walls and roofing are structured mainly by combining and strapping car and motorbike tyres. Several climatic simulations, has thoroughly been analysed and detailed based on constraints of the modular structure. The outcomes are elastic frames -‘webs’ or semi-domes that lightly touch the ground- with potential applications in sheds, bridges and games.

II. The PHS© (Figure 4) is an innovative housing frame. It constitutes an ecological response by reusing timber-shipping boards applied to compact dwellings. It can easily be assembled or disassembled. Neither cranes nor scaffolds are used to connect walls with floors or roofs because the bare pallet board operates like an adjustable ladder itself. There are two types:

Figure 3: *Tyrespace*© project is another new structural games. In 2008, I led a Master workshop at the School of Architecture PUC in Santiago de Chile. In two weeks, 6 small groups produced a 12m span footpath bridge only with car tyres. They carried out several empirical tests using all the components and properties of each car tyre. The preliminary structural tests with strapping connectors failed. Those frames required extra-stiffness. Nevertheless the use of strapping methods showed capability to build up random tissue. Source: Dr. Suau archive (ECOFABRICA, 2012).

Cubic and Triangular (A-frame) solutions. The modules are assembled and embraced mainly by boards, tensile components or metal connectors. These components are available in the shipping and packaging manufacturing. The PHS© has been climatically tested by employing passive techniques such as orientation, building shape, and colours, available local materials, and shading devices. They have similar base modulation: 80cms x 120cm. In terms of spatial distribution, the PHS© provides a central kitchen/bath core with sleeping room.

All these case tests are handmade fabrication systems. These geometries and modules are the result of the specific structuring potential. Summarizing, junk-frames formulate a rapid implementation of variable and interchangeable structures with interior adjustable buffers and panels capable to contain different types of occupancy and climatic variation. Each structure fosters the notion of a do-it-yourself 'kit' and demonstrates a strong spatial playability and adaptability, in line with the need for decarbonisation of the built environment.

It consisted in the application of PHS© assemblage system applied in modular and mobile agro-devices. Source: Dr. Suau archive (ECOFABRICA, 2012).

Figure 4. The Nomadic Allotment project© was built at Borough Market, London (2010).

5. COLLABORATIVE RESEARCH BY DOING

The outcomes of the above mentioned research have been directly applied into subject-based design studio. Through innovative teaching and design methods, this study critically synthesises the principles of low-tech and high-design carried out in several international workshops and applied research led by myself. It shows how students can rapidly cultivate essential environmental and constructional abilities such as spatial versatility, environmental awareness and collaborative research by doing. Each studio brief consisted of intensive workshops focusing on conceptualisation and fabrication of elementary frameworks by using disused cost-free materials. What is a compact architecture today? What should our design objectives be for a sustainable future? What type of elementary framework should we achieve?

For instance, the design workshop called "*Nomadic Allotments*" built mobile allotments at Borough Market as part of the International Student Architecture Festival in London 2010 (refer to <http://www.nomadicallotments.co.uk>). Students learnt on agile fabrication, reuse of junk materials and urban gardening techniques. We obtained an international prize as the best "Recycling Project". The lesson of these series of workshops lies on the notion of eco-fabrication applied in undergraduate architectural education. The culture of each workshop is a learning tool and catalyst for "smart" design decisions, by using less and giving more. Each workshop shows how to edifice 'bridges' between praxis and research, based on flows of retrospective criticism and prospective visions for encouraging eco-friendly urban environments. Regarding the increasing levels of industrial waste released by our carbon-intensive culture, there is still a certain lack of inventiveness in how we might deal with these materials by "*upcycling*" and reusing them in the building sector, as innovative frameworks, thermal insulators or cladding.

What can we play instead by reusing industrial waste? Eco-frames aim to survey on the cultural notion of reuse and recycle applied in construction,

by using industrial disused materials such as metal, timber, rubber or any packaging components with constructional potential. Each of these design labs has achieved the following scopes:

- A. Eco-fabrication by employing disused industrial materials
- B. Collaborative work between students and staff
- C. Environmental design by employing analogical and digital tools
- D. Communicational, spatial and constructional skills by testing and building affordable designs such as shelters, allotments, playgrounds, furniture, etc.

6. PROCESS AND METHODOLOGIES

Eco-frames are the result of the consolidation of 5-year T&L development project and implementation in design studio at the Welsh School of Architecture (WSA). It is part of our spring term so-called "Vertical Studio" for BSc1 and BSc2, which was established in 2008. Since its foundation, I have been involved in its co-ordination for two years (2008 & 2009) and also led five different units:

- A. *Folding Architecture*: <http://www.cardiff.ac.uk/archi/studioproposal-spring-2008.php>
- B. *Junk-Frame*: <http://www.cardiff.ac.uk/archi/studioproposal-call-for.php>
- C. *Nomadic Allotments (Figure 5)*: http://www.cardiff.ac.uk/archi/v-studio-2010-studio_4.php, <http://www.nomadicallotments.co.uk>
- D. *The Art Box 1*: http://www.cardiff.ac.uk/archi/v-studio-2011-studio_4.php
- E. *The Art Box 2*: <http://www.cardiff.ac.uk/archi/vs2012/pdf-html/12-the-art-box.html>

The design process of this studio offers innovative analogical and digital techniques on sustainable design through the investigation of eco-design ideas and applications. This also enables me to share my professional and research expertise by exploring 'Design by Doing'.

The learning method encourages 100% cluster work through the surveying, debating, playing and modelling of experimental spatial systems. The student design process is mostly edited digitally, thus allows easy exchange and accessibility. Physical models are constructed and tested manually and then constructed and exhibited in 1:1 prototypes. This is done so that students can train and develop a sensorial "eye-to-hand co-ordination" and sense of fabrication and craftsmanship, not just a mere visual experience. During group tutorials, instead of providing 30-minutes-tutorial-per-student, tutors increase the student monitoring by brainstorming and trafficking design ideas through group dynamics.

The fabrication of a mock-up allowed testing the structural capacities of a triangular framework made with only 3 shipping pallet boards. Source: Dr. Suau archive (ECOFABRICA, 2012).

Thus cohorts can also learn from each other. Within the interim review process, tutors and crits establish an appropriate medium to judge and assess work process. Therefore peer-reviews are an instant way to build up

A- FRAME ASSEMBLY PROCESS

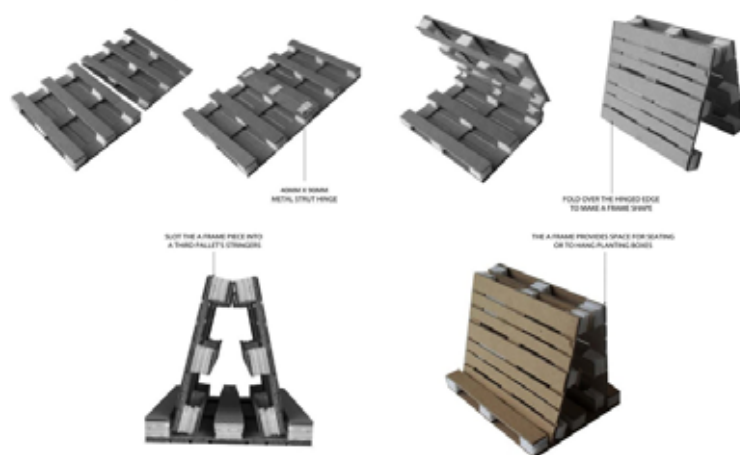

Figure 5: The Nomadic Allotment©, A-frame module.

operative critique by having different viewpoints. They create a favourable atmosphere for debate and collective celebration.

What is essential in each review is to evaluate the continuous process according to the given learning outcomes and brief's targets. Verbal, diagrammatic and written crit feedbacks are provided to all students.

A specific feedback pro-forma has been designed to record each presentation; highlighting the strengths and weaknesses of each artwork and providing alternative precedents and recommendations.

The recording part of each feedback review is filled in by a student who performs as scribe. Instant feedback is understood as a consistent, constructive and explicit mechanism for personal development, rather than a measurement for marking or a "ticking box" mechanism. The final marking is calculated as part of the annual portfolio. After processing and comparing these results, the next step was to reflect on the given assessment methods among colleagues, taking into account the student questionnaire.

7. TOWARDS A NEW LUDOLOGY IN DESIGN

Games are generally necessary systems that govern our daily life. Whereas games are often characterised by their tools, they are often defined by their rules. While rules are subject to variations and changes, enough change in the rules usually results in a new game. For instance, how can be possible to continue the car-based model of suburbia in emergent economies? What kind of decarbonised design might we conceive instead?

Spatial experimentations in Architecture require ludic strategies. Games provide new situations to subvert rules and turn conventions upside down, and the unpredictable convergences between concrete and intangible, even virtual spaces.

Following the wise reflections made by the French sociologist Roger Caillois (1992, pp. 323, 354-364), he defines the notion of game as a human activity that must have the following characteristics:

- A. Enjoyment:** *the activity is chosen for its cheerful character*
- B. Instant:** *It means circumscribed in momentary sense of time and place*
- C. Uncertainty:** *The outcome of the activity is unforeseeable*
- D. Non-productive:** *The aim is not prolific but adventurous*
- E. Governed by rules:** *The activity has rules that are different from everyday life*
- F. Abstract:** *It implies the awareness of a fictitious reality*

These points have personal applications in the teaching of architectural design. Certainly, a game is a form of play with goals and structure. I will illustrate this point with an experimental case. In 2008 a group of young architects and academics were invited to lead, reflect and produce new games with students from UIC, Barcelona. The experience is now available in a book called *"A Game in a Place: Vertical Studio"* by Carles Ferrater and Carme Pinos (Suau, Blanco, 2011).

The conventional studio was replaced by the notion of *game-lab*, a field for non-stopping brainstorming. Students and tutors became *play-makers*. The central theme was *"Game and Place"*. The outcomes were assessed by externals and where showed in a comprehensive catalogue of gaming implementations and games. This experience was an interactive, goal-oriented activity, with active agents to play against, in which players (including staff) could interfere/interplay with each other: Process setting the stage for the outcome.

8. FINALE

What games should we play instead? What can we extract from these lessons?

This study explored the potential and latent playability of any elementary design capable to conceive and fabricate new frameworks by constraints. To do so we need to **transform the classical sense of design workshop into a ludic lab**, self-ruled by spatial explorations, drifts and inventiveness in the design process.

Students also learn from the simplicity of non-object based design models, which deal with the dilemma of *High Design and Low-Tech*, through appropriate architectural strategies and affordable socio-technological solutions. After the completion of all studios, the brief has periodically been consolidated by surveying on new notions of reuse and recycling, applied in several environments, by using industrial disused materials such as metal, timber, rubber or any packaging components with constructional potential.

The power of playing with less in the studio opens new notions of spatial compactness; structural lightness and speed of fabrication. These experiments have been demonstrated through international design workshop (summer workshops; vertical studios or the like) led by myself and carried out in Slovenia, Spain, Chile and the UK. These cases showed a diverse range of space-frames based on the principles of Enjoyment, Instantness and Abstraction.

As result *"Life Cycle Thinking"* (LCT) applied in Eco-design can help us to identify new opportunities and lead to decisions that help improve urban environmental performance and image. This approach demonstrates that responsibility for reducing environmental impacts is being taken by young designers. Life Cycle Thinking provides a comprehensive perspective. As well as considering the environmental impacts of the design and fabrication processes within our direct control (DIY), attention is also given to the materials used, supply chains, product use, the effects of disposal and the possibilities for re-use and recycling.

REFERENCES

- Caillois, R. (1992). *Les Jeux et Les Hommes*. (French edition). Paris: Gallimard Education.
- Calvino, I. (1988). *Six Memos for the Next Millennium*. London: Penguin group.
- DIRECTIVE 2009/125/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 21 October 2009 establishing a framework for the setting of ecodesign requirements for energy-related products (recast). http://ec.europa.eu/energy/efficiency/ecodesign/eco_design_en.htm (Accessed on 28 April 2013).
- ECOFABRICA: www.ecofab.org (2012). All illustrations are property of and courtesy of Dr. Suau. ECOFABRICA, Eco-design platform founded and led by Dr. Suau.
- Merriam-Webster dictionary (2013). <http://www.merriam-webster.com/dictionary/bricolage>, (Accessed on 28 April 2013).
- Pieter Brueghel the Elder. "Tower of Babel" (1563). Oil on panel. Dimensions: 1140 mm (height) and 1550 mm (width); Kunsthistorisches Museum, Vienna.
- Serra, R. (1994). *Writings/Interviews*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Suau, C. and Blanco, M. (2011). "Pool Table Laser", "Drawing in the Air" and "Puzzlab". In: Ferrater, C. (ed.) & Pinos, C. (ed.). *A Game in a Place: Vertical Studio*. (pp. 59-65). Barcelona: Actar/BirkhauserD.

Živa Deu

VLOGA IN POMEN DELAVNIC

V RAZVOJNEM VAROVANJU DEDIŠČINE

ROLE AND IMPORTANCE OF WORKSHOPS IN THE DEVELOPMENT OF HERITAGE PROTECTION

UDK:

72.719(082)

1.01 Izvirni znanstveni članek

IZVLEČEK

V prispevku se natančneje seznanimo z vlogo in pomenom urbanistično-arhitekturnih in arhitekturnih delavnic. Z analizo izbranega vzorca petindvajsetih delavnic, povezanih z razvojnim varstvom dediščine grajenih struktur in celostnim ohranjanjem nepremične kulturne dediščine, je osvetljen pedagoški pomen in raziskan prenos rezultatov delavnic v prasko. Ugotovljeno je, da imajo delavnice, poleg vzgoje arhitektov, tudi širši vzgojni pomen. V delo delavnic je namreč poleg naročnikov vedno vključeno tudi lokalno prebivalstvo, ki se v procesu izvajanja seznanja z malo poznanimi strokovnimi in praktičnimi znanji, brez katerih je utopija pričakovati kakovostno razvojno urejanje dediščinsko vrednih grajenih struktur.

Vendar pa pregled uporabe rezultatov delavnic kaže, da prenos rezultatov ne dosega želenega obsega. Mnogi izdelki so namreč obležali v predalih naročnikov, uporabila jih je le slaba polovica. A med izdelki vseh delavnic, tudi tistih, katerih rezultati niso ali še niso v želeni obliki zaživel v praksi, je bilo tudi gradivo trajnih vrednosti, ki ga pri svojem delu uporabljajo območni Zavodi za varstvo kulturne dediščine. Med na zavode posredovano gradivo, ki v tvornem delu kakovostnega varovanja in razvoja dediščine predstavlja pomemben del, sodijo na delavnicah izdelane večplastne analize vrednih grajenih struktur in arhitekturni posnetki. Zaradi dokazane uporabe pomembnega analitičnega gradiva in še posebej zaradi dokazanega pomena vzgoje, je s stališča razvojnega varstva slovenske kulture izvajanje delavnic v različnih naseljih slovenskega prostora nepogrešljivo.

KLJUČNE BESEDE

delavnica, vzgoja, dediščina, nepremična kulturna dediščina

ABSTRACT

This contribution presents a detailed account of the role and importance of urbanist-architecture and architecture workshops. The analysis of the chosen sample of twenty-five workshops tied to the developmental protection of the heritage of built structures and the preservation of immobile cultural heritage as a whole illuminates the pedagogic importance and examines the transmission of workshop products into practice. It has been established that in addition to raising new architects the workshops possess a wider educational importance. Apart from the client the workshop process includes the local inhabitants who, through the process, familiarize themselves with less well known expert and practical knowledge. Without it any expectation of a quality settlement of vital building heritage would not be merited.

An overview of the results stemming from the workshops demonstrates that practical applications do not achieve desired results. Many products remained locked in the clients' desk drawers with less than half ever put into practice. All the workshops, including the ones not, or not yet realised in their intended form, produced material of lasting value, specifically in the work of the regional Institutes for the Protection of Cultural Heritage. The materials handed over to institutes playing an important role in the productive efforts of the high grade of protection and development of heritage include multi-layered analyses of valuable built structures and architectural recordings. From the point of view of developmental protection of Slovenian cultural heritage and due to the demonstrated use of important analytic material and especially due to their proven educational value the exercise of workshops in various settlements of Slovenian space is indispensable.

KEY-WORDS

workshops, education, heritage, immobile cultural heritage

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK

ARTICLE

RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

1. UVOD

V letu 2012 je na Fakulteti za arhitekturo izšla znanstvena monografija z naslovom Igra ustvarjalnosti. Knjižno delo z domiselnim naslovom odpira široko razpravo o vlogi in pomenu planerskih, urbanističnih in arhitekturnih delavnic, ki so bile »na željo ter po potrebah številnih občin ter drugih naročnikov« (Gabrijelčič, 2012, str. 6) organizirane na Fakulteti za arhitekturo. »Na delavnicah so poleg stotine študentov sodelovali tudi številni domači in tuji profesorji ter strokovnjaki iz prakse. V razpravo ob izvedbi delavnic so bili vključeni predstavniki lokalnih skupnosti in zainteresirana javnost.« (Gabrijelčič, 2012, str. 6) Iz kazala vsebine in iz pregleda vsebin prispevkov – avtorji so organizirali in vodili več delavnic – je moč razbrati, da so delavnice »najboljša oblika študija arhitekture in urbanizma« (Koželj, 2012, str. 8), najboljša oblika širokega ozaveščanja in pridobivanja novih idej, ki jih je moč v izvorni ali prirejani obliki prenesti v prasko. Poleg tega so v več kot dvajsetletnem obdobju delavnice s svojim odprtim, pogosto interdisciplinarnim in mednarodno povezanim delom vsaj delno nadomestile izostanek formalne stroke, praznino, ki je v reševanju prostorskih, urbanističnih in tudi arhitekturnih navzkrižij, ki so med razvojem in varovanjem stalno prisotna, nastopila z »ukinitivijo javnih urbanističnih zavodov, ki so nekaj skrbeli za urejanje prostora v javnem interesu.« (Gabrijelčič, 2012, str. 6)

Znanstvena monografija in v revijah s področja urejanja prostora, urbanizma in arhitekture objavljeni prispevki na temo delavnic predstavljajo teoretično izhodišče razpravi, s katero želimo vlogo urbanistično-arhitekturnih in arhitekturnih delavnic pri pedagoškem raziskovalnem in izvedbenem delu podrobneje osvetliti in pri tem izpostaviti celostno varovanje nepremične kulturne dediščine kot pomembne prostorske in kulturne sestavine. Z drugimi besedami povedano je osnovno vprašanje, na katerega želimo odgovoriti, kako izvedene urbanistično-arhitekturne in arhitekturne delavnice – pojem razumemo kot skupinsko, tudi interdisciplinarno in mednarodno reševanje zastavljenega vprašanja – vplivajo na vzgojo urbanistov in arhitektov ter ali se izdelki oziroma rešitve s strani naročnika zastavljene naloge, kot končen produkt delavniškega dela, uporabijo v praksi – pri urejanju prostora, natančneje, pri urejanju grajenih struktur in celovitem varovanju nepremične kulturne dediščine. Na osnovi spoznanj, povezanih z v desetletnem obdobju pedagoškega dela na Fakulteti za arhitekturo izpeljanih delavnic, tudi interdisciplinarnih in mednarodnih (vendar le urbanistično-arhitekturnih in arhitekturnih, zato so iz razprave planerske in urbanistične izvzete), in na osnovi opazovanj njihove odmevnosti pri izvedenih posegih v grajena okolja postavljamo naslednji izhodiščni trditvi (hipotezi): (1) pomen delavnic je predvsem vzgojni in (2) potencial izdelkov je nezadostno oziroma premalo izkoriščen (prenos rešitev v prasko).

1. 2 Grajene strukture in celostno ohranjanje nepremične kulturne dediščine

Zaradi večje skladnosti teksta in razumljivosti vsebine bo za pojme, povezane z urbanistično in arhitekturno znanostjo, kot so naselje, mesto, kraj, soseska idr., pogosto uporabljena besedna zloženka grajene strukture – predvsem tam, kjer zaradi usmerjenosti raziskave natančna opredelitev vrste in tipa grajene strukture ni potrebna.

»Sklop ukrepov, s katerimi se zagotavljajo nadaljnji obstoj in obogatitev dediščine, njeno vzdrževanje, obnova, prenova, uporaba in oživljanje« je definicija za celostno ohranjanje. Zapisana je v tretjem členu Zakona o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 16/2008 z dne 15. 2. 2008).

2. METODE

Za potrditev predpostavljenih odgovorov na zastavljeno raziskovalno vprašanje je bilo sočasno uporabljenih več metod s težiščem na deskriptivnem raziskovalnem pristopu. Osnovni vir raziskovalnega dela so bile izvedene urbanistično-arhitekturne in arhitekturne delavnice, ki so bile pod osebni vodstvom in mentorstvom avtorice prispevka izpeljane v dvanajstletnem obdobju pedagoškega dela na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Ljubljani. Poleg vseh gradiv, ki sestavljajo organizacijo (projektne naloge), izvedbo (rešitve) in javno predstavitev (razstava, brošura) zaključnih rešitev in literature, ki se nanaša na obravnavano temo, so bila med vire proučevanja vključena tudi opazovanja in razgovori s študenti in naročniki, vse z uporabo deskriptivne in komparativne metode.

Petindvajset delavnic, tudi interdisciplinarnih in mednarodnih, izpeljanih v različnih časovnih obdobjih, je zagotovo dovolj obsežen vzorec proučevanja, usmerjenega v utrditev pomena vloge delavnic v procesu učenja in raziskovanja, kot tudi razkritja resnične uporabe rezultatov pri urejanju slovenskega grajenega prostora, v katerega je kot posebna vrednost vključeno tudi varovanje podedovanih grajenih struktur, še posebej zavarovane visoko vredne nepremične kulturne dediščine.

3. AKTIVNOSTI V DELOVNEM PROCESU

Kot je razvidno iz naslovov izvedenih urbanistično-arhitekturnih in arhitekturnih delavnic (Tabela 1), so bile vsebine nalog povezane z obstoječimi, različno starimi in različno vrednimi grajenimi strukturami. Zato so bili izhodišče delu normativni dokumenti, v katerih so podane usmeritve raziskovanja, varovanja in mogočega razvoja urbane in arhitekturne dediščine. Izpostavljamo Strategijo prostorskega razvoja Slovenije in, v primerih obravnave posebej vrednih dosežkov ustvarjalnosti na področju urbanizma in arhitekture, Zakon o varstvu kulturne dediščine. Osvežimo si spomin; v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije je v poglavju, ki govori o razvoju mest in drugih naselij, tudi razdelek o arhitekturni prepoznavnosti mest in drugih naselij, v katerem je zapisano: »Pri načrtovanju in urejanju mest in drugih naselij se stremi k urejanju prostorsko uravnoteženemu in oblikovno skladnemu razvoju posameznega naselja tako, da se zagotavlja arhitekturno prepoznavnost na ravni celotnega naselja in na ravni posamezne funkcionalne enote ali dela naselja. ... Ohranjanje arhitekturne prepoznavnosti se izvaja z načrtnim urejanjem in prenovo naselij. Arhitekturna prepoznavnost se odraža v regionalnih urbanističnih in arhitektonskih značilnostih posameznih območij. Pri prenovi, načrtovanju, oblikovanju in urejanju naselij se upošteva ohranjeno in prepoznavno kulturo stavbarstva preteklih obdobj in pri tem uravnovesi sodobna tehnološka in oblikovna izhodišča z obstoječimi vrednotami.« (Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, 2004, str. 37-38) Nova arhitekturna prepoznavnost, ki je vezana na nove dele naselij, se mora razviti v sožitju z obstoječimi kakovostmi

Slika 1: Utrinki s predstavitev (Jerič Tjaša, stud. arh.)

prostora, med katere sodi tudi identitetna podedovana arhitektura z vsemi svojimi značilnostmi.

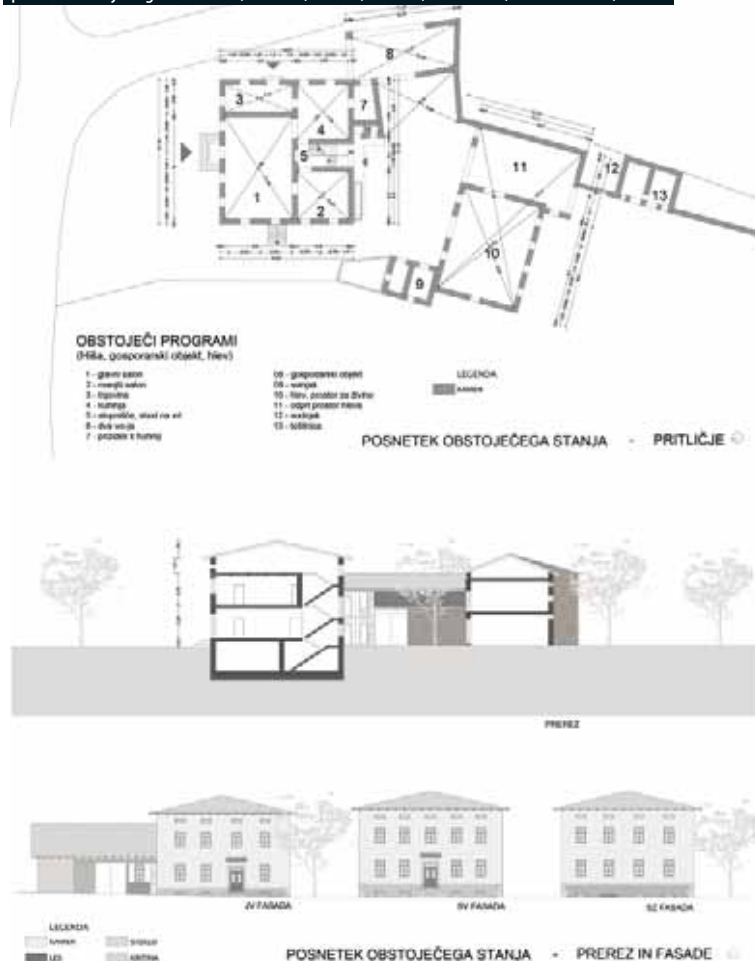
Aktivnosti v okviru delavnice so se neodvisno od obsega in razlik v zahtevah posameznih naročnikov vedno začele s podrobnimi in različno poglobljenimi analizami obstoječih grajenih struktur, večplastnim vrednotenjem in izdelavo potrebnih posnetkov posameznih stavb. V naslednjem koraku so bile na osnovi pridobljenih vedenj o splošnih in posebnih značilnostih in vrednostih grajenih struktur oblikovane vizije razvoja – celoviti in podrobni predlogi preoblikovanj v sožitju obstoječega in novega s ciljem ohranitve arhitekturne prepoznavnosti kot posebne kulturne sestavine.

V delo delavnic, bile so medijsko podprte, so bili vključeni kraji in lastniki obravnavanih arhitektur. Njihovi predstavniki so z organizatorji delavnic, mentorji in študenti, še posebej v času dela na terenu, aktivno sodelovali na organiziranih "okroglih mizah" in predavanjih vabljениh strokovnjakov. Vse delavnice so bile zaključene z javnimi predstavitvami in razstavo. Rezultati dela več kot polovice delavnic so sklenjeni s knjižnimi deli – brošurami, dve celo z monografijama z naslovoma Cavallino – Treporti. Progetti per un'idea di parco (Grandinetti, 2006) in Identiteta hiš na Koroškem (Deu, 2009).

4. VZGOJA ARHITEKTOV

V znanstvenih in strokovnih revijah s področij urbanizma in arhitekture so redki sestavki, ki govorijo o vzgoji. Med njimi je v kontekstu razprave o vzgojnem pomenu delavnic zanimiv prispevek, ki je bil leta 1951 objavljen v Arhitektu, slovenski reviji za arhitekturo, urbanizem in uporabno umetnost. V prispevku z naslovom Študijske prakse na fakultetah za arhitekturo avtor Edvard Ravnikar, tedaj vodilni pedagog na Oddelku za arhitekturo Fakultete za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, razmišlja o velikem pomenu prenosa teorije v prakso. Pri tem opozarja na jalovost tedaj edine in še danes utrjene obvezne študentske prakse, ki je bila v sklop študija arhitekture uvedena po drugi svetovni vojni. »Počitniška praksa študentov

Slika 2: Posnetek obstoječega stanja domačije v Grgarskih Ravnah. Delavnica: Celovita prenova naselja Grgarske Ravne, 2013. (Glavnik, Tamara, Kalšek Jan; oba stud. arh.)

arhitekture se v vsej državi opravlja popolnoma mehanično in v mnogih primerih brez pravega smisla. Študent izkoristi svoj dolžni mesec v najboljšem primeru za to, da na kateri koli zgradbi sledi eni ali drugi fazi gradnje, kakor pač nanese. V večini primerov je na gradbišču nepričakovan gost, ki ga je treba zaposliti z nekim pomožnim delom, s kopiranjem načrtov in grafikonov, ali pa je celo prepuščen samemu sebi, da se sprehaja po gradbišču in si ogleduje.« (Ravnikar, 1951, str. 48) V zaključku profesor predstavi tudi svojo vizijo močnejšega povezovanja fakultete z zunanjimi ustanovami, predvsem raziskovalnimi inštituti, ki bi študentu omogočili študij končati s čim več samostojno izvedenimi praktičnimi deli. Delavnice, ki so postale sestavni del učenja arhitekture po letu 1991, do te letnice so bile redke in izjemne, so zagotovo del profesorjevih uresničenih razmišljanj o izboljšanju vzgoje arhitektov na Fakulteti za arhitekturo.

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

Slika 3: Arhitekturno vrednotenje grajene strukture. Delavnica: Celovita prenova naselja Grgarske Ravne, 2013. (Kren Špela, stud. arh.)

Študentje, preko tristo jih je bilo vključenih v prispevku analiziranih urbanistično-arhitekturnih in arhitekturnih delavnic, so na vprašanje o njihovi vlogi in pomenu v procesu lastnega izobraževanja izpostavili privlačnost reševanja resničnih, »živih« nalog. Na vprašanje zakaj, smo dobili naslednjo razlago: delo, pri katerem naročnik pričakuje kakovostno rešitev zastavljene problema, je povezano z večjo odgovornostjo, kar pomeni več raziskovanja in študija in posredno krepitev teoretičnega in praktičnega znanja. Kot pomemben prispevek k lastnemu izobraževanju so pri delu na delavnici izpostavili učenje skupinskega in interdisciplinarnega dela, učenje komuniciranja in javnega nastopanja. Sledi navezava bolj osebnih medsebojnih stikov, tudi stikov s študenti drugih šol in širjenje obzorja s spoznavanjem novega grajenega prostora. Večina študentov je bila na terenu – v naselju ali delu naselja, ki je bil predmet urbanistične ali arhitekturne obravnave – prvič. Nazadnje so kot na posebno vrednost dela na delavnici opozorili tudi na več časa, ki so ga različni mentorji, predavatelji in drugi strokovni udeleženci, na primer odgovorni konservatorji iz območnih Zavodov za varstvo kulturne dediščine, namenili posameznikom pri udejanjanju njihovih zamisli.

5. UPORABA IZDELKOV – PRENOS V PRAKSO

Rezultati dela, predstavljeni na zaključnih predstavitev naročnikom, prebivalcem naselja oziroma lastnikom posameznih grajenih struktur in drugim povabljenim, so kot seštevek analiz, študij in pogosto variantnih rešitev sledili oblikovani projektni nalogi. Projektne naloge, ki so bile vodilo izvedenim urbanistično-arhitekturnim in arhitekturnim nalogam, lahko na osnovi predpostavljene uporabnosti rezultatov razdelimo v dve skupini. V prvo skupino sodijo naloge, ki so bile oblikovane s ciljem pridobitve ozko usmerjenih rešitev, tudi rešitev za izvedbo (arhitekturna ureditev trgov, oblikovanje ulične opreme, arhitekturno oblikovanje lesenih hiš, prenova določenih objektov nepremične kulturne dediščine in tako dalje), drugo pa sestavljajo projektne naloge, usmerjene v poglobljene analize in obliko-

vanje vizionarskih rešitev, potrebnih za oblikovanje strokovnih podlag in naprej za izdelavo različnih prostorskih in urbanističnih dokumentov, danes imenovanih občinski prostorski načrti, občinski podrobni prostorski načrte, konservatorski načrti in konservatorski načrti prenove. Na osnovi telefonske ankete z enim samim vprašanjem, povezanim z uporabo izdelkov in pregledom po izpeljanih delavnicah nastalih dokumentov, povezanih z večplastnim urejanjem grajenim struktur, je bilo ugotovljeno, da so miselni dosežki delavnic večinoma postali neuporabljeno arhivsko gradivo. Vzorčen primer so izpeljane arhitekturne delavnice v Kozjanskem regijskem parku v letih 2001, 2002 in 2003. V sveže zaključenem projektu Sodobna arhitekturna tipologija na Kozjanskem (Furman Oman, 2013) zaključki preteklih delavnic, kjer so sodelovali tudi tuji strokovnjaki in na katerih so bile izdelane podrobne študije, posnetki in vrednostne analize obstoječih grajenih struktur, niso vključeni niti v našeto izhodiščno literaturo in vire. Prav tako je v arhivskem depozitu ostalo v okviru delavnice izpeljano obsežno delo z naslovom Ulična oprema starih mestnih in trških jeder Gorenjske, rešitve ureditve trgov Kozje, Pilštanj in tako dalje. Predstavljeno statistično, suhoparno ampak nazorno: od petindvajsetih izvedenih delavnic je rezultate koristno uporabilo – kot strokovno podlago za izdelavo potrebnih planskih in izvedbenih dokumentov – le dvanajst naročnikov, kar zneso 48 %.

6. SKLEPNE UGOTOVITVE

Na podlagi predstavljenih rezultatov raziskave ugotavljamo, da sta izhodiščni predpostavljene trditvi pravilni. Pomen delavnic je predvsem vzgojni, potencial izdelkov pa je nezadostno oziroma premalo izkoriščen.

Z raziskavo potrjeni ugotovitvi pa dopolnjujeta še dodatni spoznanji. Vzgojni pomen delavnic je razširjen. Izobraževanje je namreč razširjeno; poleg sodelujočih študentov, ki se učijo raziskovanja in prenašanja teorije v prakso, osvojijo splošna znanja o prostoru, načrtovanju, urbanizmu in arhitekturi tudi v proces dela delavnice vključeni prebivalci in izvajalci.

Ker postajajo grajene strukture v Sloveniji iz dneva v dan bolj kaotične in ker smo nepremično kulturno dediščino iz najbolj znanih in morda tudi najbolj merodajnih velikih stvaritev že zdavnaj razširili na splošne dosežke arhitekture kot velikega in pomembnega dela narodove kulture, je splošno izobraževanje s ciljem razvojnega varovanja te kulture izjemno pomembno. V splošnih usmeritvah, v različnih mednarodnih in domačih dokumentih, ki so bili oblikovani in sprejeti s ciljem varovanja dediščine, še posebej pa nepremične kulturne dediščine, je splošno izobraževanje še posebej izpostavljeno. Vedno znova navajam spoznanje nemškega krajinskega arhitekta Dr. Carl Steinitza, ki je ob večkratnih obiskih Slovenije v intervjuju za enega izmed naših medijev povedal takole: »Sloveniji grozi nevarnost izgube krajinske, kulturne in jezikovne identitete, toda vedite, da je večina teh izgub prostovoljna. Ljudje, ki se učijo angleščino ali zidajo garaže za svoje avtomobile, tega ne počno na ukaz. Kulturna homogenizacija se ne uvaja na avtoritativen način in bolj kot z regulatornimi mehanizmi se ji lahko zoperstavite z izobraževanjem. Če bodo ljudje spoznali vrednosti in vrednote bodo pričeli ceniti lokalno dediščino in potem jo bodo zlahka varovali. Če pa je ne bo cenili, ni načina, da bi jo obvarovali.« (Steinitz, 2002, str. 18)

Na osnovi opažanj, ugotovitev ni preverjena, lahko zapišemo, da so prav delavnice, s katerimi različni naročniki v različni delih Slovenije zaupajo proučevanje in reševanje urbanističnih in arhitekturnih problemov Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani, njenim študentom in mentorjem in seveda še ostalim strokovnim udeležencem (Slika 1), trenutno edino strokovno poglajeno, konkretno in neposredno izobraževanje ljudi, prebivalcev naselij in uporabnikov posameznih arhitektur.

Pomen urbanistično-arhitekturnih in arhitekturnih delavnic pa konec koncev dopolnjuje tudi sicer v sklopu oblikovanja vizionarskih rešitev bodočega urbanističnega razvoja in arhitekturnega oblikovanja pogosto zapostavljeno, za celostno varovanje nepremične kulturne dediščine in udeležanje usmeritev, povezanih z ohranjanjem arhitekturne prepoznavnosti pa pomembno zbiranje podatkov oziroma analiziranje (Slika 2) in zajemanje stare arhitekture z izrisanimi posnetki obstoječega stanja, razvoja in poškodb.

V skoraj vseh obravnavanih urbanistično-arhitekturnih in arhitekturnih delavnicah so bili v delo vključeni tudi arhitekturni posnetki (Slika 3) – kot osnova projektu prilagoditve stare arhitekture sodobnim uporabnim zahtevam. V primeru rušitve pa arhitekturni posnetek ostane kot pisni dokument arhitekturne zgodovine. Analizirani in izrisani posnetki so uporabni tudi kot raziskovalna materija; za določanje tipologije in arhitekturne identitete. Večina analitičnega gradiva in posnetkov je bila poslana na območne Zavode za varstvo kulturne dediščine.

Zaradi dokazane uporabe pomembnega analitičnega gradiva in še posebej zaradi dokazanega pomena vzgoje, je s stališča razvojnega varstva slovenske kulture izvajanje delavnic v različnih naseljih slovenskega prostora nepogrešljivo.

LITERATURA IN VIRI

- Deu, Ž. (2009). Identiteta hiša na Koroškem. Slovenj Gradec: LAS MDD.
- Furman Oman, G. et al. (2013). Sodobna arhitekturna tipologija na Kozjanskem. Podsreda: Javni zavod Kozjanski park.
- Gabrijelčič, P. et al. (2012). Igra ustvarjalnosti. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.
- Grandinetti, P. et al. (2006). Cavallino – treporti. Progetti per un'idea di parco. Padova: Il Poligrafo.
- Ravnkar, E. (1951). Vzgoja arhitektov. Arhitekt. Revija za arhitekturo, urbanizem in uporabno umetnost, 1 (1), 48.
- Steinitz, C. (2002, 23. November). Postali boste predmestje na pol poti med Atenami in Berlinom. Delo, str. 18.
- Več avtorjev (2004). Strategija prostorskega razvoja. Ljubljana: Republika Slovenija, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Ljubljana.

Preglednica 1: Seznam izbranih delavnic /raziskovalni vzorec/

	IME	IZVAJALEC	NAROČNIK	LETO	ŠT. ŠTUD.
1	Urbanistično-arhitekturna delavnica: Jezersko	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana	Občina Jezersko, Ministrstvo za okolje in prostor	2000	18
2	Urbanistično-arhitekturna delavnica Kapele	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana	Društvo za razvoj podeželja	2001	13
3	Arhitekturna delavnica: Evidentiranje in dokumentiranje podeželske stavbne dediščine na območju Kozjanskega regijskega parka	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana, in Visoka tehniška šola – Regensburga.	Kozjanski park, Bavarsko-slovensko društvo, Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije	2001	34
4	Arhitekturna delavnica: Evidentiranje in dokumentiranje podeželske stavbne dediščine na območju Kozjanskega regijskega parka.	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana, Visoka tehniška šola, Regensburg, in Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Ljubljana	Kozjanski park, Bavarsko-slovensko društvo, Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije	2002	18
5	Mednarodna urbanistično-arhitekturna delavnica: Celovita prenova naselja Trebeže	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana, Visoka tehniška šola, Regensburg, in Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Ljubljana	Kozjanski park, Bavarsko-slovensko društvo, Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije	2003	24
6	Urbanistično-arhitekturna delavnica: Ulična oprema starih mestnih in trških jeder Gorenjske *	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana	Regionalna razvojna agencija Gorenjske, BSC Poslovno podporni center d. o. o., Kranj	2004	16
7	Mednarodna urbanistično-arhitekturna delavnica: Ureditev kapucinskega predmestja, Škofja Loka *	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana, in Fakulteta za arhitekturo, Benetke / Faculta di Architettura dell'Universita I.U.V.A., Benetke	Občina Škofja Loka, Ministrstvo za okolje in prostor	2003	21
8	Mednarodna arhitekturna delavnica: Lesena RIKO hiša	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana, in Fakulteta za arhitekturo, Benetke / Faculta di Architettura dell'Universita I.U.V.A., Benetke	Riko HIŠE, d. o. o., Ribnica	2004	24

	IME	IZVAJALEC	NAROČNIK	LETO	ŠT. ŠTUD.
9	Urbanistično-arhitekturna delavnica Celovita prenova naselij Dubrovnik, Strehovci in Žitkovci.	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana	Občina Dubrovnik, Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana	2004	24
10	Urbanistično-arhitekturna delavnica Območje Bombažne predilnice Tržič (BPT)	Fakulteta za arhitekturo Ljubljana	Občina Tržič	2005	20
11	Arhitekturno urbanistična delavnica: Ureditev trgov v naselju Kozje in naselju Pištanj	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana	Občina Kozje	2005	13
12	Mednarodna arhitekturna delavnica: Lio Piccolo. Kultura in okolje med laguno in morjem v Benetkah **	Fakulteta za arhitekturo v Benetkah / Faculta di Architettura dell'Universita I.U.V.A., Benetke, in Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana	Interreg IIIA, Italija – Slovenija 2000–2006: Agencija za upravo državne posesti, občine Piran, Koper, Caorle, Pokrajina Benetke, Uprava BAASAE Benetk in Lagune.	2006, 2007	100
13	Arhitekturna delavnica Ureditev Modrijanove domačije pri Postojnski jami *	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana, in Studio Stratrum, Ljubljana	Turizem Kras, destinacijski management, d. d., Postojna	2007	10
14	Arhitekturna delavnica Prenova objektov v naseljih Vitovlje – Osek – Šmihel *	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana	Mestna občina nova Gorica, Program CRPOV; Krajevna skupnost Osek – Vitovlje; Turistična zveza Nova Gorica	2007	16
15	Urbanistično-arhitekturna delavnica Solčava	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana	Občina Solčava	2008	8
15	Arhitekturna delavnica: Sodobna notranjska arhitektura v Logatcu in okolici	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana	Krajevna skupnost Logatec	2008	12
16	Mednarodna arhitekturna delavnica Identiteta hiš na Koroškem **	Fakulteta za arhitekturo, Faculta di Architettura dell'Universita I.U.V.A., Benetke; ZVKDS, restavratorski center, Ljubljana, Slovenija	LAS MDD, z.b.o., Slovenj Gradec; LEADER – (LIN 2008)	2009	17
17	Urbanistično-arhitekturna delavnica Rečica ob Savinji – prostorski razvoj starega jedra	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana	Občina Rečica ob Savinji	2010	12
18	Urbanistično-arhitekturna delavnica Celovita prenova naselja Pedrovo *	Fakulteta za arhitekturo, oddelek za urejanje prostora, Nova Gorica	Občina Nova Gorica	2011	12
19	Urbanistično-arhitekturna delavnica Kulturna dediščina in sodoben razvoj naselja Senožeče *	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana	Krajevna skupnost Senožeče	2011	16
20	Urbanistično-arhitekturna delavnica Lemberg 2011	Fakulteta za arhitekturo, ZVKDS, Restavratorski center, Ljubljana	Občina Šmarje pri Jelšah	2011	17
21	Arhitekturna delavnica Ureditev osrednjega trga v Šepuljah	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana	Lokalna skupnost Senožeče	2012	7
22	Urbanistično-arhitekturna delavnica: Grgarske Ravne ***	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana	Mestna občina Nova Gorica	2013	
23	Mednarodna urbanistično-arhitekturna delavnica Kostanjevica na Krki 2013 ***	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofska fakulteta, Ljubljana, in Oddelek za arhitekturo Univerze v Bolonji / Dipartimento di Architettura, Universita di Bologna	Občina Kostanjevica	2013	15
24	Mednarodna urbanistično-arhitekturna delavnica »Vlaški hramci« ***	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana, Tehnično vseučilišče v Zagrebu; TVZ – graditeljski odjel	Občina Brežice, Občina Krško	2013	21
25	Arhitekturna delavnica Planine v gorenjskem delu TNP – tipologija	Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana	Javni zavod Triglavski narodni park	2013	16

* Izdelek objavljen v brošuri ** Izdelek z razpravami in dodanimi prispevki je objavljen v monografiji *** Gradivo v tisku

Tadeja Zupančič

PRIDOBIVANJE OBČUTKA ZA PROSTORSKA RAZMERJA Z MODELIRANJEM IN IZVAJANJEM OBJEKTOV NA TERENU

ENHANCEMENT OF SCALE-RELATED SENSITIVITY THROUGH FIELD-WORK PROTOTYPING AND MATERIALIZATIONS

UDK:

71(082)

1.01 Izvirni znanstveni članek

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK

ARTICLE

IZVLEČEK

Prispevek osvetljuje problem pomanjkanja občutka za merilo prostora in razmerja v njem v procesu izobraževanja arhitektov in urbanistov. Na podlagi študije primerov izvedenih arhitekturno-urbanističnih delavnic, v katerih so prostorske ideje izpeljane do izvedbe v fizičnem prostoru, razvija didaktično metodološki model delavnic za izboljšanje občutka o prostoru. V razpravi se dotakne prednosti in pomanjkljivosti modela ter se usmeri v razvoj idej o potencialnem znanstvenoraziskovalnem delu v povezavi z razvojem primerljivih arhitekturno-urbanističnih delavnic. Tako prispeva k razvoju znanstvenega raziskovanja, ki izhaja iz arhitekturno-urbanistične prakse in se vanj neposredno usmerja.

KLJUČNE BESEDE

razmerja prostora, izvedba, arhitektura, urbanistično oblikovanje, raziskovanje

ABSTRACT

This article addresses the problems related to the student lacking of the comprehension of the space and proportions scale in architectural and urban design education. The research is based on carefully selected case studies taken from our recent architectural-urban design workshops, which have presented a methodological framework process within the design ideas have been tested by the complex process of physical materialization. Our goal have been to develop the adequate methodological model which would enhance the scale-related sensitivity of students through field-work prototyping and materialization »in one to one scale«. The discussion covers some potentials and limitations of the model proposed and focuses to the potentials of the scientific research level in the implementation of the practice-based research in architecture and urban design.

KEY-WORDS

scale, materialization, architecture, urban design, research by design

1. POMANJKANJE OBČUTKA ZA MERILO PROSTORA IN RAZMERJA V NJEM OB VIRTUALNIH SIMULACIJAH PROSTORA

Obdobje digitalnih tehnologij je poleg vrste prednosti v urbanistično načrtovanje in oblikovanje prineslo tudi vrsto problemov. Učinek lahkotnosti kopiranja rešitev prispeva k lahkotnosti uporabe te metode in posledično k povišani stopnji ponavljanja istih, nemodificiranih elementov v prostoru. Parametrični urbanizem povezujemo z digitalnimi metodami in tehnikami, čeprav načelo upoštevanja vrste dejavnikov izhaja že iz analognih tehnik. Lahkotnost upravljanja z dejavniki projektiranja lahko pomeni favoriziranje tistih parametrov, s katerimi je najlažje manipulirati, na račun tistih, v katere je potrebno vložiti več truda, ko jih želimo upoštevati. Posledica lahkotnosti prehanja med merili, v katerih prostor obravnavamo, je izginjanje občutka za merilo. Še posebej, če zavestno ne uporabljamo oznak za merilo v abstraktnih, konceptnih načinih vizualizacij oz. referenčnih objektov, kot je človekova figura, v izkustvenih načinih. S povečevanjem merila prostora in njegove obravnave se v izkustvenih predstavitev soočimo s problemom oddaljenosti, ko človekove figure ne zaznavamo več v njeni realnosti, temveč le še kot igračko ... Zato s povečevanjem merila obravnave prehajamo iz oblikovalskega razmišljanja, ki preverja tudi izkustvo prostora, v planerski način razmišljanja pogosto prezgodaj, torej takrat, ko bi bila izkustvena preverjanja še možna; seveda po delih in z ogromno prizadevanja. Posledica pa so rešitve, katerih potencialno izkustvo sploh ni preverjeno. Virtualno oblikovanje prostora je prineslo tudi hitro izdelavo prototipov, kar lahko oblikovalce prevzame do take mere, da pozabijo, da se z oblikovanjem modelov v pomanjšanem merilu iz snovalcev prostora spreminjajo v kiparje objektov v njem. V zadnjih letih se hitra izdelava prototipov seli tudi v krajinsko oblikovanje, s tem pa tudi kulturna krajina postaja skulptura. V izobraževanju bodočih arhitektov smo ob uporabi elementov iz knjižnic podatkov oz. podatkovnih sistemov dnevno soočeni npr. z dejstvom, da študent sploh ne ve, kako dolga je postelja, ki jo je narisal v svoj načrt, kolikšna je razdalja od postelje do zidu, še manj pa, kako široka je cesta, ki jo ima v svoji 'podlogi' oz. 3D modelu prostora, ki ga ni pripravil sam. Seveda tudi ne zna oceniti dolžine hiše v realnem prostoru, še manj njen prostorski učinek. Tako arhitekt nariše drevo v primerjavi s hišo vsaj pol manjše, kot je v resnici, pri krajinskem arhitektu se morda to lahko zgodi s hišo. V prostoru se torej ni čuditi ležeči stolpnici, ki je predolga celo za mimo brzečega voznika, kaj šele za opazujočega pešca; s pritličjem, ki je previsoko, da bi ponujalo prijazno zavetje za popolnoma naključne lokale v njem. Kdo bi v njih spil kavico ali pivo, poleti še sence ni, spomladi in jeseni pa piha? Vzdušje prostora pa je seveda povsem drugačno, kot je bilo videti na vnaprejšnji vizualizaciji.

Seveda pa digitalne tehnologije omogočajo tudi učinkovite rešitve v primerih, ko gre za prilagodljivost npr. tehnološkega ali funkcionalnega sistema posebnostim pogojev (npr. 'mass customization'). Menim, da ni potrebno posebej argumentirati, da so te rešitve dobre samo pod pogojem, ko tehnološke možnosti razvija tisti, ki skrbi za izboljšanje svojega občutka za konkretni prostor, pri čemer merilo prostora in razmerja v njem dojemata kot bistveno izhodišče kompozicijskega dela. Kaj pa je pravzaprav dobra

kompozicija, če ne uglašeno sozvočje prostorskih razmerij oblik in vsebin, za katera potrebujemo posluš, ki bi ga bilo treba zbuditi in razviti?

S problemom obvladovanja merila prostora in razmerij v njem smo se ukvarjali že večkrat, tako v raziskovalnem delu (Zupančič in Kilar, 2007) kot na urbanističnih delavnicah (DIVE, 2008). Ena izmed možnosti je zavestno negiranje merila ob konceptualizaciji rešitev: uporaba istega vzorca, koncepta prostora v različnih merilih, pri čemer vizualizacija izkustva sproži zavedanje tega problema. Za takšno pot so primerne virtualne predstavitve prostora. V tem primeru je terensko delo urbanistične delavnice le prostor izkušnje, ki se prenese v virtualni laboratorij – v njem se simulirajo 'končni' rezultati delavnice. Gre za laboratorijski pristop k načrtovanju in oblikovanju prostora ('lab'), četudi z nekaterimi bistvenimi elementi terenskega dela ('field'; koncept 'lab/field/showroom'), ki jih najdemo v aktualnih raziskavah iz prakse (Koskinen et al., 2011). Prehod iz skulpturalnega v prostorsko razmišljanje se zgodi v virtualnem prostoru, ki je z vsemi sodobnimi možnostmi življenjskih tehnologij kljub vsemu le približek fizični izkušnji prostorskega sooblikovanja.

Druga možnost soočanja s tem problemom pa se ponuja v poudarjanju razumevanja merila prostora, ki ga lahko najbolj intenzivno izkušamo neposredno, tj. v mikrourbanem okolju. V tem primeru gre za razvoj fizičnega prostora kot urbanistično-oblikovalskega laboratorija. V mikro prostoru gremo namreč lahko že v omejenem časovnem okviru, ki ga običajno ponujajo urbanistično-arhitekturne delavnice, bistveni korak dlje. Izkusnja terenskega dela se lahko prenese v virtualni laboratorij, lahko pa tudi neposredno v 'kiparsko delavnico' modeliranja, ki preraste v detajliranje 1:1 in se zaključi z dejanskim preizkusom mikro urbanega predloga celote na terenu s konkretnim prehodom iz skulpturalnega v prostorsko razmišljanje. Ne le občutek za merilo prostora, temveč tudi občutek za materialnost elementov, ki ga urejajo in oblikujejo, se iz osebne izkušnje zasidra v študentovo podzavest. Nenazadnje pa načrtovana materializacija v prostoru pritegne tudi lokalno skupnost, da iz bolj ali manj nemega opazovalca postane kritični sogovornik pri odločitvah, ob dejanski izvedbi pa tudi aktivno prispeva k delu – marsikdo pa vsaj k praznovanju ob zaključku in s tem rešitev sprejme tudi za 'svojo'.

To možnost predstavljamo v pričujočem prispevku, ki predstavlja najbolj kompleksen pristop k raziskovanju iz prakse (Zupančič, 2012). Pri tem je terensko delo ('field') izhodišče pristopa, laboratorij v smislu izolacije realnih problemov pa le manjši del ('lab') – Koskinen in sodelavci ga imenujejo 'prizorišče' ('showroom', 2011).

2. NEPOSREDNA IZKUŠNJA IN REINTERPRETACIJA LOKALNIH TRADICIJ GRADNJE

Izvedena serija treh delavnic o anatomiji gradnje (Kaefenstein in Meister, 2005; 2006; 2007) ponuja priložnost za kritično refleksijo, še posebej s časovne distance. Predstavljamo vsako posebej: najprej z izhodiščno nalogo, sledi organizacijski, prostorski in časovni okvir, nazadnje pa še oris posebnosti (pedagoške) izkušnje. Kriterij za izbor serije je doseganje neposrednosti izkušnje z metamorfozo izhodiščne ideje, razvite iz izkušnje konkretnega prostora, ki vodi do praktične materializacije v istem, konkretnem okolju.

2.1 Anatomija gradnje: vrvne konstrukcije

Prvi prikazani primer urbanistično-arhitekturne delavnice predstavlja zasnovano in izvedbo prostorske ureditve za soteskarje v Pršjakarski grapi: oblikovanje peš poti z visečim mostom in s prostori za počitek in preoblačenje. Čeprav je tematika raziskovanja jeklenih vrvnih konstrukcij na prvi pogled arhitekturno-tehnološka, nam podrobnejša proučitev razkriva vrsto širše ambientalnih dimenzij.

Fakulteta za arhitekturo je leta 2005 organizirala prvi Erasmus intenzivni program v seriji delavnic Liechtensteinske arhitekturne šole o anatomiji gradnje, in sicer na temo vrvnih konstrukcij v soteski Pršjaka pri Tolminu. Primer študentskega modeliranja v merilu 1:10 in 1:1 združuje izkušnje Univerze v Ljubljani, Univerze Liechtensteina iz Vaduza, Tehniške univerze iz Trondheima, katalonske politehniko iz Barcelone, Univerze Moderna iz Setubala, lokalne skupnosti in regionalnih borcev za spoštljivo ravnanje z naravnim okoljem. Po proučitvi lokalne tradicije in tridnevnem natečaju so udeleženci delavnice v petih dneh čez potok naredili brv za pešce, izdelali sočasne garderobe za soteskarje ter poskrbeli za nevpadljivo udobje ob razgledu na slap v Sopotih.

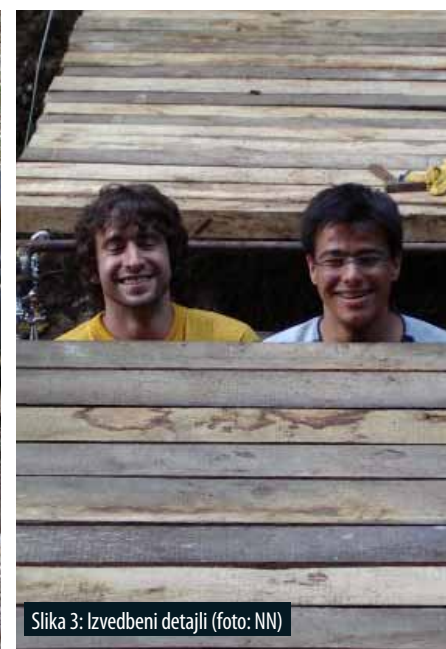
Posebnost delavnice v grapi Pršjaka je predvsem eksperimentalno modeliranje z izbranim materialom na terenu v merilu 1:10 in 1:1. Proučevanje anatomije gradnje s poudarkom na vrvnih konstrukcijah tako ni le projektno delo, temveč materializacija idej v fizičnem prostoru. Problem takšne delavnice je v izboru prostora za študentsko eksperimentiranje, ki zahteva res temeljito vnaprejšnjo pripravo, vključujoč vrsto rezervnih scenarijev. Ta problem vsekakor daleč presega arhitekturno-tehnološko izhodišče delavnice. Izziv je tudi iskanje lokalne skupnosti, ki je pripravljena prevzeti tveganje študentskega oblikovalskega preizkušanja, saj le to, ne glede na način mentorskega vodenja, do zadnjega trenutka prinaša določeno mero negotovosti. Tudi ta tematika je bližje urbanističnemu načrtovanju kot samemu konstruiranju. Odločitev za natečajni tip projektne dela delavnice v prvih dneh izhaja iz prepričanja, da tekmovalnost prinaša raznolikost rešitev, četudi skupine vedo za rešitve tekmecev. Medtem ko je natečajno obdobje delavnice prežeto z oblikovalskimi sanjarijami (Slika 1, 2), izbor projekta za realizacijo temelji predvsem na njegovi varni, racionalni in do občutljivih naravnih pogojev spoštljivi izvedljivosti v petih dneh – v upanju, da bo vreme zdržalo. Raznolikost odzivov mednarodne študentsko-raziskovalne komunikacije je več kot poučna: od severnjaške individualnosti in idejne pronicljivosti do mediteranske prilagodljive skupnosti improvizacij, v kateri pač najbolj trpi srednjeevropska preciznost. Zmaga rešitev, ki konstrukcijsko zasnovano že v izhodiščni risbi izlušči iz izkustva prostora. Razkorak med različnimi stopnjami prilagodljivosti udeležencev, ki izhajajo iz kulturne pogojenosti, mora organizator preseči s svojo osebno koordinacijsko odgovornostjo, ki izhaja iz njegove osebne izkušnje in občutljivosti. Kako npr. potolažiti skupino razočaranih natančnežev, ki so celo noč pripravljali natančne izvedbene načrte v merilu 1:1, eden najpomembnejših izvedbenih detajlov pa mora biti naslednji dan prilagojen zmožnostim priložnostnega izvajalca? Kritični trenutek razočaranih treh skupin, katerih rešitve niso izbrane, kljub vsemu zvodeni v zagonu, ki ga prinaša prijemljiva realnost dejanske fizične izvedbe (Slika 3), proces prilagajanja projekta za realizacijo in vedno intenzivnejše ter bolj množično

Slika 1: Primerjava predlogov 1 in 3 (foto: Markus Kuerschner)

Slika 2: Modeliranje v skupini 2 (foto: NN)

Slika 3: Izvedbeni detajli (foto: NN)

Slika 4: Še skupni preizkus (foto NN)

sodelovanje lokalne skupnosti, ki kulminira v navdušeni skupni preizkus konstrukcije polno zasedene brvi (Slika 4). Izdelava garderob se sicer konča v modeliranju 1:1, ki zahteva trajnejšo izvedbeno rešitev – navdušenje lokalne skupnosti pa ima za posledico naknadno dejansko realizacijo modela. Stranski produkt delavnice je tudi ureditev počivališča ob poti k slapu: izvedbeno skromni detajl je pomensko sporočilen, saj izkazuje dobršno mero občutljivosti za lepote naravnega prostora lokacije in odzivnosti študentov nanje. Most, izveden v času delavnice, je kljub deročemu in hudournemu Pršjaku še danes uporaben.

2.2 Anatomija gradnje: katalonski oboki

Tudi zasnova in izvedba prostorske ureditve za otroško igrišče osnovne šole v Valldoreixu pri Barceloni daleč presega arhitekturno-tehnološka vprašanja opečne gradnje.

Fakulteta za arhitekturo je leta 2006 že drugič aktivno sodelovala v Erasmus intenzivnem programu v seriji delavnic Liechtensteinske arhitekturne šole o anatomiji gradnje. Tokratna tema je obravnavala opečno gradnjo, natančneje, tehniko gradnje katalonskih obokov. Konkretno nalogo je ponudila osnovna šola v Valldoreixu pri Barceloni, in sicer ureditev dotlej slabo izrabljenega dela šolskega igrišča. IP je organizirala katalonska politehnika, sodelovale pa so tudi Tehniška univerza v Trondheimu, Univerza Moderna iz Setubala in Danska kraljeva akademija iz Kopenhagna. Delavnica je razvijala metodo študentskega modeliranja v merilih 1:10 in 1:1 v novih okoliščinah. Po proučitvi lokalne tradicije in tridnevnem natečaju so udeleženci delavnice v petih dneh izdelali zavetje za šolarje z nekaj igrali in stopnicami, pri čemer so raziskovali sodobne možnosti interpretacije elegancije tradicionalne tehnike gradnje katalonskih obokov.

Eksplozivno modeliranje z izbranim materialom na terenu v merilih 1:10 in 1:1 je razvijala že Erasmus delavnica v Tolminu leta 2005. Izbor drugega materiala in tradicije gradnje zahteva tudi izbor druge lokacije. Leta 2006 so se za organizacijo barcelonske delavnice ponudili Španci. Tokrat so na zemljišču osnovne šole v Valldoreixu ponudili skoraj idealne pogoje za takšen tip delavnice: prostor je dovolj nevtralen, da dovoljuje precej eksperimentalne svobode, lokalna in šolska skupnost pa sta v tem prostoru tako ali tako navajeni tveganj, ki jih prinašajo preizkusi mladih. Natečajni tip projektnega dela delavnice je v prvih dneh prinesel nekaj realnih, nekaj pa – kljub modeliranju 1:10 – tudi neizvedljivih rešitev. Svoboda, ki jo ponujajo možnosti konkretnega prostora, je očitno tako spodbudna, da kakšna rešitev ni izvedljiva niti v primeru, ko bi delavnico z desetih dni podaljšali na cel mesec. Modeliranje v merilu 1:10 namreč nekatere oblikovalce zanese, da vajeni razmišljanja o betonu pozabijo na elementarno naravo tektonike opečne gradnje. Najuspešnejši so tisti, ki skušajo razumeti tektoniko s kombinacijo različnih načinov proučevanja: s pomočjo vrvnega fizičnega modeliranja, s pomočjo simulacije opažev in procesa sestavljanja opečnih elementov v merilu 1:10 in z računalniškimi simulacijami oblike in konstrukcije ter s sprotnim preverjanjem merila predvidene rešitve v danem prostoru (Slika 5). Uspeh pa je odvisen tudi od upoštevanja varnosti ob izvedbi in uporabi (višina objekta ob izvedbi; preglednost za nadzor otrok ob uporabi). Boleča spoznanja, da 'najboljše' rešitve niso vedno tudi realne, se

Slika 5: Predlog skupine 1
(foto: Tadeja Zupančič)

Slika 6: Modeliranje na terenu
(foto: Larisa Capuder)

Slika 7: Pred finalizacijo
(foto: Larisa Capuder)

mešajo z veselimi pričakovanji 'otipljivega' dela delavnice. Fizična realizacija kljub vročemu poletju in težki opeki razvname ustvarjalni zagon študentov (Sliki 6, 7) – ob osnovnem objektu dodajajo manjše elemente, na katere niso pomislili v času natečaja; zdaj pa lahko sami in skupaj poskušajo, kaj pomeni graditi z opeko in pri tem upoštevati posebno logiko sestavljanja. Tako nastanejo še manjša zavetja, stopnice, igrala ...

2.3 Anatomija gradnje: nordijska tektonika

Zasnova in izvedba lesenih stojnic za prodajo tradicionalnih izdelkov v Hopsjobryggi na otoku Hitra pri Trondheimu ponuja priložnost raziskovanja modularnih zasnov, kar spet presega arhitekturno-tehnološko razmišljanje o tektoniki gradnje. O tem pričajo tudi številni 'stranski produkti' delavnice: lesena ploščad za počitek ob morju, sistem lesenih elementov opreme za dom skupnosti (klopi, nastale ob 1:1 raziskovanju izvedbenih detajlov primarnega objekta).

Fakulteta za arhitekturo je poleti 2007 še tretjič aktivno sodelovala v seriji Erasmus intenzivnih programov Liechensteinske arhitekturne šole o anatomiji gradnje. Organizator, NTNU, je ponudil raziskovanje nordijske tradicije od konstruiranja in detajliranja v lesu do zasnove in izvedbe lesenih stojnic za prodajo tradicionalnih izdelkov v Hopsjobryggi na otoku Hitra pri Trondheimu. Pri razvijanju metode študentskega modeliranja od merila 1:10 do 1:1 je sodelovalo še pet institucij: štirje že znani partnerji iz delavnice leto poprej in gostje iz Kaira (mednarodna univerza MISR). Če sta prejšnji delavnici iste serije iz modeliranja 1:10 neposredno preskočili v 1:1 izvedbo celote na terenu, je bila posebnost delavnice 2007 vmesna faza konstruiranja prototipov v merilu 1:1.

Po vročih mediteranskih delavnicah iz serije modeliranja 1:10 in 1:1 v letih 2005 in 2006 se je že znanim partnerjem umirjeni sever več kot prilegel. Novi mediteranski gostje pa so poskrbeli za nekaj vroče sape – dobesečno. Medtem ko sonce ni in ni želelo za obzorje in so barve večerne zarje vztrajale ure in ure, je bilo dovolj časa za mrzle in bogate nočne ribolove, za dimljenje rib in ogrevanje ob rezljanju lesenih žebeljev, postavljanju in možničenju nosilcev ter pribijanju skodel. Prvotni načrt, planiran v vabilu na delavnico, namreč izdelava stolpaste lesene opazovalnice, se zaradi varnostnih razlogov izvedbe spremeni v nekaj bolj horizontalnega, v izdelavo enotne strehe, v kateri lahko najde zatočišče serija lokalnih prodajalcev ob tradicionalnih sejamskih priložnostih. V primerjavi s prejšnjima delavnicama je bila tokrat skupnost aktivnih udeležencev precej izolirana od izzivov lokalne družbe: tolminski dogodki mladih na sotočju Soče in Tolminke ali bogato barcelonsko dogajanje, odlično dostopno z vlakom z lokacije delavnice, se pač ne moreta primerjati z divjo, klopov polno travnato samoto severnega otočka Hitre (Slika 8) – zato se medsebojna razmerja udeležencev vzpostavljajo zelo intenzivno. Kulturne razlike pridejo zato še bistveno bolj do izraza kot v predhodnih letih – tako v potrebi po reševanju konfliktov kot tudi v potencialih za komplementarno delo. Koordinator npr. poprosi sodelavko, da organizira fotografiranje skupaj z egipčanskim profesorjem, ki ima daleč najboljši fotoaparati, za karkoli drugega pa je nekoliko manj 'uporaben'. Kako naj kolegica prenese 'komando' nekemu, ki česa podobnega očitno ni vaju sprejeti iz ženskih ust? Navsezadnje postane egipčanski profesor največja atrakcija, ko poprime v roke – metlo. Običajni natečaj se tokrat ne konča z absolutnim zmagovalcem, ampak gre v izvedbo dogovorjena sinteza več rešitev (Slika 9), do izraza pa pride celotna skupnost, ki zlahka medse sprejme tudi delo potujočih obrtnikov, pripravljenih pomagati za nekaj hrane in strehe nad glavo (Slika 10). Zato posamezne skupine tudi v predstavitveni brošuri niso posebej izpostavljene. Posebnost nordijske delavnice je tudi bogata vmesna stopnja med 1:10 snovanjem in

1:1 realizacijo, to je izdelava prototipov v merilu 1:1. Izbor lesa kot konstrukcijskega in oblikovalskega materiala kljub omejitvi na sodobno reinterpretacijo regionalne tradicije namreč ponuja zelo pestro paletu obdelav, tudi za ročne obrtniške sposobnosti študentov v sprejemljivih mejah varnosti (Sliki 11, 12), medtem ko za jeklene vrvi leta 2005 ali za opečne zidake iz leta 2006 tega ne moremo trditi v enaki meri. Zelo prijetna dolžnost, ki zahteva nekaj dodatne organizacije, da tekoče delo na gradbišču ne trpi, je priprava nacionalno obarvanih večerij, in to z začimbami, prinesenimi iz domovine. Ob tem nastane tudi marsikateri dodatni produkt delavnice, kot je npr. izdelava lesenih klopi za prostore lokalne skupnosti. Izziv obmorskih sprehodov pa ima za posledico izdelavo lesene ploščadi za obmorske užitke.

3. RAZVOJ MODELA SERIJE URBANISTIČNO-ARHITEKTURNIH DELAVNIC ZA TERENSKO MIKROMATERIALIZACIJE

Pričujoči prispevek iz študije izvedenih primerov razvija metodološki koncept urbanistično-arhitekturnih delavnic, usmerjenih v razvoj občutka za merilo in razmerja v prostoru. Vsebinski koordinator je ob pripravi delavnic s sodelujočimi institucijami razvil predvsem zasnovo preizkušanja tektonike gradnje, na podlagi kritične refleksije izvedene serije delavnic pa je s časovno distanco mogoče izoblikovati sistem kontinuitet ter spremenljivk za izboljšanje občutka za širši prostor.

3.1 Tematske kontinuitete in spremenljivke

Oblikovanje serije urbanistično-arhitekturnih delavnic zahteva oboje: tematsko enotnost in raznolikost izvajanja. Preizkušanje tektonike gradnje je v obravnavanih primerih tematska kontinuiteta, izziv konkretne oblikovno-materialne tradicije različnih lokacij pa so spremenljivke. Ob izboru je ključno razmerje med splošnostjo tematske kontinuitete, da je še vedno razpoznavna, in specifičnostjo spremenljivk, da so še vedno obvladljive in, vsaj po merilu posegov, primerljive.

3.2 Metodološke kontinuitete in spremenljivke

Skupna metodološka osnova izvajanja takšne vrste delavnic je v oblikovanju mikroambientalnih rešitev od zasnove do izvedbe, v oblikovanju mednarodnih skupin, v skrbi za realnost in varnost izvedbe v danih časovnih okvirih. Tudi nekateri metodološki izzivi predstavljajo kontinuiteto: izbor prostora za študentsko eksperimentiranje, ki zahteva res temeljito vnaprejšnjo pripravo, vključujoč vrsto rezervnih scenarijev, iskanje lokalne skupnosti, ki je pripravljena prevzeti tveganje in negotovost študentskega oblikovalskega preizkušanja, smisel za improvizacijo, proces od raziskovanja prostora do razvoja in izvedbe ideje v prostoru.

Glede na tematske in personalne specifikke udeležencev pa je potrebno opredeliti tudi nekatere metodološke spremenljivke: ob iskanju optimalne rešitve za izvedbo lahko prevlada zgolj ena izmed ponujenih ali pa je možna sinteza idej iz različnih predlogov, morda celo kompromis z modifikacijo osrednje rešitve z izbranimi idejami nekaterih drugih.

Institucionalne in personalne kontinuitete predstavljajo nujno jedro za ra-

zvoj serije delavnic: predvsem stalno jedro sodelujočih institucij in sodelavcev – mentorjev, lahko tudi dela kritikov; isti vsebinski koordinator.

Med tovrstne spremenljivke pa lahko uvrstimo: vsakoletno spremembo organizatorja; delno menjavo institucij; uvajanje gostujočih institucij in posameznikov; običajno se v celoti zamenjajo študentje, lokalna skupnost, lokalni investitorji in kritiki. Nenazadnje pa je stalna spremenljivka tudi osebno doživljanje udeležencev, ki zahteva stalno kontinuiteto prilagodljivosti koordinatorjev in mentorjev delavnice.

4. POTENCIALI IN OMEJITVE MODELA

Uvajanje tematskih in metodoloških spremenljivk je nujno za motivacijo udeležencev in za razvoj sistema raziskovanja skozi praktično delo. Po drugi strani pa je že samo okolje delavnice z eksperimentalnim pristopom nepredvidljiv mehanizem, ki ga ni mogoče popolnoma nadzorovati. Prav zato je zavestna določitev skupnih elementov modela tako pomembna. Če je običajna natečajna metoda izbora rešitve za izvedbo izjemen motivator v času snovanja rešitve, se lahko izkaže kot blokada v trenutku, ko je potrebno izbrano rešitev dejansko izvesti. Po drugi strani pa seznanjenost udeležencev z dejstvom, da morda nobena rešitev ne bo izvedena tako, kot je zasnovana, ni najboljši motivator snovanja, je pa veliko manj tveganj z vidika izvedbe, vsaj v najbolj kritični fazi prehoda. Zaključne faze običajno niso problem: ko se zadeve zaključujejo, so 'vsi zraven', tudi tisti, ki jim pravzaprav splah ne bi bilo treba ...

Obravnavani model združuje vse tri raziskovalne pristope iz prakse – laboratorij, terensko delo in razstavišče oz. prizorišče – v skupno celoto integralnega pristopa. Predstavlja učinkovito izhodišče za izboljšanje občutka za merilo prostora in za kakovost sprememb v njem.

Nekateri (znanstveni) raziskovalci v primeru serije ponavljajočih se delavnic pripravljajo različne analitične študije o zadovoljstvu udeležencev in podobno. Opozoriti je potrebno, da so takšne primerjave realne oz. ustrezne samo v primeru, ko je tematika primerljiva, ko so primerljivi pogoji izvajanja in ko gre tudi za iste mentorje in študente. Kako naj sicer vemo, ali je na rezultat pivala dobra volja mentorja ali morda samo sonce, ki je pravočasno prekinilo mrakobno razpoloženje? Vse številke postanejo preveč relativne ... Glede na običajno število udeležencev delavnic, ki je omejeno z učinkovitostjo organizacije, je kvalitativna analiza vsekakor boljša rešitev. Ko gre za razvoj občutka za prostor, je poleg objektivizirane predstavitve potreben tudi razmislek o subjektivnih dimenzijah dogajanja in razmišljanja. Kakšne tipe raziskav še ponujajo (primerljive) arhitekturno-urbanistične delavnice?

5. MOŽNOSTI ZNANSTVENORAZISKOVALNEGA DELA V POVEZAVI Z ARHITEKTURNO-URBANISTIČNIMI DELAVNICAMI

Ob pedagoških izkušnjah z arhitekturno-urbanističnimi delavnicami (Deu, 2012) kot obliki izkustvenega učenja (Fikfak, 2012) se sprašujemo, katera znanja se ob tem iz znanstvenoraziskovalnega dela prenašajo v prakso oz. katere kompetence študentje pri tem dosežejo. V opisanem primeru serije delavnic gre za razumevanje prostorskega konteksta in za prenos in

sodobno reinterpretacijo tradicionalnih arhitekturno-tehnoloških rešitev v specifično konteksta. Arhitekturno-urbanistične delavnice predstavljajo torej odlično priložnost za aplikacijo znanstvenoraziskovalnih spoznanj v neposredni izkušnji.

Po drugi strani pa so arhitekturno-urbanistične delavnice eksperimentalni prostor arhitekture in urbanizma ne le za optimizacijo apliciranih predhodno razvitih modelov (Ifko, 2012), temveč so vir povsem novih znanstvenih spoznanj in tudi posledičnega metodološkega razvoja. V tem eksperimentalnem prostoru se terensko delo povezuje bodisi z določeno mero laboratorijske simulacije bodisi z realnim modeliranjem v smislu integralnega pristopa k raziskovanju. Dvoma o tem, ali se raziskovanje in arhitekturno-urbanistične delavnice prepletajo, pravzaprav ni (Čerpes, 2012). Vprašanje pa je, kako ob vsem tem doseči znanstvenoraziskovalno raven odličnosti in prepoznavnost le te, glede na raznolikost ter predvsem glede na kompleksnost tematik.

Delavnice so kot eksperimentalni raziskovalni prostor odlično izhodišče za celo vrsto raziskav najširšega spektra arhitekturno-urbanističnih tematik:

- didaktične teme učenja o urbanističnem oblikovanju za strokovno publiko, za vseživljenjsko učenje različnih strok oz. širše javnosti (npr. raziskovanje različnih vlog sooblikovalcev prostora),
- tematika interdisciplinarne komunikacije ter komunikacije z javnostmi,
- urbanistično-teoretske teme (za osmišljanje dela),
- razvoj urbanistične metodologije (npr. raziskovanje odnosa med splošnim in specifičnim v urbanističnem načrtovanju in oblikovanju, razvoj kreativnega mišljenja).

Prva dva tematska sklopa se spogledujeta s 'klasičnim' terenskim raziskovanjem na širšem področju družboslovja, delavnice postanejo študije primerov, kot v pričujočem prispevku. Tretji je 'tradicionalno' temeljni, ko gre za ožje disciplinarno področje. Metodološka vprašanja pa posegajo v samo jedro oblikovalskega delovanja v arhitekturi in urbanizmu. Laboratorijske in terenske raziskave povezujejo z živim poljem prostorske realnosti, ki zahtevajo visoko stopnjo liberalnosti znanstvenoraziskovalnega okvira. Tudi s tem pristopom se spogledujemo v pričujočem prispevku. Raziskovalni laboratorij več ne pomeni izolacije raziskovalnih pogojev, temveč živo realnost terena, povezano s svobodo raziskovalnega ustvarjanja. Ocenjevanje raziskovalne odličnosti je družbeni konsenz. Ker je žal zaenkrat tak pristop v očeh drugih znanosti slabo priznan oz. je njegova znanstvena odličnost težje utemeljiva kot v primeru pozitivističnih, ozko specializiranih znanosti, to ne pomeni nižjega nivoja znanstvene odličnosti, temveč zahteva višjo stopnjo kritičnosti in kompleksnosti prizadevanj za doseganje najvišjega nivoja znanstvene odličnosti na najvišjih ravneh kompleksnosti. Polje metodoloških raziskav, ki iščejo odgovor na vprašanje, kaj se pravzaprav dogaja v glavi ustvarjalca, ko ustvarja, in kaj se dogaja v odnosih med soustvarjalci prostora, medtem ko snujejo nove rešitve, zahteva zavestno in trudapolno prevajanje implicitnega znanja, ki je blizu oblikovalskim disciplinam, v eksplicitno obliko, ki je bliže 'tradicionalnim' vejam znanosti. S tem pa lahko tudi liberalni pristop k raziskovanju v arhitekturi in urbanizmu doseže višjo razpoznavnost znanstvene odličnosti.

Upoštevanje znanstvenoraziskovalne ravni v večini primerov zahteva dodatna prizadevanja že v fazi priprave delavnic, ko se oblikujejo tudi raziskovalne iztočnice za predvidljivi del 'laboratorijskega' raziskovanja. Lahko pa je znanstvenoraziskovalna raven celo nepredvideni rezultat oz., bolje rečeno, posledica aplikativnega strokovnega dela, ki je razvita naknadno, z vzpostavitvijo kritične distance in z razvojem abstraktnega nivoja spoznanj, s pogledom nazaj in naprej.

LITERATURA IN VIRI

- DIVE 2008, *Skipping Dimensions* in Ljubljana. (9. 7. 2008). Pridobljeno 11. 4. 2013 s spletne strani: <http://predmet.fa.uni-lj.si/dive/dive08/index.htm>.
- Čerpes, I. (2012). O metodi – urbanistično-arhitekturne delavnice. V: Gabrijelčič, P. (ur), Fikfak, A. (ur), Igra ustvarjalnosti – urbanistične, urbanistično-arhitekturne in planerske delavnice (str. 78–82). Ljubljana: Univeza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.
- Deu, Ž. (2012). Delavnice – proces učenja in znanstvenega raziskovanja. V: Gabrijelčič, P. (ur), Fikfak, A. (ur), Igra ustvarjalnosti – urbanistične, urbanistično-arhitekturne in planerske delavnice (str. 15). Ljubljana: Univeza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.
- Fikfak, A. (2012). Delavnice kot oblika izkustvenega učenja – raziskovanje pojma trajnostni razvoj. V: Gabrijelčič, P. (ur), Fikfak, A. (ur), Igra ustvarjalnosti – urbanistične, urbanistično-arhitekturne in planerske delavnice (str. 34–40). Ljubljana: Univeza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.
- Ifko, S.: Urbanistično-arhitekturne delavnice kot priložnost za preizkus in optimizacijo teoretičnih modelov. (2012). V: Gabrijelčič, P. (ur), Fikfak, A. (ur), Igra ustvarjalnosti – urbanistične, urbanistično-arhitekturne in planerske delavnice (str. 88–94), Ljubljana: Univeza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.
- Käferstein, J., Meister, U. (2005). *Building Anatomy: Rope Structures*. Pridobljeno 16. 4. 2013 s spletne strani: http://www.uni.li/Portals/0/docs/ar/Erasmus_IP_2005.pdf.
- Käferstein, J., Meister, U. (2006). *Building Anatomy: Catalan Vaults*. Pridobljeno 16. 4. 2013 s spletne strani: http://www.uni.li/Portals/0/docs/ar/Erasmus_IP_2006.pdf.
- Käferstein, J., Meister, U. (2007). *Building Anatomy: Wood Construction*. Pridobljeno 16. 4. 2013 s spletne strani: <http://www.uni.li/Portals/0/docs/ar/ErasmusIP2007%20HL.pdf>.
- Meister, U. (ur.). (2006). *Building anatomy: Catalan Vaults : Erasmus intensive program 2006*. Vaduz: Hochschule Liechtenstein.
- Meister, U. (ur.), Rist-Stadelman, C. (ur.), Bartke, J. (ur.) (2007). *Building anatomy: Nordic tectonic : Erasmus intensive program 2007*. Vaduz: Hochschule Liechtenstein.
- Meister, U. (ur.), Zupančič, T. (ur.), Kilar, V. (ur.) (2007). *Building anatomy : rope structures*. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- Zupančič, T. (2012). Arhitekturna praksa kot znanstveno raziskovalni laboratorij = Research through design practice in architecture. *AR, Arhit. razisk.* 2012 (2/3): 10–11.
- Zupančič, T., Kilar, V. (2007). Future prospects of e-learning development. V: C. Marek, (ur), VIPA : virtual campus for virtual space design provided for european architects. 1. Auflage, (str. 58–60), Graz, Edition mono.

Tomaž Krušec PREDNOSTI IN POMANJKLJIVOSTI RAZLIČNIH OBLIK ŠTUDENTSKIH DELAVNIC: Primer delavnice v Križevcih pri Ljutomeru in arhitekturne delavnice Jelovica

COMPARISON OF THE ARCHITECTURAL AND URBAN DESIGN WORKSHOP: In the Town of Križevci pri Ljutomeru And the Jelovica Architectural Workshop

UDK:

72(082)

1.01 Izvirni znanstveni članek

IZVLEČEK

Namen tega članka je opozoriti na bistvene prednosti ter morebitne pomanjkljivosti različnih oblik arhitekturnih in arhitekturno-urbanističnih delavnic, in sicer na podlagi analize in primerjave dveh delavnic: arhitekturno-urbanistične delavnice v Križevcih pri Ljutomeru in arhitekturne delavnice, ki jo je organiziralo podjetje Jelovica Hiše d.o.o. Prva je iskala povsem konkretne rešitve za določene prostorske probleme kraja, kjer se je odvijala delavnica, medtem ko je je naročnik druge delavnice od študentov pričakoval inovativne rešitve pri uporabi točno določenega sistema gradnje za potrebe oblikovanja sodobnih stanovanjskih tipologij. Glede na različna pričakovanja je bila temu primerna tudi izvedba delavnic. Pri prvi je bilo bistveno bivanje študentov v kraju, na katerega je bila vezana delavnica, pri drugi pa je bilo bolj pomembno to, da se študenti podrobno seznanijo z značilnostmi tehnološkega procesa in posebnostmi načina gradnje. Zato so bili študenti večkrat prisotni v proizvodnih obratih podjetja, za zaključek delavnice pa so morali študenti sami celo izdelati del svojega načrtovanega objekta. Na ta način so se na najbolj neposreden način spoznali s značilnostmi danega načina gradnje.

KLJUČNE BESEDE

arhitekturno-urbanistična delavnica, naročnik, sistem gradnje, stanovanjska tipologija, tehnološki proces, analiza, lesena gradnja, prostorski kontekst

ABSTRACT

The aim of the paper is to draw attention to the key advantages and potential disadvantages of the different types of architectural workshops and architectural/urban design workshops, i.e. based on an analysis and comparison of two workshops: architectural and urban design workshop in the town of Križevci pri Ljutomeru and the architectural workshop organised by the Jelovica Hiše d.o.o. company. The first workshop tried to find practical solutions to certain spatial problems of the town that the workshop addressed, while the client of the second workshop expected from the students to develop innovative solutions in using a specific building system for designing contemporary residential typologies. The differences in expectations meant that the workshops were carried out differently. In the first workshop, it was essential that the students stayed in the town that was the subject of the workshop, while in the second one, it was important that the students grasped the characteristics of the technological process and the special features of the building. To achieve this, the students made several visits to the company's production plants and, as an end product of the workshop, the students had to produce a part of their designed structure. This was a most direct way of familiarising themselves with the way of building.

KEY-WORDS

architectural and urban design workshop, client, building system, residential typology, technological process, analysis, wooden construction, spatial context

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE

RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

1. UVOD

Namen tega članka je opozoriti na bistvene prednosti ter morebitne pomanjkljivosti različnih oblik arhitekturnih in arhitekturno–urbanističnih delavnic, in sicer na podlagi analize in primerjave dveh različnih študentskih delavnic.

Primerjavo bomo izvedli na primeru arhitekturno–urbanistične delavnice v Križevcih pri Ljutomeru in arhitekturne delavnice, ki jo je organiziralo podjetje Jelovica Hiše d.o.o. Prvo delavnico smo pri predmetu Projektiranje na Fakulteti za arhitekturo izvedli v študijskem letu 2011/2012, medtem ko je delavnica Jelovica potekala v študijskem letu 2010/2011.

Arhitekturno–urbanistična delavnica v Križevcih pri Ljutomeru je bila organizirana na pobudo Borisa Onišaka, dr. med., in pod pokroviteljstvom Občine Križevci oziroma župana, mag. Branka Belca. Delavnica se je začela oktobra 2011, z enotedenskim bivanjem študentov v Križevcih pri Ljutomeru. V tem času so študenti aktivno izdelovali različne naloge in jih 21. oktobra krajanom predstavili na razstavi, ki se je odvijala v prostorih župnišča. Arhitekturna delavnica se je nadaljevala v prostorih Fakultete za arhitekturo, kjer so študenti v okviru predmeta Projektiranje dokončali naloge in izdelali makete. Končna razstava s predstavitvijo je bila 12. 4. 2012 v Križevcih pri Ljutomeru. Na delavnici je sodelovalo 26 študentov, ki so bili razdeljeni v več delovnih skupin.

Osrednja naloga, ki jo je obravnavala delavnica, je bila vezana na krajevno središče, kjer so morali študenti oblikovati nov mestni trg z večnamenskim objektom, ki je vseboval prostore občine, krajevno knjižnico, gledališko dvorano, nekaj ločenih pisarniških prostorov in trgovskih lokalov. Ostale naloge so obravnavale preureditev obstoječega hipodroma, oblikovanje oskrbne trgovine in avtobusne postaje, zasnovo dveh manjših stanovanjskih naselij ter zasnovo turističnega kampa. Vse naloge je povezovala urbanistična študija celotnega kraja, ki jo je izdelovala ločena skupina študentov. Nižji letniki so na lokaciji ob opuščnem glinokopu izdelali pet projektov enodružinskih hiš.

Delavnica Jelovica je nastala na pobudo takratnega direktorja podjetja Jelovica Hiše d.o.o., Gregorja Baniča, in s podporo Gregorja Benčine, predsednika upravnega odbora podjetja Jelovica d.d.

Bistvo delavnice je bilo vezano na uporabo skeletnega načina lesene gradnje v arhitekturi in aplikacijo tega sistema v stanovanjski gradnji. Slednje je bilo povod, da smo k sodelovanju povabili Javni stanovanjski sklad Mestne občine Ljubljana oziroma Tonko Grgič, univ. dipl. inž. arh., ki je pripravila možne lokacije, kamor so študenti umestili svoje objekte. Večina lokacij je bila vezana na različne proste parcele na območju Rakove Jelše, Kašlja in južnega pobočja Rožnika v Ljubljani. Naloge so obravnavale zasnovo stanovanjskih naselij, oskrbovanih stanovanj in posameznih enodružinskih hiš. Z razliko od delavnice v Križevcih pri Ljutomeru so vse naloge študenti izvedli individualno. Na delavnici je sodelovalo 20 študentov.

Bistveni del delavnice je bila izdelava značilnih detajlov v merilu 1 : 1, ki so jih študenti izdelali v proizvodnih prostorih podjetja Jelovica Hiše.

Delavnica se je zaključila z razstavo ob sedemdesetletnici podjetja Jelovica v prostorih Gospodarske zbornice Slovenija. Za ta namen je bil natisnjen tudi katalog s predstavitvijo vseh nalog, izdelanih na delavnici.

2. OPIS IZBRANIH ŠTUDENSKIH NALOG

2.1 Arhitekturno–urbanistična delavnica v Križevcih pri Ljutomeru

Osrednjo nalogo oblikovanja novega krajevnega središča z zasnovo večnamenskega objekta je izdelovalo pet skupin študentov. Problem središča kraja je namreč, da preko trga poteka prometna magistralna cesta, ki središče programsko in tudi percepcijsko razdeli na dva dela. Na enem delu je cerkev, na drugem pa stavba občine. Naloga študentov je bila, da oba ločena dela znova povežejo v enotno celoto in hkrati na trg umestijo novo večnamensko stavbo. S petimi povsem različnimi nalogami so študenti prikazali več možnih pristopov k reševanju istega problema, naročniku pa omogočili, da sam presodi, katere rešitve oziroma deli rešitev mu bolj in kateri manj ustrezajo.

Med nalogami izstopajo tri rešitve. Prvo sta izdelali študentki Neža Novak in Laura Mercina. Naloga ohranja obstoječo stavbo občine in novogradnjo izvede kot ločen objekt, ki zapira trg na njegovi severozahodni strani. Avtorici optično povezavo med upravnim delom, ki ga predstavlja stavba občine, in cerkvijo vzpostavita z rušitvijo obstoječe gostilne in enotnim tlakovanjem trga, ki sega tudi preko magistralne ceste (slika 1). Tlakovanje na cesti je izvedeno tako, da je nivojsko dvignjeno nad nivo cestišča in tako

Slika 1: Ureditev mestnega središča Križevcih pri Ljutomeru – situacija in pogled na atrij novega večnamenskega objekta, avtorici: Neža Novak in Laura Mercina.

služi kot območje umirjenega prometa. Te rešitve so uporabile tudi druge skupine. Večnamenski objekt je oblikovan kot sosledje opečnatih okvirjev. Uporaba opeke kot osnovnega gradiva, ki tvori zunanjo podobo stavbe, je smiselna zato, ker so na območju Križevcev pri Ljutomeru že stoletja številni glinokopi, v katerih pridobivajo glino za proizvodnjo opeke.

Iz podobnega gradbenega materiala je izdelana tudi druga naloga, ki prostor ob obstoječi občinski stavbi obravnava na povsem drugačen način. V nasprotju s prej opisano nalogo, kjer je bilo predlagano, da se trg zapre v liniji obstoječe stavbe, sta študenta Rok Hočevar in Taja Habič osnovni volumen večnamenskega objekta postavila na skrajni severozahodni del lokacije tako, da ta pred vhodom oblikuje nov manjši trg, ki je preko ožine ob stavbi obstoječe občine povezan z osrednjim krajevnim trgom (slika 2). Na ta način obstoječa stavba občine ohranja svojo dominantno lokacijo, novogradnja večnamenskega objekta pa je postavljena v ozadje.

Slika 2: Ureditev mestnega središča Križevcev pri Ljutomeru – situacija in pogled proti obstoječi stavbi občine z večnamenskim objektom v ozadju, avtorja: Rok Hočevar in Taja Habič.

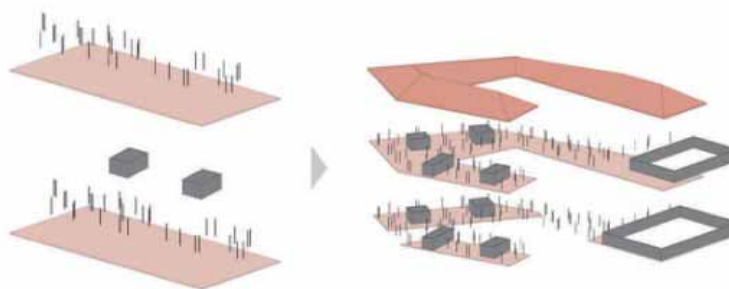

Tretja naloga, ki sta jo izdelala študenta Eva Rajšter in Gregor Turnšek, izstopa po svoji tektonski zasnovi. V želji po čim večji transparentnosti stavbnega volumna sta avtorja nosilno konstrukcijo izvedla kot gručo naključno postavljenih stebrov, ki prebadajo etažno ploščo in nosijo dvokapno streho (slika 3). Stavba tako izgleda, kot da skoraj breztežno lebdi nad terenom. Gruče stebrov pa zgled iščejo v vertikalnih debelih sadnega drevja, ki raste v atriju.

Posebej inovativna se zdi rešitev naloge, ki jo je izdelal Rok Staudacher in je obravnavala zasnovo nove oskrbne trgovine in avtobusne postaje. Eden

Slika 3: Ureditev mestnega središča Križevcev pri Ljutomeru – shema tektonske zasnove večnamenskega objekta, avtorja: Gregor Turnšek in Eva Rajšter.

izmed najbolj perečih problemov Križevcev pri Ljutomeru je lokacija enotne avtobusne postaje, saj ima kraj trenutno tri manjše avtobusne postaje na treh različnih lokacijah. Glede na smeri obstoječih magistralnih cest se zdi lokacija na mestu obstoječe oskrbne trgovine najbolj smiselna. Problem, ki ga je moral rešiti avtor naloge, je bil, kako na prostorsko omejeni parceli zasnovati novo trgovino s parkiriščem in tudi novo avtobusno postajo s postajališčem za vsaj dva avtobusa. Problem je rešil tako, da je prednjo fasado trgovine zasnoval kot postajališče za avtobuse z velikim konzolnim nadstreškom, parkirišče za potrebe trgovine pa je organiziral na stehi stavbe (slika 4).

Slika 4: Oskrba trgovina z avtobusno postajo in parkiriščem na stehi, avtor: Rok Staudacher.

Predmet naloge avtorjev Vite Posinek in Mihaela Potočnika – v nasprotju s prej opisanimi projekti – ni bil v urbanem okolju, ampak sredi prostranih polj, na mestu obstoječega hipodroma. Študenta sta morala zasnovati stavbo začasnih hlevov in pokritih tribun. Da bi ohranila široke poglede proti okoliški naravni krajini, sta stavbo zasnovala s pomočjo transparentne lesene konstrukcije, ki ima izrazito horizontalno orientacijo. Ker je vsaka druga letev izpuščena, sta skozi odprtine med lesenimi horizontalami ohranila poglede proti Panonski ravnini (slika 5).

Slika 5: Hipodrom, avtorja: Vita Posinek in Mihael Potočnik.

V zadnji sklop študentskih nalog so sodili projekti, ki so na danih lokacijah skušali oblikovati več stanovanjskih naselij. Enotno vodilo vseh projektov je bilo, kako zasnovati sodobne stanovanjske tipologije, s katerimi bi bolj racionalno izkoristili površino posameznih parcel. Študenti so izdelali več predlogov stanovanjskih naselij, ki kljub strnji strukturi ohranjajo merilo in značaj obstoječega naselja.

2.2 Delavnica Jelovica

Naročnik delavnice je z organizacijo študentske delavnice želel preizkusiti uporabo svojega značilnega sistema gradnje pri snovanju sodobnih enodružinskih in večstanovanjskih tipologij.

V sklopu projektov enodružinskih hiš izstopajo projekti študentov Mihe Munde in Nine Savič. Oba projekta sta vezana na izjemno zahtevno, poplavno ogroženo območje ljubljanskega Barja. Problem poplav sta projekta rešila tako, da sta bivanjske prostore, vključno s konstrukcijo, dvignila nad gladino poplavne vode. Miha Munda (slika 6) je dosledno spoštoval priporočeni sistem lesene gradnje, projekt Nine Savič pa je leseno gradnjo nadgradil s kompozicijo masivnih zidov iz butane ilovice. Masivni zidovi tvorijo obod stavbe in se nadaljujejo v zidove, ki omejujejo zunanje prostore hiše ter tako preprečujejo poglede iz smeri sosednih parcel. Iz lesa je narejena celotna notranjost objekta. Jasna hierarhija med lahkim jedrom in težkim obodom je tista, ki daje hiši poetične dimenzije. Kvaliteta enodružinske hiše študenta Mihe Munde se skriva v dinamični kompoziciji več lesenih volumnov. Precizna razmerja med posameznimi deli stavbe, njihove velikosti in medsebojne percepcijske ter fizične povezave so tisti elementi, ki ustvarjajo posebno zanimivo prostorsko vzdušje notranjih prostorov hiše.

Prej opisani nalogi sta se nahajali na izrazito ravnem terenu, študenta Rok Staudacher in Dominik Košak (slika 7) pa sta imela nalogo, da z enakim sistemom gradnje izdelata projekt visokoproračunske vile na strmem pobočju Rožnika. Tako so študenti preizkusili primernost predpisanega načina gradnje v lesu na dveh lokacijah s povsem različnimi značilnostmi.

Med projekti večstanovanjskih naselij je vredno omeniti predvsem nalogi študentk Neže Novak in Teje Krušec. Prva je izdelala stanovanjsko naselje, ki temelji na sistemu prečno postavljenih komunikacijskih jeder, izdelanih iz jeklene konstrukcije (slika 8). Komunikacijska jedra so ozelenjena s plezalkami. Postavljena so na razdalje, ki ustrezajo dolžinam posameznih stanovanj-

Slika 6: Enodružinska hiša na Barju, avtor: Miha Munda.

Slika 7: Enodružinska hiša na pobočju Rožnika, avtor: Rok Staudacher.

skih enot. Te so izdelane iz lesene konstrukcije po sistemu predizdelanih enot, ki se jih naknadno pripelje in montira na gradbišču. Posamezni stanovanjski volumen je izdelan kot visok lesen palični nosilec, ki brez vmesnih podpor, kot most, premošča razdaljo med enim in drugim komunikacijskim jedrom. Na ta način se po mnenju avtorice skrajša čas gradnje, hkrati pa je omogočena višja kakovost končnega izdelka.

Slika 8: Stanovanjsko naselje v Rakovi Jelši, avtorica: Neža Novak.

Druga naloga, ki jo je izdelala študentka Teja Krušec, večstanovanjsko stavbo razume kot prazen okvir, ki prebivalcem omogoča najosnovnejše servise, kot na primer kuhinjo in stranišče (slika 9). Na ta način avtorica postavi prazen lesen skelet s komunikacijskim in sanitarnim jedrom. Ves preostali prostor je prazen in ga lahko prebivalci postopoma, glede na finančne zmožnosti, dograjujejo sami. Pri izbiri materialov avtorica raziskuje možnost ponovne uporabe izdelkov množične potrošnje in odpadnega materiala.

Zadnji programski sklop na tej delavnici so bili projekti oskrbovanih stanovanj. Tudi ti so se nahajali na poplavno ogroženih lokacijah ljubljanskega Barja. Projekt študenta Jerneja Girandona predvideva gradnjo več zaključenih stanovanjskih blokov, ki so v črki L oblikovani okoli ograjenega atrija z zelenjavnimi vrtovi (slika 10). Takšna zasnova spodbuja aktivno življenje starejših, hkrati pa vrtovi dobijo vlogo osrednjega družabnega prostora stavbe, na katerega so obrnjeni balkoni vseh stanovanjskih enot.

Slika 10: Oskrbovana stanovanja v Rakovi jelši, avtor: Jernej Girandon.

3. PRIMERJAVA Z VIDIKA NAČINA IZVEDBE DELAVNICE

Četudi je raven rezultatov obeh delavnic primerljiva, so razlike očitne že pri načinu izvedbe posamezne delavnice. Delavnico v Križevcih pri Ljutomeru je naročila lokalna skupnost oziroma občina, ki se je soočala s problemi v prostoru, katerim sama ni bila kos. Delavnica je bila zato vezana na točno določene lokacije, na konkretne potrebe uporabnikov, na jasne prostorske omejitve in programske zahteve. Zato je prvi del lokacije potekal v Križevcih, kjer so študenti bivali in delali ter se tako skušali kar najbolje vživeti v vsakodnevni utrip kraja. Eden bistvenih elementov delavnice je bil stik s prebivalci Križevcev. Ti so namreč s svojimi predlogi med celotno delavnico aktivno sodelovali pri nastajanju projektov. Del delavnice, ki se je odvijal v Križevcih, se je končal z razstavo in predstavitvijo, katere so se udeležili krajinari in tudi predstavniki lokalne skupnosti. Komentariji iz predstavitve so študentom služili kot osnova za dokončanje nalog.

Pri delavnici Jelovica kontakta z uporabniki stavb ni bilo, saj so bile naloge izmišljene in niso zrcalile realnih potreb v prostoru. Naročnik te delavnice je bila gospodarska družba, ki je želela s pomočjo delavnice preizkusiti svoj sistem gradnje v lesu. Četudi so študenti svoje predloge umestili na izbrane lokacije in projekte zasnovali za povsem konkretne uporabnike, to za naročnika ni bil prvenstveni namen delavnice. Bolj kot umeščenost v okolje so naročnika delavnice zanimale tipološke in tehnološko-tehnične rešitve pri snovanju stanovanjskih stavb. Nenazadnje je eden izmed namenov delavnic »uveljavljanje in preiskovanje novosti tako s področja

Slika 11: Izdelava detajlov v proizvodnih obratih podjetja Jelovica Hiše in izdelek v merilu 1 : 1.

novih teoretičnih in praktičnih znanj kot uvajanja novorazvitih materialov in metod dela« (Ifko, 2012). Glede na takšen pričakovani rezultat je del procesa izdelovanja projektov potekal v proizvodnih prostorih podjetja Jelovica Hiše, kjer so morali študenti ob pomoči zaposlenih sami izdelati izbrani detalj hiše v naravnem merilu (slika 11). Namesto soočanja s problematiko konkretnega prostora, čemur smo bili priča pri delavnici v Križevcih pri Ljutomeru, je delavnica Jelovica študentom ponudila izkušnjo praktičnega udejstvovanja pri gradnji montažnih lesenih hiš oziroma njihovih delov.

4. PRIMERJAVA ZVIDIKA DOPRINOSA ŠTUDIJSKEMU PROCESU

Arhitekturno-urbanistična delavnica v Križevcih pri Ljutomeru in arhitekturna delavnica Jelovica sta potekali v okviru predmeta Projektiranje na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani. Kljub temu da so v obeh primerih projekti študentom služili kot primarna naloga, ki jo je bilo treba opraviti za zadostitev pogojev predmeta, so se izkušnje, pridobljene na delavnicah, razlikovale.

Arhitekturno-urbanistična delavnica v Križevcih pri Ljutomeru je bila izrazito vezana na spoznavanje značilnosti in posebnosti okolja, kjer se je delavnica odvijala, namen arhitekturne delavnice Jelovica pa je bil poleg umestitve objektov na lokacijo vezan predvsem na spoznavanje sistema specifičnega načina gradnje. Študenti so tako pridobili znanje o projektiranju lesenih konstrukcij in praktično izkušnjo gradnje v lesu. Z aktivno udeležbo pri izdelavi detajlov v merilu 1 : 1 so študenti spoznali, da se delo arhitekta konča šele, ko črte na papirju dobijo resnične dimenzije in so izvedene v realnem materialu.

Na delavnici v Križevcih so študenti skozi nenehen dialog s prebivalci kraja prišli v stik s konkretnimi težavami in problemi določenega prostora. Tako je delavnica pomenila neke vrste simulacijo načina dela, ki zaznamuje vsakodnevno delo arhitekta v praksi.

5. PRIMERJAVA ZVIDIKA UPORABNOSTI REZULTATOV IN ODMEVNOSTI DELAVNIC

Uspešnost rezultatov arhitekturne delavnice v Križevcih se je merila predvsem v smislu skladnosti umestitve posameznih objektov v dane lokacije. Študenti so bili primorani razumeti prostorski kontekst in arhitekturo prilagoditi lokalni stavbni tipologiji. Zaradi teh dejstev je uporabnost rezultatov za naročnika zelo neposredna, saj rešitve lahko uporabi pri pripravi različnih prostorskih aktov. Študenti so namreč naloge izdelali do te mere, da jih lahko občinski oddelek za urejanje prostora uporabi kot strokovne podlage¹ (povzeto po: Čerpes, 2012).

Žal pa je pri zaključnem delu izvedbe arhitekturno-urbanistične delavnice v Križevcih pri Ljutomeru naročniku zmanjkalo finančnih sredstev, verjetno pa tudi volje, da natisne katalog, v katerem bi podrobneje predstavili vse izdelane naloge. Zaključna razstava aprila 2012 je zelo odmevala v lokalnih medijih, vendar bi šele natisnjeni katalog resnično prispeval k populariza-

ciji rezultatov delavnice med prebivalci Križevcev. Primerna publikacija bi omogočila, da delo študentov sčasoma ne bi odšlo v pozabo.

V primeru delavnice Jelovica so bili študentski projekti skrbno zbrani in temeljito predstavljeni v katalogu, verjetno tudi zato, ker je delavnico organizirala zasebna gospodarska družba, ki se zaveda pomena dolgoročne promocije. Katalog je bil predstavljen na več strokovnih srečanjih, predstavitev in sejnih. Publikacija je kasneje postala sestavni del osrednjega predstavitevne kataloga podjetja Jelovica, ki predstavlja dejavnosti podjetja in njegove reference. Na ta način so bili rezultati delavnice promovirani širom Slovenije in v tujini.

6. ZAKLJUČEK

Bistvena razlika med predstavljenima študentskima delavnicama je, da sta bili organizirani z različnimi pričakovanji naročnikov. Prva je iskala povsem konkretne rešitve za določene prostorske probleme, to pa za naročnika pri drugi delavnici ni bil najbolj pomemben rezultat delavnice. Namesto tega je naročnik druge delavnice od študentov pričakoval inovativne rešitve pri uporabi točno določenega sistema gradnje za potrebe oblikovanja sodobnih stanovanjskih tipologij.

Glede na različna pričakovanja je bila temu primerna tudi izvedba delavnic. Pri prvi je bilo bistveno bivanje študentov v kraju, na katerega je bila vezana delavnica, pri drugi pa je bilo bolj pomembno to, da se študenti podrobno seznanijo z značilnostmi tehnološkega procesa in posebnostmi načina gradnje. Zato so bili študenti večkrat prisotni v proizvodnih obratih podjetja, za zaključek delavnice pa so morali študenti sami celo izdelati del svojega načrtovanega objekta. Na ta način so se na najbolj neposreden način spoznali s značilnostmi danega načina gradnje.

Pomembna razlika pri uporabi in promociji rezultatov obeh delavnic se skriva tudi v dejstvu, da v nasprotju z delavnico Jelovica naročnik delavnice v Križevcih ni natisnil kataloga študentskih del, zaradi česar bodo rezultati te delavnice sčasoma verjetno pozabljeni. Primerna publikacija, ki na nazoren način prikaže delo študentov, je namreč eden najpomembnejših elementov posamezne delavnice, saj delo študentov s tem dobi trajno vrednost.

LITERATURA IN VIRI

- Ifko, S.: Urbanistično-arhitekturne delavnice kot priložnost za preizkus in optimizacijo teoretičnih modelov. (2012). V: Gabrijelčič, P. (ur), Fikfak, A. (ur), Igra ustvarjalnosti – urbanistične, urbanistično-arhitekturne in planerske delavnice (str. 88–94), Ljubljana: Univeza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.
- Čerpes, I. (2012). O metodi – urbanistično-arhitekturne delavnice. V: Gabrijelčič, P. (ur), Fikfak, A. (ur), Igra ustvarjalnosti – urbanistične, urbanistično-arhitekturne in planerske delavnice (str. 78–82). Ljubljana: Univeza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.

¹ Ilka Čerpes takšen tip delavnic imenuje »načrtovane in vodene delavnice«.

Saja Kosanović, Branislav Folić

ZELENE VSEBINE V ARHITEKTURNIH UČNIH NAČRTIH – OBSEG IN VSEBINA

GREEN THEMES IN ARCHITECTURAL CURRICULUM – SCOPE AND CONTENT

UDK:

378.1:504

1.01 Izvirni znanstveni članek

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE

IZVLEČEK

Okoljski dejavniki imajo pri iskanju optimalnih prostorskih rešitev na arhitekturni in urbanistični ravni vse večji pomen, zato teh vsebin ne moremo več prezreti. Zeleni vidik prodira v načrtovanje v različnih fazah in v različnem obsegu, in to že pri začetnem oblikovanju zasnov. Znanje o tem torej potrebujemo. Vprašanje je, ali arhitekti znanje o zelenih vsebinah pridobijo iz knjig, revij, medijev in posebnih tečajev, ki jih izvajajo nevladne organizacije, ali v šoli.

Cilj tega članka je predlagati zelene izobraževalne vsebine, potrebni obseg, širino in vsebino ter primerne metode za prenos znanja na študente arhitekture in nato na tej podlagi pregledati učne načrte različnih arhitekturnih šol. Rezultati primerjalne analize odgovorijo na vprašanje o sedanji različni prisotnosti zelenih vsebin v učnih načrtih arhitekturnega izobraževanja na mednarodni ravni.

RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

KLJUČNE BESEDE

arhitekturni učni načrt, načrtovanje, okoljski, znanje, metode poučevanja in učenja

ABSTRACT

The significance of environmental factor in the course of searching for optimal space solutions on architectural and urbanistic level is increasing and the theme can no longer be excluded from the creation process. Green aspect penetrates the design in its various phases and scales, starting from early conceptual ideas. The knowledge is, therefore, necessary. Where from do architects learn about green themes: books and magazines, media, specialized courses organized by various nongovernmental organizations or do they acquire necessary knowledge at school?

The aim of this paper is to propose educational green themes, their necessary scope, depth and content and suitable methods to transfer knowledge to the students of architecture and then to, based on the set criteria, examine curricula of different schools of architecture. The results of comparative analysis give an answer on current variable presence of green themes in architectural educational curricula on international level.

KEY-WORDS

architectural curriculum, design, environmental, knowledge, teaching and learning methods

1. INTRODUCTION

Architecture of the major part of the 20th century and its various design laboratories rarely bond with natural context, whether in inspiration or in result. At the culmination point, architecture became international and universal, and its appearance, no matter of the climate and natural conditions, is the same all around the world. But, the energy crises, figured finiteness of resources and estimated reserves, political issues and a series of problems occurring in buildings fully depending on mechanical systems changed the trend, and shortly after, the term energy efficiency emerged. Scientists reported and warned about many growing environmental problems. As a response, more than 30 years ago, the slogan "Think globally, act locally!" was created. At the end of the last century, the term environmentally friendly buildings was coined. Today, we use the same term or its synonyms: green, eco-friendly, ecological, environmentally responsible or sustainable buildings, although the latest has wider meaning, involving as well social and economic aspects.

Contemporary environmental science puts the emphasis on protection or promotion, which is more beneficial. Efforts to meet the goals have spread into different sciences and disciplines, architecture among them. Buildings use significant amount of natural resources: water, energy, land and raw materials and consequently produce significant negative environmental impacts. These facts caused shift in our branch. Exploring possibilities to reduce negative environmental impacts today is considered more of an imperative and less a challenge. The responsibility has increased and "urbanists and architects are looking for answers. We no longer simply follow the predetermined typological forms of buildings following the experience of another era and different social, economic and climate conditions, we wish to create solution for each individual problem. We try to solve it by content, not formally" (Gabrijelčič, 2012, p.28). Ecological ethic becomes general cultural and artistic norm (Gabrijelčič, 2012, p.32), increasingly followed by legislative norms.

Green themes in this paper relate to education on ecological aspect of architecture and urbanism. "Ecological design is the careful meshing of human purposes with the larger patterns and flows of the natural world and the study of those patterns and flows to inform human action" (Orr, 2002, p. 20). It is the result of thinking process in which both technical and artistic parts of architect's mind are working simultaneously to create a structure that satisfies human needs for space, comfort and beauty, but does not jeopardize the nature.

2. WHAT ARE THE GREEN THEMES?

Environmental study during the 1960s was focused on nature. In the 1970s, awareness through practical activity and investigation started to develop. Teaching about conservation issues and about built environment was initiated. In the following decade, a wider, global vision of environmental issues opened. Environmental education was given a political dimension. During the 1990s, communication, capacity – building and problem – solving orientation and action became tools for resolution of socio – environmental

problems; education for sustainable future began. In the 2000s all groups of interests – students, teachers, NGOs, politicians, started working together to identify and resolve socio – ecological problems (Dejesus Estrada, 2002). Architects and urbanists have engaged themselves. Today, the significance of environmental factor in the course of searching for optimal space solutions on architectural and urbanistic level is increasing and the theme can no longer be excluded from the creation process. Green aspect penetrates the design in its various phases and scales, starting from early conceptual ideas. The knowledge is, therefore, necessary. Many authors today are emphasizing the importance of introducing environmental design as a compulsory component of education. Architectural education needs to face radical improvement to be capable of accepting new challenges and strives to give the sustainable development the central role (Buchanan, 2012).

To understand the position of architecture in new environmental paradigm, students need to be equipped with previously gained knowledge about the environment itself. Significant part of this knowledge, however, is acquired during primary and secondary education, through the subjects studying natural sciences. Pupils in school learn about mass flow, food chain, flora and fauna, climate and weather, energy, resources, etc. But not all students come to architectural school with the knowledge about pollution and current state of environment on any level. Just few of them, according to our experience, recognize the responsibility of architecture for present ecological image. Very rarely, primary motivation to study architecture is a wish to engage and take actions to conserve or, even better, improve the existing ecological conditions. Taking these facts as a starting point means that we should, at early stage of studies, provide students with the knowledge about the environment and its systems.

Students should develop ecological thinking at the beginning of their architectural education, so to be capable of understanding all forms of environmental design (Buchanan, 2012) and skilled for applying acquired knowledge in their future work. However, the presentation mode requires a careful approach, without underestimating all other aspects of architecture and its wide meaning. When introducing architecture to students, to say, we need to integrate the ecological aspect as well, but in a way that is allowing comprehension of full complexity and beauty. A building has its purpose, aesthetics values, structure and is belonging to space (place) and time, but this same building must have satisfying ecological quality. This is how we should teach our students.

Students will best understand the full significance of environmental factor when we educate them about the architectural ecological responsibility. For complete understanding of the facts stating that buildings use, for example, 50% of energy or 20% of total fresh water, i.e. of relation between buildings, environment and resources, we need to provide students with the knowledge about Life Cycle. How certain building will relate to the environment in every phase of its life cycle is of crucial importance for decisions taken during planning and designing processes. Knowledge about life cycle also means knowledge about recycling, reuse, renewal, brownfield activation and other popular, even commercialized topics. Equipped with this knowledge, students will be able to recognize negative environmental

impacts of buildings and building materials. Here we need to present to them necessary quantitative and qualitative facts, data and parameters.

Gathering all learned about ecological aspect of environment, architectural responsibility and share, life cycle and negative environmental impacts presents the knowledge integration point where students gain awareness about the reflection of their work on environment and skills to analyse effects and predict consequences of their design decisions and of all further environmental impacts, since all ecological processes are followed by the chain reaction effect. "For a successful transition to professional practice, students of architecture should have experience in environmental analysis from the pre – design stages to post – occupancy environmental assessment" (Altomonte, 2012, p. 11).

When faced with one of the greatest challenges of environmental design – harsh fact that, in essence, green architecture is nothing else but minimized damage to the environment and that every built structure, apart from greening strategies, produces just negative ecological effects on outdoor environment, students react either with negation, disappointment or instant motivation to look for new "greener" solutions of this environmental – human – architectural puzzle. Responsibility to make the positive thinking group prevalent, is to a great extent on us, the educators.

A set of green themes in architectural curriculum should relate to possible interventions to reduce negative environmental impacts to the least possible scale. Architectural response on damaged quality of living – natural and built environment is based on the development of environmentally friendly (responsible) buildings. Environmentally responsible architecture uses resources efficiently ("more with less"), does not pollute the environment, neither outdoor nor indoor and is made of environmentally friendly building materials. It aims to reduce negative environmental impacts down to a minimum; for that purpose and at the same time, environmentally friendly architecture uses positive conditions of the outdoor environment (Kosanović, 2009).

While teaching about environmentally friendly architecture, we need to emphasize to our students the following, more detailed green themes:

- Independence from building typology and size in terms that environmental impacts are measured and shown by unit scale and dependence in terms of specificity of produced environmental impacts, especially in phase of use and maintenance,
- Strong dependence on the context – site, local and regional natural and made conditions and required comprehensive analysis for proper response (climate and microclimate, land configuration, soil content and quality, level of air pollution, pollution sources, water quality, possibilities for renewable energy use, existing vegetation and habitats, infrastructure, public transportation availability, local building materials, characteristics of previously built nearby structures, characteristics of traditional local and regional architecture, etc.),
- Proper and efficient land occupation and organization strategies (construction planning, reduced land use and materialization, reduction of a building footprint),

- Energy efficiency (reduced use of energy originating from conventional resources and promotion of renewable energy, operational energy, embodied energy, heating, cooling, ventilation, lighting, water heating),
- Efficient use and reduced pollution of water (efficient faucets, shower heads and toilets, installations, greening, waste water reuse and recycling, rainwater use),
- Proper and efficient use of environmentally friendly building materials (life cycle of building materials and the ecological characteristics),
- Strategies for minimization of negative impacts of a building towards outdoor environment (waste minimization, air, noise and light pollution prevention, microclimatic and natural mechanisms' unwanted changes prevention),
- Strategies for achieving and maintaining good quality of indoor environment (air quality, comfort).

We need to present to our students built examples to support the theory: new or renewed small and big structures all over the world, designed and constructed by following ecological principles in certain scale. We can also point at many contemporary negative examples, and try to develop students' critical thinking by offering them both. Certainly, we should present to them examples belonging to historical, traditional and vernacular architecture and urbanism that are ecological and particularly bioclimatic.

Students should be given assignments to analyse different case studies and develop skills to recognize and distinguish low and high – tech interventions which they will later apply in their work in studio / workshop. For this purpose, it is desirable to introduce green design measures through their systematization, for example, through the system of environmentally friendly buildings.

The system of environmentally friendly buildings is consisted of the subsystems: Passive Mechanisms, Active Mechanisms, Physical Frame and Indoor Environment (Kosanović, 2009). Achieving balance among these subsystems in planning and design is considered essential. On the contrary, by over activating just one of them, the function of other subsystems may be jeopardized. We need to teach our students, therefore, how to search for optimal solutions, not alone, but with the other team members involved in this complex task. Environmental design requires switch to architect as a "team player", not an "architect the hero" model (Boyer and Mitgang, 1996).

Ecological quality of a building mostly depends on decisions made in the phase of planning and design, therefore it is necessary to have skills to check the environmental friendliness of a project. Various computer programs and simulations were developed for the purpose of simplifying and unifying this project checking procedure.

Studying and teaching about the sustainable design, beside above discussed ecological aspect, also involves social and economic themes. Students will deepen their knowledge if we teach them about cost analysis and payback period, cultural and psychological aspects or role of occupants, for example.

Individual (a building) and general (rural or urban settlement) should be put in green synergy. Hence, a package of green themes in architectural curriculum should be dedicated to urban design. Among architecture, urbanism and landscape architecture, the architecture has the central point and position which is providing synthetic view (Allen, 2012, p. 223).

Noting that environmental problematique is hardly ever discussed in its complexity, authors Guy and Farmer (2001) suggest six different types of eco architectural logic: eco-technic, eco-centric, eco-aesthetics, eco-cultural, eco-medical and eco-social. Eco-technic logic is oriented towards solutions for global environmental problems and is based on techno-rational and scientific knowledge. Eco-centric logic is founded on an idealized concept of place, in which harmony with nature through decentralized, autonomous building with limited ecological footprint is achieved. With eco-aesthetic logic, the role of sustainable architecture becomes metaphorical, with the aim to inspire and convey an increasing identification with nature and non-human world. "The eco-cultural logic emphasizes a fundamental reorientation of values to engage with both environmental and cultural concerns. The eco-medical logic shifts debates about sustainability from concerns about appropriate form and the wider cultural context of design towards a humanist and social concern for the sustaining of individual health. The eco-social logic extends the social agenda of sustainability beyond a concern for the individual to encompass a political discourse that suggests that the root cause of the ecological crisis stems from wider social factors" (Guy and Farmer, 2001). With understanding the phenomenology of place (site) and knowledge about environmental systems, life cycle, negative environmental impacts, measures to put building into more proper position toward the environment, wider built context and all aspects of sustainability, the development of complex synthetic eco logic is more probable. Just with comprehensive educational courses, we will avoid simplification that, many times, cannot give us satisfying results and fulfilment of a goal which is environmentally correct design.

Advanced green themes in architecture and urbanism generally are related to graduate and postgraduate studies or to specialization in the field.

3. TEACHING AND LEARNING FORMS FOR GREEN THEMES

Authors of EDUCATE Framework for Curriculum Development (Altomonte, 2012) noted that educators should seek to promote sustainable environmental education through pedagogical methodologies which are allowing direct and experimental learning, fostering critical thinking, lifelong learning and making inter-, intra-, trans-, cross-disciplinary and systems connections between seemingly disparate cognitive domains.

Architectural education is a combination of theoretical subjects and practical and research work in design studios, workshops, practical placement and individual research work. Lectures consisted of various green themes represent the base of education.

Knowledge acquired during theoretical university lectures must be embodied into work in design studio. The main element here is the ability to inte-

grate this theoretical knowledge with specific practical design assignment. The importance of integration of environmental design with design studio is great; sustainability is becoming the part of design process which students will use in their future careers (Dejesus Estrada, 2002).

Universal recipe for successful environmental architectural and urban design doesn't exist. Interventions that we apply to put our designed project into proper relation towards environment are numerous and the ideal combination doesn't exist. Accomplishment of results, presented in a form of optimal solution, depends on several factors, such as knowledge and skills embodied in work, team collaboration or adequacy of response to the place and its peculiarity. Aiming to find optimal solution, every of these factors demand research and the component needs to be present in studio. Today we research more in practice, too; many architectural firms are conducting researches (Allen, 2012, p. 222).

Seminars, as a form of theoretical support to the studio and, generally, short educational course on a peculiar topic, also are the useful method for providing information and facts on different environmental – designing trends and challenges. In less formal atmosphere comparing with classic lecture class, students in seminar are feeling freer to discuss, participate in debates or to ask questions to the visiting professors or practicing experts. Topics for seminars may range from psychological and cultural to technical, depending on the subject of studio work, but also on the direction of students' interest and set goals.

Students' workshops certainly are good method to enhance ecological creativity. There, students are able to link theory and practice, and many times, they are freed from burdens of real conditions, official procedures and limits, which make workshop a terrain to practice organized form of realistic utopia and offer solutions – alternatives to the existing situation. Workshops may be especially important for work on ecological problems in urbanistic scale, as "the topics of the workshops are often urbanistic tasks of great proportions or demanding development projects" (Koželj, 2012). Characterized by limited duration and intensive work on specific problem with more conceptual than detailed approach, which is opposite from semester or year lasting studio, rarely the workshop will include all aspects of green design; more likely, it will focus on a narrower scope of interventions on architectural or urbanistic level, such as recycling, reuse, energy use reduction, renovation, condensing instead of extensive expansion (Fikfak, 2012, p. 44), etc.

Field trips are good opportunity for students to examine different case studies and get a picture about green measures applied in real cases. They are also considered needed in the context of location analysis, which precedes planning and design phases.

Ecologically responsible architecture and urbanism must be supported with knowledge acquired in other nearby fields and through other separate subjects which are not necessarily carrying the term ecological or environmental in their name. We cannot avoid anymore, for example, teaching students about mechanical properties of building materials without teaching them about ecology of these. This justifies the need for greater

Table 1: Comparative analysis on presence of green themes in different schools of architecture.

Institution	Year (Semester, Trimester)	Character	Methods	Content	Green Themes
Faculty of Architecture, Belgrade BArch & MArch	II (4)	M	L	IN	Physics: Comfort and materials
	III (6)	E	T, IW, SM	IN	Application of basic green design principles in designing
	IV (7)	E	L	ISO	Comprehensive themes on green architecture
	IV (8)	E	L	ISO	Recycling
	IV, V (7,8,9)	E	T, IW, SM, S	IN	Green design principles and their application in designing
	IV, V (7,8,9)	E	W, SM	ISO or IN	Selected green themes
	V (9)	M	L	IN	Energy efficiency themes
University of Patras, Department of Architecture BArch & MArch	IV (7)	M	L, EX	ISO + IN	Qualitative and quantitative green themes and their practical application in architectural designing
	IV (8)	M	L, EX	ISO + IN	Qualitative and quantitative green themes and their application in urban projects
Faculty of Architecture, Ljubljana Single Masters Study Programme	I-IV (2-8)	M	L, T, IW, TW, FT	IN	Environmental issues of buildings and cities
	II (4)	M	L, EX	IN	Comfort, energy efficiency and ecological sustainability
	II, III, IV (4, 6, 8)	E	W, SM	ISO or IN	Selected green themes
	III (5)	M	T, T, IW	IN	Energy and water efficiency, comfort and well being, in context of utility technologies
	III, IV or V (5, 7 or 9)	E	L, IW	ISO	Integrating principles of ecological building into the buildings, settlements and regional plans
	III, IV or V (6, 8 or 9)	E	L, IW, FW	IN	Vernacular architecture
	III, IV or V (6, 8 or 9)	E	L	IN	Design of green surfaces
	III, IV or V (6, 8 or 9)	E	L, IW	IN	Environmental psychology
	IV or V (7 or 9)	E	L, T, IW	ISO	Environmental assessment of buildings
École nationale supérieure d'architecture, Grenoble BArch & MArch	I (2)	M	L, EX	ISO	Bioclimatic design
	II (3)	M	L, EX, IW	IN	Natural light and sun control
	II (4)	M	L	IN	Basics of green design principles
	III (5)	M	L	IN	Physics and comfort
	IV (7)	M	L	IN	Sustainable principles in urban design
	IV (7)	M	L, FW, E	IN	Urban acoustics and light
	IV, V (7,8,9)	E	T, IW, SM	IN	Architecture and culture sensitive to environment
	IV, V (7,8,9)	E	S	ISO	Architecture and culture sensitive to environment
	Faculty of Technical Sciences, Department of Architecture, Mitrovica BArch & MArch	II (4)	M	L, EX	IN
III (5)		E	L, EX, IW	ISO+IN	Green design principles and their integration into small scale project
IV, V (7,8,9)		E	T, IW, SM, S	IN	Green design principles and their application in designing
IV, V (7,8,9)		E	W, SM	ISO or IN	Selected green themes

Institution	Year (Semester, Trimester)	Character	Methods	Content	Green Themes
ETH Zurich Department of Architecture BArch & MArch	I (1)	M	L	IN	Life cycle of building materials
	I, II (2,3,4)	M	L	IN	Physics and comfort
	III (5, 6)	M	T, IW, SM	IN	Elements of sustainability
	III (5, 6)	E	L, EX	IN	Urban physics
	IV (7, 8)	E	L	IN	Ecological properties of wood, polymers, metals and glass
	IV or V (7, 8 or 9)	E	L, EX	ISO	Sustainable building systems
	IV or V (7, 8 or 9)	E	S	ISO	Life cycle assessment
	IV or V (7, 8 or 9)	E	T, IW, SM	IN	Urban parameters for environmental design
	IV or V (7, 8 or 9)	E	T, IW, SM	IN	Energy efficiency and renewable energy
Architectural Association School of Architecture, London Undergraduate and MArch	I (2 from 3)	M	L	IN	Basics of environmental issues
	II (2)	M	L	ISO	Environmental impacts and principles of environmental design
	III	M	L, EX	IN	Environmental design and integration with technical project
	IV (2)	E	L	ISO	Green principles and tall buildings / Sustainable urban design
	IV	E	L, EX	ISO	Software
	IV	E	L, EX	ISO	Energy issues
	IM (1, 2)	M	EX, T, IW, SM	ISO	Urban environmental assessment
	IM, IIM (1-4)	M	EX, T, IW, SM	ISO	Variable environmental designing topics
	IM (1)	M	L	ISO	Topics on theory of sustainable architecture
	IM (1, 2)	M	L	ISO	Structure of eco - friendly buildings
	IM (1, 2)	M	S	ISO	Environmental assessment for cities
	IM (2, 3)	M	L	ISO	Sustainable environmental design - practitioners experience
	IM (1, 2)	M	L, EX	ISO	Software for assessment and simulation
	IM (1, 2, 3)	M	W, SM	ISO	Application of computer tools and research techniques
	IM (1, 2, 3)	M	S	ISO	Research work in sustainable design
<i>Legend of abbreviations:</i> Character: M - Mandatory course; E - Elective course Methods: L - Lecture; T - Tutorial; IW - Individual work; SM - Supporting methods; S - seminar; W - Workshop; EX - exercise; TW - team work; FT - field trips Content: ISO - Isolated content; IN - integrated content					

reform in approach, to the point when sustainable development becomes the backbone of architectural education (Buchanan, 2012).

The postgraduate students, guided by their mentors, conduct individual researches on various green themes. Interdisciplinary aspect comes here

to the full light. We must find the way to enhance their researches as much as possible; many themes yet are not explored and some of them may be vital for our local, regional and global environment and its living world, including us.

4. GREEN THEMES IN INTERNATIONAL CURRICULA

Based on the study on green themes (chapter 2 of the paper), as well as on the forms of teaching for green themes (chapter 3), the following criteria for analysis among different schools of architecture can be set:

- the year/semester or continuous architectural education in which the course occurs in curriculum, as it was concluded earlier that the time of introduction of green themes into architectural curriculum is of importance,
- mandatory or elective character of the course,
- teaching and learning methods for green themes: lectures, tutorial, individual or team work, exercise, field trips etc.,
- isolated (specific and narrow oriented) or integrated (mixed) content of detected course dealing with green themes,
- green content, to examine scope and similarities and differences among architectural curricula.

Using these derived criteria, we examined seven different architectural curricula on international level. Comparative analysis, presented in Table 1, encompasses bachelor - undergraduate and master studies.

Conducted comparative analysis showed that green themes are present in every of analysed study programmes, but there are significant differences among schools in terms of chronological introducing green themes into curriculum, their character, content and extent. Most commonly occurring themes are related to green architectural and urban design principles and then to their application on project, and, earlier, to aspects of building physics. More rarely occurring topics relate to environmental impacts of buildings and materials, other aspects of sustainability, life cycle assessment, bioclimatic and vernacular architecture. Most rarely occurring are the topics on environment and its systems and software for assessment and simulation of ecological behaviour.

Regarding teaching and learning methods, it can be concluded that analysed curricula offer variety of methods for knowledge transfer, depending on the way in which a course is being organized.

5. CONCLUSION

We proposed general green educational themes that should be chronologically introduced into architectural curriculum:

- Environment and its systems,
- Architectural environmental responsibility: Environmental impacts of buildings,
- Life cycle assessment of buildings and building materials,
- Environmentally friendly architecture,
- Bioclimatic and vernacular studies,
- Software and simulation of ecological behaviour,

- Other aspects of sustainability,
- Green urban design and planning,
- Other advanced green themes.

“National differences in terms of curricular structure and requirements of legislative and regulatory bodies” must be taken into consideration, as well (Altomonte, 2012, p. 15).

Comparing our proposal with seven international existing architectural curricula (Faculty of Architecture in Belgrade; University of Patras, Department of Architecture; Faculty of Architecture in Ljubljana; École nationale supérieure d'architecture in Grenoble; Faculty of Technical Sciences, Department of Architecture, Mitrovica; ETH Zurich Faculty of Architecture and Architectural Association School of Architecture in London), it was concluded that programmes on ETH Zurich Faculty of Architecture, in AA School of Architecture, London and École nationale supérieure d'architecture in Grenoble correspond to the largest extent. Significant presence of green themes, comparing to our proposal, was also noticed in curricula of Faculty of Architecture in Ljubljana (comprehensive and broadly integrated themes). More moderate presence of green themes was noticed in curricula of University of Patras, Department of Architecture (isolated, but comprehensively studied mandatory themes), Faculty of Architecture in Belgrade (less comprehensive, but well integrated themes) and Faculty of Technical Sciences, Department of Architecture in Kosovska Mitrovica (less comprehensive, but well integrated themes).

The importance of introducing green themes in architectural educational curricula is already recognized, as shown by our analysis of different schools of architecture. In the next step of curricula upgrading, the themes should be widened and deepened, until the point where environmental design is established as an educational priority and is, as such, introduced in the curriculum at its basis.

REFERENCES

- AA Prospectus 2012/2013 (2012). London: Architectural Association School of Architecture. http://www.aaschool.ac.uk/downloads/prospectus/2013-14/AA_PROSPECTUS_12-13.pdf (Accessed: 25 June 2013).
- Aesopos, Y. (Ed.), Evripioti, A. (Ed.) (2012). Course Catalogue 2012-13. Patras: Department of Architecture of the University of Patras. http://www.arch.upatras.gr/admin/cms-patra/_images/252395140b31d56868.pdf (Accessed: 17 September 2013).
- Allen, S. (2012). The Future That is Now. In: Ockman, J. (Ed.) Architecture School – Three Centuries of Educating Architects in North America (p. 221–229). Washington D.C.: Association of Collegiate Schools of Architecture.
- Altomonte, S. (Ed.) (2012). Environmental Design in University Curricula and Architectural Training in Europe. Framework for Curriculum Development. EDUCATE PRESS, University of Nottingham.
- Bachelor and Master academic programme at École nationale supérieure d'architecture de Grenoble (2013). Grenoble: École nationale supérieure d'architecture de Grenoble <http://www.grenoble.archi.fr/en/studies/overview.php#> (Accessed: 17 September 2013).

- Bachelor's Programme and Master's Degree Programme at ETH Zurich Faculty of Architecture (2013).
ETH Zurich Course Catalogue. Zurich: ETH Zurich Faculty of Architecture <http://www.vvz.ethz.ch/Vorlesungsverzeichnis/sucheLehrangebotPre.do?lang=en> (Accessed: 20 August 2013).
- Boyer, E. L., Mitgang, L. D. (1996). *Building Community: A New Future for Architecture Education and Practice*. A Special Report. Princeton, NJ: The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching.
- Buchanan, P. (2012). *The Big Rethink: Rethinking Architectural Education*. <http://www.architectural-review.com/digital-issues/october-2012-1388-volume-ccxxii/8636590.article> (Assessed: 1 November 2012).
- Dejesus Estrada, S. M. (2002). *Environmental Design and Sustainability: Strategies for Teaching and Learning in UK Schools of Architecture*. Doctoral Dissertation. Faculty of Architectural Studies – School of Architecture, University of Sheffield.
- Fikfak, A. (2012) *Workshops as a Form of Empirical Learning: Researching the Term: "Sustainable Development"*. In: Gabrijelčič, P. (Ed.), Fikfak, A. (Ed.). *The Creativity Game: Urban Design Workshops, Urban Architectural Workshops and Spatial Planning Workshops*. Scientific Monograph. First Edition. (pp. 41–47). Ljubljana: University of Ljubljana, Faculty of Architecture.
- Gabrijelčič, P. (2012). *Workshops as Artistic Practice*. In: Gabrijelčič, P. (Ed.), Fikfak, A. (Ed.). *The Creativity Game: Urban Design Workshops, Urban Architectural Workshops and Spatial Planning Workshops*. Scientific Monograph. First Edition. (pp. 28–33). Ljubljana: University of Ljubljana, Faculty of Architecture.
- Guy, S., Farmer, G. (2001). *Reinterpreting Sustainable Architecture: The Place of Technology*. *Journal of Architectural Education*, February 2001, Volume 54, Issue 3, pp. 140–148.
- Kosanović, S. (2009). *Ekološki ispravne zgrade – uvod u planiranje i projektovanje*. Monografija. Beograd: Zadužbina Andrejević.
- Koželj, J. (2012). *Workshops Are the Best Method to Study Architecture and Urbanism*. In: Gabrijelčič, P. (Ed.), Fikfak, A. (Ed.). *The Creativity Game: Urban Design Workshops, Urban Architectural Workshops and Spatial Planning Workshops*. Scientific Monograph. First Edition. (pp. 12–13). Ljubljana: University of Ljubljana, Faculty of Architecture.
- Orr, D. W. (2002). *The Nature of Design: Ecology, Culture and Human Intention*. Oxford University Press, Inc.
- Studijski program diplomskih akademskih studija arhitekture 2012/2013 (2012). Beograd: Arhitektonski fakultet. http://www.arh.bg.ac.rs/upload/dokumenta/StudijskiprogramDAS_092008-2.pdf (Accessed: 11 September 2013).
- Studijski program osnovnih akademskih studija arhitekture 2012/2013(2012). Beograd: Arhitektonski fakultet. http://www.arh.bg.ac.rs/upload/dokumenta/Studijski_program_OAS_102011.pdf (Accessed: 11 September 2013).
- Studijski programi osnovnih i diplomskih akademskih studija arhitekture (2009). Materijal iz fakultetske arhive. Kosovska Mitrovica: Fakultet tehničkih nauka.
- Zupančič, T. (Ed.) (2009). *Single Masters Study Programme Architecture*. Ljubljana: University of Ljubljana, Faculty of Architecture.

Cristian Suau TRANSGRESIVNI URBANIZEM: (Ob)mejna območja in urbana neformalnost ameriških mest ob vseameriški cesti

TRANSGRESSIVE URBANISM: Borderlands and Urban Informality of American Cities along the Pan-American Highway

UDK:
711.7

1.01 Izvirni znanstveni članek

IZVLEČEK

Raziskava obravnava načine za preseganje političnih mej, da bi razvili podrejene oblike urbanizma in robnih pogojev, s ciljem primerjalne analize (ob)mejnih mest v Amerikah, kjer prevladujejo sive ekonomije in jih najdemo vzdolž vseameriške ceste (angl. Pan-American Highway) – največje prometne infrastrukture na Zemlji. Ta zemeljski prometni koridor deluje kot velik linearni urbanizem in sestavlja ekonomski katalizator hitro rastočih urbanih gospodarstev in scenarijev politične regionalne integracije (»mehke meje«) ali utrditve (razmejevanje). Zaradi mejnih obremenitev so se v procesu »trenutnosti« različne sive urbane ekonomije nadgradile in dosegle primerne standarde proizvodnje, porabe in izmenjave. V zvezi z regionalnem razvojem je bil neposredni učinek vseameriške ceste – od Aljaske do Patagonije – razširitev formalnih in neformalnih ekonomskih in trgovinskih koridorjev ob glavni infrastrukturni mreži, ki oblikuje urbano strukturo (ob)mejnih mest. Po eni strani raziskava odraža mejne pogoje ameriških mejnih mest, v katerih vladajo formalne in neformalne ekonomije. Po drugi strani primerja in kritično prikazuje družbeno-prostorska načela infrastrukturnega urbanizma in pojav metapolizacije (Ascher, 2004) urbanih ekonomij v izbranih mejnih mestih. Novost te raziskave je opazovanje in kartiranje novih prostorskih načrtov v obmejnih krajinah vzdolž največjega infrastrukturnega sistema na Zemlji.

KLJUČNE BESEDE

politična geografija, infrastrukturni urbanizem, (ob)mejna območja, hibridne krajine, (ob)mejna mesta in neformalnost

ABSTRACT

This study explores the ways in which political boundaries can be trespassed in order to develop subaltern forms of urbanism and edge conditions, mainly to the comparative study of border cities in the Americas, predominantly ruled by informal economies, and which are situated alongside the largest land-transport infrastructure on Earth called 'Pan-American Highway'. This land transport corridor operates as a grand linear urbanism and constitutes the economical catalyst of emerging urban economies in scenarios of political regional integration ('soft boundaries') or fortification (demarcations). As result of border pressure, the process of 'instantness' has upgraded various informal urban economies to adequate standards of production, consumption and exchange. In terms of regional development, one of the direct impacts of the Pan-American Highway – from Alaska to Patagonia – has been the expansion of formal and informal economic and trade corridors along this main infrastructure network, which is shaping the urban structure of border cities or towns. On one hand, this study reflects on the border conditions of American border cities ruled by formal and informal economies. On another hand, it compares and critically reflects on the socio-spatial principles of infrastructural urbanism and the phenomenon of metapolitisation (Ascher, 2004) of urban economies in selected border cities. The novelty of this study lies in the observation and mapping of new spatial schemes in border landscapes alongside the largest infrastructure on Earth.

KEY-WORDS

Political Geography, Infrastructural Urbanism, Borderlands, Hybrid Landscapes, Border Cities and Informality

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE

RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

1. INTRODUCTION

Border conditions are connected to the establishment of socio-economic forces that rule the production and occupancy of every-day spaces in cities. This phenomenon creates a *'new geography of centrality and marginality'* (Bayat, 2000), which is characterised by contestation, internal asymmetries, and discontinuous transgressions¹ between territories in friction, mainly in borderlands and border towns.

How do these urban dynamics operate and interplay between international, regional and urban frontiers? Economists and geographers have pointed out that urban forms have often been driven by neo-liberal forces (Brenner, Peck, and Theodore, 2012) with a stark increase in regional and global dissimilarities (Scott and Storper, 2003), growing environmental problems (Bateson, 1972), displacement of rural communities, extension of slums, informal employment and the dismantling of socio-environmental protections (Davis, 2006).

Urban corridors, mega urban regions and city regions are emerging across national borders in Europe. The phenomena of border environments can be analysed through interurban (within the same city); trans-urban (bet-

ween various cities) and trans-regional (between more regions, states or countries) levels. Border cities perform like the strategic economic regions gateways. These border conditions are defined by visible vs. invisible; hard vs. soft; formal vs. informal; isotopic vs. heterotopic environments.

Whilst the attributes of natural boundaries are defined by the internal structure of enclosed territories, the artificial borders delineate a territory from the margins inwards. Man-made borderlands are understood as peripheral or edge voids, buffer lands allotted between frictional political, ethnic and economic shores. They can fluctuate from highly dense strips to uninhabited borderlands, both vulnerable to processes of demographic shrinkage, political or economic abandonment or ecological dereliction (Solà-Morales, 2002; Daskalakis, Waldheim and Young, 2006).

This study explores the ways in which political boundaries can be trespassed in order to develop subaltern forms of urbanism and edge conditions, mainly to the comparative study of border cities in the Americas, predominantly ruled by informal economies, and which are situated alongside the largest land transport infrastructure on Earth called 'Pan-American Highway'². This land transport corridor operates as a grand linear urbanism

1 Transgression (etymology): Late 14c., from Old French *transgression* (12c.), from Late Latin *transgressionem* (nominative *transgressio*) "a transgression of the law," in classical Latin, "a going over," from *transgressus*, past participle of *transgredi* "go beyond," from *trans-* "across" (see *trans-*) + *gradi* (past participle *gressus*) "to walk, go" (see *grade*). *Transgression* (definition): 'An act that goes beyond generally accepted boundaries.' Source: <http://www.etymonline.com/index.php?term=transgression>

2 "This titanic route so-called Panamericana in Spanish, with about 32,700 km and numerous geographical, environmental and urban contrasts, has captured the imagination (and hostility) of visionary planners, engineers and environmentalists for many decades. It represents a systematic attempt of linking and organising cities and regions in the Americas, through formal and informal dynamics of transportation, economic development and urban processes" (Suau, 2012).

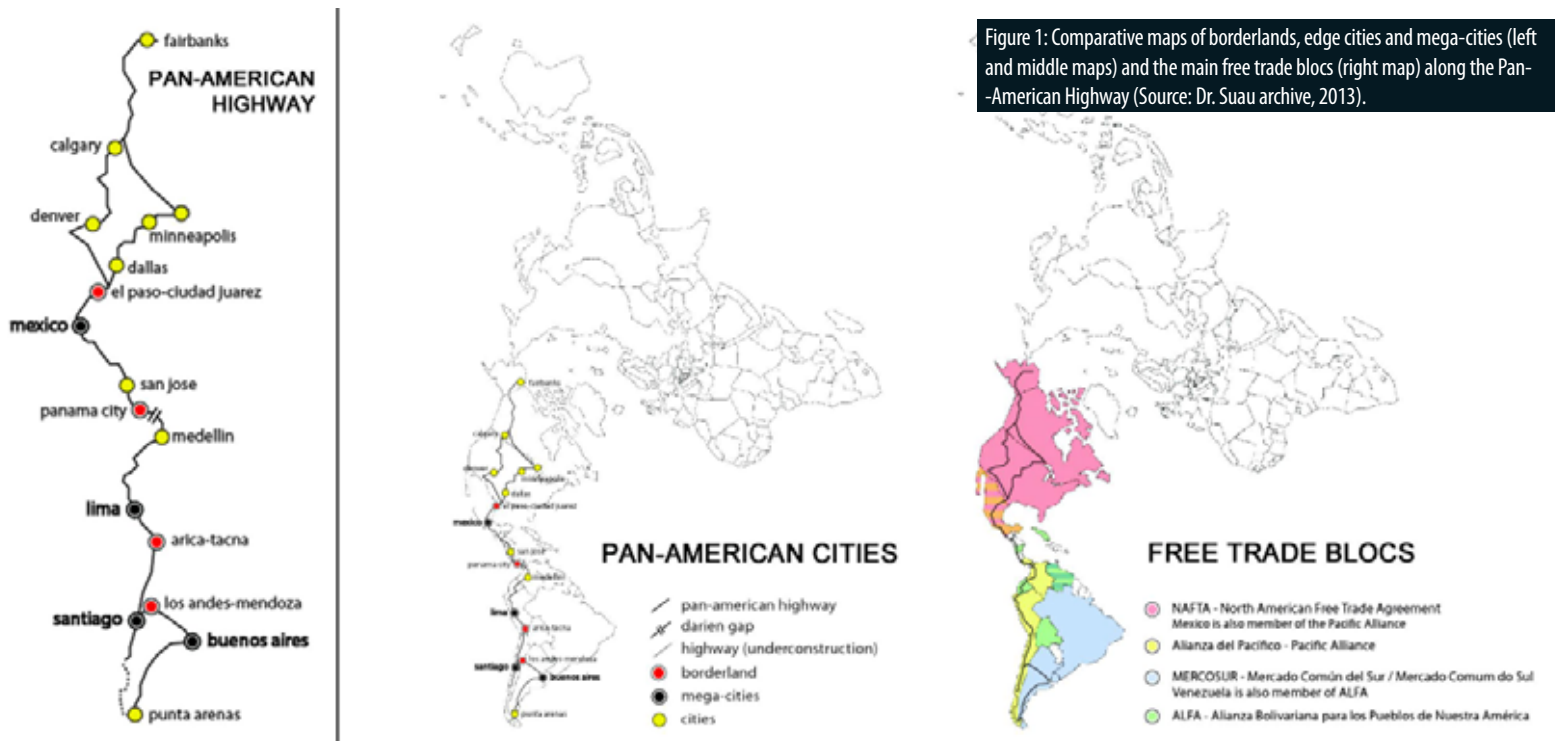

Figure 1: Comparative maps of borderlands, edge cities and mega-cities (left and middle maps) and the main free trade blocs (right map) along the Pan-American Highway (Source: Dr. Suau archive, 2013).

and constitutes the economical catalyst of emerging urban economies in scenarios of political regional integration ('soft boundaries') or fortification (demarcations).

As result of border pressure, the process of 'instantness' has upgraded various informal urban economies to adequate standards of production, consumption and exchange. In terms of regional development, one of the direct impacts of the Pan-American Highway – from Alaska to Patagonia – has been the expansion of formal and informal economic and trade corridors along this main infrastructure network, which is shaping the urban structure of border cities or towns (Figure 1).

This type of 'instant urbanity' constructs new urban conditions – transitory, intermittent or spontaneous ones –, which flees from any conventional planning. This study reveals new spatial principles and configurations of 'informalism' applied in the border cities of South America, mainly the borderlands of Tacna (Peru) – Arica (Chile) and El Paso (US) – Ciudad Juarez (Mexico).

However, what are the functional, morphological or environmental impacts of temporal activities in existing border cities (formal/informal border environments) along the main transport corridors? How those informal systems mutate, resist or perish? What are their implications in terms of urban sustainability and resilience?

On one hand, this study reflects on the border conditions of American border cities ruled by formal and informal economies, which expand or constrain alongside the main land-transport infrastructures, passageways, gateways and trade zones. These corridors operate as a sort of linear urbanism, hybrid bands that constitute the catalyst of urban economies by connecting the movements of people, services, and goods within and outside border cities.

On another hand, it compares and critically reflects on the socio-spatial principles of infrastructural urbanism and the phenomenon of metapolitisation (Ascher, 2004) of urban economies in selected border cities, putting special emphasis in the dynamic transformation of open spaces or voids within urban border environments where 'differential spaces' (Lefebvre, 1970) can be classified as:

- (a) 'terrains vagues', vacant spaces out of urban regulations or speculative pressures;
- (b) *brownfields*, abandoned or disused industrial zones;
- (c) *no-man lands*, lands that are unoccupied or under dispute between nations; and
- (d) *slums*, defined by the UN-HABITAT as informal settlements within cities.

The novelty of this study lies in the observation and mapping of new spatial schemes in border landscapes alongside the largest infrastructure on Earth. The main objective is to foster the trans-disciplinary knowledge of integration and regeneration strategies between border cities by taking into account the following aspects in the chosen case studies: Marginality, Informality, Porosity, Friction, Edge, Interface, Hybrid and Transition. In doing so, this study integrates geography, urbanism and landscape as the key

areas of knowledge. Methodology involves selective literature review, data collection and spatial analysis; geo-urban analysis and mapping (inclusive transects and photographic recording) and fieldworks.

2. BORDERS, URBAN TRANSGRESSION AND INFORMALISM

Nowadays American nations are currently facing important challenges in the arenas of political geography and regional planning mainly by the management of urban regional integration triggered by the increased trade, people's mobility and unprecedented socio-economic pressures. Latin American cities are experiencing a new phase of modernisation towards urban-based economies.

Due to the rapid externalisation of production and services, capital's flows, the acceleration of cycle of production and new transport and communication systems, informalised American economies are transforming cities and regions in restructured dynamic spaces that show the complexity of 'illicit' spatial appropriations along main transport corridors.

Urban form (and landscape) follows economic flows. American informal economies constitute a dynamic urban process, which includes many aspects of economic and social urban theories (Castells, 1989). According to Manuel Castell (1989), the phenomenon of informal economy constitutes "a major structural feature of society both in industrialised and less developed countries. And yet, the ideological controversy and political debate surrounding its development have obscured comprehension of its character, challenging the capacity of the social science to provide a reliable analysis". In addition, "informality is seen in the interstice of the formal economy, either as an enclave or as an extension of the formal economy. Evidently, the way in which the informal is linked to the formal is linked to the formal is finely nuanced. The interstitial niche occupied by the informal within the boundaries of the formal economy help smooth the functioning of the formal economy. That informal function is produced by the formal for formal ends" (Laguerre, 1994).

Still there are not enough consistent observational urban studies that examine the dynamics of informality along infrastructural urban networks or, even more important, that traces its linkages with the formalised economy and its physical adaptation. **Its** intermittent nature **generates** 'liquid landscapes', **which** are not consistent, neither functionally nor environmentally, but asymmetrically distributed. It does not respond to neither local urban policies nor administrative boundaries, but to discontinuous transformations of functional, morphological or environmental means.

The Pan-American Highway encompasses thousands of kilometres of low and no-density areas, hinterlands, illegal occupations, and devastated or untouched ecologies that can function as no-man's land or be a loose aggregation of informal settlements (Figure 2).

As results urban corridors, mega urban regions and city regions appear across national borders in the Americas. Whilst the attributes of natural boundaries are defined by internal structures of enclosed territories, artificial borders delineate a territory from the margins inwards. Man-made

Figure 2: Comparative satellite views of paradigmatic border checkpoints along the Pan-American Highway. Left image: The borderland between Arica and Tacna (one road gateway). The Chacalluta border checkpoint is located in the Chilean side and Santa Rosa border checkpoint is located next to the Peruvian side. Both border checkpoints are less than 1 km. Right images: El Paso-Juárez. There are four international ports of entry: Bridge of the Americas, Ysleta International Bridge, Paso del Norte Bridge, and Stanton Street Bridge. (Source: Dr. Suau archive, 2013).

borderlands are understood as peripheral or edge voids, buffer lands allotted between frictional political, ethnic and economic shores. They are uninhabited bands or corridors, *'terrain vagues'*, which are usually declared as no man's lands and therefore vulnerable to processes of severe ecological dereliction and urban and demographic abandonment. Therefore the phenomena of border environments can be analysed through interurban (within the same city); trans-urban (between various cities) and trans-regional (border towns between more regions, states or countries) levels.

Borders are places of *'heterotopia'*, which are governed by cultural, economic and political pressures in unlabeled places. So this type of *'instant urbanity'* constructs new urban conditions – transitory, intermittent or spontaneous ones – which flees from any conventional planning. Is this type of *'Instantness'* a key factor in the development of cities in the Americas?

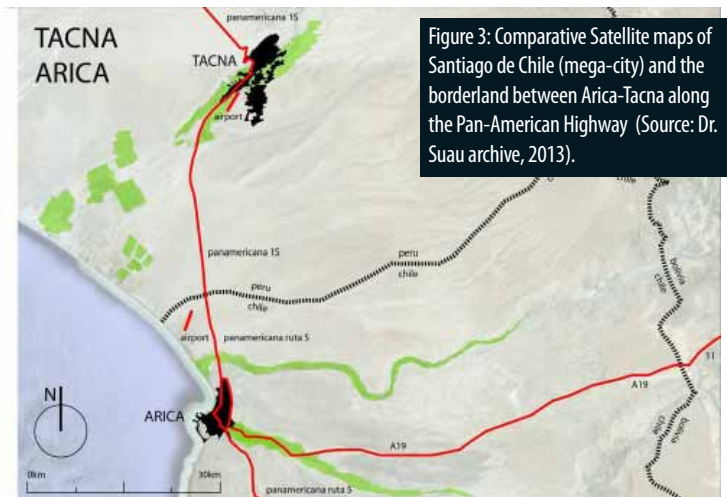

Figure 3: Comparative Satellite maps of Santiago de Chile (mega-city) and the borderland between Arica-Tacna along the Pan-American Highway (Source: Dr. Suau archive, 2013).

American border cities perform like the strategic economic regions gateways. These border conditions are defined by visible vs. invisible; hard vs. soft; formal vs. informal; isotopic vs. heterotopic environments. They can fluctuate from highly dense strips to uninhabited borderlands, both vulnerable to processes of demographic shrinkage, industrial abandonment or ecological dereliction (Solà-Morales, 2002).

Such as Michel Laguerre (*The Informal City*, 1994) states that *'the existence of these informal practices is paradoxical in the sense that they make possible the smooth functioning of the formal urban system yet at times serve as a hindrance to the achievement of ethnic and gender equality'*. For instance, the border cities of Tacna-Arica and Ciudad Juárez-El Paso are rapidly reshuffling and expanding their transport and communication networks by creating informal *bands* whilst altering the existing landscapes. These cities are formal-informal-rural-urban conurbations; spread out and discontinuous; heterogeneous and socially multi-polarised. The main transport corridor – so-called *Panamericana* – constitutes a well-defined passageway in the city core whilst becomes gradually defragmented and diffuse towards the periphery or beyond, revealing the mutation and shifting of urban spots in motion within the transport framework.

This study explores the border conditions of informality in border towns in the Americas, which are situated alongside the main transport infrastructure of the Pan-American Highway. This land transport corridor operates as *'transgressive urbanism'* and constitutes the economical catalyst of emerging urban markets and new urban scenarios.

3. INFORMALITY AS SPACE OF FLOWS

Informal cities have always been characterized by a strong tension between what is vaguely described as their formal and informal magnitudes. Nevertheless, the terms formal and informal refer not only to the physical materialisation of unregulated economies but also to their entire socio-urban tissue. Informal cities and commerce exceed the structures of order, control and homogeneity that one supposes to find in a consolidated city.

If something can unquestionably characterise the urban economy of border towns in Latin America is the every-day informal system of trade, which is outside state controlled or money-based transactions. It includes exchanges of goods and services, mutual self-help, unclassified jobs, street vending, and others manifestations. However, what are the spatial impacts of informality in border towns? The manifestation of these unregulated spaces “*may not be under direct control of city government. It can either precede the establishment of formal space or be produced by formal space or the formal use of spaces*” (Laguerre, 1994).

Then he states that “*informal space is also a product of the formal use of the urban space. Because the formal space is unable to meet the expectations of every member of the city community, individuals feel it necessary to transform formal space into informal space to conduct their informal activities. Informal space develops in this instance within the formal spatial system. It is an outgrowth of that system*” (Laguerre, 1994). So the informalisation of urban spaces can also be understood in terms of supplies and demand.

How can these informal spaces interplay with each other? These ‘*space of flows*’ – either commerce or housing- constructs new urban patterns – transitory, elusive or spontaneous- which escape from any conventional spatial planning and are driven by the premises of continuity, diversity and hybridity (Ascher, 2004).

4. BORDER TOWNS AND INFORMALITY ALONG THE ‘PANAMERICANA’

Urban informality is spatially materialised in distinctive forms of retail and housing configurations. Informal commerce, mainly categorised by fairs and street trading activities, is a common practice in border towns. Nonetheless how is this informality materialised?

For instance, the urban informality in the borderland of Arica (Chile) and Tacna (Peru) (Figure 3) is a soft border condition, mainly associated to precarious housing and sporadic commerce. It is commonly allocated at the gateways areas of urban limits and adjacent to the main highway. Even do the political boundary is in current diplomatic disputes; citizens of both countries can regularly migrate without visa control. It means that any physical expansion of each city towards the frontier should be driven by the consolidation of inter-regional markets. On contrary, informality between the borderland of El Paso (US) and Ciudad Juárez (Mexico) represents a hard border condition. The borderline of Rio Grande is one of the most militarised and controlled migration zones on earth. It is also characterised by illicit retail, which is trafficked immediately after the checkpoints of each border. One example of informal commerce is the Fox Market, a temporary market – a triangular car park lot – situated in Washington Park, only two kilometres away from the US gateway.

What types of ‘soft’ spatial configurations generate in those urban fabrics? How might we deal with these new types of transformable intermediate spaces along the main infrastructural transport networks of the Pan-American Highway? In doing so, the study identifies distinctive informal spaces and typologies – either commerce or housing – in the following border conurbations: El Paso (US) – Ciudad Juárez (Mexico) and Tacna (Peru) – Arica

(Chile). The connections are intermittent, permanent, interstitial, central or peripheral depending on the distribution of low-income urban communities in each border cities. These informal spaces are categorised as macro-spaces (food fairs, flea markets, shanty towns, etc.) and micro-spaces (street vendors, push-carts, cardboard houses, etc.) of informality.

4.1 El Paso–Juarez, Cross Border City

The Chihuahuan Desert surrounds El Paso. El Paso is located at 31°47’25”N 106°25’24”W. The city’s elevation is 1,140 metres above sea level.

It lies at the intersection of three states (Texas, New Mexico, and Chihuahua) and two countries (the USA and Mexico). El Paso (Figure 4) is the nineteenth most populated city in the United States of America and the sixth most crowded city in the state of Texas.

In Texas (US), borderlands commerce can be highly categorised into informal or underground urban economies. By inspecting long-term study, observation, and participation in the border region of South Texas offers

Figure 4: Aerial view of El Paso, facing Chihuahuista district and the main gateway to Ciudad Juárez (Source: Dr. Suau archive, 2013).

exceptional insights into the causes and effects of these economic channels. The illicit economic activities increase when residents perceive the state’s intervention in the impoverished colonias as illegitimate, whether in the form of fees, taxes, or regulation (Richardson, C. & Pisani, 2012).

The metropolitan area covers all of El Paso County, whose population in 2010 was 800,647 inhabitants. The El Paso metropolitan area had a population of 736,310. According to the United States Census Bureau (2006), the city has a total area of 648.9 km². El Paso has historically been predominantly Hispanic: 80% (75% are Mexican). The population density is 873.7 inhabitants per km² (census 2010). Similarly to the border between San Diego and Tijuana, El Paso and Ciudad Juarez represents a situation of asymmetric patterns of urban informality – shanty versus generic suburbia-, which have shifted from the Mexican side towards the American side.

The Rio Grande River defines the border between El Paso from Ciudad Juárez to the south and west until the river turns north of the border with Mexico. The two cities form a combined international metropolitan

Figure 5: Streetscape view of Ciudad Juárez's main road (Source: Dr. Suau archive, 2013).

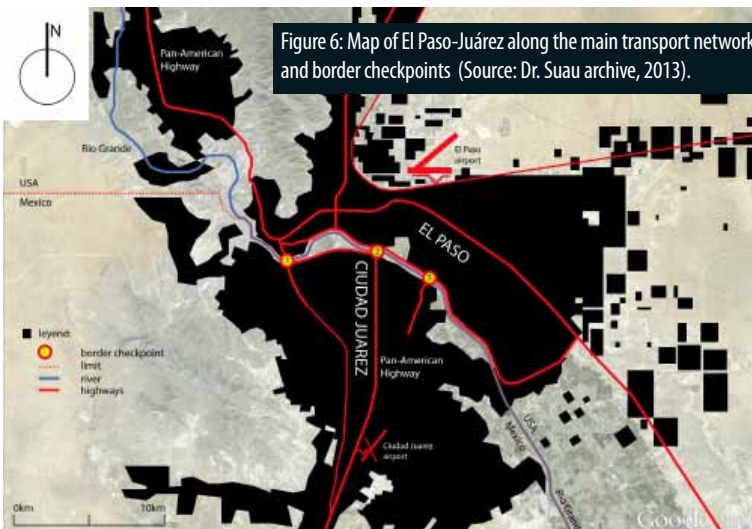

Figure 6: Map of El Paso-Juárez along the main transport network and border checkpoints (Source: Dr. Suau archive, 2013).

area, sometimes called 'El Paso-Juárez', with Juárez being the significantly larger of the two in population. They have a combined population of two million, two-thirds of which reside in Juárez. El Paso and Ciudad Juárez comprise the second largest border metropolitan area on the US-Mexico demarcation with a combined population of 2.1 million inhabitants.

Ciudad Juárez (Figure 5), formerly known as 'Paso del Norte', is a large city in the Mexican state of Chihuahua. The city lies on the south riverside of Rio Grande: 31°44'22"N 106°29'13"W. Ciudad Juárez and El Paso are one of the 14 pairs of cross-border town naming along the US-Mexico border.

Ciudad Juárez has grown substantially in recent decades due to a large influx of people moving into the city in search of jobs more than 300 maquiladoras (assembly plants) located in and around the city. This rapid economic growth has originated slum-housing communities called 'colonias', which have become extensive. (Figure 6)

According to the 2010 demographic census, the city had 1321004 inhabitants. The average annual growth in population over a period (1990-2000) was 5.3%. Ciudad Juárez experienced much higher population growth than

Figure 7: Fox Flea Market is an informal marquee in El Paso. The federal government has a strong presence in El Paso as a border region. The Immigration and Customs Enforcement (ICE), the Drug Enforcement Administration (DEA), and the Customs and Border Protection Agency (CBP) have agency operations to regulate traffic and goods through gateways from Mexico (Source: Dr. Suau archive, 2013).

the state of Chihuahua as a whole. It is one of the fastest growing cities in the world despite being called 'the most violent zone in the world outside of declared war zones'. Local sources estimate that over 116,000 houses have been abandoned (230,000 people have left) due to the violence levels and more than ten thousand formal businesses – 40% of the total – have shut.

4.2 Informal Retail Case: Fox Flea Market, El Paso

Informal commerce, mainly categorised by fairs and street trading activities, is a common practice in the urban and suburban areas of many Latin American cities. In El Paso (US) (Figure 7) this practice runs differently. It has been banned in the city core whilst remains still strong in the impoverished suburban areas like Tejas, Chamizal or Segundo Barrio. So where is the informal commerce accommodated nowadays? As result, the informal market has been shrunk and expelled and concentrated in less visible spaces backwards.

Although informal trade remains visually displaced, the Fox' every-day activity constitutes a vivid expression of domestic economies which are excluded to co-participate in the formal sector. Regarding the informal commercial spaces, we can distinguish macro (flea markets or open-air food fairs) and micro retail spaces (street vendors and push-carts) situated in the city core; gateways and immigrant quarters of El Paso. The Fox Flea Market is well known as a marketplace for local trade and gathering. Situated in a disused large car park lot, it offers a polyvalent usage allowing different manifestations of commercial activities weekly.

The phenomenon of informal macro-commerce consists of domestic scale trade, which resembles the public extension of dwellers' backyards. It is the *locus* where informal communal and economic interactions occur. Informal trade in marginalised areas of El Paso enhances the sense of every-day

appropriation of vacant spaces. The adaptability of the street life has to do with the ability to support formal and informal activities and interactions.

4.3 Borderland Between Arica and Tacna

In Latin America, the largest informal economy has Bolivia with 67.1%, followed by Panama with 64.1% and Peru with 59.9%. The lowest informal economy is Chile with 19.8%, similar to the OECD-West European countries' average (Schneider, 2002).

Arica is located at 18°29'S 70°20'W. It is a commune and a port city with a population of 185,269 people in the northern Chile, situated only 18 km south of the border with Peru. The city is the capital of both the Arica Province and the Arica and Parinacota Region.

The growing city of Arica spreads outward into the desert and the Peru-Chile border. The urban area of Arica has 185,441 inhabitants in an area of 41.89 km². Arica in 2007 had more than 186,000 inhabitants (excluding the agro-settlements in the valleys of Lluta and Azapa). According to the 2012 census of the National Statistics Institute, Arica Province spans an area of 4,799.4 km² and has 213,595 inhabitants. 95.7% of the whole population live in urban areas and 4.3% in rural areas. The population is a mixture between old natives dwellers and Europeans or their descendants who arrived at different times of local history. Some *Ariqueños* still have a kinship with the cultures of Peru and remotely Bolivia.

Economically, it is an important port for Chilean minerals, tropical agricultural and tourist destination. It is also the centre of rail communication with La Paz (Bolivia) and Tacna (Peru) by separate railroad lines. Arica has its own international airport and strong road connections with the city of Tacna; many people cross the border or '*Linea de la Concordia*'³ daily to travel between the cities, partly because many services are low-cost on the Peruvian side. (Figure 8)

Tacna is an inland city in southern Peru and the regional capital of the Tacna Region. It is located at 18°03'20'S 70°14'54'W, on the border with Chile (between the Pacific Ocean and in the valley of the Caplina River). It has a population of 242,451 people. It is located only 35 km north of the border with Chile. Tacna is a very commercially active city with many immigrants from the Puno Region. Its economy is based on mercantile activities with the north of Chile (Arica and Iquique). Since it is part of a duty free zone, Tacna has come to rival Arequipa as southern Peru's main business area. The city has one of the largest artefact markets in the world with imports from Japan and China, and traditional Peruvian handicrafts.

Currently commerce between these cities is increasing due to they are fuelled by free trade accords, duty free zones, two airports, one railway and port. *The Panamericana* itself is the natural roadmap to convert, in the long term, the no-land man in a unified regional hub.

³ The '*Linea de la Concordia*' is the name given to the border between Chile and Peru, fixed by the Treaty of Lima of 1929, which established the return of part of the Province of Tacna to Peru and the permanence of the Province of Arica in Chile.

4.4 Informal Housing Case: Beyond 'Zona Urbana', Arica

This unauthorised urbanisation is made in reclaimed cardboard and shipping boards supplied by the waste of agro-fairs. The settlement is situated just after the urban limit of Arica (East side), between the Azapa Valley and the Pan-American Highway. Mostly Peruvian immigrants live in '*casas de carton*' (cardboard houses).

Being a rural zone, what is the socio-spatial articulation of this slum regarding the formal city? Since 2009 dwellers have constructed a group of one-storey housing units on a land to which the occupants have no legal claim. Similar difficulties occur in obtaining demographic data. They are often not covered by formal surveys, and many of the people living here may not be registered or officially recognized by the municipality. This slum also lacks of basic services, including medical, sanitary services and fire regulations.

We can envisage many processes by which dwellers might gain access to public housing schemes, through the purchase and land management of affordable subdivided peri-urban (agricultural) land; densification of the existing settlement by adding floors and management of an adequate level of public infrastructure (water, sanitation and power) and urban services (education, environmental health and civic amenities). (Figure 9)

5. CONCLUSIONS ON TRANSGRESSIVE URBANISM IN BORDER CITIES

There are still many obstacles to be overcome to measure the shapes and size of the informality in border towns and thus to analyse its consequences on the formal urban fabric. Informal shopping catapults '*instant urbanism*', especially along the principal peri-urban arteries and transport routes. The informal system is seen as an adaptation of the formal one. Due to its non-rigid structure, the fluidity of informality allows moving back and forth within the formal constraints and reclaims marginal positions in motion.

The study of informalised urbanism in American border cities has a high level of novelty. It nourishes the process of '*metapolisation*' and future planning of urban border environments. So '*transgressive informality*' performs as liquid landscape that fluctuates between the border cities and through the transport corridor, from core to rurality. It questions the paradigms of conventional urban planning by vindicating temporary solutions and social emancipation in frictional urban spaces through:

- Empowering temporary and playful informal architecture.* Informality allows mobility, adaptability and transformability of the socio-economic networks. Marginal spaces can be converted into places for social interplay and action.
- Transfiguring of every-day life* based on the simple premise that residents can decide the spaces they want to trade and live in.

Finally the polyvalence of informal commerce and housing in border towns is characterised by the following features:

- *Elasticity.* It is used to maintain a '*soft*' exchange process and can also be adapted to unexpected dislocations or insertions alongside the corridor.

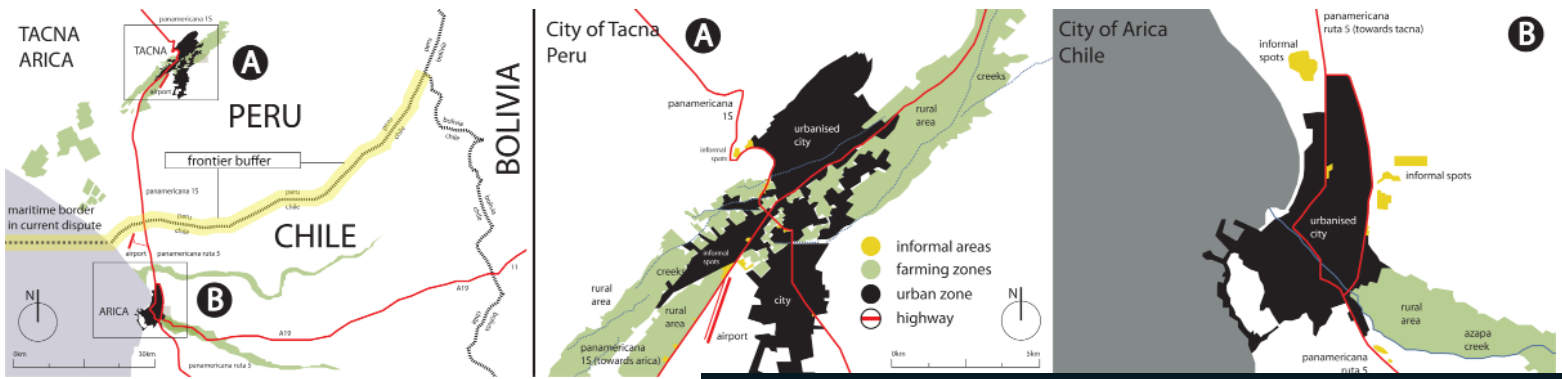

Figure 8: Map samples of the international frontier or 'soft buffer zone' between Chile and Peru (left image) and the cities of Tacna and Arica along the Pan-American Highway (middle and right images) (Source: Dr. Suau archive, 2013).

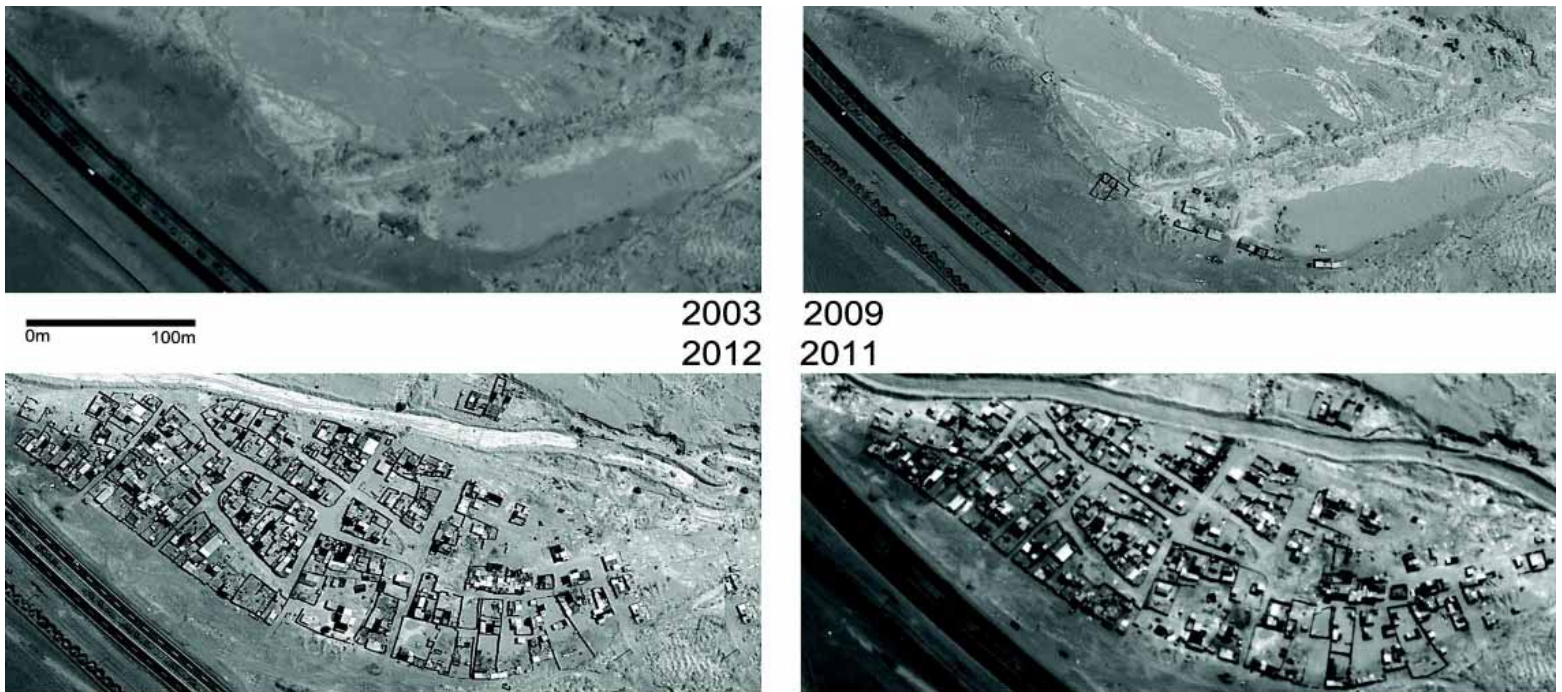

Figure 9: Beyond 'Zona Urbana': Informal immigrant settlement outside the urban limit of Arica. Top (clockwise array): Evolution of the squatter from 2003 to 2012. Bottom: Panoramic view of the 'campamento'. (Source: Dr. Suau archive, 2013).

- *Latent versus active.* Its performance either remains in a dormant state (or intermittent activation) or active one when it is used regularly.
- *Transformative.* It is resilient with a view to changing any aspect of formal social layer. It can initiate collaborative partnerships between community interests and the formal retail or real estate sectors, allowing for more inclusion.
- *Transgressive.* It provides a robust structure of resistance. The formal infrastructural support creates substitutive informality in order to continue to operate easily. This 'safety-valve function' offers a place where informal traders and dwellers plot out their strategies to destabilise or disrupt the formal infrastructure.

REFERENCES

- Bayat, Asef (2000). *From 'Dangerous Classes' to 'Quiet Rebels' Politics of the Urban Subaltern in the Global South*, International Sociology, Vol 15 (3). London: SAGE, 533–557
- Brenner, Peck, and Theodore (2012), *Civic City Cahier 4: Afterlives of Neoliberalism*. London: AA publications
- Bateson, G. (1972). *Steps to an Ecology of Mind: Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution, and Epistemology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Solà-Morales, I (2002). *Territorios*. Barcelona: Gustavo Gili editorial.
- Daskalakis, Waldheim and Young (2006), *The Landscape Urbanism Reader*. New York: Princeton Architectural Press
- Ascher, F. (2004). *New Principles of Urbanism*. Madrid: Alianza Editorial
- Castells, M., Portes, A. & Benton, L. (1989). *The Informal Economy*. London: The John Hopkins University Press.
- Davis, M. (2006). *Planet of Slum*. New York: Verso.
- Hasan, A. (1998) *The Informal City*. Serving GIS Data through World Wide Web: http://www.fukuoka.unhabitat.org/docs/occasional_papers/project_a/07/city-arif-e.html (Accessed: September 2013).
- Laguerre, M. (1994). *The Informal City*. London: MacMillan Press.
- Richardson, C. & Pisani, M. (2012). *The Informal and Underground Economy of the South Texas Border*. Austin: University of Texas Press.
- Schneider, F. (2002). *Size and Measurement of the Informal Economies in 110 Countries in the World*. Serving GIS Data through World Wide Web: http://www.amnet.co.il/attachments/informal_economy110.pdf (Accessed: September 2013).
- Suau, C. & Tunka, S. (2009). *Modern Suburbia*. Arhitectura Journal 75, Bucharest, pp. 90–95.
- Suau, C. (2012). *The Pan-American Strip*. CERCLE Review 006. <http://cercle.upc.edu> (Accessed: 11 October 2012).
- UNCHS (2013). *Urban Indicators Programme*. <http://www.urbanobservatory.org/indicators/database> (Accessed: September 2013).

Peter Šenk, Uroš Lobnik

URBANISTIČNO-ARHITEKTURNA DELAVNICA KOT PRILOŽNOST ZA TEORETSKO REFLEKSIJO: primer mednarodne urbanistično-arhitekturne delavnice Maribor-jug

URBAN-ARCHITECTURAL WORKSHOP AS AN OPPORTUNITY FOR THEORETICAL REFLECTION: Example of the International Urban-Architectural Workshop Maribor-South

UDK:

711.4(082)

1.01 Izvirni znanstveni članek

IZVLEČEK

V članku je predstavljena mednarodna urbanistično-arhitekturna delavnica Maribor-jug (2010–11), kot model »mariborskih« urbanistično-arhitekturnih delavnic, ki jih načrtovalci vrednotijo ter uporabljajo za usmerjanje urbanega razvoja in teoretske razprave. Predstavljeni interdisciplinarni projekt je raziskal možnosti za oblikovanje južnega roba mesta na območju, kjer je predvidena izgradnja južne obvoznice. Ob opisu primera delavnice, ki z definirano projektno osnovo – določenim območjem obdelave ter projektnim vprašanjem – razvije teoretsko polje skozi »praktično-projektni pristop«, je v prispevku izpostavljena tudi priložnost za »teoretski pristop«. Slednji ima za cilj, na podlagi generaliziranega prostorskega vprašanja, odpirati širši pogled v teoretsko polje, povezano z njim. S prvim pristopom izpostavljeno načrtovano usmerjanje urbanega razvoja na območjih izgrajevanja prometne infrastrukture, kot ene ključnih prioriteta sodobnega urbanističnega načrtovanja ter trajnostnega preoblikovanja mesta, dobi v drugem, z obravnavo tem mobilnosti, prostora, kraja, mnogovrstnosti infrastruktur itd. sodobnega prostora razširjeno referenčno polje, ki pa se neposredno ne veže na projekt. Tako kot pri prvem, ob iskanju projektnih rešitev stremimo k teoretskemu osmišljanju, tako se pri drugem pristopu lahko posvetimo iskanju relacij med teoretskim konceptom in manifestacijami v realnem prostoru, vendar pristopa vselej ostajata ločena. Njuna operativnost je omogočena zgolj na ravni »kombinatornega mišljenja« in ostaja onkraj neposredne instrumentalnosti.

KLJUČNE BESEDE

arhitekturno-urbanistična delavnica, Maribor-jug, rob mesta, prometna infrastruktura, obvoznica, teoretska refleksija

ABSTRACT

The paper presents the international urban-architectural workshop Maribor-South (2010-11) as a model for "Maribor's" urban-architectural workshops, which urban planners evaluate and use to direct urban development and theoretical discussion. The presented interdisciplinary project explored possibilities for designing the southern edge of the city in the area where the southern bypass construction is planned. In addition describing the example of the workshop, which develops the theoretical field through a "practical and project approach" with the defined project basis, i.e. the defined area of discussion and project issue, the paper also highlights the opportunity for a "theoretical approach". The theoretical approach aims at providing a wider insight into the related theoretical field based on a generalised spatial issue. As one of the key priorities of contemporary urban planning and sustainable urban redevelopment, the planned direction of urban development in the areas of constructing transport infrastructure, which is evident in the first approach, moves into a wider referential field (no longer directly related to the project) with the second approach by examining the issues of mobility, space, place, diversity of infrastructures of contemporary space, etc. While in the first approach developing design concepts strives for theoretical conceptualisation, the second approach facilitates focusing on finding links between the theoretical concept and manifestations in real space, though the approaches are always separated. Their operability is possible only on the level of "combinatorial thinking" and remains beyond direct instrumentality.

KEY-WORDS

urban-architectural workshop, Maribor-South, city edge, transport infrastructure, bypass, theoretical reflection

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE

RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

1. UVOD

Ob predstavitvi koncepta mariborskih urbanističnih delavnic v dvojni številki Arhitektovega biltena – Maribor je arhitekt Andrej Šmid v bran izbora instrumenta delavnice, kot morda najtežje, a najplodnejše poti za preverjanje dokumenta v izdelavi – z domišljenim konceptom delavnic, ki so izhajale iz urbanistične zasnove in njenih izhodišč, zapisal: »Aktivnosti, ki oživljajo papir načrtovalca prostora, so navadno stlačene pod oznako »promocija« ... In ker preskušanje urbanističnih izhodišč iz osnutka zasnove in praksi izdelovanja prostorskih aktov ni samo pravno neveljavno, ampak tudi predrago, je bilo treba za preskus najti drugo možnost ... Ključna kakovost, ki so jo vzpostavile delavnice, je prisotnost stika načrtovalcev z okoljem. Podrobnost informacij, vključenost lokalnih oblasti in stroke, mešani izvir skupin (vedno vsaj dve lokalni skupini urbanistov) ter vseobsegajoča eleganca urbanističnega snovanja so porok za najvišjo oceno mestnega urbanističnega dogajanja« (Šmid, 1999, str. 43–44). Urbanistične in arhitekturne delavnice so v slovenskem prostoru danes prepoznane kot legitimna praksa, ki je tako na občinski ravni tudi v organizaciji Mestne občine Maribor v letih 2000–2004 rezultirala v neposredni uporabi materiala za definiranje vsebin mestnega načrta (Čerpes, 2012, str. 80).

V proces prostorskih in/ali arhitekturnih rešitev pa se institucija delavnice lahko vključuje v različnih fazah:

- v fazi formiranja vprašanj razvoja brez vzpostavljenih predpostavk in usmeritev,
- v fazi preverjanja variantnih možnosti razvoja ob vzpostavljenih predpostavkah in usmeritvah,
- v fazi po že izdelanih načrtih kot odziv na predvideno izvedbo.

Delavnica, organizirana v prvi navedeni fazi, je usmerjena v prepoznavanje kvalitet in vzpostavlanje predpostavk in usmeritev, ki jih lahko ilustrira z oblikovanjem in predstavitvijo scenarijev prostorskega razvoja. V drugi navedeni fazi je delavnica usmerjena k reševanju specifičnega prostorskega problema, kar pa seveda ne pomeni, da ostaja nekritična do podanih predpostavk in usmeritev. V to skupino, ki ima namen variantno preveriti razvojne ideje, spada glavina delavnic pri nas in so praviloma vezane na pripravo občinskih prostorskih načrtov (Ifko, 2012). V tretji navedeni fazi pa delavnica postane mobilizacijski instrument stroke, civilne družbe ali interesnih skupin, ki se z že izdelanim predlogom razvoja ali načrtom ne strinjajo in ponujajo alternativne rešitve.

Pri strukturiranju urbanističnih in arhitekturnih delavnic je navadno izpostavljena metoda od pobude z zastavitvijo problema do izvedbe z variantnimi rešitvami ter zaključkom, ki te rešitve ovrednoti (Filipič, Hočevnar, 2012; Juvanec et al. 2009). Delavnice mnogi strokovnjaki z bogatimi izkušnjami z njihovim organiziranjem in vodenjem umeščajo v polje med teorijo in prakso z različnimi težišči in stopnjami povezanosti (Gabrijelčič, Fikfak, 2012), saj so prepoznane predvsem v kontekstu študijskega procesa kot orodje srečevanja teorije in prakse, predvsem preverjanja teoretskih predpostavk na terenu in njihovemu vrednotenju.

V pričujočem prispevku pa je posebej izpostavljen aspekt, ki ga delavnica lahko inicira v obliki razširjene teoretske platforme o definiranem prostorskem problemu. V strukturi delavnice bi ga v primeru, da je prostorski problem povsem jasno definiran, lahko umestili v uvodni del, ki naj s primeri dobrih praks, primeri poznanih različnih pristopov k obravnavani temi ali splošnih teoretskih razmišljanj udeležencem razširi pogled na vprašanja in reševanje specifičnega prostorskega problema. Po drugi strani pa specifična znanja in strokovne usmeritve posameznih, na delavnici sodelujočih, skupin predpostavljajo njim lastne teoretske podlage, ki obljublajo raznolikost rešitev in odpiranje ter obravnavo v pripravljalni fazi delavnice še ne(do)mišljenih tem. Zato je tako za vrednotenje same delavnice, kot tudi za zajem resnične širine polja obravnave specifičnega prostorskega problema še bolj relevantna teoretska refleksija, ki temelji na izsledkih in v procesu delavnice izoblikovanih izhodiščih, temah in vprašanih – ter jih osmišlja, ali pa odpira nova področja in povezave mišljenja o prostoru, ki pred ali med delavnico (še) niso bili (za)mišljeni.

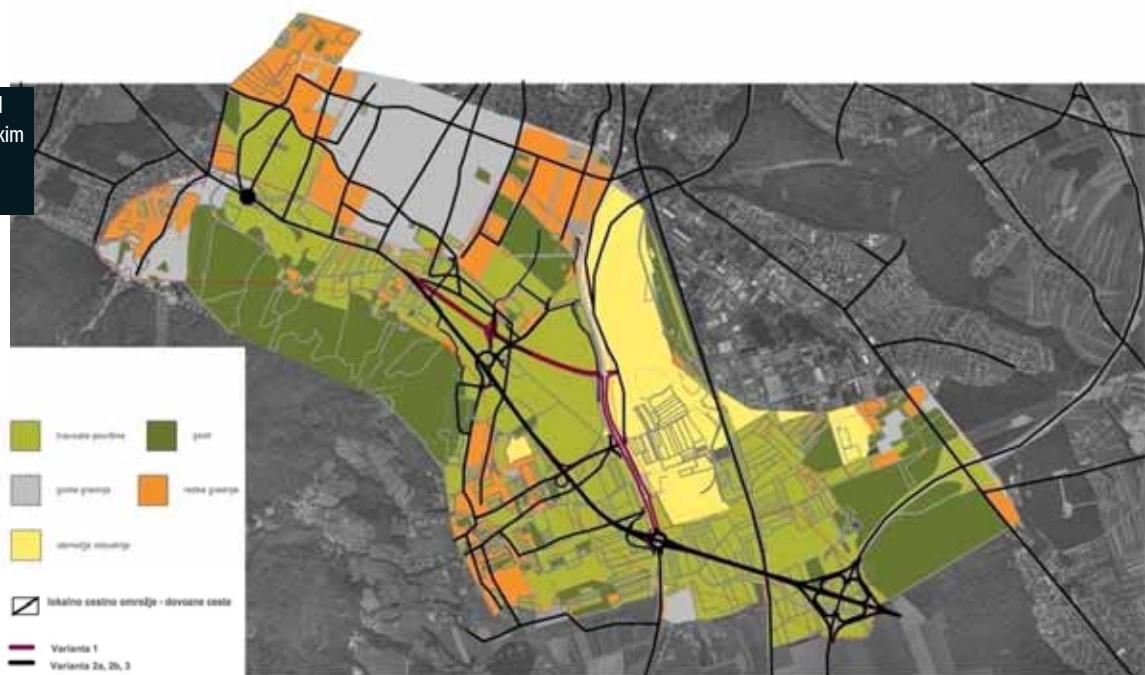
Ta aspekt je predstavljen s primerom izvedene delavnice Maribor-jug (2010–11), ki je v fazi po izvedbi same delavnice s podrobno analizo prostorskega problema, variantnimi rešitvami posameznih skupin, dobil tudi teoretsko refleksijo v publikaciji z naslovom Mesto: rob, Mednarodna urbanistično-arhitekturna delavnica Maribor-jug (v pripravi).

2. PRIMER MEDNARODNE URBANISTIČNO-ARHITEKTURNE DELAVNICE MARIBOR-JUG (2010–11)

Dokument Urbanistične zasnove mesta Maribor (1995–2002) (Šmid et al., 2004), ki je zamejil prostorsko ekspanzijo mesta, je nastajal s pomočjo štirih urbanistično-arhitekturnih delavnic, ki so se izvajale med leti 1996 in 2000. S pomočjo delavnic so izdelovalci urbanistične zasnove preverjali prostorske usmeritve, ki so jih na javnih razpravah usklajevali s strokovno ter laično javnostjo. Delavnice so s podrobno razdelanimi rešitvami pomagale začrtati vizijo procesnega zgoščevanja urbane strukture, predvsem z metodologijami in strategijami zviševanja števila in gostote polifunkcionalnih urbanih območij na urbano ekstenzivnih, degradiranih površinah mesta.

Interdisciplinarno zasnovana mednarodna urbanistično-arhitekturna delavnica Maribor-jug (2010–11) predstavlja nadaljevanje ter nadgradnjo vzpostavljenega modela »mariborskih« urbanistično-arhitekturnih delavnic. Njihove rešitve urbanistični načrtovalci vrednotijo ter uporabljajo kot legitimne strokovne podlage. Mednarodna urbanistično-arhitekturna delavnica Maribor-jug je bila zaradi svoje vsebine izredno kompleksno zasnovana in je sledila kontekstu mariborskih urbanističnih delavnic. Zasnovana kot interdisciplinaren projekt je raziskovala možnosti za oblikovanje južnega roba mesta na območju, kjer je načrtovana izgradnja južne obvoznice. Z rezultati delavnice se je potrdila teza, da je potrebno cestna telesa načrtovati v sodelovanju s prostorskimi planerji, prometniki, urbanisti, krajinskimi arhitekti in arhitekti, ter da je potrebno intenzivno povezovanje med strokami, izdelovanje interdisciplinarnih študij, organiziranje strokovnih delavnic in natečajev, ker se na le tak način lahko zagotavlja vnaprejšnje celostne rešitve, ki vzpostavljajo sinergijo med prometnimi, urbani in krajinskimi sistemi (Gabrijelčič, Gruev, 2001).

Slika 1: Prikaz variant tras podaljška južne obvoznice od Ljubljanske do Tržaške ceste. Mesto z državnim lokacijskim načrtom trase južne obvoznice ne bi dobilo primernih površin za kvaliteten urbani razvoj.

2.1 Povod

Ob sprejemanju dokumenta nove urbanistične zasnove je mestni svet občine Maribor v letu 2000 sprejel odločitev, da je potrebno na južni rob mesta pod Pohorjem umestiti obvoznico, ki naj bi neposredno povezala Dravograjsko cesto (zahodno obvoznico) z novo traso avtoceste na južnem delu mesta. Razlogi za takšno odločitev so izhajali iz ugotovitev, da ključni segmenti »mariborske hipodamske mreže« na desnem bregu reke Drave niso bili v celoti izvedeni in da nastalo neskladje med načrtovanim in izgrajenim prometnim omrežjem, ob porastu motoriziranega prometa, zavira nadaljnji urbani razvoj.

Vnos novega načrtovalskega elementa je bil izveden tako na hitro, da urbanistični načrtovalci niso imeli dovolj časa, da bi ustrezno začrtali prostorski razvoj mesta na vplivnem območju predlagane obvoznice. Šele s Prostorskim scenarijem Evropske prestolnice kulture 2012 (2009) so bile oblikovane smernice, v okviru katerih naj bi južna obvoznica postala generator razvoja trajnostnega roba mesta. Scenarij je podal programske smernice za zasnovo trajnostnega roba mesta z vzpostavitvijo segmenta zelenega obroča, ki dopolnjuje in nadgrajuje delež javnih odprtih površin ter javnih funkcij za večstanovanjska območja z najvišjo bivanjsko gostoto v mestu.

2.2 Namen in cilj

Poglavni cilj delavnice je bil nadgraditi izhodišča Scenarija prostorskega razvoja evropske prestolnice kulture 2012 ter poiskati predlog poteka trase južne obvoznice (od križišča z Ljubljansko cesto do avtoceste), tako da se bodo zvišale regenerativne sposobnosti grajenih območij v ožjem in širšem

vplivnem pasu nove mestne obvoznice. Delavnica naj bi prinesla variante rešitve, na podlagi katerih bi bilo mogoče izdelati smernice za vzpostavitev trajnostne urbane cone na robu mesta. Njen namen je bil preveriti vplive variant trase in tehničnih rešitev obvoznice na urbani razvoj mesta ter ugotoviti, kakšne rešitve v občestnem prostoru bi bilo smiselno zahtevati od države s ciljem, da se z izgradnjo južne obvoznice izboljšajo danosti za prostorski razvoj mesta proti jugu in varovanje naravnih površin. Mesto z izgradnjo južne obvoznice ne bi smelo izgubiti izjemne kvalitete naravnega ambienta, kot tudi ne izjemnih potencialov za oblikovanje grajenega roba, hkrati pa izvedena južna obvoznica ne bi smela »sprožiti« upada bivanjskih kvalitet na tistih urbanih površinah, ki bodo nanjo mejile ali pa bodo po izgradnji pod njenim neposrednim vplivom.

2.3 Izhodišča

Pred skoraj dvajsetimi leti so izdelovalci Urbanistične zasnove mesta Maribor (Šmid et al., 2004) v obsežnem analitičnem delu prvič analitično ovrednotili rob mesta in prišli do spoznanj, da je delež kvalitetno oblikovanih grajenih robov zelo nizek, čeprav ima mesto zaradi specifične lege v »naravni« posodi ter svoje urbane forme (bližina historičnega ter upravnega središča mesta) v vseh ozirih izjemne potenciale za kvalitetno oblikovanje grajenih robov. Izdelovalci zasnove so v strategijo urbanega razvoja med prioritete umestili zviševanje deleža oblikovanih robov mesta, z večinskim deležem stanovanjskih površin, ki se neposredno navezujejo na kvalitetne naravne površine. Strateška usmeritev je pomembna tudi s stališča, da je zaznavanje urbano tvorne vloge naravne posode mesta ter njeno »varovanje« z aktivnim navezovanjem na urbani prostor izjemno pomembno za ohranjanje identitete mesta (topografija, morfologija ...).

Mednarodna urbanistična delavnica Maribor-jug se je pričela izvajati oktobra 2010 v obliki enodnevnega srečanja udeležencev z različnimi strokovnimi službami na občinskem in državnem nivoju (upravljavci na območju delavnice, interesenti, pogojedajalci oz. soglasodajalci, arhitekti, urbanisti, prometni inženirji, krajinski arhitekti ...) ter s strokovnim ogledom lokacije. Že prvi rezultati delavnice so pokazali, da mesto z državnim lokacijskim načrtom trase južne obvoznice, ki predvideva minimalno odklanjanje od grajenega roba mesta (izven območja, ki je v domeni urbanističnih načrtovalcev), ne bo dobilo primernih površin za kvaliteten urbani razvoj. Prav vse sodelujoče skupine so zagovarjale rešitve, ki z nekaj manjšimi spremembami trase ali z uvedbo drugačnih konceptualno-tehnoloških zasnov (ki bi zmanjševale negativne vplive prometnega koridorja), izboljšujejo izhodišča in zvišujejo delež prostorsko razvojnih potencialov. Že idejne zasnove so pokazale, da ima južni rob mesta možnosti za vnos številnih aktivnosti, ki lahko omogočijo oziroma celo pospešijo prestrukturiranje degradiranih območij znotraj mesta ter da se bo brez korekcije predlaganega državnega prostorskega načrta zahodnega dela trase južne obvoznice delež degradiranih površin najbrž celo zviševal.

Javna predstavitev idejnih zasnov je hkrati prinesla spoznanje, da o pomenu urbanega razvoja mestnega roba urbanistična stroka veliko ni razmišljala in da bi bilo zelo pomembno razvijati javno debato o možnostih razvoja mesta pod Pohorjem. Hkrati se je izkazalo, kako pomembna je odločitev o priključevanju južne obvoznice na mestno prometno mrežo z vidika načrtovanja prestrukturiranja mestnega prometa, saj izbor variante trase močno vpliva na možnosti posodabljanja koncepta prometnega omrežja v mestu, z minimalnimi korekcijami trase pa se lahko odprejo povsem nove možnosti za posodabljanje mestne prometne mreže. Ključno spoznanje sodelujočih je bilo, da sprejeti lokacijski načrt obvoznice ter ostali občinski dokumenti, ki so »pod vplivom« državnih infrastrukture, niso ustrezno medsebojno usklajeni.

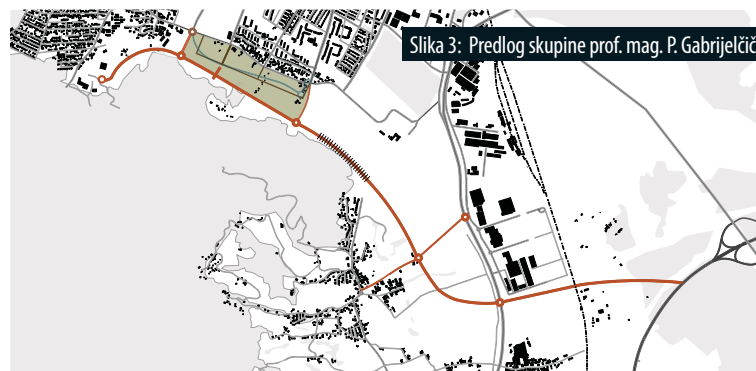
2.4 Rezultati

Cilj delavnice je torej bil preseči prakso in pokazati, da državne ceste niso nujno oblikovane kot fizične ločnice prostora ter pokazati možnosti, ki jih na urbanem robu ponuja infrastruktura, v kolikor je načrtovana kot urbano-tvorni element in ni oblikovana le kot samostojna entiteta (Slika 1).

Ko je na mestnem svetu leta 2001 (po več razpravah) bila sprejeta odločitev, da naj širitev mesta proti jugu ustavi južna obvoznica, s traso na območju zelenih površin izven grajenega roba mesta, je bila »prometna stroka« (ob minimalnem sodelovanju urbanistov) tista, ki je preverila več variant – pri vseh pa je iskala minimalen vpliv na urbani prostor. Pri tem se je izogibala vprašanju, kaj se zgodi, če prometno telo prevzame vlogo integracijskega, tj. urbano-tvornega elementa, oziroma na kakšne načine in v kolikšnem deležu lahko funkcijo povezovalnega prostorskega elementa prevzame kar sam infrastrukturni objekt? Ob predstavitvi šestih možnih rešitev je na takšne možnosti najbolj neposredno opozorila italijanska skupina prof. P. Barbierija (Slika 2), ki je pokazala, da bi bilo mogoče samo s preoblikovanjem profila južne obvoznice ter s posegi v občestni prostor infrastrukturnega koridorja (denivelacije) traso bolj prilagojeno umestiti

Slika 2: Predlog skupine prof. P. Barbierija.

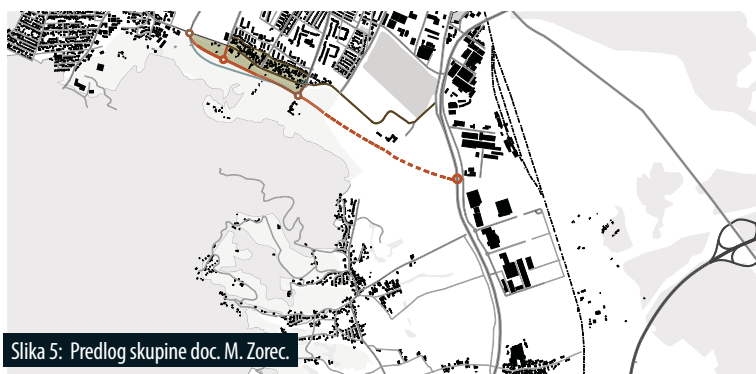
Slika 3: Predlog skupine prof. mag. P. Gabrijelčiča.

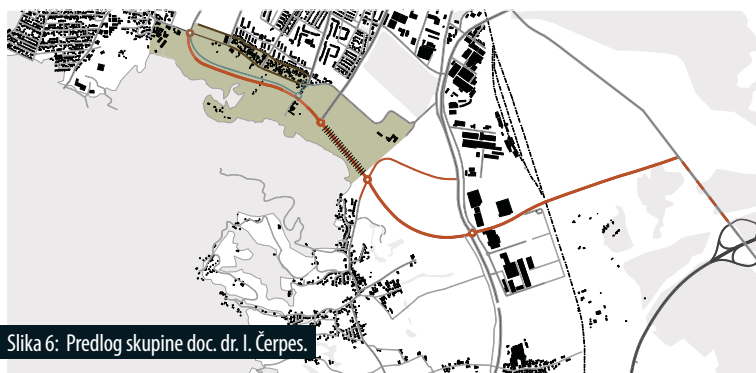
Slika 4: Predlog skupine prof. dr. A. Vodopivca.

v prostor. Razlika med državnim lokacijskim načrtom južne obvoznice in predlogom oblikovanja občestnega prostora italijanske skupine je več kot očitna ter dokazuje, kako je mogoče precej bolj trajnostno načrtovati občestni prostor.

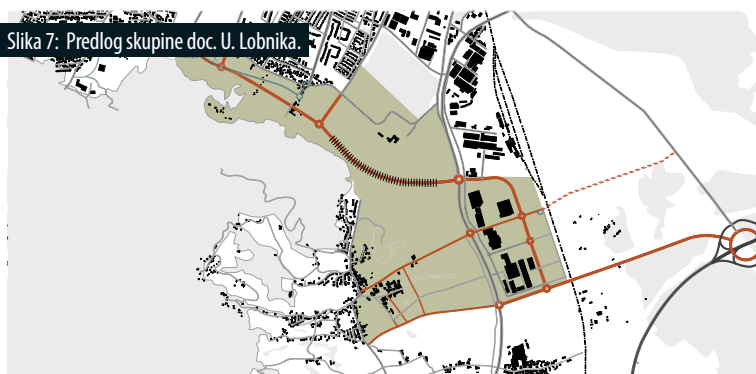
Vse skupine so opozorile, da načrtovanje južne obvoznice v podaljšku Dravogradske ceste, s predvideno izvedbo trase na nasipu in oblikovanjem občestnega prostora, trajno prekinja možnosti neposrednega povezovanja urbanega ter naravnega prostora ter s tem močno krči možnosti za kvaliteten urbani razvoj v trenutku, ko proces celostnega urbanističnega oblikovanja južnega roba mesta sploh še ni vzpostavljen. Skupina prof. mag. P. Gabrijelčiča (Slika 3) je urbani rob mesta »porinila« čez predvideno traso

Slika 5: Predlog skupine doc. M. Zorec.

Slika 6: Predlog skupine doc. dr. I. Čerpes.

Slika 7: Predlog skupine doc. U. Lobnika.

južne obvoznice s stališčem, da je smiselno mestni rob pod Pohorjem čim bolj kvalitetno oblikovati, hkrati pa ne po nepotrebnem izgubljeni stavbnih zemljišč. Kaj bi pomenilo upoštevati načrtovano traso, je pokazala skupina prof. dr. A. Vodopivca (Slika 4), ki je z variantnimi zasnovami zazidave v ozkem pasu med Streliško cesto in južno obvoznico dokazala, kako zelo bo mesto razvojno omejeno in kako zelo težko bo racionalno ter kvalitetno »zapolnjevalo« prostor med obstoječim grajenim robom ter južno obvoznico. Njihove rešitve so nedvomno pokazale, da trasa južne obvoznice zaradi svojega vpliva na prostor pogojuje celostno prestrukturiranje območja med obstoječim robom mesta in obvoznico, zaradi tega obstaja veliko več možnosti, da se bo ozek pas zazidljivih parcel vzdolž obvoznice postopoma zapolnjeval s servisnimi dejavnostmi in se dolgoročno prestrukturiral

v servisno, infrastrukturno območje, ob neusmerjenem urbanem razvoju pa z veliko verjetnosti tudi v urbano degradirano površino ob obvoznici (skladišča, obrtne delavnice, nakupovalna središča, bencinski servisi ...), kar bi še zmanjšalo možnosti za kvalitetno povezovanje zelenega zaledja z večstanovanjskimi soseskami.

V izogib takšnemu scenariju so skupine doc. M. Zorec, doc. dr. I. Čerpes in doc. U. Lobnika podale rešitve, ki pogojujejo urbano preurejanje južnega roba mesta z vnosom urbanih enklav. Skupina doc. M. Zorec (Slika 5) je predstavila rešitev, v okviru katere južna obvoznica pogojuje preurejanje obstoječih urbanih površin z zviševanjem deleža zelenih in odprtih površin, na katere se navezujejo nove centralne funkcije lokalnega in regionalnega značaja. Skupina doc. dr. I. Čerpes (Slika 6) je zahodni del vplivnega območja trase zapolnila z raznolikimi stavbnimi tipologijami manjših urbanih enklav, ki se kot grajeni otoki zajedajo v površine zelenega sistema, idejo južne obvoznice pa je naslonila na idejo vzpostavljanja drugega cestnega obroča, po usmeritvah novelirane Urbanistične zasnove mesta Maribor leta 2002. Skupina doc. U. Lobnika (Slika 7) je pri načrtovanju in izboru podaljška trase južne obvoznice vrednotila širši prostor (tudi obmestje), zato je predlagala sočasno usmerjeno načrtovanje zaključenih prostorsko planskih enot v mestu in obmestju.

Prav vse skupine so v svojih rešitvah pokazale, da bi bilo ob predvideni izvedbi južne obvoznice smiselno preoblikovati cestna telesa, ki potekajo po obstoječem grajenem robu mesta, v nadaljevanju trase obvoznice (kar je bila poglobilna tema delavnice) pa so ocenile, da je v vzhodnem delu smiselno čim bolj nevtralizirati vplive južne obvoznice na prostor, predvsem zaradi izjemnega naravnega ambienta ter varovanja historičnih struktur.

Urbanistično-arhitekturna delavnica Maribor-jug je s šestimi različicami konceptov urbanističnega oblikovanja južnega mestnega roba nedvomno dokazala potrebo po dodatnem razmisleku o posodobitvi izhodišč urbane razvoja na južnem mestnem robu. Njeni rezultati so vplivali na preoblikovanje izhodišč za oblikovanje in izbor podaljška trase južne obvoznice od priključka z Ljubljansko cesto do priključka na Tržaško cesto (v obdobju 2011–12). Poleg tega so rezultati delavnice prinesli dolgoročne vplive na novelacijo občinskega prostorskega načrta. Da bi rešitve čim bolj predstavili tudi širši strokovni in laični javnosti, se je organizator delavnice v sodelovanju z mestno občino Maribor po treh javnih predstavitev (razstave v Betnavskem gradu, v razstavišču Urban in v Hiši arhitekture Maribor) lotil izdelave monografije Mesto: rob – mednarodna urbanistično-arhitekturna delavnica Maribor-jug, v kateri bodo predstavljeni idejni predlogi delavnice s teoretskimi izhodišči in refleksijami za oblikovanje grajenega roba mesta na območjih s prometno infrastrukturo.

3. OD PROSTORSKEGA PROBLEMA K TEORETSKI REFLEKSIJI

Poleg praktično-načrtovalskih rezultatov delavnice v obliki predlogov in preigravanja možnosti urbanega razvoja, ki ga generira prometna infrastruktura, pa se je ob povzemanju izsledkov in sklepov kot rezultat delavnice izpostavila tudi ključna tema, s katero so se sodelujoče skupine ukvarjale: vprašanje roba sodobnega mesta. Z definiranjem ključne teme se je

ponudila priložnost za širšo teoretsko refleksijo o njej ter njeno podkrepitev s primeri dobre prakse. V navezavi na vprašanje mestnega roba v povezavi z infrastrukturo so prispevki skušali opredeliti odnose v sodobnem mestu na podlagi retoričnih vprašanj:

- Ali z infrastrukturo ustvarjeni robovi omogočajo nove situacije in programe, ki lahko stimulirajo (urbani) razvoj?
- Ali lahko omogočimo ohranjanje obstoječih za mesto vitalnih povezav z zaledjem in ustvarjanje novih, ali morda, s premislekom celo odpovedovanje samoumevnim nujnostim novih infrastrukturnih tokov, če sta prostorska in družbena komponenta ogroženi na račun z mobilnostjo podprte ekonomske?
- Ali so robovi mesta generične strukture, ne-kraji, in ali z ustreznim pristopom in načrtovanjem lahko presežejo status quo suburbije ter postanejo kraji? Kakšni so pristopi in odzivi strok, politike in javnosti v primerih reševanja vprašanj robov mesta, ki jih ustvarja infrastruktura?
- Ali lahko z načrtovanjem prostora omogočamo prestopanje pragov robov ter odpiranje samoumevnih prostorskih enot nadzora ali vsaj onemogočamo njihovo zapiranje?

Na zastavljena in druga porajajoča se vprašanja so mentorji, somentorji na delavnici in drugi strokovnjaki skušali odgovoriti v prispevkih zbranih v monografiji *Mesto – rob: mednarodna urbanistično-arhitekturna delavnica Maribor-jug* (v pripravi, 2013).

Za osvetlitev mnogih zastavljenih vprašanj in teoretskih izhodišč s primeri iz prakse ter še marsikaterih dilem, ki se izpostavljajo z vsakokratnimi konteksti, so avtorji prispevkov obravnavali določeno temo, ki se nanaša na z infrastrukturo generirane robove ali pa primer mesta in njegove specifikke v povezavi s temo njegovih robov. Nabor tem in primerov ni bil sistematičen in tudi ni imel namena ponuditi celostne ali dokončne slike obravnavanega problema roba mesta, ampak je s prispevki pokazal na njegovo večplastnost. Z mnogovrstnostjo pogledov nanj ter z obravnavo vprašanja pomena in integracije avtocest in obvoznic v lokalno okolje z različnimi pristopi reševanja njegove problematike je poleg razširjene teoretske teme mobilnosti njihova družbena, energetska in kulturna komponenta predstavljena s primeri dobre prakse iz mest Innsbruck, Barcelona, Gradec, Stockholm in Murska Sobota. Prispevki se posebej osredotočajo na prostorske konsekvence dobe mobilnosti od nacionalnega, regionalnega vse do lokalnega nivoja ter iskanju pomena in možnosti, ki jih v povezavi z vprašanji roba/ov mesta prinaša prometna infrastruktura ali pa vprašanji mestnega roba nasploh v sodobnem mestu. Obravnava infrastrukture in roba mesta je predstavljena iz različnih zornih kotov in na različnih realnih primerih teritorijev, mest, delov mest in intervencij v prostoru, ter razvrščena v tri glavne skupine:

- prometna infrastruktura kot priložnost – generator nove urbanosti ali dodana vrednost lokalnosti, ki jo omogoča celosten multidisciplinarni pristop in nove tehnologije,
- urejanje in/ali urbana prenova roba/ov mesta kot generator novih pomembnih mestnih predelov in javnih prostorov, kot plod usmerjenih strokovnih in političnih odločitev, v nekaterih primerih pa tudi odzivov civilne družbe,

- ideje in dileme obvoznic kot robov naselja – smiselnost in nesmiselnost ter vrednotenje načinov umeščanja prometne infrastrukture na robu mesta.

Z vzpostavitvijo teme roba sodobnega mesta so v prispevkih obdelane teoretske vsebine, povezane s prometno infrastrukturo in prostorskim razvojem, ki lahko delujejo povsem ločeno ali pa predloge skupin osmišljajo v širšem družbenem kontekstu.

Vseprisotna in neizogibna mobilnost ter zahteve po infrastrukturi so tista vsebina sodobnega mesta, ki, poleg medijev reprezentacije moči in nadzora, postavlja nove prostorske omejitve, prelome, diskomunikacije in robove, pa tudi soustvarja nove mikrorobove nastajajočih središč sodobnega razpršenega mesta. Razmerja mobilnosti in prostora ter prometne infrastrukture in prostora imajo izvore v ponotrzanju njihove povezanosti, saj je mobilnost postala del našega življenjskega sloga. Postala je vsakdanja rutina pa tudi pogon razvoja, ki potrebuje celosten multidisciplinarni pristop, saj je v neprestanem konfliktu s tradicionalnimi vrednotami, povezanimi s pojmom kraja in umevanjem pojma doma (prispevek P. Šenka). Ob tem se vprašanje infrastrukture v načrtovalskem diskurzu namesto omejujoče kategorije, s pojmi zelene, okoljske, družbene itd. infrastrukture v prostoru, razširja s prostorsko podpornimi vsebinami. Prispevki obravnavajo primere prometne infrastrukture, ki z multidisciplinarnim pristopom postane generator razvoja lokalitet, prezentacije in vključevanja kulturne dediščine, s tehnološkim podarkom postane generator nove urbanosti, hibridnih programskih vsebin, začasnih con, programskih žarišč, oblikovanih krajin in energetske oskrbe ter z vzpostavljanjem povezanosti urbaniziranega in krajinskega sistema tudi z estetskega stališča, umeščanjem posebnih elementov infrastrukture v prostor, ki z umetniškim pristopom omogočajo vzpostavitev simbolov, oprijemljivih točk v sodobnem prostoru tokov in navidezne kaotičnosti dajejo pomen in kulturno dimenzijo (prispevki P. Barbierija, P. Branciaroli, A. Ulisseja, P. Gabrijelčiča).

Preizpraševanje in definiranje pojma meje v sodobnem mestu izpostavi generativni potencial mejnih območij, ki pa z nenadzorovanim razvojem lahko privedejo do gentrifikacije območij, uničenja zgodovinske dediščine in izgube delovnih mest v tradicionalni industriji, kar potrjuje prikrito kapsularizacijo novih »središč« na robu mesta in njihov vpliv na družbeno stratifikacijo v in ob njih (prispevka B. Križnika, M. Mutschlechnerja).

Primeri in obravnava trajnostnih prometnih ureditev je skozi obravnavo primerov pokazala na pomen načrtovanja kvalitetnih javnih odprtih prostorov in zelenih površin ter učinke urbane regeneracije z razvojnimi potenciali na doseganje celovitosti trajnostnega razvoja (prispevka V. Skalicky, M. Jaušovca). Zavedanje strukturnih sprememb je predpogoj za razumevanje in zavestno usmerjanje razvoja mesta tako navznoter kot na obrobju, pri čemer je delavnica izpostavljena kot primeren instrument v iskanju poti do trajnostnega krajinsko ter kontekstualno senzibilnejšega urbanističnega diskurza (prispevek A. Šmida). Nenehna vračanja k vprašanju mobilnosti nas skozi prispevke vodijo od splošnih teoretskih vsebin družbene mobilnosti in prostorskih manifestacij, usmerjenih v trajnostni razvoj, v raznolikih kulturnih okoljih vse do tehničnega diskurza, ki ob zavedanju njenih druž-

benih in prostorskih posledic z zahtevo kompromisa trajnostne mobilnosti išče njeno še sprejemljivo obliko (prispevka T. Žaucerja, M. Lepa).

Prispevki, ki so nastali po delavnici ob pripravah na publikacijo, so v monografiji predstavljeni pred rezultati delavnice, a niso njena izhodišča. Njihov namen ni le pomoč pri vrednotenju rezultatov delavnice, ampak predvsem v vzpostavitvi širšega teoretskega konteksta v delavnici obravnavanega specifičnega prostorskega problema. Slednjega bi lahko umestili tudi v polje »kombinatornega mišljenja«, ki ga po Paulu Valéryju v kontekstu arhitekturnega ustvarjanja parafrazira Wiel Arets, saj dve stvari, ki ju postavimo drugo ob drugo s spajalnim sredstvom – bralcem – producirata nekaj tretjega, kar presega prezentirano in ga nadgrajuje z različnimi kombinacijami (Arets, van Toorn, 2002). V tem pogledu je tudi ta pristop soroden tistim, v katerih raziskava ni neposredno povezana z aplikacijo, temveč je v procesu od nje ločena. Rem Koolhaas z metodo ločenosti prakticiranja gradnje arhitekture od arhitekturnega mišljenja zagovarja osvobojanje slednjega, kar je uresničil z dvojnostjo arhitekturne prakse OMA in raziskovalnih praks AMO ter Harvard Project on the City (Medmrežje 1; Koolhaas et al., 2000). Poleg odpiranja novih polj znanja in povezav pa takšen pristop v povratni zanki pomeni tudi doprinos k razumevanju kompleksnosti postopkov ter problematike specifičnega problema – umeščanja infrastrukture na robu mesta – od koncipiranja vprašanj, priprave strokovnih podlag, različnih faz, odzivov, pa vse do izvedbe v obliki prostorskih načrtov.

4. SKLEP

Glede na doseženi teoretski okvir sta v pričujočem prispevku predstavljena dva nivoja teoretske refleksije. Prvega bi lahko poimenovali glede na izhodišče »praktično-projektne pristop«, drugega pa »teoretski pristop«. Medtem ko ima prvi jasno definirano projektno osnovo – natančno določeno (praktično) območje obdelave, z določenim projektним vprašanjem, ima drugi za cilj, na podlagi generaliziranega prostorskega vprašanja, odpirati širši pogled v teoretsko polje povezano z njim.

Tako kot pri prvem ob iskanju projektne rešitve stremimo k teoretskemu osmišljanju ali refleksiji, tako se pri drugem pristopu lahko posvetimo iskanju relacij med teoretskim konceptom in (zametki) manifestacij v realnem prostoru, vendar pristopa vselej ostajata namenoma ločena, njuna operativnost je omogočena zgolj na ravni »kombinatornega mišljenja« in ostaja onkraj neposredne instrumentalnosti.

Z izpostavitvijo načrtovanega usmerjanja urbanega razvoja na območjih izgrajevanja prometne infrastrukture kot ene ključnih prioritet sodobnega urbanističnega načrtovanja v domeni procesa trajnostnega preoblikovanja mesta, z obravnavo tem mobilnosti, prostora, kraja, doma, mnogovrstnosti infrastruktur itd. sodobnega prostora v teoretskem pristopu, rezultati dobijo nova podvprašanja. Soočenje projektne rezultate s teoretsko refleksijo relativizira njihovo trajnostnost, trajnost in odnos do sistema. V teoretski refleksiji izpostavljena, v sistem vgrajena, neobhodna mobilnost, pa je v želji po trajnostnem mestu, uravnoteženem skozi okoljsko-prostorsko, družbeno in ekonomsko komponento razvoja tista, ki projektne delu daje pomen in avtoriteto. Tako kot smo na dialektičen način skušali predstaviti

dvogovor na prostorskem vprašanju temelječih ključnih temah, bi ga lahko nadaljevali in razkrivali razmerja med projektnimi izhodišči, posameznimi deli zasnove itd. ter opredeljenimi in opredeljujočimi se pojmi teoretske refleksije – dal segno al segno senza fine.

LITERATURA IN VIRI

- Arets, W., van Toorn, R. (2002). Interview with wiel Arets: Dwelling in Skin. V X. Costa (ur.), *New working and living conditions in cities: forum & workshop at the Venice Bienale, September 2000*/Berlage Institute et al. Barcelona: Actar.
- Čerpes, I. (2012). O metodi: Urbanistično-arhitekturne delavnice. V P. Gabrijelčič in A. Fikfak (ur.), *Igra ustvarjalnosti: urbanistične, urbanistično-arhitekturne in planerske delavnice* (str. 78–82). Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- Filipič, P., Hočvar, P. (2012). Učenje brez poučevanja: Uspešnost odprtih učnih oblik poučevanja. V P. Gabrijelčič in A. Fikfak (ur.), *Igra ustvarjalnosti: urbanistične, urbanistično-arhitekturne in planerske delavnice* (str. 48–54). Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- Gabrijelčič, P., Gruev, M. (2001). Oblikovanje avtocestnega in cestnega prostora. Ljubljana: Ministrstvo za promet in zveze, DARS.
- Gabrijelčič P., Fikfak, A. (ur.). *Igra ustvarjalnosti: urbanistične, urbanistično-arhitekturne in planerske delavnice* (str. 48–54). Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- Ičko, S. (2012). Urbanistično-arhitekturne delavnice kot priložnost za preizkus in optimizacijo teoretičnih modelov. V P. Gabrijelčič in A. Fikfak (ur.), *Igra ustvarjalnosti: urbanistične, urbanistično-arhitekturne in planerske delavnice* (str. 88–94). Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- Juvanec, B., Zupančič, D., Brojan, L., Fikfak, A. (2009). Oblikovanje prostora : smernice za pripravo in izvedbo arhitekturne in urbanistične delavnice Lenart 2008. Ljubljana : Fakulteta za arhitekturo.
- Koolhaas, R. et al. (2000). *Mutations*. Barcelona : Actar.
- Lobnik, U., Šenk, P. (ur.). *Mesto - rob: mednarodna urbanistično-arhitekturna delavnica Maribor-jug* (v pripravi)
- Šmid, A. (1999). Navidezno in resnično, ne pa stično. *Arhitektov bilten* – ab, št. 143–144, str. 42–44.
- Šmid, A. et al. (2004). *Prostorski plan Mestne občine Maribor: urbanistična zasnova mesta Maribor*. Maribor: Mestna občina Maribor.
- Medmrežje 1: Rem Koolhaas, 2000; with Jennifer Sigler. Pridobljeno 15. 3. 2013 s spletne strani: http://www.indexmagazine.com/interviews/rem_koolhaas.shtml

Gregor Čok

URBANISTIČNE DELAVNICE MED TEORIJO IN PRAKSO

pomen prostorskih in programskih izhodišč pri metodi planiranja in načrtovanja

URBANIST WORKSHOPS BETWEEN THEORY AND PRACTICE

The Importance of Spatial and Programme Reference Levels in the Planning Method

UDK:

71 (082)

1.01 Izvirni znanstveni članek

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE

IZVLEČEK

Med temeljne karakteristike urbanistično arhitekturnih delavnic kot mehke metode planiranja in načrtovanja spada predvsem neobremenjenost avtorske skupine s formalnimi dejstvi in izhodišči lokalnega okolja, ki ne vplivajo bistveno na konceptualno zasnovo in delovni proces.

V tem okviru je delavnica priložnost, da se izdelovalci pozorno usmerijo v jedro problema in delujejo kreativno v smeri utemeljene strokovne rešitve.

Poleg osnovnih izhodišč (program, potrebe uporabnika, karakteristike prostora itd.) pa lahko nekatere druge okoliščine, kot so na primer lastniške, ekonomske, tehnične, lokalno politične in razvojno prostorske omejitve, bistveno vplivajo na proces načrtovanja in realizacijo projekta. Njihova zavestna izključitev iz nabora izhodišč lahko vodi le v izoblikovanje teoretičnih modelov, ki niso širše sprejemljivi in jih posledično ni mogoče praktično realizirati.

KLJUČNE BESEDE

prostorska izhodišča, programska izhodišča, projektni pogoji, metodologija dela, variantne prostorske rešitve, sodelovanje javnosti, realizacija projekta

ABSTRACT

One of the key characteristics of urban-architectural workshops as a soft planning method is above all the fact that the authors are free of burden of formal facts and reference levels of the local environment, which do not influence the concept and the working process.

Within this framework, the workshop presents an opportunity for the creator to focus primarily on the core of the problem, and work creatively towards a substantiated professional solution.

In addition to the basic reference levels (programme, client's needs, characteristics of space etc.) certain other circumstances such as ownership, economic, technical, local political and spatial development limitations can have a significant influence on the planning process and final project realisation. Their conscious exclusion from the set of reference levels can lead to formation of solely theoretical models, which are not generally acceptable and which, as a consequence, cannot be practically implemented.

KEY-WORDS

spatial reference levels, programme reference levels, project conditions, work methodology, variety spatial solutions, cooperation of public, project realisation

RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJ
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

1. UVOD

Projektno delo v okviru urbanističnih delavnic je zaradi kakovosti idejne rešitve usmerjeno predvsem v osnovna izhodišča naloge in načeloma razbremenjeno drugih okoliščin, ki omejujejo ustvarjalno kreativnost in temeljne karakteristike konceptualne zasnove. Prav to je glavna metodološka prednost delavnic kot posebne *mehke* oblike prostorskega načrtovanja.

Vsaka prostorska rešitev vedno temelji na naboru izhodišč, ki jih je skladno s konceptno zasnovo mogoče hierarhično kategorizirati glede na njihov dejanski pomen. V številnih strokovnih diskusijah o metodologiji planiranja in načrtovanja so bila ta izhodišča že večkrat obravnavana (Pogačnik, 2000; Zavodnik Lamovšek, 2005; Fikfak, 2008; Gabrijelčič, 2010). Poleg osnovnih izhodišč, ki opredeljujejo programe, gabarite in lokacijske pogoje, pa se v praksi srečujemo tudi s spektrom okoliščin, ki jih lahko definiramo kot *druge projektne pogoje* ali *izhodišča*.

Govorimo o t. i. sekundarnih oziroma spremljajočih dejstvih, ki po navadi bistveno ne vplivajo na konceptno zasnovo, posredno pa lahko imajo pomembno vlogo pri realizaciji projekta. To so na primer ekonomska izvedljivost, lastništvo zemljišč, etapnost, lokalna politika, javno mnenje. Poseben pomen imajo tudi obstoječi vedenjski okviri in druge psihološke karakteristike sodelujoče javnosti (Polič, 1996).

Vsi naštetni elementi so lahko v določeni meri obravnavani kot izhodišča za oblikovanje prostorske zasnove ali pa so namenoma izločeni zaradi razbremenjenega procesa dela avtorske skupine.

1.1 Opredelitev problema

Ena od temeljnih nalog, s katerimi se srečujemo na urbanistično arhitekturnih delavnicah, je opredelitev izhodišč, meril in kriterijev za oblikovanje prostorske rešitve. V začetni fazi dela je treba najprej valorizirati dejstva, ki pretežno izhajajo iz robnih pogojev lokacije in predvidenih programov (Preglednica 1). Sledi proces kategorizacije dejstev in opredelitev hierarhije končnih izhodišč v smislu: *Kaj imamo – kaj si želimo – kaj lahko naredimo?*

Opredeljena izhodišča omogočajo v naslednji fazi oblikovanje ustreznih meril in kriterijev za doseganje zelenega cilja, tj. *ustrezne prostorske rešitve*. Ta je lahko utemeljena le na podlagi upoštevanja teh izhodišč, zato je njihova kategorizacija ključna komponenta pri metodologiji in delovnem procesu. Hierarhija izhodišč predstavlja poseben izziv pri vsakem primeru in zato ni splošno aplikativna. Za njeno opredelitev so najpomembnejša predvsem naslednja vprašanja:

1. Katera izhodišča so bistvena za oblikovanje prostorske zasnove izključno po načelih strokovne kreativnosti?
2. Katera so preostala izhodišča ali dejstva, ki se lahko upoštevajo pri prostorski zasnovi in obenem bistveno ne vplivajo na *strokovnost rešitve*?
3. V kolikšni meri in v katerih primerih se lahko rešitve na delavnicah uresničijo z izdelavo prostorskih izvedbenih aktov ali pa, nasprotno, ostanejo le teoretična rešitev?

Preglednica 1: Valorizacija izhodišč v začetni fazi delovnega procesa.

Metodologija pri delovnem procesu		
VALORIZACIJA IZHODIŠČ ZA OBLIKOVANJE PROSTORSKE REŠITVE		
Začetna faza – korak 1	Začetna faza – korak 2	Začetna faza – korak 3
↓	↓	↓
Kaj imamo?	nabor izhodišč	kategorizacija izhodišč
Kaj si želimo?	↓	↓
Kaj lahko naredimo?	vsa izhodišča	osnovna + sekundarna

1.2. Delovna hipoteza

Hierarhična kategorizacija mora predvsem ločevati med izhodišči, ki ponazarjajo bistvo problema in vodijo v oblikovanje njegove osnovne programske, funkcionalne in oblikovne rešitve, ter preostalimi dejstvi, ki lahko vplivajo le na določeno variabilnost posameznih karakteristik osnovne rešitve. Celovitost rešitve je dosežena, če so v ustrezni meri upoštevana vsa izhodišča.

2. METODOLOGIJA

Na podlagi številnih primerov urbanistično-arhitekturnih delavnic ugotovljamo, da ni mogoče induktivno opredeliti eksaktnega modela in tipologije izhodišč. Z deskriptivno metodo in konkretnimi primeri lahko opredelimo načelen nabor osnovnih in sekundarnih izhodišč, vendar se njihov pomen spreminja tudi na podlagi *tematike* prostorskega problema. V tem okviru lahko navedemo najmanj tri osnovne variabilne elemente posamezne delavnice:

- vsebina oz. programi (stanovanjski, poslovni, izobraževalni, športni, trgovski itd.)
- obseg in merilo (merilo stavbe, merilo naselja, merilo poselitve širšega prostora itd.)
- namen rešitve (idejni programski nivo, konceptni prostorski nivo, izvedbeni nivo itd.)

Pri raziskavi smo z deskriptivno metodo ugotavljali pojavnost in pomen posameznih izhodišč pri izbranih sedmih primerih delavnic, ki se medsebojno razlikujejo po številnih karakteristikah vsebine, obsega in merila prostorske rešitve. Sledile so selekcija, razvrstitev in opredelitev njihove vloge pri posameznem primeru.

Metodološki koraki:	
1. Opredelitev problema	... raziskovalno vprašanje in hipoteza
↓	
2. Valorizacija rezultatov delavnic	... analiza rezultatov sedmih delavnic
↓	
3. Valorizacija odziva na javnih predstavitev	... selekcija izhodišč po pomenu
↓	
4. Opredelitev nabora	... osnovnih in sedmih sekundarnih izhodišč
↓	
5. Opredelitev karakteristik	... deskriptivno
↓	
6. Utemeljitev karakteristik na referenčnih primerih	... primerjalno

V nadaljevanju je na podlagi deskriptivne in primerjalne metode prikazan nabor posameznih izhodišč in podana njihova utemeljitev na podlagi referenčnega primera. Usmerjeni smo predvsem v analitičen prikaz sekundarnih izhodišč, ki so predmet analize.

3. REZULTATI – DISKUSIJA

Planiranje in načrtovanje vedno izhajata iz določenih izhodišč, ki vodijo proces dela v zeleni smeri do zastavljenih ciljev oziroma do končnega projekta (Čerpes, 2012). V naboru vseh izhodišč je vedno mogoče opredeliti hierarhijo in ločevati med osnovnimi izhodišči, na katerih v nadaljevanju bolj ali manj temeljijo vse izdelane prostorske rešitve, in t. i. drugotnimi oziroma »sekundarnimi izhodišči«.

Osnovna in sekundarna izhodišča

Predpostavljamo, da so pri oblikovanju prostorske rešitve osnovna izhodišča samoumevno upoštevana, zato se bomo v nadaljevanju osredotočili na preostala izhodišča, ki se v praksi največkrat pojavljajo kot dejstva, omejitve ali indici lokalnega okolja, njihovega dejanskega pomena pa ni mogoče opredeliti (Preglednica 2). Ta izhodišča v določeni meri *lahko vplivajo* na osnovne karakteristike rešitve, vendar jih bistveno ne spremenijo.

Osnovna so tista izhodišča, ki bistveno določajo tri osnovne karakteristike posamezne rešitve:

- idejno oziroma konceptno zasnovo,
- funkcionalno zasnovo,
- oblikovno zasnovo.

Med sekundarna uvrščamo vsa preostala izhodišča. V okviru raziskave smo analizirali rezultate sedmih delavnic in najprej opredelili hierarhičen nabor

z vidika njihove pojavnosti in upoštevanja pri procesu dela. Nato smo analizirali odzive na javnih predstavitev in modifikacije variantnih rešitev, ki so bile izvedene na podlagi pripomb z javnih predstavitev.

Kompromis ali smiselna implementacija

Kvalitetna prostorska rešitev mora biti celovita. To pomeni, da mora poleg zagotavljanja osnovnih funkcionalnih, oblikovnih in drugih urbanističnih in arhitekturnih karakteristik (na ravni koncepta) omogočati tudi širšo družbeno sprejemljivost in uresničitev projekta, kar je v številnih primerih odvisno tudi od t. i. sekundarnih izhodišč. Slednja lahko v določeni meri opredeljujejo detajle, ki postanejo pomembni na ravni izvedljivosti, materialov, etapnosti ipd.

Ugotavljamo, da je dobra rešitev tista, ki v ustreznem razmerju upošteva praktično vsa izhodišča in jih smiselno implementira v sintezno rešitev.

Alternativo predstavljajo kompromisne rešitve, ki v večji meri ali neuravno-teženo upoštevajo določeno izhodišče, zato jih lahko v mnogih primerih označimo kot »enostranske rešitve«.

Preglednica 2: Osnovna in sekundarna izhodišča pri oblikovanju prostorske rešitve.

Izhodišča pri metodološkem procesu urbanistične delavnice

OSNOVNA IZHODIŠČA	SEKUNDARNA IZHODIŠČA
... bistveno vplivajo na rešitev	... v »določenem obsegu« vplivajo na rešitev
↓	↓
Kaj načrtujemo? (programi)	1. Ekonomska izvedljivost in/ali upravičenost
Za koga načrtujemo? (uporabnik)	2. Lastništvo zemljišč
Kje načrtujemo? (lokacija)	3. Fizična izvedljivost, konstrukcija, materiali
	4. Oblikovna sprejemljivost
	5. Etapnost in obseg
	6. Širše strokovno in javno mnenje
	7. Politična sprejemljivost
↓	↓
cilj: KONČNA REŠITEV	cilj: KONČNA REŠITEV

V nadaljevanju bomo navedli obrazložitev posameznih izhodišč, ki se ne glede na temo ali področje urbanistično arhitekturne delavnice največkrat pojavljajo pri analizi rezultatov.

3.1 Ekonomska izvedljivost in/ali ekonomska upravičenost

Ekonomska izvedljivost je pomembna komponenta pri uresnitvi določene prostorske rešitve. V Sloveniji smo v minulem desetletju bili priča številnim primerom t. i. »špekulativne gradnje za trg«, pri katerih so bile naložbe v novogradnjo (stanovanja, infrastruktura, poslovne cone itd.) usmerjene izključno v »ustvarjanje dobička« investicijskega podjetja. Zaradi tega so bili zapostavljeni drugi vidiki planiranja in načrtovanja, tako v zvezi z uporabnikom kot z okoljem.

Preglednica 3: Valorizacija izhodišč, ki so vplivala na izdelavo variant in končne rešitve pri posamezni delavnici.

	Naziv delavnice in območje obravnave	Osnovno področje			Osnovna izhodišča			Sekundarna izhodišča									
		planiranje	urbanizem	arhitektura	programska zasnova	funkcionalna zasnova	oblikovna zasnova	1. ekonomska izvedljivost	2. lastništvo	3. tehnična izvedljivost	4. trendi arh. oblikovanja	5. vplivi na okolja	6. faze	7. javno mnenje	8. politična sprejemljivost	9. sinergetični učinki	10. drugo
1	delavnica Škofja loka – Kamnitnik	√	√		+	+	+	+	-	+	-	•	•	•	-	•	-
2	delavnica Ptuj – Mlinska cesta		√	√	+	+	+	•	+	+	•	-	+	+	•	-	-
3	delavnica Radlje ob Dravi – obvoznica		√		+	+	+	•	+	•	-	-	+	•	-	-	-
4	delavnica Medvode – obrtna cona	√	√		+	+	+	+	•	-	-	•	•	•	•	•	-
5	delavnica Ptuj – spominski park			√	+	+	+	-	-	-	-	-	•	-	•	-	-
6	delavnica Kranj – avtobusna postaja			√	+	+	+	+	-	+	•	-	-	•	•	-	-
7	delavnica Podčetrtek – center		√	√	+	+	+	•	•	-	•	-	•	+	•	-	-
								+ bistven vpliv • delen vpliv - nima pomembnejšega vpliva									

Ekonomska izvedljivost in/ali upravičenost ne sme postati osrednji motiv in načelo prostorskega načrtovanja, saj lahko taka filozofija izključi elemente javnega interesa, poslabša bivalne standarde, omeji ali celo izniči načrtovanje zunanjih zelenih in javnih površin ipd. Proces izdelave delavnice mora biti pretežno neobremenjen s parcialnimi kalkulacijami in drugimi ekonomskimi utemeljitvami, sicer postanejo rešitve enostranske, take pa težko zadržijo svojo strokovno utemeljeno »veličino«.

Nasprotno pa lahko popolno neupoštevanje ekonomske izvedljivosti kot izhodišča povzročijo, da projekt nikoli ne bo implementiran v fizičnem prostoru.

3.2 Lastništvo zemljišč

Območja, ki jih obravnavajo (zlasti urbanistične) delavnice, načeloma obsegajo večje prostorske enote z razdrobljeno zemljiško strukturo. Na ravni konceptnega razmišljanja, ki sledi cilju oblikovanja kakovostne prostorske rešitve in upoštevanju javnega interesa, nas lastniška struktura ne sme omejevati. Pri izdelavi delavnic se večkrat srečujemo z vprašanji posameznih lastnikov o njihovem sodelovanju pri oblikovanju prostorske zasnove. Ugotavljamo, da javnost premalokrat sodeluje v razpravah o lokalni prostorski politiki in strategiji prostorskega razvoja občine ali regije. Večkrat se srečujemo s potrebo po utemeljevanju celovitosti določene rešitve in njenih sinergetičnih učinkih, ki jih sprošča na preostale družbene in prostorske parametre (celovitost prometne ureditve, načrtovanje poselitve le znotraj zaključenih enot urejanja prostora, načrtovanje objektov in naprav v okviru kolektivnega interesa ipd.).

Lastništvo in gabariti območja obravnave morajo biti (z ustreznim faktorjem rezerve) utemeljeni že v izhodišču delavnice ob predpostavki, da se lahko zaradi doseganja večje kakovosti rešitev ali zagotavljanja celovitosti (npr. pri predlogih za celovito urejanje prometa ipd.) posega tudi izven izhodiščnih okvirov.

3.3 Fizična izvedljivost, konstrukcija, materiali

Vprašanje fizične izvedljivosti kot tehnične kategorije se pojavlja pri različnih merilih načrtovanja. Pri planerskem in urbanističnem merilu govorimo o generalnem obsegu prostorskega posega in »načelnih gabaritih«, ki v konceptni fazi še ne prejudicirajo podrobnejših karakteristik stavb, zato je vprašanje končne »izvedljivosti« relativno. V naslednji, t. i. »projektne fazi« pa postane vprašanje konstrukcijske zasnove, materialov in drugih detajlov ključnega pomena za uresničitev projekta.

Namen in cilj urbanističnih in arhitekturnih delavnic sta pri večini primerov usmerjena v predstavitev rešitev na konceptnem nivoju v okviru večjega spektra potencialnih variantnih rešitev, zato faktor fizične izvedljivosti z opredeljenimi detajli ni zelo pomemben.

3.4 Oblikovna sprejemljivost

Pri delavnicah se večkrat srečujemo z nepredvidljivimi odzivi javnosti na predlagane prostorske rešitve. Lokalna in druga laična javnost ter investitorji imajo o bodoči urbanistični in arhitekturni zasnovi velikokrat svoje predstave, ki temeljijo na čustvenih vezeh do lokalnega okolja, načelnih tradicionalnega stavbarstva in profanih izkustvih. Zato se pri soočanju s sodobnimi

principi načrtovanja in oblikovanja načeloma izoblikujeta najmanj dve različni interesni skupini. V prvo spadajo tisti, ki z odobranjem sprejemajo inovacije, v drugo pa tisti, ki jih odločno zavračajo.

Zato je že na delavnici treba opredeliti vizijo oblikovanja, ki lahko odstopa od konvencionalnih predstav, vendar prostoru zagotavlja višji oblikovni, tehnološki in funkcionalni standard.

3.5 Etapnost in obseg

Etapnost izvedbe in obseg prostorske rešitve sta pomembni karakteristiki, ki ju velikokrat določajo parcialni interesi. Pri določanju etapnosti izvedbe lahko prihaja do navzkrižja interesov, pri čemer gre s projektnega vidika za zagotavljanje racionalnosti posega v prostor, z vidika investitorjev pa za željo po čim hitrejši realizaciji na njihovih zemljiščih. A lokacija zemljišč velikokrat ne sledi hierarhiji etap, zato se v fazi realizacije lahko vzpostavijo disperzna pozidava v smislu nezaključene celovitosti posega v prostoru.

Kot vsi predhodni parametri tudi ta vidik ne sme oteževati kreativnega procesa delavnice, zato mora biti pri razvoju prostorske rešitve upoštevan do take mere, da še dopušča »neobremenjeno« planiranje in načrtovanje.

3.6 Širše strokovno in javno mnenje

Laična in strokovna javnost sta v delavnico lahko vključeni že pri oblikovanju temeljnih izhodišč, namena in ciljev. Zato je za izdelovalce projektov pomembno, da v čim večjem obsegu upoštevajo predloge, želje in pobude lokalnega okolja, vendar morajo do njih zavzeti ustrezna stališča in oblikovati hierarhičen nabor za njihovo končno implementacijo. To velja tako za pobude posameznikov kot zunanjih strokovnjakov. Le na ta način so lahko končne rešitve avtorsko suverene in utemeljene. Vzpostavitev končnega javnega mnenja je tako v določeni meri odvisna tudi od deleža in ustreznega načina pri upoštevanju izhodišč, ki jih je ta ista javnost podala v začetni fazi, ter od drugih prostorskih, oblikovnih ipd. karakteristik predlagane rešitve.

Pomembno vlogo ima tudi faktor »prizadetosti« določene interesne skupine, ki se lahko počuti zapostavljeno zaradi spremenjenih karakteristik fizičnega, ekonomskega in družbenega okolja, ki jih prinaša nov poseg v prostor ne glede na urbanistično in arhitekturno kvaliteto same rešitve. Ta vidik podrobneje obravnava tudi Polič (1996, str. 14–15) pri razlagi vedenjskih okvirov ekološke psihologije.

3.7 Politična sprejemljivost – podpora projekta med ključnimi *decision makerji*

Sprejemljivost prostorske rešitve z vidika interesov lokalne politike je velikokrat »žal« največji izziv za izdelovalce delavnic. V obdobju po predstavitvi vmesnih ali končnih rezultatov se načeloma izoblikujejo stališča »decision makerjev« o njihovi podpori ali zavračanju. Ta stališča načeloma temeljijo na: predhodnih strokovnih utemeljitvah, odzivu javnosti, odzivu potencialnih investitorjev in političnih razmerij v lokalni skupnosti.

Ključni razlogi za »podporo projektom«, ki jih izdelovalci rešitve lahko navajajo, morajo biti izključno strokovno utemeljeni. Pri tem ima pomembno vlogo tudi predhodno širše strokovno in javno mnenje, ki vpliva na morebitno podporo v fazi odločanja o »sprejemljivosti« projekta.

3.8 Utemeljitev sekundarnih izhodišč na referenčnih primerih

Vloga in pomen posameznih izhodišč se seveda razlikujeta tudi glede na tematiko prostorskega problema, vendar je pri vsakem primeru mogoče oblikovati določeno hierarhijo oziroma določiti osnovna in sekundarna izhodišča (Preglednica 3).

V nadaljevanju predstavljamo dva primera urbanistično arhitekturnih delavnic, ki se bistveno razlikujeta po naboru posameznih programskih in prostorskih izhodišč ter načinu in obsegu njihovega upoštevanja.

Pri teh dveh primerih utemeljujemo vlogo sekundarnih izhodišč v smislu metodologije dela, izoblikovanja prostorskih rešitev in končne izvedljivosti projekta. Osnovna izhodišča so upoštevana pri vsaki predstavljeni konceptni zasnovi.

V prvem primeru (delavnica Mlinska cesta) gre za prostorsko ureditev stanovanjsko-poslovne cone na podlagi obstoječe parcelacije in eksaktnih programov, ki so bili temeljno vodilo za urbanistično zasnovo. Pomembna sta bila finančna izvedljivost projekta in obseg posameznih etap, to sta bili tudi ključni omejitvi pri oblikovanju večjega števila variantnih rešitev.

V drugem primeru (delavnica Spominski park) pa gre za popolnoma nedefinirane parcelne, lastniške in ekonomske prednosti lokacije in projekta, kar je dopuščalo izoblikovanje večjega števila variant in oblikovno kreativnost.

3.8.1 Delavnica »Stanovanjski kompleks ob Mlinski cesti na Ptuj«

Delavnica je bila namenjena oblikovanju urbanistične zasnove za pozidavo večjega stanovanjskega območja na desnem bregu reke Drave. Lokacija se nahaja na osi privlačne vedute na Ptujski grad, v nasprotni smeri pogleda pa predstavlja njen severni rob »zeleno« obalno linijo, ki jo »varujemo« v širšem merilu mesta.

Programska izhodišča za umestitev stanovanjskih in poslovnih stavb so bila podana s pobudami posameznih lastnikov zemljišč. Predlagana rešitev predstavlja sintezo številnih interesov in prostorskih omejitev lokacije ob upoštevanju njene izjemne lege v odnosu do historične »kulise mesta«.

Mestna občina Ptuj je želela ob pomoči delavnice oblikovati ustrezno prostorsko zasnovo, ki bo omogočala urbanizacijo območja ob ohranitvi obstoječe lastniške strukture zemljišč. Glede na različne interese in izjemno lego je bila delavnica usmerjena predvsem v iskanje tiste variante, ki bo maksimalno izkoristila obstoječe lokacijske prednosti ter v urbanističnem in arhitekturnem smislu zagotavljala kakovosten poseg v prostor (Slika 1).

Stanje v prostoru

Zemljišča znotraj območja urejanja so po prostorskem planu namenjena stanovanjski in poslovni rabi, a se v zahodnem in osrednjem delu večinoma uporabljajo kot kmetijska zemljišča. Območje na jugovzhodnem robu meji na obcestno gruščasto morfološko strukturo stanovanjskih hiš in zapuščenih industrijskih objektov. Severni rob omejuje vodna linija z dodatnim 25-metrskim varovanim obalnim pasom. Na podlagi izbora optimalnega koncepta pozidave je bilo območje podrobneje razdeljeno na 5 prostorskih enot, za katere so bili izdelani zazidalni preizkusi in predlogi za arhitekturno oblikovanje posameznih stavb.

Temeljna izhodišča in cilji:

- oblikovati učinkovito infrastrukturno omrežje, ki bo napajalo vsa zemljišča,
- oblikovati urbanistično zasnovo celote kot zaključene in prepoznavne entitete v mestu,
- oblikovati izhodišča in usmeritve za arhitekturno oblikovanje,
- opredeliti faznost pozidave.

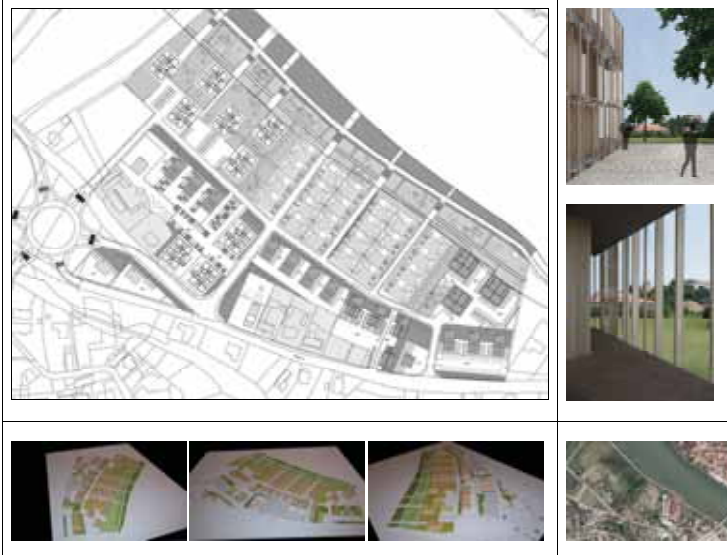
Slika 1: Koncept urbanistične in arhitekturne zasnove

Koncept urbanistične in arhitekturne zasnove

Predlagana rešitev temelji na mrežni delitvi območja, ki vzpostavlja samostojne zazidalne koreje, namenjene različnim tipom stavb. Obliko in velikost regulacijskega rastra narekuje enostavna osrednja napajalna cesta, ki poteka vzporedno z Mlinsko cesto v osrednjem delu območja. Z Mlinske so predvideni trije uvozi, notranja zasnova dostopnih poti pa je podrobneje členjena skladno s konceptom napajanja posameznega kareja.

Zasnova predvideva 4 različne vzorce pozidave, in sicer:

- stanovanjski bloki – vile kvadratne in pravokotne oblike (stavbni tip A in tip B) etažnosti P + 2,
- poslovno-stanovanjske lamele pravokotne tlorisne oblike (stavbni tip D) etažnosti P + 2,
- nizka strnjena pozidava z individualnimi atrijskimi hišami (stavbni tip C) etažnosti P,
- dodatno tipologijo predstavljajo individualni objekti (stavbni tip E), ki se nahajajo na južnem in zahodnem robu območja in so umeščeni v že obstoječo obcestno pozidavo, zato je zanje predvidena tipologija, ki izhaja iz obstoječega morfološkega konteksta (stanovanjske in poslovno-stanovanjske stavbe z značilno dvokapnico).

3.8.2 Delavnica »Spominski park«

Delavnica je bila namenjena oblikovanju prostorske rešitve za preureditev starega ptujskega pokopališča v spominski park. Ideja o preureditvi sega v obdobje pred tridesetimi leti, ko je občina Ptuj sprejela odlok o opustitvi starega pokopališča in pokopavanju pokojnikov na novi lokaciji na severovzhodnem obrobju mesta. Takrat so bile sprejete tudi programske smernice, ki so kratkoročno še dopuščale obiskovanje in urejanje posameznih grobov, dolgoročno pa naj bi se območje preuredilo v spominski park kot odprto, zeleno javno površino v mestu.

Stanje v prostoru

Staro pokopališče (kot celota) po treh desetletjih vidno propada, čeprav so nekateri grobovi še vedno obiskani in vzdrževani. Problem postaja vandalizem (krajina in uničevanje nagrobnih plastik) in vzdrževanje obstoječega stanja v obliki, ki omogoča pieteto do pokopanih.

Zato je treba oblikovati novo, celovito rešitev za preureditev pokopališča v spominski park, ki mora biti koncipirana skladno s temeljno odločitvijo o njegovi bodoči programski zasnovi (tj. spominski park) ter oblikovana po načelih sodobne memorialne arhitekture (Slika 2, 3).

Temeljna izhodišča in cilji

Delavnica je bila namenjena izdelavi variantnih prostorskih rešitev (z opredeljenimi karakteristikami), ki bodo pripomogle k začetku širše javne razprave o usodi obstoječega pokopališča in posledično k izdelavi končne- ga izvedbenega projekta.

Pomemben cilj je bila opredelitev časovne etapnosti in variantnih oblikovnih rešitev za preureditev pokopališča v spominski park. Na podlagi posameznih »pietetnih« dejstev, stanja v prostoru in projektne naloge smo opredelili naslednje dileme ter izhodišča:

- glede na obiskovanje nekaterih grobov in spomenikov ter njihovo urejenost ocenjujemo, da gre v številnih primerih med svojci za še precej »živ spomin na pokojnike«,
- morebitni prekop (vseh ali le nekaterih pokojnikov) bi bil razmeroma zapleten tehnološki in finančni proces, ki bi ga spremljal določen psihološki odziv »prizadete javnosti«,
- nove prostorske ureditve lahko temeljijo na dveh najpomembnejših izhodiščih: da na celotnem območju pride do prekopavanja (prestavitvev pokojnikov na novo lokacijo) ali pa se preoblikuje le niveleta nagrobne arhitekture (brez prekopavanja),
- v vsakem primeru bo treba izdelati ustrezno kategorizacijo (katere da in katere ne), ki mora biti utemeljena z vseh pomembnih vidikov (ne le z umetnostno zgodovinskega vidika, ampak tudi z drugih: družbenega, sociološkega, psihološkega itd.),
- ob odločitvi za spremembo zdajšnjega stanja (ne glede na izbiro prostorske rešitve) se postavlja vprašanje o usodi obstoječe nagrobne arhitekture oziroma o njeni alternativni lokaciji (vsa tista, ki po evidenci

Scenarij A: MOZAIK

Koncept temelji na postopnem preoblikovanju obstoječe mozaične strukture grobov v mrežno zasnovno večjih zelenih karejev. Gre za razmeroma mehki scenarij, ki v določenem časovnem obdobju (npr. od 10 do 15 let) dopušča nadaljnje vzdrževanje in urejanje »aktivnih« nagrobnikov.

Faznost preoblikovanja je odvisna od intenzitete obiskovanja in urejanja posameznih grobov na določenem kareju (polju). Ko so na posameznem polju opuščeni vsi grobovi (ali večina), se polje spremeni v urejeno zeleno ploskev. Na njej se vzpostavijo primerna vegetacija in drugi elementi, skladni z idejo zasnovne spominskega parka kot celote.

- Prostorska zasnova temelji na kompoziciji večjih zelenih karejev, ki jih sestavlja drobnejša struktura polj; polja so opredeljena na podlagi obstoječe kompozicije posameznih grobov (ali gruč),
- izdelala se ustrežna hierarhija dostopnih poti in posledično načrt sanacije oziroma opustitve dostopov v posamezna polja,
- določijo se ustrežni ukrepi za preprečevanje vandalizma in propadanja nagrobne arhitekture,
- pristopi se k postopni, ampak sistematični »ozelenitvi« posameznih polj.

V zadnji fazi, ko se opusti »obiskovanje« večine grobov, se po vsej površini izoblikuje parkovna ureditev. V osrednjem delu se ohrani le ploščad za komemoracije in obeležja padlim v I. in II. svetovni vojni. V južnem delu pa se ohrani ostala obeležja, ki so pomembna z umetnostno zgodovinskega vidika. Na tem območju se že v predhodni fazi oblikuje tudi lapidarij znamenitih Ptujčanov.

1. Plastike in spomeniki padlim med I. in II. svetovno vojno (7 obeležij): tri obeležja ostanejo na sedanji lokaciji, ostala se umestijo neposredno ob ploščad.
2. Spomeniki znamenitim Ptujčanom (8 obeležij): umestijo se v južnem delu parka.
3. Spomeniki z umetnostno zgodovinskimi kvalitetami (26 obeležij): umestijo se v južni del parka, kjer se izoblikuje parkovna ureditev v obliki lapidarija.
4. Obodni zid: obnovi se že v začetni fazi, zato da se prepreči njegovo nadaljnje propadanje.
5. Zid talcev: obstoječe stanje se preuredi v spominsko obeležje.
6. Evangeličansko pokopališče: območje nekdanjega evangeličanskega pokopališča se ureja na enak način kot preostala polja.
7. Obstoječa vegetacija: se ohranja in nadomešča z novo, skladno s konceptom urejanja celote.

Ključne karakteristike:

- + dopušča se nadaljnje obiskovanje svojcev, njegova pogostnost pa se v prihodnje pričakovano zmanjšuje. Na ta način se postopno prekinjajo čustvene vezi med svojci in pokojniki,
- + rešitev je ugodna s finančnega in tehnično izvedbenega vidika,
- območje še vedno ohranja »status« pokopališča (mentalno in prostorsko).

Scenarij B: SPOMINSKA PROMENADA

Scenarij je alternativa rešitvam, ki izhajajo iz obstoječe alokacije grobov, in vzpostavlja novo prostorsko geometrijo. Skozi park poteka osrednja »doživljajska« spominska promenada, ki jo določata zidni element in široka tlakovana pot. Promenada je oblikovana kot linijski lapidarij elementov kolektivnega spomina in drugih individualnihobeliskov. Ob njej so sistematično postavljene posamezne nagrobne plastike in spominske plošče kot sestavni programski in oblikovni elementi njenega »doživljajskega« profila.

Lokacija ploščadi (ploščad za komemoracije ob spomeniku padlim med I. in II. sv. vojno) se ohrani, ta točka predstavlja prostorsko težišče parka. Ob severnem delu promenade so postavljene plastike znamenitih Ptujčanov, ob južnem delu pa preostale plastike, pomembne z umetnostno zgodovinskega vidika.

Parkovna ploščad je (variantno) zasnovana po sodobnih načelih oblikovanja parkovnih in drugih zelenih javnih površin. Prostorska zasnova temelji na kompoziciji osrednje osi, ki asimetrično prečka park.

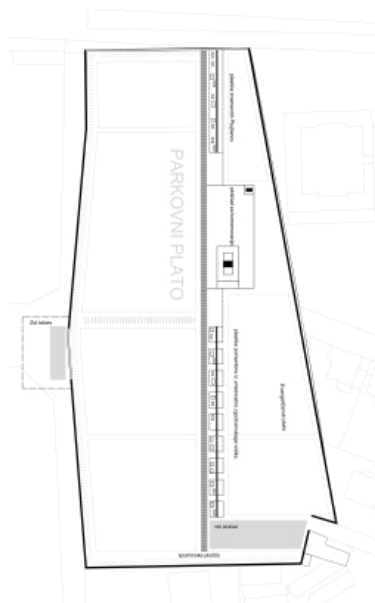
1. Plastike in spomeniki padlim med I. in II. svetovno vojno (7 obeležij): tri obeležja ostanejo na sedanji lokaciji, preostala se umestijo neposredno ob ploščad.
2. Spomeniki znamenitim Ptujčanom (8 obeležij): umestijo se v severni del lapidarija (spominske promenade).
3. Spomeniki z umetnostno zgodovinskimi kvalitetami (26 obeležij): umestijo se v južni del lapidarija (spominske promenade).
4. Obodni zid: se obnovi skladno s konceptom oblikovanja celote. V posameznih segmentih se na njega umestijo spominske plošče z imeni vseh pokopanih.
5. Zid talcev: obstoječe stanje se preuredi v spominsko obeležje.
6. Evangeličansko pokopališče: območje nekdanjega evangeličanskega pokopališča se ureja v okviru celostne zasnovne parka.
7. Obstoječa vegetacija: v celoti se nadomesti z novo vegetacijo, v skladu s projektom celostne zasnovne parka.

Ključne karakteristike:

- + z enim celovitim ukrepom se območje starega pokopališča preoblikuje v nov park kot javni prostor mesta; ta lokacija dobi povsem nov vizualni značaj,
- v »hipu« se prekinajo »spominske čustvene vezi« svojcev pokopanih na tej lokaciji,
- rešitev je zahtevna s finančnega in tehnično izvedbenega vidika.

ČEZ 10 LET (2022)

- grobovi v uporabi
- vrstna faza
- travnata površina
- pridobljena travnata površina

Slika 2: Scenarij A in B, prostorska zasnova in ključne karakteristike

Scenarij C: GRUČASTI LAPIDARIJ

Izhodišče gručastega koncepta predstavljajo lokacije pomembnejših spominskih obeležij (nabor po evidenci ZVKD-ja Maribor – stanje I. 2003). Urbanistična zasnova temelji na povezovanju obeležij, ki zadržijo izvorne lokacije v omrežje »zaključnih lapidarijev« z različnimi sporočilnimi karakteristikami. V južnem delu parka se nahajajo predvsem obeležja z umetnostno zgodovinskimi kvalitetami in stara obeležja znamenitih Ptujčanov, v osrednjem delu pa plastike in spomeniki padlim med I. in II. svetovno vojno.

V severnem delu je predvidena alineja za umestitev novih doprskih kipov znamenitih Ptujčanov in spominskih plošč (v smislu dolgoročnega razvoja spominskega parka).

V severnem delu parka je lociranih manj obeležij, zato je v njem zasnovana širša odprta ureditve z elementi parkovne vegetacije in travnatimi površinami.

Ogrodje povezovalnih poti izhaja iz obstoječe oziroma naključne strukture, variantno pa se lahko preoblikuje v novo, bolj izrazito zasnovo, ki načrtno vzpostavlja drugačno geometrijo parka. V tem okviru se lahko variantno preoblikuje tudi jugovzhodni predel ob zidu, ki določa evangeličanski del pokopališča.

1. Plastike in spomeniki padlim med I. in II. svetovno vojno (7 obeležij): vsa obeležja ohranijo sedanjo lokacijo (dopustne so določene minimalne modifikacije pri realizaciji projekta).

2. Spomeniki znamenitih Ptujčanov (8 obeležij): ohranijo izvorno lokacijo ali se organizirano umestijo v južnem delu parka.

3. Spomeniki z umetnostno zgodovinskimi kvalitetami (26 obeležij): ohranijo izvorno lokacijo ali se organizirano umestijo v južnem delu parka.

4. Obodni zid: se obnovi skladno s konceptom oblikovanja celote.

5. Zid talcev: obstoječe stanje se preuredi v spominsko obeležje.

6. Evangeličansko pokopališče: območje nekdanjega evangeličanskega pokopališča se ureja v okviru celostne zasnove parka.

7. Obstoječa vegetacija: delno se ohrani, v določenih primerih se nadomesti s novo vegetacijo, skladno s projektom celostne zasnove parka.

Ključne karakteristike:

- + pretežni del območja spremeni značaj pokopališča in koncept spominskega parka, vendar v določeni meri ohrani obstoječo geometrijo,
- + ohranijo se vsa pomembnejša obeležja na izvornih lokacijah,
- + rešitev je razmeroma nezahtevna s finančnega in tehnično izvedbenega vidika,
- v »hipu« se prekinejo »spominske čustvene vezi« za večino svojcev, pokopanih na tej lokaciji.

Scenarij D: SPOMINSKA POT

Osrednje območje parka opredelimo kot mozaično kompozicijo številnih obeležij, zelenih platojev in vegetacije. Po obodu ali po sredini (var. 1 in var. 2) parka se vzpostavi spominska pot, ki povezuje posamezne karakteristične elemente parka.

Prva varianta je, da pot poteka po izrazito členjeni trasi in sugerira obiskovalcu različne smeri opazovanja ter doživljanja mikroambientov spominskega parka. Na ta način park izgubi status pokopališča in postane območje zelene javne površine mesta.

Druga varianta je, da pot poteka po obodu parka. Med potjo in obodnim zidom se oblikuje utrjena linijska ploščad, na kateri so sistematično postavljena vsa pomembnejša spominska obeležja, v notranjosti pa se razprostira zelena površina parka.

1. Plastike in spomeniki padlim med I. in II. svetovno vojno (7 obeležij): tri obeležja ohranijo sedanjo lokacijo, preostala se umestijo neposredno ob ploščad (var. 1 in 2).

2. Spomeniki znamenitih Ptujčanov (8 obeležij):
- var. 1: umestijo se v severni del parka
- var. 2: umestijo se v južni del parka

3. Spomeniki z umetnostno zgodovinskimi kvalitetami (26 obeležij):
- var. 1: razporejeni so (kronološko) ob spominski poti v osrednjem delu parka
- var. 2: razporejeni so (kronološko) ob obodni spominski poti

4. Obodni zid: se obnovi skladno s konceptom oblikovanja celote.

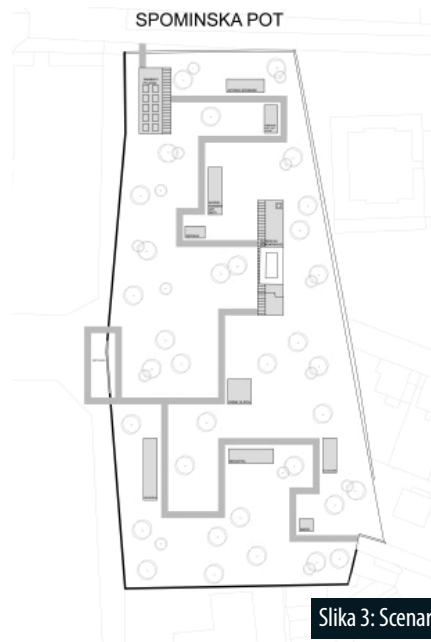
5. Zid talcev: obstoječe stanje se preuredi v spominsko obeležje.

6. Evangeličansko pokopališče: območje nekdanjega evangeličanskega pokopališča se ureja v okviru celostne zasnove parka.

7. Obstoječa vegetacija: delno se ohrani, v določenih primerih se nadomesti s novo vegetacijo, skladno s projektom celostne zasnove parka.

Ključne karakteristike:

- + z enim celovitim ukrepom se območje starega pokopališča preoblikuje v nov park kot javni prostor mesta; ta lokacija dobi povsem nov vizualni značaj,
- v »hipu« se prekinejo »spominske čustvene vezi« svojcev pokopanih na tej lokaciji,
- rešitev je zahtevna s finančnega in tehnično izvedbenega vidika.

Slika 3: Scenarij C in D, prostorska zasnova in ključne karakteristike

- ZVKD-ja ne spada med pomembnejše obeliske ali plastike) – pietetni vidik (!),
- ob ukinitvi nagrobnikov bo treba postaviti nadomestno obeležje z navedbo vseh pokopanih na tem pokopališču (vsi tisti, ki niso navedeni v evidencah ZVKD-ja, so pa navedeni individualno na obstoječih nagrobnikih (problem evidentiranja pokopanih)),
 - nova prostorska zasnova in njena realizacija lahko temeljita na dveh različnih konceptih, in sicer: območje se preoblikuje v spominski park, ki negira vse obstoječe lokacije posameznih grobov, alternativno pa se ta proces lahko predvidi v določenih časovnih sekvencah in etapnosti, ki bi predvidoma ublažila reakcijo svojcev, vendar pa bi podaljšala percepcijo lokacije kot pokopališča.

Potencialne prostorske rešitve

V nadaljevanju so predstavljene štiri variantne prostorske rešitve. Razlikujejo se predvsem po: časovni in prostorski etapnosti preoblikovanja pokopali-

šča v spominski park, tlorisni zasnovi, obliki lapidarijev in načinu umestitve posameznih nagrobnikov na spominski zid.

3.8.3 Ugotovitve

V nadaljevanju navajamo primerjavo in podrobnejšo opredelitev posameznih izhodišč. Analitično so prikazani njihova vloga, pomen in način interpretacije v okviru delovnega procesa. Opredelitev izhaja iz praktičnega dela delavnic in sodelovanja avtorske skupine na konzultacijah z naročnikom in na javnih predstavitvah (Preglednici 4, 5).

Upoštevanje navedenih izhodišč je vplivalo na izoblikovano končno rešitev, saj so izhodišča v določeni meri predstavljala kreativne omejitve. Zaradi teh se je zožil spekter variantnih rešitev le na nekaj potencialnih možnosti s podobnimi urbanističnimi in arhitekturnimi karakteristikami. Kreativno delo na delavnici je bilo zato usmerjeno predvsem v oblikovanje racionalne konceptne rešitve in podrobnejše arhitekturne zasnove objektov.

Preglednica 4: Sekundarna izhodišča pri primeru delavnice za ureditev stanovanjsko-poslovnega kompleksa

Primer: delavnica »Ob Mlinski«	Upoštevanje izhodišča »ponder«	Pomen ponderja pri upoštevanju posameznega izhodišča
		+ se zelo upošteva • se delno upošteva – se ne upošteva
1. ekonomska izvedljivost in/ali upravičenost	•	izhodišče je relativno pomembno v smislu izvedljivosti (t. i. investicijske vzdržnosti), pomembni so obseg omrežja prometne in komunalne infrastrukture, koncept mirujočega prometa in število parkirnih mest, obseg bruto etažnih površin ipd.
2. lastništvo zemljišč	+	izhodišče ima bistven pomen v smislu zaključenosti ureditvenih enot (prostorsko in investicijsko opredeljene enote)
3. fizična izvedljivost, konstrukcija, materiali	+	izhodišče ima bistven pomen v smislu investicijskega trženja (promocija usmerjena na ciljne skupine kupcev)
4. oblikovna sprejemljivost	•	izhodišče nima bistvenega pomena, če je arhitekturno in urbanistično oblikovanje skladno s sodobnimi trendi, ki jih javnost z odobravanjem sprejme
5. etapnost in obseg	+	izhodišče ima bistven pomen z vidika investicijske etapne izvedljivosti
6. širše strokovno in javno mnenje	+	izhodišče ima bistven pomen v smislu odobravanja ali zavrnitve s strani strokovne in laične javnosti
7. politična sprejemljivost	•	izhodišče nima bistvenega pomena, če je projekt strokovno utemeljen in ni sporen za ožje in širše vplivno območje

Preglednica 5: Sekundarna izhodišča pri primeru delavnice za preureditev starega pokopališča v spominski park

Primer: delavnica »Spominski park«	Upoštevanje izhodišča »ponder«	Pomen ponderja pri upoštevanju posameznega izhodišča
		+ se zelo upošteva • se delno upošteva – se ne upošteva
1. ekonomska izvedljivost in/ali upravičenost	-	ni bistvena komponenta, ker je vsak »variantni« poseg v ta prostor povezan z določenimi stroški (prekop, preselitev nagrobnikov, ureditev internih poti in površin)
2. lastništvo zemljišč	-	ni bistvenega pomena, ker gre za zaključeno prostorsko enoto
3. fizična izvedljivost, konstrukcija, materiali	-	ni bistvenega pomena, ker gre pri vsakem »variantnem« posegu za nezahtevno izvedljivost in podobne konstrukcijske pristope oz. uporabljene materiale
4. oblikovna sprejemljivost	-	ni bistvenega pomena, ker gre pri vsaki varianti za prostorsko ureditev z visoko stopnjo vzpostavljanja »pietetnega« okolja
5. etapnost in obseg	•	etapnost je pomembno izhodišče v smislu reakcije prizadete javnosti, vzpostavitev interesnih skupin, ki sprejemajo ali zavračajo novo ureditev
6. širše strokovno in javno mnenje	-	ni bistvenega pomena, ker se prostor spreminja v vsakem primeru (varianete s konceptom enkratne ali etapne ureditve)
7. politična sprejemljivost	•	potem pomembno izhodišče zaradi reakcije prizadete javnosti, ki lahko sprejme pobudo za preureditev pokopališča ali jo v celoti zavrne

V tem primeru večina sekundarnih izhodišč ni bistveno vplivala na zasnovo prostorske rešitve. Izoblikovati je bilo mogoče večji spekter variant v podrobnejšem merilu in posledično vrednotiti njihovo celovitost. Z variantnimi rešitvami je bil dosežen tudi cilj promocije problema širši javnosti. Sledila bo javna razprava, v kateri bo v končni fazi izražena dejanska podpora za realizacijo tega projekta.

Na podlagi teh dveh primerov ugotavljamo, da prav nekatera sekundarna izhodišča lahko spodbudijo ali omejijo kreativni pristop in spekter potencialnih rešitev avtorske skupine.

4. SKLEP

Planerska in projektna izhodišča, ki imajo večji ali manjši vpliv na končno rešitev, so v vsakem primeru ekskluzivna in zato ni mogoče opredeliti njihove univerzalne hierarhije. Vsaka prostorska situacija ima svoje značilnosti, zato je ustrezen metodološki pristop v primerih dobre prakse vedno prepuščen intuiciji avtorske skupine. Kriteriji, s katerimi načeloma lahko opredelimo selekcijo izhodišč, so pri vsakem prostorskem problemu drugačni in jih zato definiramo kot ključno spremenljivko pri metodologiji dela.

Na podlagi strokovne in širše javne odmevnosti ter posledično uporabnosti rezultatov delavnic v praksi lahko ugotovimo, da so boljše tiste rešitve, ki brez posebne selekcije upoštevajo čim širši spekter izhodišč.

Na podlagi analize javnih predstavitev rezultatov ugotavljamo, da:

- avtorji pri promociji rezultatov pretežno utemeljujejo prostorske rešitve z navajanjem osnovnih izhodišč, ki jih imajo za edina ustrezna, ekskluzivna in strokovna,
- v številnih primerih avtorji po nepotrebem izločijo številne lokalne posebnosti, s čimer paradoksalno omejijo tudi lastno širino razumevanja posameznega problema,
- odziv javnosti je načeloma ocenjevalne narave in usmerjen v presojo o njenem vključevanju v delovni proces ter posledično v upoštevanje njihovih želja in pričakovanj,
- predvsem slednja so med izdelovalci velikokrat interpretirana kot izhodišča sekundarnega značaja, ki pa v zaključni fazi lahko pokažejo svojo pravo veličino.

Odziv javnosti na celovitost prostorske rešitve je v številnih primerih kritična točka, od katere je odvisna bodoča usoda rezultatov delavnic. Ugotavljamo, da je dobra rešitev tista, ki v ustreznem razmerju intuitivno upošteva praktično vsa izhodišča in jih smiselno implementira v sintezno rešitev. To je tudi osrednja poanta delovnega procesa, namena in strokovnega cilja urbanistično arhitekturnih delavnic.

VIRI IN LITERATURA

- Čerpes, I. (2012). O metodi: urbanistično-arhitekturne delavnice = On the method: urban-architectural workshop. V: Gabrijelčič, P. (ur.), Fikfak, A. (ur.). Igra ustvarjalnosti: urbanistične, urbanistično-arhitekturne in planerske delavnice (str. 78–87), Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- Gabrijelčič, P. (2010). Študentske urbanistično-arhitekturne delavnice: pomembno strokovno orodje pri iskanju prostorskih rešitev za urejanje mestnih jeder. *Dialogi (Maribor)*, 7/8, 151–168.
- Gabrijelčič, P., Čok, G., Adamič, K., Ajlec, A., Banko, M., Benedičič, P., Leban, U., Marguč, S., Obreza, L., Žumer, K. (2012). Urbanistična delavnica »Mlinska cesta« 2012. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- Gabrijelčič, P., Čok, G., Beroš, D., Marolt, V., Bahor, M., Racman, A., Božič, M., Lazič, M., Slapar, K., Baler, L., Cvijanović, S., Blagojevič, Ž., Matoš, R. (2012). Urbanistična delavnica »Spominski park na Ptuj« . Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- Fikfak, A. (2008). Naselbinska kultura slovenskega podeželja – Goriška brda. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- Pogačnik, A. (2006). Kako izdelamo prostorske načrte. Maribor: Obzorja.
- Polič, M. (1996). Ekološka psihologija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Zavodnik Lamovšek, A. (2005). Prostorsko planiranje: predmet za 3. letnik VŠŠ geodezije. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.
- Zakon o prostorskem načrtovanju. Uradni list RS, 13. 4. 2007, št. 33, 4585.

Mia Crnič, Janez Peter Grom, Alenka Fikfak

CENTRALNI PROSTOR OBČINSKEGA SREDIŠČA: raziskovanje kazalnikov grajenega prostora v manjših naseljih

THE CENTRAL AREA OF A MUNICIPAL CENTRE: A Study on the Indicators of the Built Environment in Small Settlements

UDK:

711.2(082)

1.01 Izvirni znanstveni članek

IZVLEČEK

Občinska središča se medsebojno razlikujejo po velikosti, funkcijah, gostoti in strukturi prebivalstva, možnosti zaposlitve in vlogi (SPRS, 2004). Manjših naselij s središčnim pomenom, ki so hkrati tudi občinska središča, je danes v Sloveniji 119. Večina manjših občin se je v zadnjih letih spoprijemala z zamislami o novih vrtcih, osnovnih šolah, športnih dvoranah. Svojemu centru, jedru skupnosti, pa niso pripisali velikega pomena.

V raziskavi, ki je predstavljena v tem prispevku, smo se spraševali o urejenosti centralnih prostorov manjših naselij središčnega pomena (občinskih središč) oziroma o stopnji razvitosti centralnega prostora teh naselij z vidika kazalnikov grajenega prostora. Za razliko od vsakršnega javnega prostora (trg, park, ulica, nabrežje itd.) je centralni prostor občinskega središča prepoznavna točka kraja, ga opredeljuje in kaže njegovo identiteto.

Kot osnovo za raziskovanje opredeljenega problema smo uporabili podatke in rezultate iz že izvedenih urbanistično-arhitekturnih delavnic na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Ljubljani. S pomočjo opredeljenega sistema kazalnikov grajenega prostora smo raziskovali stopnjo razvitosti centralnega prostora kot tudi podali osnovne usmeritve za razvoj in urejanje tega prostora.

KLJUČNE BESEDE

občinsko središče, manjša naselja, centralni prostor, kazalniki, stopnja razvitosti, Slovenija

ABSTRACT

Municipal centres differentiate by size, function, population density and population structure, access to employment and role (SPRS, 2004). Today in Slovenia, there are 119 small settlements with central significance, which are also municipal centres. In recent years, the majority of younger municipalities has addressed the need for new kindergartens, primary schools and sports halls. However, they failed to address their own centres, i.e. the community cores.

In the study presented in this paper, we addressed the organisation of central areas of small(er) settlements with central significance (municipal centres) and/or the development stage of the central area of these settlements in relation to the indicators of the built environment. In contrast to any public space (square, park, street, river bank etc.), the central area of a municipal centre is the recognisable site which defines the place and shows its identity.

The study basis was the data and the results from previous urban design and architectural workshops carried out at the Faculty of Architecture of the University of Ljubljana. By using a defined system of indicators of the built environment, we studied the stage of development of the central areas and proposed some basic guidelines for development and organisation of these areas.

KEY-WORDS

municipal centre, small settlements, central area, indicators, stage of development, Slovenia

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE

RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ

COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

1. UVOD

Značilnost slovenskega prostora je veliko število majhnih in razpršenih naselij, saj je nekaj več kot dva milijona ljudi razporejenih po 6000 naselij (Ravbar, 1998, str. 310). Razlogi za nesorazmerja med številom naselij in prebivalcev glede na površino države so predvsem v neenakomerni razporeditvi in gostoti prebivalstva, oblikovanosti površja, zgodovinskem razvoju in upravno-politični delitvi ozemlja v zgodovini (Vrišer, 1998, str. 308). Znotraj številnih naselij so se oblikovali kraji s širšim družbenim, gospodarskim, upravnim in drugim pomenom, ki so tako ali drugače vplivali na svoje gravitacijsko zaledje. S svojimi funkcijami so bližnjemu prebivalstvu nudili osnovne in najpomembnejše dejavnosti in tako je še danes. Takšni kraji so imeli vlogo centralnih oziroma središčnih naselij. Omrežje centralnih (središčnih) naselij se je razvijalo postopoma in oblikovalo podobno kot omrežja drugod po Evropi (Benkovič Krašovec, 2006, str. 11). Družbeni in gospodarski razvoj, predvsem pa politične spremembe so v preteklosti vplivali na dokaj pogoste spremembe notranje upravne razdelitve slovenskega ozemlja (Piry, Orožen Adamič, 1998, str. 31). Na rezultat politično-upravne (tudi prostorske) razdrobljenosti, kakršna danes oblikuje slovenski prostor, pa je vplivala predvsem politika policentrične ureditve Slovenije, ki bi naj omogočila skladen in enakomeren prostorski razvoj (leta 1974 sprejeta ustava SFRJ ter leta 1986 sprejet drugi planski dokument republike – Dolgoročni plan SRS) (Drozg, 2005, str. 150).

Politika policentrizma, osamosvojitve Slovenije in notranja upravna razdelitev so po letu 1994 pripeljale do nastanka številnih občin. Danes jih je skupno 212 (Medmrežje 1), med katerimi nekatere nimajo niti 5000 prebivalcev (po podatkih iz leta 2007 je bilo manj kot 5000 prebivalcev ugotovljenih v 110 občinah; prav tam). Število občin je pogojilo nastanek številnih občinskih središč, ki se medsebojno razlikujejo po številu prebivalcev, površini, gravitacijskem zaledju, funkcijah, dejavnostih in podobno. Prav tako je njihov nastanek vplival tudi na preobrazbo številnih podeželskih naselij, ki so čez noč postala občinska središča. Nekatera med njimi še danes, poleg osnovnih oskrbnih funkcij, ne premorejo dejavnosti, ki bi bogatilo kulturo bivanja z ureditvami, primernimi za središčna naselja (vizualna prepoznavnost javnega prostora). Pri tem velja izpostaviti, da so občine v večini izredno majhne in občinska središča niso glavni oskrbovalni centri (delovna mesta, trg ipd.), kar bo v prihodnje povzročilo nekoliko zmede v udejanjanju trajnostnih načel prostorskega razvoja (Lisec, Prosen, 2008, str. 770). Problematika urejanja (oziroma neurejanja) občinskih središč se poleg osnovnih kriterijev dotakne tudi dileme, kako in koliko se strukturiranost prostora pravzaprav kaže v urejanju naselij, oziroma ali gre zgolj za analitične ugotovitve (Drozg, 2002, str. 20). Ali konkretnije, ali se lahko vsa občinska središča, ki so razpredena po celotnem slovenskem okolju, urejajo z istimi (tako urbanističnimi kot arhitekturnimi) merili (prav tam). Oblikovanost slovenskega prostora se kaže in snuje znotraj izoblikovanih arhitekturnih krajin, ki vsaka zase kaže svoje značilnosti. Temu je prav tako treba prilagoditi urejanje manjših občinskih središč, ki glede na pojavnost v prostoru povzemajo glavne značilnosti krajine, kamor spadajo (Gabrijelčič, 2005, str. 9). Prav tako se ne smejo zanemariti raznolikosti občinskih središč glede na delež urbanih in ruralnih sestavin, glede na stopnjo ohranjenosti stavbne in naselbinske dediščine ter vloge posameznega središča v urbanem sistemu (Gabrijelčič, Fikfak, Čok, 2004, str. 17–25).

1.1 Manjša naselja s središčnim pomenom in občinska središča

predmet obravnavane raziskave je stanje slovenskega prostora oziroma stanje manjših občinskih središč. Problematika analize je že na samem začetku zadela ob izraz »manjše«, ki ne nudi konkretnih določil. Občinska središča se medsebojno razlikujejo po velikosti, funkcijah, gostoti in strukturi prebivalstva, možnosti zaposlitve in vlogi (SPRS, 2004), pri čemer se nabor posameznih vsebin veča z velikostjo in pomembnostjo občinskega središča. Opredelitev »manjših« središč je težka in sama po sebi ne predstavlja merila, po katerem bi lahko opredelili njihovo velikost in pomen. Prav tako pojem »manjše« ne izvzema ali pogojuje pomena podeželsko, urbano, ruralno ali turistično (Fikfak, 2009, str. 24). Torej je pri opredelitvi pojma »manjša občinska središča« temeljnega pomena odnos središčnega naselja do svojega gravitacijskega zaledja ter tudi odnos do sosednjih občinskih središč, ki tako ali drugače vplivajo nanj ali se z njim dopolnjujejo. Po Ravbarju (2000, str. 101) imajo lokalna in občinska središča nalogo, da z osnovno oskrbo pokrivajo splošne potrebe prebivalstva v socialnem, kulturnem in gospodarskem pogledu. Običajno so to večja naselja, ki imajo obsežnejše gravitacijsko zaledje, ki obsega 3000–5000 prebivalcev ter bolj diferencirane dejavnosti od krajevnih središč najnižje ravni (prav tam).

Glede na izpostavljene merljive kazalnike in merila Zavodnik Lamovškova idr. (2008) kot majhna in srednje velika mesta v Sloveniji opredelijo 93 naselij. Vsa so hkrati tudi občinska središča. Glede na pomen središčnosti po Ravbarju (2000) in po zgoraj opisani členitvi na občine lahko sklepamo, da je manjših naselij s središčnim pomenom, ki so hkrati tudi občinska središča, danes 119. In prav v teh naseljih že vizualno lahko ocenimo pomanjkanje ureditev, primanjkljaj družbenih prostorov, prepoznavnosti »centra«, trga, javnega prostora, namenjenega širši lokalni skupnosti, in podobno. Večina občin (največkrat z lokacijami v občinskem središču) se je v zadnjih letih spoprijemala z zamislivi o novih vrtcih, osnovnih šolah, športnih dvoranah. Svojemu centru, jedru skupnosti, pa niso pripisali velikega pomena. Pri ureditvah so se omejili na sodobna krožišča, parkiranje, uporabo dotrajanih objektov, z razvrstitvijo dejavnosti po naključnem, lastniško omejenem redu. Zaznavamo torej pomanjkanje jasne, sodobne arhitekturne in urbanistične ureditve, ki bi bila primerna za občinsko središče.

V letu 2012 sta bila preko Zbornice za arhitekturo in prostor razpisana dva natečaja, ki sta obravnavala problematiko urejanja tovrstnih občinskih središč, in sicer za občinski središči Vodice in Dobrova - Polhov Gradec. V natečajnem gradivu za Izbiro strokovno najprimernejše rešitve za urbanistično-arhitekturno ureditev centrov naselij Dobrova in Polhov Gradec (Arhitekturni atelje Riko Gantar idr., 2012, str. 3) lahko preberemo naslednjo utemeljitev potrebe po opredelitvi posebnih kriterijev in meril za urejanje tovrstnih naselij:

Z natečajem želimo vzpostaviti novo prelomnico, od katere naprej bi se v bodoče kraja razvijala z opredeljenim prostorskim in vsebinskim ciljem. Z OPN, ki je v pripravi, tečejo dejavnosti, ki bodo omogočile legalno podlago zastavljenim ciljem, natečaj pa mora omogočiti prijemljive in natančno določene rešitve za dosegajo cilja: sodobne bivalne razmere in ponovno vzpostavitev pogojev za socialni razvoj v smislu »vse, kar imajo veliki«, v

primernem merilu in primernem številu s premislekom o smiselnosti ter ob upoštevanju že navzoče identitete grajenega prostora in značajskih vrednot prostora, ki jih tvori širša vsebina (običajni, duhovne vrednote, izročila ...).

V natečajni nalogi za Javni, odprti, dvostopenjski, anonimni natečaj, idejni za urbanistično zasnovo območja ter projektni za arhitekturno rešitev Kopitarjevega centra za izbiro strokovno najprimernejše rešitve za občinsko središče v Vodichah, pa so želje po razvoju skupnega centralnega prostora – »prazen prostor v središču Vodice omogoča premišljeno in celovito ureditev, skladno z našimi potrebami« (Šuštar, 2012, str. 4) – že bolj jasno opredeljene:

Območje središča Vodice naj se uredi kot celota, vključno z dobrimi infrastrukturnimi rešitvami. Prometna ureditev okoli cerkve trenutno ni ustrežna, saj onemogoča pretočnost in varnost pešcev in voznikov med naseljem pod cerkvijo in med središčem. Središče samo naj bi bilo dobro dostopno iz vseh smeri.

Od arhitekturnega natečaja pričakujemo, da bomo z vaše strani na podlagi pojasnil in usmeritev natečajne naloge pridobili vrhunske rešitve, ki bodo hkrati življenjske in ekonomične pri sami izgradnji kot tudi pri kasnejši uporabi objekta. Pričakujemo, da bo izbrana natečajna rešitev za Kopitarjev center v Vodichah razpoznavna v širšem prostoru in bo v ponos tako občanom in Občini Vodice kot širši v regiji.

Preglednica 1: Podatki o izbranih urbanistično-arhitekturnih delavnicah, ki so spadajo s problemom urejanja manjših občinskih središč oz. središčnih naselij.

IME DELAVNICE	LETO IZVEDBE	MENTORJI [1]	ŠTUDENTJE [2]	ŠTEVILO DELOVNIH SKUPIN [3]	SODELUJOČI [4]	ORGANIZATOR	NAROČNIK	DATUM IN KRAJ IZVEDBE	MERILLO OBRABNAVE	GLAVNI VSEBINSKI POUČINEK
DELAVNICA ZAVRČ (Zelenik et al., 2003)	2003	prof. mag. Peter Gabrijelčič, doc. dr. Alenka Fikfak	Miha Zelenik, Živa Bobnar, Nina Žargi, Jelena Maksimovič, Gregor Redenšek, Katarina Rustja, Benjamin Baničič, Alenka Uršič	1	Mestna občina Ptuj; Stanislav Napast; Gašper Mrak	Občina Zavrč, UL, Fakulteta za arhitekturo	Občina Zavrč	2003, Zavrč	M 1 : 100 M 1 : 250 M 1 : 500	Širitev naselja s stanovanjsko zazidavo
GORIŠKA BRDA – VRT SLOVENIJE (Ilko et al., 2006)	2005/2006	prof. mag. Peter Gabrijelčič, doc. dr. Alenka Fikfak	4. letnik v štud. letu 2005/2006 pri predmetu Rurizem in ruralna arhitektura	1	Občina Brda, župan Franc Mužič	UL, Fakulteta za arhitekturo	-	2005/2006, Brda	M 1 : 200 M 1 : 500 M 1 : 1000	razvoj novih dejavnosti v centralnem naselju revitalizacija opuštene vasi
KRAJINSKA ZASNOVA VRBJE IN PREDLOG POSAMEZNIH MOŽNIH REŠITEV V OBMOCJU (Suhadolc et al., 2006)	2006	prof. mag. Peter Gabrijelčič, doc. dr. Alenka Fikfak	Janez P. Grom, Andrej Grabar, Aleš Benet, Matjaž Suhadolc	1	-	Občina Nazarje, UL, Fakulteta za arhitekturo	Občina Ljubno	2006, Ljubno ob Savinji	M 1 : 250 M 1 : 500	programska preveritev obrečnega prostora
UREDITEV OBMOCJA ZA REKREACIJO, ŠPORT IN MLADINO »LAZE« (Suhadolc et al., 2007)	2007	prof. mag. Peter Gabrijelčič, doc. dr. Alenka Fikfak	Janez P. Grom, Tina Marc, Matjaž Suhadolc	1	-	Občina Nazarje, UL, Fakulteta za arhitekturo	Občina Nazarje	2007, Nazarje	M 1 : 250 M 1 : 500	idejna zasnova območja
UREDITEV JEDRA NASELJA STRAŽA V KONTEKSTU RAZVOJA CELOTNE OBČINE (Zavodnik Lamovšek et al., 2011)	2011	doc. dr. Alenka Fikfak	Urša Kalčič, Katja Dmrovšek, Sanja Kašaj, Urška Weiss	3	UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, viš. pred. mag. Mojca Foški; UL, Biotehniška fakulteta: prof. dr. Davorin Gazvoda	Občina Straža, UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo	Občina Straža	2011, Straža	M 1 : 500 M 1 : 2500 M 1 : 5000	ureditve jedra naselja
USTVARJANJE SODOBNIH TRŠKIH JEDER V OBČINI MUTA (Demšar et al., 2012)	2011/2012	doc. dr. Alenka Fikfak, Janez P. Grom	Jelena Civič, Tjaša Barič, Andrej Demšar, Grega Valenčič, Marta Čadež, Taja Škrban, Jure Mihevc, Petra Črtalič, Aleš Dolenc	2	UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, viš. pred. mag. Mojca Foški, asist. Gašper Mrak, prof. dr. Andrej Pogačnik, pred. mag. Aleš Golja	Občina Muta, UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo	Občina Muta	2011/2012, Muta	M 1 : 200 M 1 : 500 M 1 : 1000 M 1 : 5000	ureditve trških jeder
OSREDINJENJE KRAJA BREZOVICA (Fikfak et al., 2013)	2012/2013	doc. dr. Alenka Fikfak, Janez P. Grom	Tanja Sajovic, Lina Skrinjar, Ana Simčič, Maša Širca, Tjaša Plavec, Maja Omerzel, Sandra Stare	3	UL, Fakulteta za arhitekturo: doc. dr. Ilka Čerpes, asist. Aleksander Vujović, Nejc Černigoj; UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, viš. pred. mag. Mojca Foški, asist. Gašper Mrak	Občina Brezovica, UL, Fakulteta za arhitekturo	Občina Brezovica	2012/2013, Brezovica	M 1 : 200 M 1 : 500 M 1 : 1000 M 1 : 5000	oblikovanje novega jedra občinskega središča

[1] Mentorji skupine, katere rezultati so uporabljeni v raziskavi, opisani v nadaljevanju.

[2] Sodelujoči študentje v mentorski skupini, ki je poimenovana v točki [1].

[3] Sodelujoči študentje UL, Fakultete za arhitekturo v mentorski skupini, poimenovani v točki [1].

[4] Vse ostale sodelujoče mentorske skupine in drugi udeleženci na delavnici.

2. RAZISKOVANJE PROBLEMATIKE MANJŠIH OBČINSKIH SREDIŠČ V OKVIRU URBANISTIČNO-ARHITEKTURNIH DELAVNIC

V nadaljevanju so opisane izkušnje pri delu na urbanistično-arhitekturnih delavnicah na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani kot del raziskovanja spremeljivosti poselitve slovenskega prostora, predvsem notranje grajene strukture manjših naselij središčnega pomena. Pomembno je, da prepoznavamo urbanistične delavnice kot obliko raziskovalnega dela, preko katerega aktivno spremljamo trende preoblikovanja prostorskih teženj. V raziskavi, ki je predstavljena v tem prispevku, smo se spraševali o urejenosti centralnih prostorov manjših naselij središčnega pomena oziroma o stopnji razvitosti centralnega prostora manjših središčnih naselij z vidika kazalnikov grajenega prostora.

Kot osnovo za raziskovanje opredeljenega problema smo uporabili metode dela, podatke in rezultate na že izvedenih urbanistično-arhitekturnih delavnicah (preglednica 1).

2.1 Metoda dela

izbor metodološkega pristopa je odvisen od vsakokratne izpostavljene tematike urbanistične, arhitekturne ali planerske delavnice ter od ostalih sodelujočih strok. Pri izvajanju urbanističnih in arhitekturnih delavnic v okviru UL Fakultete za arhitekturo uporabljamo predvsem interdisciplinarni pristop k študiju (IPŠ; vir: Medmrežje 2), ki temelji na projektne delu z iskanjem in raziskovanjem možnih raznolikih variant in rešitev konkretnih problemov v prostoru. Namen organiziranja delavnice je, da združuje raz-

lična znanja, izkušnje in videnja strokovne problematike in tako ob izrazito kritičnem odnosu do izpostavljenih problemov udeležencem v procesu dela omogoča razvoj lastne strokovne osebnosti. V podrobnejšem metodološkem pristopu je v procesu izvedbe delavnice uporabljenih šest korakov, ki niso strogo ločeni, temveč se prepletajo čez vsebinske faze izvedbe dela: terensko delo, predavanja vabljenih strokovnjakov, zbiranje in vrednotenje podatkov, izdelava variant in rešitev, izdelava sinteznega predloga in predstavitev rezultatov. Cilj procesa dela na delavnicah pa je tudi vpeljava raziskovalnega pristopa razmišljanja in razčlenjevanja vsebin. Kot poseben del metodološkega pristopa uporabljamo vključevanje različnih lokalnih javnosti, z razgovori s prebivalci na terenu in predstavniki javnih institucij ter gospodarstva ter s pomočjo več javnih predstavitev delnih rezultatov kot tudi zaključkov delavnic.

Urbanistične, arhitekturne, krajinske in planerske delavnice so usmerjene v iskanje razvojnih konceptov za kakovostno urejanje prostora (grajenega in naravnega). Teme, ki so predstavljale izziv dela na delavnicah in so skupne izbranim izvedenim primerom (preglednica 2) kot tudi raziskavi, predstavljeni v tem prispevku, so bile naslednje:

- prehajanje ruralnega prostora v urbanega kot posledica funkcijskega razvoja centralnih naselij, poizkus načrtnega razvoja urbanih elementov,
- strukturne spremembe grajenega prostora, ki vplivajo na razvoj vseh naselij, posebej naselij središčnega pomena (občinska središča),
- prenova grajenega okolja, stavbnega fonda, vnos manjkajočih centralnih dejavnosti, zgostitev grajenega prostora namesto ekstenzivnega širjenja,
- prometna preureditev v povezavi z rekreacijo in turizmom kot elementa vnašanja prostočasnih dejavnosti in spodbujanja sonaravnih dejavnosti in
- razvoj turizma v širši krajini z namenom spodbujanja uravnoteženega razvoja v zaledju večjih naselij (povezovanje z agrarno krajino).

3. RAZISKOVANJE CENTRALNEGA PROSTORA MANJŠIH OBČINSKIH SREDIŠČ

Slovenski avtorji, ki so se ukvarjali s centralnimi naselji (Kokole, 1971; Vrišer, 1988, 1990), so se pri svojem delu večinoma oprli na opremljenost naselij z izbranimi dejavnostmi (vrednotenje na podlagi upravnega,

Preglednica 2: Metoda dela na delavnicah.

DELAVNICA	VRSTA DELAVNICE (arhitekturna, urbanistična, planerska)	PROGRAMSKA IZHODIŠČA (investitor, javni interes, lokalno okolje)	METODA DELA						STOPNJA OBDELAVE (konceptualna zasnova, urbanistična zasnova, arhitekturna zasnova, zasnova javnih odprtih/zelenih površin)	SODELOVANJE (transparentnost delavnice)
			terensko delo	predavanja vabljenih strokovnjakov	zbiranje in vrednotenje podatkov	izdelava variant in rešitev	izdelava sinteznega predloga	predstavitev rezultatov		
DELAVNICA ZAVRČ	urbanistično-arhitekturna	ново območje s stanovanjsko zgradavo							idejna zasnova ureditve območja, idejna zasnova arhitekture	občina, fakulteta
GORIŠKA BRDA – VRT SLOVENIJE	urbanistično-arhitekturna	umestitev novih dejavnosti v prostor							idejna zasnova ureditve območja, idejna zasnova arhitekture	fakulteta
KRAJINSKA ZASNOVA VRBJE IN PREDLOG POSAMEZNIH MOŽNIH REŠITEV V OBMOČJU	planerska, preveritev programskih izhodišč	umestitev novih prostočasnih, športnih in javnih dejavnosti v prostor							konceptualna zasnova odprtih javnih površin	občina, fakulteta, javnost
UREDITEV OBMOČJA ZA REKREACIJO, ŠPORT IN MLADINO »LAZE«	urbanistično-arhitekturna	preureditev območja v turistično športne namene							idejna zasnova območja, idejna zasnova arhitekture	občina, fakulteta, javnost
UREDITEV JEDRA NASELJA STRAŽA V KONTEKSTU RAZVOJA CELOTNE OBČINE	urbanistično-arhitekturna, planerska	razvoj širšega prostora, preveritev ureditev središča naselja							idejna zasnova ureditve območja	občina, fakulteta, javnost
USTVARJANJE SODOBNIH TRŠKIH JEDER V OBČINI MUTA	urbanistično-arhitekturna, planerska	razvoj širšega prostora, preveritev ureditev središča naselja							idejna zasnova ureditve območja, idejna zasnova arhitekture	občina, fakulteta, javnost
OSREDINJENJE KRAJA BREZOVICA	urbanistično-arhitekturna, planerska	razvoj širšega prostora, preveritev in oblikovanje novega središča naselja							idejna zasnova ureditve območja, idejna zasnova arhitekture	občina, fakulteta, javnost

 izvedena faza v metodi dela

 neizvedena faza v metodi dela

oskrbnega in prometnega načela), podatke o tem pa so črpali iz različnih virov (Ravbar idr., 2000, str. 81). Centralni prostor občinskega središča lahko določajo že oblikovani trgi ali drugi odprti javni prostori v naselju, a vsak trg ali odprt javni prostor ni centralni prostor naselja. Dešman (2008, str. 1) opredeljuje javni prostor kot prostor ali območje, ki je dostopno vsem. Po vsebini je javni prostor mesto, kjer se odvija naše javno življenje in tudi vsaka oblika urbanosti. Je osnovni »material« mesta in skupnosti in kot tak pogoj za socialno in družbeno dimenzijo bivanja. Trg, kot vrsta odprtega javnega prostora, je »oblikovan javni prostor, ki ni večji od zazidalnega bloka, lociran na ključnih točkah družbenega dogajanja; obkrožajo ga pomembne stavbe, navadno je tlakovan in omogoča pasivno rekreacijo« (Rebernik idr., 2008, str. 44). Z razliko od vsakršnega javnega prostora (trg, park, ulica, nabrežje itd.) je centralni prostor nekega občinskega središča prepoznavna točka kraja, ga opredeljuje in kaže njegovo identiteto. S svojo zasnovo, ureditvijo, naborem urbane opreme, programom in podobno kaže pomen centralnosti. Ni zgolj točka odprtega/zaprtega javnega prostora, ampak se z mrežo funkcij in simbolov navezuje na celoten kraj in z njim dopolnjuje. Vsak centralni prostor glede na lokacijo potrebuje svojo identiteto, za prebivalstvo zanimive vsebine ter navezavo in povezavo s celotnim centralnim krajem.

Centralni prostor v občinskih središčih oz. naseljih, ki so predmet te raziskave, je bil opredeljen glede na terensko delo, analize in razgovore s prebivalci v okviru izvajanja delavnic (območja OPPN za centralno območje v teh naseljih niso opredeljeni; preglednici 3 in 4).

3.1 Opredelitev kazalnikov stopnje razvitosti centralnega prostora manjših središčnih naselij z vidika značilnosti grajenega prostora

za razvoj centralnega prostora središčnega naselja je zelo pomembna prisotnost raznolikosti dejavnosti, kar omogoča razvoj in življenje v odprtem prostoru. Po Ravbarju (2000, str. 101) imajo ta središča šolske in športno-igralne kapacitete, osnovno socialno-zdravstveno opremo ter zadovoljive trgovinske in služnostne kapacitete. Prednosti mešanega razvoja dejavnosti (Walton idr., 2007, str. 39) so številne (v nadaljevanju prilagojene za raven obravnave manjših občinskih središč):

- za uporabnika boljši dostop do raznolikosti dejavnosti,
- delovna mobilnost je zmanjšana zaradi možnosti zaposlitve na lokalnem nivoju,
- večje možnosti za socialne interakcije,
- oblikovanje in prepletanje različnih socialno-družbenih lokalnih skupnosti,

Preglednica 3: Podatki o obravnavanem prostoru v okviru delavnice.

DELAVNICA	OBČINA	OBČINSKO SREDIŠČE	STOPNJA SREDIŠČNEGA NASELJA / OPREMLJENOST SREDIŠČA [1]	MAKROREGIJA / MEZOREGIJA [2]	SREDIŠČE MAKROREGIJE / SREDIŠČE MEZOREGIJE (stopnja središča [1])	ŠTEVILO PREBIVALCEV OBČINE (povprečna starost) [3]	ŠTEVILO PREBIVALCEV OBČINSKEGA SREDIŠČA (povprečna starost) [3]	ODDALJENOST SREDIŠČA OD REGIJSKEGA SREDIŠČA	TIP RAZVOJNE REGIJE V SLOVENIJI [4]	TIPOLOGIJA URBANO- RURALNIH ZNAČILNOSTI PO ESPON [5]	OBMOČJE OBRAVNAVE NA DELAVNICI	
											Ruralno	Urbano
DELAVNICA ZAVRČ	Zavrč	Zavrč	druga stopnja / podpovprečna	Pomurje / Spodnje Podravje	Ptuj (4)	1661 (39,0)	80 (41,9)	19 km, 26 minut	OMR	NuNč	x	
GORIŠKA BRDA – VRT SLOVENIJE	Brda	Dobrovo	druga stopnja / povprečna	Severna Primorska / Goriška	Nova Gorica (5)	5761 (43,8)	351 (45,7)	18 km, 22 minut	FUA	NuNč	x	
KRAJINSKA ZASNOVA VRBJE IN PREDLOG POSAMEZNIH MOŽNIH REŠITEV V OBMOČJU	Ljubno	Ljubno ob Savinji	druga stopnja / povprečna	Savinjska Slovenija / Zgornjesavinjsko-Šaleška	Velenje (4)	2666 (41,5)	1094 (42,7)	29 km, 35 minut	OMR	NuNč	x	
UREDITEV OBMOČJA ZA REKREACIJO, ŠPORT IN MLADINO »LAZE«	Nazarje	Nazarje	druga stopnja / povprečna	Savinjska Slovenija / Zgornjesavinjsko-Šaleška	Velenje (4)	2604 (41,4)	880 (43,1)	18 km, 24 minut	OMR	NuVč	x	
UREDITEV JEDRA NASELJA STRAŽA V KONTEKSTU RAZVOJA CELOTNE OBČINE	Straža	Straža	druga stopnja / povprečna	Jugovzhodna Slovenija / Srednja Dolenjska	Novo mesto (5)	2858 (40,7)	1994 (40,8)	9 km, 11 minut	FUA	VuNč	x	
USTVARJANJE SODOBNIH TRŠKIH JEDER V OBČINI MUTA	Muta	Muta	druga stopnja / podpovprečna	Podravje / Mariborska (Srednje Podravje)	Maribor (6)	3488 (41,4)	2291 (41,8)	48 km, 49 minut	FUA	VuNč	x	
OSREDINJENJE KRAJA BREZOVICA	Brezovica	Brezovica	-	Osrednja Slovenija / Ljubljanska	Ljubljana (7)	11382 (39,6)	2918 (39,2)	9 km, 14 minut	MEGA	VuVč	x	x

[1] Vrišer, I. (2001).

[2] Plut, D. (1999).

[3] SI-STAT podatkovni portal.

[4] Zavodnik Lamovšek, A. (2007).

MEGA – metropolitanska območja rasti; FUA – funkcionalna urbana območja; RO – ruralna območja; OMR – območja z omejenimi možnostmi razvoja.

[5] ESPON 3.1 (2006).

Urbano-ruralna tipologija – temelji na gostoti prebivalstva, klasifikaciji FUA (funkcionalnih urbanih območij) in rabi zemljišč. VuVč – visoka stopnja urbanega vpliva – visoka stopnja človekovega poseganja; VuNč – visoka stopnja urbanega vpliva – nizka stopnja človekovega poseganja; NuVč – nizka stopnja urbanega vpliva – visoka stopnja človekovega poseganja; NuNč – nizka stopnja urbanega vpliva – nizka stopnja človekovega poseganja.

- vizualna pestrost oblikovanja različnih stavbnih nizov v odvisnosti do programov,
- večji občutek varnosti uličnega prostora (posredni nadzor prostora s pomočjo drobnih programov in vsebin, ki sooblikujejo javni odprti prostor),
- večja energetska učinkovitost in učinkovitejša izraba prostora in zgradb,
- ustvarjanje boljšega bivalnega okolja in izboljšanje bivalne kulture ter uporabe skupnih zunanjih prostorov,
- ustvarjanje urbane (urbano-ruralne) vitalnosti in življenja na ulici in
- povečanje sposobnosti preživetja raznolikih dejavnosti in podpora razvoju malih podjetij.

Sistem kazalnikov, preko katerih ocenjujemo pomen in stopnjo razvoja centralnih prostorov v manjših občinskih središčih, je bil nastavljen s pomočjo elementov, opredeljenih v: Urban Design Compendium 1 (Walton idr., 2007), Urbanistično načrtovanje: raba prostora, tipologija stanovanjske gradnje, promet, parcelacija (Čerpes idr., 2008) in Kriteriji za trajnostno načrtovanje in gradnjo območij z visoko gostoto poselitve (Mladenovič, 2012). Izpostavili smo številne kazalnike (več kot 50), ki so razvrščeni v 14 skupin, razčlenjenih na štiri področja (grajeni prostor, naravni prostor, druž-

beno-socialni prostor in ekonomsko-gospodarski prostor). S tem sistemom smo hkrati želeli opozoriti na elemente, ki vplivajo na kakovost bivanja teh centralnih prostorov, ter tudi ovrednotiti njihovo trenutno stanje in s tem dokazati zanemarjeno upravljanje z odprtim prostorom v naseljih, kjer je to ključnega pomena za strateško pomemben in usmerjen razvoj. V tem prispevku smo se omejili na predstavitev pomena zaznavanja grajenega prostora z vidika zasnove in oblikovanja (preglednica 5).

V nadaljevanju je predstavljen sistem za Oceno stopnje razvitosti centralnega prostora manjših središčnih naselij z vidika kazalnikov grajenega prostora (preglednica 5), ki je preverjen na primerih naselij iz dela na delavnica (preglednica 6). Izbrana so bila samo naselja, kjer smo na delavnica obravnavali in razvijali problem urejanja centralnega prostora občinskega središča. Zato tudi v ta del nista več vključeni delavnici Zavrč in Nazarje, saj je bila vsebina dela povsem druga – usmeritve za nove posege v prostor, ki so zunaj centralnega območja občinskega središča.

Ob tem je pomembno poudariti, da se večina kazalnikov nanaša na opis značilnosti grajenega prostora (npr. identiteta območja, raznolikost rabe) in opredelitev pomanjkljivosti oziroma razumevanje njihove neštevilčne vrednosti. Vrednotenje je bilo opredeljeno s tremi kategorijami, katerih vrednost, izražena kot »izrazito prisoten element na območju centralne-

Preglednica 4: Podatki o centralnem prostoru manjšega občinskega središča oz. naselja s središčnim pomenom.

DELAVNICA	OBČINA	OBČINSKO SREDIŠČE	ŠTEVILO NASELJU v občini [1]	POVRŠINA OBČINE v km ²	ZASNOVA centralnega prostora občinskega središča	DEJAVNOSTI centralnega prostora občinskega središča	OPREDELITEV namenske rabe centralnega prostora občinskega središča [2]
DELAVNICA ZAVRČ	Zavrč	Zavrč	9	19,3 km ²	opredeljen centralni del naselja / razložena poselitve krajine	občinska uprava, društvo, kmetijska zadruga, trgovina, raziskovalna dejavnost	območje opredeljeno kot območje stanovanj – naselje Goričak; del kot območje kmetijskih zemljišč
GORIŠKA BRDA – VRT SLOVENIJE	Brda	Dobrovo	45	72 km ²	jasno opredeljen centralni del naselja / križišče poti	občinska uprava, zdravstveni dom, pošta, gostišče, osnovna šola, banka, lekarna, (frizer, železnica, slaščičarna)	območja centralnih dejavnosti, območja stanovanj, opredeljene EUP, OPPN za ureditev središča ni posebej opredeljen
KRAJINSKA ZASNOVA VRBE IN PREDLOG POSAMEZNIH MOŽNIH REŠITEV V OBMOČJU	Ljubno	Ljubno ob Savinji	9	78,9 km ²	jasno opredeljen trški in ulični centralni prostor naselja / križanje poti	1. os – klub, obrt, hotel, km. zadruga, trgovina, gostišče, frizerstvo 2. os – pekarna, km. turizem, občinska uprava, klub, osn. šola, okrepevalnica	območje mešane rabe, območje urbanih središč; OPPN za ureditev središča ni posebej opredeljen
UREDITEV OBMOČJA ZA REKREACIJO, ŠPORT IN MLADINO »LAZE«	Nazarje	Nazarje	15	43,4 km ²	centralni del naselja ni opredeljen / dejavnosti so razpršene po celotnem naselju	občinska uprava, pošta, banka, trgovine, poslovno obrtna cona	<ul style="list-style-type: none"> - območje obstoječih poslovno stanovanjskih dejavnosti, - območje predvidenih novih poslovno storitvenih in stanovanjskih dejavnosti, - območje stanovanjske dejavnosti in - območje storitvenih dejavnosti; OPPN za ureditev središča je opredeljen
UREDITEV JEDRA NASELJA STRAŽA V KONTEKSTU RAZVOJA CELOTNE OBČINE	Straža	Straža	11	28,5 km ²	centralni del naselja zaznaven / razširitev ulice, problem križišča cest	občinska uprava, pošta, trgovina, banka, obrt, (računalništvo)	območje centralnih dejavnosti, OPPN za ureditev središča ni posebej opredeljen
USTVARJANJE SODOBNIH TRŠKIH JEDER V OBČINI MUTA	Muta	Muta	6	39 km ²	jasno opredeljen centralni del naselja / razširitev ulice, trški prostor	občinska uprava, muzej, banka, trgovina, društvo, obrt, (frizer, fotograf, gradbeništvo, veterina)	opredeljeno kot ureditveno območje naselja (kot celota)
OSREDINJENJE KRAJA BREZOVICA	Brezovica	Brezovica	16	30 km ²	ni opredeljen centralni del naselja / dejavnosti ob glavni cesti	ob Tržaški cesti so razloženo nanizane številne dejavnosti	označena kot območja centralnih dejavnosti, ki pa ne sovpadajo z vsemi naštetimi vsebinami; OPPN za ureditev središča ni posebej opredeljen

[1] SI-STAT podatkovni portal. <http://pxweb.stat.si/pxweb/dialog/statfile2.asp> (dostopno januar 2012).

[2] Prostorski informacijski sistem občin (PISO) oz. spletni GIS (dostopno april 2013).

Preglednica 5: Opredelitev kazalnikov grajenega prostora za oceno stopnje razvitosti centralnega prostora v manjših občinskih središčih.

		KAZALNIK	VIR, NAČIN PRIDOBITVE PODATKA	ELEMENT OPAZOVANJA	USMERITEV ZA RAZVOJ, ki izhaja iz pomena kazalnika	
GRAJENI PROSTOR	ZASNOVA	I. MEŠANA RABA PROSTORA	Identiteta območja	GIS iObčina, PISO, Geoportal ARSO, E-prostor, Geopedija; terenski ogled, DKN, TTN, ortofoto	objekt dominanta	programska dominanta kot del centralnega območja
			Raznolikost rabe		centralno območje, 250 m maks. razdalja	organizacija osi mešane rabe objektov
			Mešane oblike, raba in uporabniki		hierarhija naselja v radiju 4–5 km	opredelitev centralnosti naselja
			Centralna območja, križanje poti		centralno območje, hierarhija cest	glavna cesta del centralnega območja
		Robovi	velikost in lokacija objektov v naselju	hierarhija velikosti v odnosu do rabe, programa		
		II. GOSTOTA, DEJAVNOSTI IN OBLIKA	Gostota in dejavnosti	GIS iObčina, PISO, SURS; terenski ogled, DKN	gostota prebivalcev in uporabnikov prostora	več socialnih interakcij, razvoj skupnosti in kulturne vitalnosti
			Gostota in oblika		stopnja ohranjenosti izvirne zasnove	preoblikovanje slabo izkoriščenih območij
			Gostota in prostor centralnega območja		prebivalci, ki so del centralnega prostora	gostoto centralnega prostora zagotavljajo prebivalci naselja
			Gostota in čas		zgoščanje gradnje uličnega prostora	umik parkiranja v zaledje in zgoščanje gradnje – ustvarjanje središča
		III. PROMET, DOSTOPNOST IN MOBILNOST	Javni promet in učinkovitost sistema	GIS iObčina, PISO, GIS DARS; terenski ogled, DKN, ortofoto	peš oddaljenost, 250 m maks. razdalja	organizacija infrastrukturnih vozlišč na robu centralnega prostora, ena ali več točk
			Površine, namenjene prometni infrastrukturi		parkirišča, ceste, dostopnost, dovozi	parkirišča v zaledju objektov ustvarjanja centralnega prostora; ceste(-a) na obrobju središča
			Gibanje in mobilnost, pešci, kolesarji		infrastrukturni koridorji (ceste, poti, kolesarji, pešpoti ...); prečkanje območja	zagotavljanje dobrih pogojev za hojo in kolesarjenje v okviru območja, umirjanje motornega prometa
	Omejitve za uporabo avtomobila		spreminjanje potovalnih navad prebivalcev		priprava in izvajanje mobilnostnih načrtov	
	IV. ZAZIDAVA	Bruto površina območja	GIS iObčina, PISO, SURS; terenski ogled, ortofoto, DKN	celotna površina obravnavanega centralnega območja	omejitev območja na površine z objekti, ki z eno stranico ustvarjajo / vplivajo na centralno območje	
		Faktor izrabe zemljišča		FIZ (bruto) 1,0–1,2 središče (mestno)	ustvarjanje središčnosti – razmerje, ki naj omogoča udobnost, uporabnost in vzdržni odnos do okolja	
		Stopnja zazidanosti		delež pozidanih površin	ustvarjanje hierarhije v prostoru: javni / poljavni / polzasebni / zasebni prostor	
		Delež prostih površin		razmerja odprtega prostora	načrtovanje nezazidanih površin oz. odprtih prostorov (parki, zelenice ...)	
		Parcelacija		dimenzioniranje in oblikovanje parcel	upoštevanje nagiba terena, nosilnosti tal, reliefne razgibanosti, stopnje osončenosti	
	V. STAVBE	Kakovost oblikovanja in gradnje	GIS iObčina, PISO, E-prostor; terenski ogled, DKN, TTN, ortofoto	stavbna tipologija	skladnost stavbne tipologije z okoliškimi objekti centralnega območja	
		Pestrost ponudbe		število in delež posameznih tipologij objektov, javnega prostora	glede na tradicionalne in sodobne arhitekturne tipologije, kulturno krajino	
		Fleksibilno oblikovanje in visoki prostorski standardi		obstoječe in načrtovane tipologije objektov, javnega prostora	vnos tehnoloških inovacij	
	VI. PRE NOVA	Ponovna uporaba površin	GIS SITULA, GIS iObčina, PISO; terenski ogled, DKN, TTN, ortofoto	obnavljanje površin	delež ponovno uporabljenih površin	
		Prenova objektov		historična vrednost, št. kulturnih spomenikov in prenovljenih objektov	načrtovanje vzdrževanja objektov in gradnikov identitete območja	
	VII. VIZUALNE ZNAČILNOSTI	Dominante	Geoportal ARSO, Geopedija; terenski ogled, TTN, ortofoto	hierarhija v prostoru	ustvarjanje prepoznavnosti in identitete prostora, orientacija v prostoru	
		Mejniki, dominante		omejitve v prostoru	ustvarjanje mreže pešpoti kot povezave centralnega prostora z drugimi; sekvence	
		Odprti prostor in krajina		razgibanost terena, naravne vrednote, ekološki potenciali ...	upoštevanje potencialov, ki jih ponuja lokacija	
		Žariščne točke		križišča, krožišča, pešpoti, parkirišča, postajališča ... kritična vozlišča, organizacija prireditev ...	pomembne točke dostopa v centralni prostor in iz njega; »pozdrav« obiskovalcu, vstop kot krajinski mejnik	

Legenda kratic:

GIS iObčina je spletni geografski informacijski sistem, ki služi iskanju, pregledovanju, analizi količin elementov, merjenju razdalj in površin vseh vrst in tipov informacij v prostoru. Pridobljeno 21. 1. 2011 (in posodobljeno 15. 3. 2013) s spletne strani: <http://info.iobcina.si/iobcina3/>
GIS SITULA – spletna verzija GisKD, Registra nepremične kulturne dediščine (informativne narave). Pridobljeno 21. 1. 2011 (in posodobljeno 15. 3. 2013) s spletne strani: giskd.situla.org/
PISO – Prostorski informacijski sistem občin, ki vsebuje podatke, ki so javne narave. Pridobljeno 10. 1. 2011 (in posodobljeno 15. 3. 2013) s spletne strani: <http://info.iobcina.si/iobcina3/>
SURS – Statistični urad Republike Slovenije je glavni izvajalec in povezovalac dela na področju državne statistike. Pridobljeno 30. 4. 2011 (in posodobljeno 15. 3. 2013) s spletne strani: <http://www.stat.si/>

Geoportal ARSO je namenjen brskanju, iskanju in prenosu metapodatkov. Metapodatki se nanašajo na sloje, ki so v pristojnosti ARSO (Agencije Republike Slovenije za okolje). Pridobljeno 20. 4. 2013 s spletne strani: gis.arso.gov.si/
E-prostor: PROSTOR je spletni portal, namenjen izboljšanju dostopnosti geografskih, geodetskih in drugih prostorskih informacij v Sloveniji. Pridobljeno 20. 4. 2013 s spletne strani: prostor.gov.si/
Geopedija je interaktivni spletni atlas in zemljevid Slovenije s prostorskimi informacijami. Pridobljeno 20. 4. 2013 s spletne strani: www.geopedia.si/
DKN – digitalni katastrski načrt.
TTN – temeljni topografski načrt.

Preglednica 6: Ocena stopnje razvitosti centralnega prostora manjših središčnih naselij z vidika kazalnikov graje-nega prostora na primerih občinskih središč, ki so bila vključena v delo na urbanistično-arhitekturnih delavnicah.

		KAZALNIK	DOBROVO [A]	STRAŽA [B]	LJUBNO OB SAVINJI [C]	MUTA [D]	BREZOVICA [E]		
GRAJENI PROSTOR	ZASNOVA	I. MEŠANA RABA PROSTORA	Identiteta območja [1]			+			
			Raznolikost rabe [2]						
			Mešane oblike, raba in uporabniki [3]						
			Centralna območja, križanje poti [4]	-	-	-	-		
			Robovi [5]	+		+	-		
		II. GOSTOTA, DEJAVNOSTI IN OBLIKA	Gostota in dejavnosti		-			-	
			Gostota in oblika						
			Gostota in prostor centralnega območja	-	-	+	-	-	
			Gostota in čas	-	-	+	-	-	
		III. PROMET, DOSTOPNOST IN MOBILNOST	Javni promet in učinkovitost sistema	-	-	-	-	-	
			Površine, namenjene prometni infrastrukturi	-	-	-	-	-	
			Gibanje in mobilnost, pešci, kolesarji	-	-	-	-	-	
			Omejitve za uporabo avtomobila	-	-	-	-	+	
		OBLIKOVANJE	IV. ZAZIDAVA	Bruto površina območja	+	-	+	+	
				Faktor izrabe zemljišča	-	-		-	
	Stopnja zazidanosti			-	-		-		
	Delež prostih površin			-	-		-		
	Parcelacija			+	+	+	+		
	V. STAVBE		Kakovost oblikovanja in gradnje	-	-	-	-	-	
			Pestrost ponudbe	-	-	-	-	-	
			Fleksibilno oblikovanje in visoki prostorski standardi	-	-	-	-	-	
	VI. PRENOVA		Ponovna uporaba površin		-			+	
			Prenova objektov		-		-		
	VII. VIZUALNE ZNAČILNOSTI		Dominante		-	+		- , +	
			Mejniki, dominante	+	-			-	
			Odpri prostor in krajina	-	-	+	-	-	
		Žariščne točke	-	-	-	-	-		
	ocena centralnega območja / STOPNJA RAZVITOSTI			50 %	45 %	35 %	45 %	40 %	

 Izrazito prisoten element na območju centralnega prostora

 Prisoten element na območju centralnega prostora

 Ni prisoten element na območju centralnega prostora

+ pozitivni vidik elementa

- negativni vidik elementa

brez označbe (odsotnost elementa oz. element nima posebnega vpliva)

Viri delavnic:

[A] Goriška brda – vrt Slovenije

[B] Krajinska zasnova Vrbje in predlog posameznih možnih rešitev v območju

[C] Ureditev jedra naselja Straža v kontekstu razvoja celotne občine

[D] Ustvarjanje sodobnih trških jeder v Občini Muta

[E] Osredinjenje kraja Brezovica

ga prostora«, pomeni, da določen kazalnik močno vpliva na zaznavanje centralnega prostora, lahko pa ima negativen ali pozitiven vidik (označba v preglednici s + ali -). Odsotnost kazalnika, ki je opredeljena kot »ni prisoten element na območju centralnega prostora«, je prav tako dodatno ovrednotena kot negativen ali pozitiven vidik (označba v preglednici s + ali -). Določitev vsake višje stopnje razvitosti kazalnika je bila ovrednotena z eno točko več. Na ta način smo izhajali iz predpostavke, da je za oceno razvitosti centralnega območja potrebno razumevanje vseh kazalnikov grajenega prostora, pri čemer je način razmišljanja opredeljevanja odvisen od poznavanja prostora kot tudi vključevanja vpliva vrednosti ostalih kazalnikov (naravni prostor, družbeno-socialni prostor in ekonomsko-gospodarski prostor) na grajeni prostor.

V nadaljevanju je prikazan način razmišljanja in opredelitve na eni podskupini kazalnikov, in sicer na primeru mešane rabe prostora, kot aplikacija na izbrane primere naselij iz delavnic.

3.1.1 Mešana raba prostora

[1] **Identiteta območja:** ali se identiteta naselja odraža v centralnem območju v določeni dejavnosti, elementu in ali je element identitete naselja v širšem okolju prepoznan kot del centralnega območja naselja; npr. za naselje Dobrovo sta značilni dve prostorski identiteti – grad in vinska klet, ki pa nista del območja centra naselja. Torej ima naselje prepoznano širšo identiteto, vendar ta ni del območja centralnega prostora.

[2] **Raznolikost rabe:** raznolikost v prostoru lahko vnaša konfliktna situacije, hkrati pa omogoča preplet dejavnosti, namenjenih različnim uporabnikom. Združevanje primarnih dejavnosti podpira večjo raznolikost vsebin in objektov (trgovine, zabava, prosti čas ...). Združevanje raznolikih vsebin omogoča in spodbuja nastanek mestnosti. Za umeščanje raznolikih rab lahko sledimo oblikovanju notranjih ulic nakupovalnih centrov, kjer se raznolike vsebine organizirajo na način, da so postavljene tako, da se osredotoči tok pešcev z razdaljo do 250 metrov narazen (Walton idr., 2007, str. 40). V vseh središčnih naseljih, ki smo jih raziskovali, so prisotne raznolike rabe, vendar so te pri vseh vsebinsko pomanjkljive. Ideja ustvarjanja poti, ki bi po dolžini prepletala prostor, je prisotna v vseh, vendar se zaradi »nezanimivosti« in nerazpoznavnosti rab pretok ne vzpostavi. To lahko opazimo npr. v Muti, kjer prvo točko ustvarja območje ob »sobotni ekotrznici« in se na drugi točki zaključuje z znamenjem. Razdalja med obema elementoma je 237 metrov. V primeru naselja Dobrovo sta krajni točki slaščičarna in trgovina (to se podaljša v osi do gradu). Razdalja pa je 225 metrov (oziroma do gradu 400 metrov).

[3] **Mešane oblike, raba in uporabniki:** značilnosti mešane rabe (vsebin in programov objektov in ne opredelitve po namenski rabi površin) se razlikujejo od naselja do naselja, vendar večina sloni na hierarhiji ureditve: centralno območje, prehodna območja in zunanji rob naselja. Kot središča – centralne kraje lahko opredelimo vplivna območja, ki predstavljajo navezanost prebivalcev na določeno centralno naselje (ki pa v prostoru ne predstavlja vedno manjšega središčnega naselja oz. občinskega središča). Glede na različen značaj storitvenih dejavnosti vloga vseh centralnih krajev

ni enaka, temveč je mogoče med njimi razlikovati več hierarhičnih stopenj, odvisno od njihove opremljenosti in raznovrstnosti storitvenih dejavnosti. Obstajajo tudi določene zakonitosti v razmestitvi in hierarhiji oskrbnih krajev, zakonitosti o razdaljah med središči in zakonitosti o njihovi velikosti in številu prebivalcev (Waugh, 1990); središče najnižje stopnje naj bi obvladovale ozemlje v radiju 4–5 km. Manjša naselja s središčnim pomenom, ki so hkrati tudi občinska središča, so večinoma druge ali tretje stopnje središčnosti s povprečno ali podpovprečno oskrbo (preglednica 3; Vrišer, 1998). Na izraznost geometričnega vzorca pa imata vpliv razgibanost terena in geografski položaj v prostoru. Pri opazovanju naselja Muta smo ugotavljali, da ima specifično lego na ravninski terasi, ki pokriva območje širnega hribovitega zaledja. V sosedstvu z naselji Radlje ob Dravi, Vuzenica, Dravograd pa smo ugotavljali, da zgornja trditev o obvladovanju ozemlja drži, vendar je v tem kontekstu za pomen povezanosti lokalnega prebivalstva s središčnim naseljem to dejansko podpovprečno opremljeno z oskrbnimi dejavnostmi.

[4] **Centralna območja, križanje poti:** koncentracije dejavnosti se pojavljajo ob glavnih povezovalnih cestah, na križanju poti ipd. Ti centri se razlikujejo po velikosti, so odvisni od lokacije, značilnosti cestnega omrežja, gostote in velikosti zaledja. Za območja z mešano rabo je priporočljivo, da se nahajajo na križišču poti ali vzdolž glavnega gibanja poti v prostoru. To hkrati krepi identiteto naselja, zagotavlja uspešen razvoj dejavnosti in opredeljuje smiselno lociranost prometnih površin in dejavnosti (parkirišča, avtobusna ali železniška postaja ipd. Eno temeljnih postavk znotraj ideje o vnovični humanizaciji bivalnega okolja, predstavlja oživiljanje tistih ambientov urbanega prostora, v katerih je prepoznavna kontinuiteta človekove dejavnosti, na osnovi katere se je razvila specifična značilnost posameznega prostora – kulturna krajina. Na primeru Ljubnega so to zlasti prostori, vezani na tradicijo pridobitne dejavnosti, ki v danem prostoru sovpadajo z ožjim območjem toka reke Savinje ter njenim sotočjem z Ljubnico. Zaradi nevarnosti pred poplavami so Ljubno gradili na višjih legah med Savinjo in njenim levim pritokom Ljubnico, rečni breg pa so večinoma nepozidan koristili za potrebe splavarstva in obrti

[5] **Robovi:** vprašanje zadeva pojem oblike objektov, gostote izgrajenega in uporabe javnih površin (parkiranje ipd.), še posebej, ko v prostor vstavljamo nove velike kubusne posege, ki jih želimo merilu naselja prilagoditi (trgovski centri, obrtne, industrijske cone, športne dvorane ipd.). Pred samim vprašanjem umestitve v prostor je pomembno ugotoviti, ali je bila nujnost po tovrstnih organiziranih posegih za merilo naselja potrebna in primerna, pa tudi, kako vpliva na socialno-ekonomske spremembe lokalne skupnosti kot tudi v smislu vizualne spremembe in reorganizacije centralnega območja središčnega naselja. Za manjša središčna naselja so tovrstni posegi funkcionalno, vizualno in strukturno v nasprotju z drobnim merilom naselja in njegovim centralnim območjem. Ta kazalnik zadeva še posebej aktualne umestitve trgovskih objektov širom po Sloveniji in vprašanje njihove integracije v prostor naselja ali ločenosti na izpostavljen, vendar funkcionalno bolj operativen rob naselja (omogočena širitev površin). Kot primer navajamo naselje Brezovica, ki ima v naselju in na obrobju že obstoječe tovrstne posege, npr. Špan, Imag kamini ... – vpliv na vizualno podobo naselja in prevladovanje dejavnosti nad dejavnostmi, ki so za opredelitev centralnega območja naselja pomembne.

4. REZULTATI

V tem delu podajamo splošne ugotovitve na podlagi raziskovanja razvitosti centralnega prostora manjših središčnih naselij z vidika kazalnikov grajenega prostora. Raziskava je bila v prvem planu osredotočena na prikaz pomanjkljivega zavedanja o pomenu urejenosti teh območij. V raziskovanju tega pojava (sistem kazalnikov grajenega prostora) še niso vključene odločitve o razvoju določenega naselja – strnjena ali razpršena zasnova oz. kombinacija obojega kot sožitje v obliki trajnostno zasnovane urbano-ruralne kompozicije. Zato smo se na številčne opredelitve omejili samo v tistih primerih, kjer kazalnik ne vpliva na nasprotovanje eni ali drugi obliki zasnove. Izjema je kazalnik Faktor izrabe zemljišča (FZI), saj razmišljanje v celotni raziskavi sloni na zamisli, da je za dobro organizacijo centralnih prostorov v manjših središčnih naseljih jasno, da je en centralni prostor najpomembnejši in je kljub možni vzpostavitvi večjega števila manjših centralnih prostorov (primer Brezovica, razpršeni koncept zasnove) pomembna hierarhija med temi prostori, ki nedvomno določa en prostor kot prevladujoči prostor v sistemu razpršene zasnove.

V raziskovanje teh kazalnikov smo vključili občinska središča iz zelo raznolikih kulturnih krajin Slovenije, ki imajo navidezno različne podobe. Vendar je prav ta raziskava dokazala, da so – ne glede na lego v prostoru, število prebivalcev ter oddaljenost od malih in srednje velikih mest – sicer velike razlike med temi naselji na ravni ocene stopnje razvitosti centralnih prostorov minimalne (med 35 in 50 %). Na podlagi tega lahko ugotovimo, da je zavedanje o pomenu centralnih prostorov za razvoj teh malih občinskih središč prisotno, stopnja njihove urejenosti in razvitosti pa nizka (večina kazalnikov ima predznak -).

Veliko oviro pri delu – iskanju opredelitve kazalnikov grajenega prostora za oceno stopnje razvitosti – predstavlja predvsem opredelitev vrednosti »kaj merimo«, ki v primeru raziskovanja kazalnikov grajenega prostora pomeni »element opazovanja«, saj smo ugotavljali, da je pri tem raziskovanju ključnega pomena poznavanje prostora in urbanističnih podatkov; številčni podatki, kot so število prebivalcev, velikost naselja, površin, velikost občine, oddaljenost od večjega središča, imajo zgolj posreden vpliv na razumevanje pomena razvitosti centralnega območja.

5. ZAKLJUČEK

Zato bodo – ne glede na vzpostavitev sistema regij, ukinjanje manjših občin, pomena krajevnih skupnosti ipd. – imela ta naselja v prostorskem razvoju vedno določeno stopnjo središčnosti, saj se je, kot pravi Benkovič Krašovec (2006), omrežje centralnih (središčnih) naselij razvijalo postopoma. Zato tudi v prihodnosti ne bo pomembno, ali bodo ta naselja nosilci središčnosti v prostoru Slovenije kot »občinska« središča ali katera koli druga oblika. To je izhodišče za druge, ekonomsko usmerjene raziskave. Od tega pa so odvisne razvojne/preobrazbene možnosti centralnih območij teh naselij, ki imajo poseben pomen in vplivajo tudi na kakovost bivanja, življenja prebivalcev.

LITERATURA IN VIRI

- Arhitekturni atelje Riko Gantar, Gantar, R., Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije (ZAPS) (2012). Javni, odprti, anonimni, enostopenjski, urbanistični natečaj za izbiro strokovno najprimernejše rešitve za urbanistično ureditev naselij Dobrova in Polhov Gradec. Pridobljeno 20. 10. 2012 s spletne strani: www.zaps.si
- Benkovič Krašovec, M. (2006). Centralna naselja na podeželju v Sloveniji. Geografski obzornik: časopis za geografsko vzgojo in izobraževanje, letn. 53, 3, str. 10–18.
- Čerpes, I., Blejec, G., Koželj, J. (2008). Urbanistično načrtovanje: raba prostora, tipologija stanovanjske gradnje, promet, parcelacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.
- Demšar, A., Valenčič, G., Čivčič, J., Barič, T., Čadež, M., Škraban, T., Dolenc, A., Mihevc, J., Četralič, P., Saudi, L. (2012). Ustvarjanje sodobnih trških jader v občini Muta. V: Foški, M. (ur.). Urbanistično-planerska delavnica Muta 2011/2012 (str. 48–75). Muta: Občina Muta. Dostopno tudi 20. 4. 2013 na spletni strani: <http://drugg.fgg.uni-lj.si/4125/>
- Dešman, M. (2008). Javni prostor. AB, letn. 38, 177/178, str. 1–3, 85–87.
- Drozg, V. (2002). Poselitvena območja in diferencirana merila za urejanje naselij. V: Ažman Momirski, L. (ur.), Fikfak, A. (ur.). Oblike prostorskega načrtovanja : od mestnega načrta do urejanja naselij (str. 20–23). Publikacija Mednarodnega posveta Oblike prostorskega načrtovanja: od mestnega načrta do urejanja naselij. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- Drozg, V. (2005). Koncepti policentrične ureditve Slovenije. Dela [Elektronski vir] / Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Pridobljeno 20. 10. 2012 s spletne strani: http://www.ff.uni-lj.si/geo/Publikacije/Dela/dela_24.htm
- ESPON 3.1 (2006). ESPON Atlas. Mapping the structure of the European territory. Bonn: Bundesamt für Bauwesen und Raumordnung. Pridobljeno s spletne strani: <http://www.espon.eu/main/>
- Fikfak, A. (2009). Urbanizirano podeželje – manjša neagrarna naselja. AR, 1, str. 22–31.
- Fikfak, A., Grom, J. P., Simčič, A., Cirkvenič, T., Širca, M., Omerzel, M., Plavec, T., Stare, S., Skrinjar, L., Sajovic, T., Čadež, M., Dolenc, A., Dolenc, D., Škraban, T., Kaludjerovič, D., Traunšek, K. (2013). Osredinjenje kraja Brezovica – gradniki prostora. Urbanistično-arhitekturna delavnica. Arhiv: Fikfak, A.
- Gabrijelčič, P. (2005). Urejanje manjših naselij glede na stopnjo urbanosti. AR, 1, str. 8–13.
- Gabrijelčič, P., Fikfak, A., Čok, G. (2004). Urejanje podeželskih naselij: naselja brez središčnega pomena. Raziskovalna naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.
- Ičko, M., Gramc, M., Vagaja, T., Zanoškar, M., Vukotič, J., Kuralt, M., Mrak, A., Hadraova, P., Šediva, M., Bombač, O., Jakšič, P., Starc, K., Štrovs, N., Vaclavkova, L., Štrumbelj, B., Pečenko, P., Markelj, J., Grohar, J., Gosak, N., Mihelčič, S., Vidic, A. (2006). Goriška brda: vrt Slovenije. Naloge domačih in tujih študentov pri predmetu Rurizem in ruralna arhitektura. Arhiv: Fikfak, A.
- Kokole, V. (1971). Centralni kraji v SR Sloveniji. Problemi njihovega omrežja in njihovih gravitacijskih območij. Geografski zbornik, 12, str. 5–133.
- Lisec, A., Prosen, A. (2008). Celostni pristop k upravljanju zemljišč na podeželju – zemljiški menedžment. Geodetski vestnik, Let. 52, 4, str. 758–772.

- Medmrežje 1: Seznam občin. Služba vlade RS za lokalno in regionalno samoupravo. Pridobljeno 10. 11. 2011 s spletne strani: http://www.arhiv.svlr.gov.si/si/delovna_podrocja/podrocje_lokalne_samouprave/obcine/
- Medmrežje 2: About interdisciplinary learning. Pridobljeno 9. 10. 2010 s spletne strani: <http://www.ltsotland.org.uk/learningteachingandassessment/learningacrossthecurriculum/interdisciplinarylearning/about/what.asp>
- Mladenovič, L. (2012). Kriteriji za trajnostno načrtovanje in gradnjo območij z visoko gostoto poselitve. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.
- Piry, I., Orožen Adamič, M. (1998). Upravna razdelitev. Geografski atlas Slovenije [Kartografsko gradivo]: država v prostoru in času, str. 31–34.
- Plut, D. (1999). Regionalizacija Slovenije po sonaravnih kriterijih. Geografski vestnik [Elektronski vir], 71, str. 9–25. Pridobljeno 20. 4. 2013 s spletne strani: http://zgs.zrc-sazu.si/Portals/8/Geografski_vestnik/gv71-plut.pdf
- Ravbar, M. (1998). Značilnosti urbanizacije. V: Fridl, J. (gl. ur.) idr. Geografski atlas Slovenije [Kartografsko gradivo]: država v prostoru in času (Str. 310–313). Ljubljana: DZS.
- Ravbar, M., Vrišer, I., Plut, D., Šircelj, M., Cigale, D. (2000). Omrežje naselij in prostorski razvoj Slovenije. Poročilo o raziskavi. Ljubljana: Inštitut za geografijo. Pridobljeno 15. 3. 2013 s spletne strani: http://www.arhiv.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostor/pdf/prostor_slo2020/2_2_dokument.pdf
- Rebernik, D., Cigale, D., Kušar, S., Lampič, B., Mrak, I., Pichler-Milanovič, N., Goličnik, B., Nikšič, M., Repič Vogelnik, K., Mujkič, S., Tominc, B., Uršič, M. (2008). Povezovanje kriterijev in ukrepov za doseganje trajnostnega prostorskega razvoja mest in drugih naselij v širšem mestnem prostoru, končno poročilo, II. zvezek, Urbanistični kriteriji. Ljubljana: Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani; Urbanistični inštitut Republike Slovenije. Pridobljeno 10. 4. 2013 s spletne strani: http://www.arhiv.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostor/pdf/studije/crp_mesta_zvezek2.pdf
- SI-STAT podatkovni portal. Pridobljeno 10. 1. 2012 s spletne strani: <http://pxweb.stat.si/pxweb/dialog/statfile2.asp>
- Strategija prostorskega razvoja Slovenije (SPRS) (2004). Ljubljana: Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Direktorat za prostor.
- Suhadolc, M., Grom, J. P., Grabar, A., Benet, A. (2006). Krajinska zasnova Vrbje in predlog posameznih možnih izvedb v območju. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.
- Suhadolc, M., Grom, J. P., Marc, T. (2007). Ureditev območja za rekreacijo, šport in mladino »Laze«: [študentska urbanistična delavnica]. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.
- Šuštar, A. (2012). Predgovor. V: RB Inženiring, Benda, R., Javni, odprti, dvostopenjski, anonimni natečaj, idejni za urbanistično zasnovo območja ter projektni za arhitekturno rešitev Kopitarjevega centra za izbiro strokovno najprimernejše rešitve za občinsko središče v Vodicach. Vodice: Občina Vodice. Pridobljeno 10. 4. 2013 s spletne strani: www.zaps.si
- Vrišer, I. (2001). Središčna naselja in vplivna območja pomembnejših središč leta 1994. [Kartografsko gradivo]. V: Nacionalni atlas Slovenije. Ljubljana: Rokus (Kranj: Gorenjski tisk).
- Vrišer, I. (1988). Centralna naselja v SR Sloveniji leta 1987. Geografski zbornik, 28, str. 123–151.
- Vrišer, I. (1990). Ekonomskogeografska regionalizacija Republike Slovenije (Na podlagi vplivnih območij centralnih naselij in dejavnostne sestave aktivnega prebivalstva). Geografski zbornik, 30, str. 129–247.
- Vrišer, I. (1998). Središčna (centralna) naselja. Geografski atlas Slovenije [Kartografsko gradivo]: država v prostoru in času, str. 308–309.
- Walton, D., Lally, M., Septiana, H., Taylor, D., Thorne, R., Cameron, A. (2007). Urban Design Compendium 1. 2. izdaja. London: Llewelyn-Davies (z Alan Baxter and Associates). Pridobljeno 23. 10. 2010 s spletne strani: <http://webapps.stoke.gov.uk/uploadedfiles/Urban%20Design%20Compendium%201.pdf>
- Waugh, D. (1990). Geography – an integrated approach. Nelson: Walton-on-Thames.
- Zavodnik Lamovšek, A. (2007). Regionalno prostorsko planiranje v razvitih informacijskih družbah. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Interdisciplinarni podiplomski študij prostorskega in urbanističnega planiranja.
- Zavodnik Lamovšek, A. (ur.), Foški, M. (ur.), Fikfak, A. (ur.) (2011). Ureditev jedra naselja Straža v kontekstu razvoja celotne občine. Straža: Občina Straža. Dostopno tudi 20. 4. 2013 na spletni strani: http://issuu.com/mfoski/docs/delavnica_stra_a_2011
- Zavodnik Lamovšek, A., Drobne, S., Žaucer, T. (2008). Majhna in srednje velika mesta kot ogrodje policentričnega urbanega razvoja. Geodetski vestnik, let. 52, št. 2, str. 267–289.
- Zelenik, M., Bobnar, Ž., Žargi, N., Maksimovič, J., Redenšek, G., Rustja, K., Rančič, B., Uršič, A. (2003). Delavnica Zavrč. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.

IV.

PROJEKTI

PROJECTS

TIGR – trajnostno in inovativno gradbeništvo: razvoj koncepta stavbe

TIGR – Sustainable and Innovative Civil Engineering: The Development of the Building Concept

🕒 2011/2013

UDK:

69:502.131.1 1.03 Kratki znanstveni prispevek

TIP PREDSTAVITVE *TYPE OF PRESENTATION*

raziskovalni projekt, konzorcij/slovenski

DELOVNA SKUPINA *WORKING GROUP*

DS 1. Vodja: prof. mag. Peter Gabrijelčič; člani skupine: doc. dr. Alenka Fikfak, asist. dr. Špela Hudnik, asist. dr. Gregor Čok, dr. Marta Gruev, asist. dr. Nika Grabar, Viktor Žigon

PROJEKTNI PARTNERJI *PROJECT PARTNERS*

Univerza v Ljubljani: Fakulteta za arhitekturo, Fakulteta za strojništvo, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo; Zavod za gradbeništvo Slovenije; Trimo; Primorje; Fragmat; Kemijski inštitut; Helios; TKK Srpence; CBS inštitut; Hidria IMP Klima; Hidria Rotomatika

SPLETNA STRAN *WEB PAGE*

<http://www.zag.si/si/index.php?nav0=home&nav1=novice&id=180>

COBISS *Slovene Co-operative Online Bibliographic System and Services*

GABRIJELČIČ, Peter, FIKFAK, Alenka, ČOK, Gregor, HUDNIK, Špela, GRUEV, Marta, GRABAR, Nika, ŽIGON, Viktor. Razvoj koncepta stavbe, I. del : raziskave in analize arhitekturnih tipologij in urbanističnih vzorcev : končno poročilo 1. faze RRP1 v projektu TIGR. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: Fakulteta za strojništvo, 2011. 257 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 2765188]

AVTORJA PRISPEVKA *MATERIALS PREPARED BY*

asist. dr. Gregor Čok, doc. dr. Alenka Fikfak

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT

PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

VSEBINA

Eno temeljnih vprašanj, ki ga izpostavlja trajnostno gradbeništvo, je odnos in povezava med človekom in stavbo ter širšim grajenim okoljem. Le ob zavedanju o vsestranskih vplivih – človek/tehnologija/grajeno okolje/narava, z dobrim poznavanjem vseh dejavnikov in aktivnim delovanjem je mogoče graditi kakovostno bivalno okolje ter obenem upoštevati načela trajnostnega razvoja. Zato iskanje koncepta stavbe zahteva integralno obravnavo sistema stavbe, njenih interakcij z okoljem in uporabnikom. Ta izhodišča, ki so uravnoteženje zdravstvenih, okoljskih, socialnih, kulturoloških in ekonomskih vplivov, vodijo v razvoj trajnostnega koncepta stavbe.

V skladu s trajnostno gradnjo problematika naslavlja številna vprašanja, od umestitve in navezave stavbe v ožji in širši prostor, funkcionalne zasnove, konstrukcijske zasnove, uporabe materialov, učinkovite rabe energije in vode, do drugih spremljajočih tehnologij, vključno z integracijo elementov za izkoriščanje obnovljivih virov energije. Pri tem je treba upoštevati načine gradnje, vrste gradnje, trajnost materialov in sistemov v povezavi z življenjsko dobo stavbe in njenih elementov ter vpliv na okolje v njihovem življenjskem krogu.

Glede na velik delež in kakovost obstoječega stavbnega fonda mora koncept stavbe naslavljalati novogradnje in obstoječe stavbe oziroma njihove prenove. Potreba po razvoju koncepta stavbe izhaja tudi iz nujnosti prilaganja na podnebne spremembe in spremljajoče pojave ter probleme, povezane z njimi.

Uvod – Raziskovalni projekt je namenjen oblikovanju izhodišč in usmeritev za načrtovanje stavb v prihodnosti. V okviru trajnostnega razvoja se v sedanjih praksi preveč poudarja zgolj vidik energetske učinkovitosti, ki temelji na splošni racionalizaciji vseh področij planiranja in načrtovanja, zapostavljena pa ostajajo številna dejstva, ki tudi sooblikujejo prostor in stavbe kot celovit materialni, družbeni in ekonomski unikum.

Metoda – Raziskava temelji na predpostavki, da so v okviru trajnostnega razvoja pomembni tudi drugi, ne zgolj racionalistični vidiki in izhodišča za načrtovanje stavb v smislu njihove uporabnosti (funkcionalnosti), oblikovanja (celostna podoba), projektiranja (konstrukcije in materiali) in umestitve v prostoru (urbanizem). Ugotavljamo, da se morajo stavbe predvsem odzivati na aktualne in predvidene zahteve tako glede energetske učinkovitosti kot tudi glede sodobnih zakonitosti dela in bivanja, zdravja, etike in estetike, ekonomske izvedljivosti, materialov in tehnologij, podnebnih sprememb in podobno. V raziskavi so bile uporabljene deskriptivne in primerjalne analize, ankete in izdelava aplikativnih projektov.

Raziskava – Projekt je razdeljen v tri vsebinske sklope, in sicer:

- 1. faza: analiza izhodišč in opredelitev načel trajnostnega razvoja (na podlagi analize stanja v nacionalnem prostoru, obstoječih raziskav in tujih primerov dobre prakse),

KC TIGR - TRAJNOSTNO IN INOVATIVNO GRADBENIŠTVO DS 1: RAZVOJ KONCEPTA STAVBE

RAZVOJ KONCEPTA STAVBE: stavbe prihodnosti

odzivna arhitektura

odziva se na:

- 1. Sodobne in bodoče trende dela, bivanja ipd.**
- 2. Sodobne in bodoče oblikovne trende**
- 3. Sodobne in bodoče materiale, tehnologije, ekološke standarde itd.**
- 4. Sodobne in bodoče normative glede energetske učinkovitosti stavb**
- 5. Sodobne in bodoče normative glede klimatskih sprememb**

Slika 1: Razvoj koncepta stavbe.

- 2. faza: izdelava aplikativnih projektov, pri katerih so upoštevana načela trajnostnega razvoja (preveritev predlaganih načel planiranja in načrtovanja), in
- 3. faza: opredelitve izhodišč in usmeritev za planiranje, načrtovanje, industrijo in zakonodajo.

Zaključek – Planiranje in načrtovanje stavb bosta v prihodnje vedno bolj odvisna od širokega spektra dejavnikov, ki bodo zaznamovali njihovo podobo, materialnost in prostorsko umestitev. V tem smislu je v proces načrtovanja treba uvajati inovativne pristope in opredeliti hierarhijo izhodišč, v kateri je treba ponovno postaviti v ospredje uporabnika in okolje.

ABSTRACT

The aim of the research project is the design of starting points and directions for future planning of buildings. In relation to sustainable development, the aspect of energy efficiency has been overemphasised today; it is based on a general rationalisation of all types of planning, while many factors that contribute to spatial design and design of buildings – as a comprehensive material, social and economic whole – remain neglected.

ATRIUM – Arhitektura totalitarnih režimov dvajsetega stoletja v upravljanju mest

ATRIUM – Architecture of Totalitarian Regimes of the XXth Century in Urban Management

🕒 2011/2013

UDK:

72.036

1.03 Kratki znanstveni prispevek

TIP PREDSTAVITVE *TYPE OF PRESENTATION*

raziskovalni projekt / mednarodni

VODILNI PARTNER *PROJECT LEADER*

Municipality of Forli, Italija

DELOVNA SKUPINA *WORKING GROUP*

UL, Fakulteta za arhitekturo: vodja projektne skupine – izr. prof. dr. Tadeja Zupančič; ostali člani: doc. dr. Sonja Ifko, doc. dr. Alenka Fikfak, asist. dr. Matevž Juvančič, dr. Špela Verovšek; Inštitut za novejšo zgodovino, Ljubljana: dr. Aleš Gabrič; UL, Ekonomska fakulteta: izr. prof. dr. Irena Ograjenšek; UL, Fakulteta za družbene vede, doc. dr. Irena Bačlija

PROJEKTNI PARTNERJI *PROJECT PARTNERS*

Poleg Univerze v Ljubljani, Fakultete za arhitekturo pa so partnerji še: Province of Forli-Cesena, Municipality of Velenje, The National Institute of Immovable Cultural Heritage, Municipality of Plovdiv, Szechenyi Istvan University, Local Government of Gyor City with County Rank, Institute of Construction and Architecture of the Slovak Academy of Sciences, Metropolitan of Moldavia and Bucovina – Archdiocese of Iasi, Institute for Innovation & Sustainable Development AEIPLUS, Cultural & Educational Technology Institute ATHENA - Research & Innovation Centre in Information, Communication and Knowledge Technologies, Town of Labin, Fund of microregional tourism cluster Subotica-Palic, Tirana Municipality, Rotor – organization for development of tourism of region Doboj, Ministry of Culture Bulgaria, Municipality of Rasa

SPLETNA STRAN *WEB PAGE*

[www.atrium-see.eu](http://www atrium-see.eu)

COBISS *Slovene Co-operative Online Bibliographic system and services*

ZUPANČIČ-STROJAN, Tadeja (ur.), IFKO, Sonja (ur.), FIKFAK, Alenka (ur.), JUVANČIČ, Matevž (ur.), VEROVŠEK, Špela (ur.). Manual of wise management, preservation, reuse and economic valorisation of architecture of totalitarian regimes of the 20th century. Forli: Municipality; Ljubljana: Faculty of Architecture, 2013. 208 str., ilustr. ISBN 978-961-6823-32-6. [COBISS.SI-ID 265890304]

AVTORICI PRISPEVKA *MATERIALS PREPARED BY*

izr. prof. dr. Tadeja Zupančič, doc. dr. Sonja Ifko

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK

ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW

PROJEKT
PROJECT

DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ

COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

VSEBINA

V državah jugovzhodne Evrope je mogoče najti veliko dediščine, ki na različne načine odražajo vso raznolikost totalitarnih režimov dvajsetega stoletja. Velik del te dediščine ni ustrezno ovrednoten. Zelo slabo je na splošno razumljen njihov pomen v kontekstu arhitekturnega razvoja in potencialov, ki jih ta dediščina predstavlja, zato prihaja do uničevanja pomembnega dela arhitekturne produkcije polpretekle zgodovine. Projekt izhaja iz predpostavke, da lahko tudi ta dediščina postane pomembno izhodišče lokalnega razvoja, še posebej v transnacionalni povezanosti. Zato projekt razvija in promovira evropsko pot arhitekture dediščine totalitarnih režimov, ki bo ostala po zaključku projekta nosilec tako raziskovanja kot razvoja upravljanja posameznih lokacij znotraj širše povezane mreže.

Poseben poudarek v projektu zasluži priprava priročnika za upravljanje omenjene dediščine, ki je nastajal pod vodstvom raziskovalne skupine naše fakultete.

Cilj projekta ATRIUM je torej oblikovanje poti kulturne dediščine totalitarnih režimov, da bi tako bolje izobrazili prebivalstvo tudi o tem travmatičnem obdobju evropske zgodovine. Da bi bilo to kar se da učinkovito in vključeno v obstoječe sisteme upravljanja urbanih območij v državah partnericah, smo si pri zasnovi manuala zadali iskanje odgovorov na dva temeljna sklopa vprašanj. Najprej, kako učinkovito analizirati, vrednotiti in posledično ohranjati najpomembnejše pričevalce teh zgodovinskih obdobj ter jih posledično objektivno interpretirati; ter v nadaljevanju, kako zasnovati upravljavske smernice, ki bodo ustrezale sistemom vseh enajstih partnerskih držav. Pri tem je pomembno, da se prilagajajo specifikam nacionalnih sistemov varovanja in upravljanja dediščine, pa hkrati ustvarjajo merila za skupen sistem upravljanja, ki ga organizacija kulturne poti potrebuje. Še posebej, če je njegova ambicija širitve in vključevanje novih lokacij iz različnih držav, tudi tistih, ki do sedaj še niso del projekta.

Priročnik za upravljanje, varovanje, ponovno rabo in ekonomsko valorizacijo arhitekture totalitarnih režimov 20. stoletja je torej zasnovan kot eden ključnih dokumentov projekta. Sestavljajo ga trije osnovni vsebinski sklopi. V prvem so raziskovane teme varovanja in upravljanja obravnavane dediščine v različnih kontekstih interpretacij, pristopov in kriterijev varovanja, ki so bili do sedaj razviti. Raziskovalno razvojni kontekst zaključuje slovar pojmov, ki definirajo terminološki sistem obravnavanje tematike.

V naslednjem sklopu z naslovom Meta-projekti so predstavljeni značilni projekti partnerjev projekta, ki so razvrščeni v dve skupini in sicer na tiste, ki so prenovljeni oziroma imajo nove ustrezne funkcije in na tiste, ki predstavljajo pomembne razvojne vizije za prihodnost.

V tretjem sklopu, ki je ključni del priročnika, so predstavljena priporočila, kako pristopati k upravljanju območij dediščine. Po priporočilih o zasnovi identifikacijsko raziskovalnega pristopa z vrednotenjem dediščinskih struktur je predstavljen proces zasnove upravljavskega pristopa. Ta obravnava tako pristope upravljanja posameznih lokacij kot njihovo povezovanje v urbanem in širšem regionalnem kontekstu. V sklepnem delu pa so predstavljena še izhodišča za usmerjanje razvoja območij z vidika njihovih ekonomskih potencialov.

Recenzentka priročnika, prof. dr. Maya Dimitrova Grekova, poudarja pomen preseganja dosedanjih praks v diskusiji različnih javnosti, ki so še posebej pomembne ob občutljivih temah. Ocenjevalec Prof. Ulise Tramonti pa vidi uporabnost učbenika kot karto za iskanje poti, pa tudi kot orodje za branje te karte. Izpostavlja predvsem njegovo vlogo v prizadevanju za kritično objektivnost pristopa, ki je ob obravnavi tematske specifikne ključnega pomena.

Slika 1: Naslovnica – MANUAL OF WISE MANAGEMENT, PRESERVATION, REUSE AND ECONOMIC VALORISATION OF ARCHITECTURE OF TOTALITARIAN REGIMES OF THE 20TH CENTURY (naslovnica: Jaka Bonča, 2013).

Priročnik je sam po sebi pilotni projekt, ki ga bo šele uporaba v praksi lahko ustrezno ocenila in ovrednotila. Zato ob njegovem zaključku njegovi snovalci pričakujemo predvsem odzive uporabnikov, lokalnih skupnosti, pa tudi strokovnjakov, ki bodo skozi uporabo nedvomno prispevali k optimizaciji procesov upravljanja urbane arhitekturne dediščine.

ABSTRACT

The ATRIUM Manual represents an up-grade of the ATRIUM survey, where some cases have been identified. It opens the discussion about what to do with those and other potential cases, how to deal with them, how to develop visions, concepts and systems for their management. As the ATRIUM partnership structure is composed from a wide variety of partner types, their cultural and political contexts, their ideas about the architectural heritage dealt with, and about their potential management, the manual addresses this variety, and reflects it within its guidelines.

LITERATURA:

- Ifko, S. (2013). *The issues of interpretation of architectural heritage of 20th century European totalitarian regimes*. V: Zupančič-Strojan, T. (ur.), Ifko, S. (ur.), Fikfak, A. (ur.), Juvančič, M. (ur.), Verovšek, Š. (ur.). *Manual of wise management, preservation, reuse and economic valorisation of architecture of totalitarian regimes of the 20th century* (str. 20-25). Forli: Municipality; Ljubljana: Faculty of Architecture.
- Zupančič-Strojan, T., Ifko, S. (2013). *Some facts about the framework of the project, partners, manual and future use*. V: Zupančič-Strojan, T. (ur.), Ifko, S. (ur.), Fikfak, A. (ur.), Juvančič, M. (ur.), Verovšek, Š. (ur.). *Manual of wise management, preservation, reuse and economic valorisation of architecture of totalitarian regimes of the 20th century* (str. 8-9). Forli: Municipality; Ljubljana: Faculty of Architecture.
- Zupančič-Strojan, T., Juvančič, M. (2013). *Management vision development guidelines: managing ATRIUM vision and network structure*. V: Zupančič-Strojan, T. (ur.), Ifko, S. (ur.), Fikfak, A. (ur.), Juvančič, M. (ur.), Verovšek, Š. (ur.). *Manual of wise management, preservation, reuse and economic valorisation of architecture of totalitarian regimes of the 20th century* (str. 143-146). Forli: Municipality; Ljubljana: Faculty of Architecture.

Preoblikovanje študijskega programa Arhitektura v enoviti integrirani magistrski program v skladu s standardi EU (raziskave), 530440-tempus-1-2012-me-tempus-jpcr

Restructuring of the Study Programme in Architecture to the Long-cycle Integrated Master's Study Programme in Line with EU Standards (Research) 530440-Tempus-1-2012-Me-Tempus-Jpcr

🕒 2012/2015

UDK:

378.1:72

1.03 Kratki znanstveni prispevek

TIP PREDSTAVITVE *TYPE OF PRESENTATION*

raziskovalni projekt/mednarodni

VODILNI PARTNER *PROJECT LEADER*

University of Montenegro (UOM), Montenegro

UVODNIK

EDITORIAL

ČLANEK

ARTICLE

RAZPRAVA

DISCUSSION

RECENZIJA

REVIEW

PROJEKT

PROJECT

DELAVNICA

WORKSHOP

NATEČAJ

COMPETITION

PREDSTAVITEV

PRESENTATION

DELOVNA SKUPINA *WORKING GROUP*

Univerza v Ljubljani (Fakulteta za arhitekturo): prof. mag. Peter Gabrijelčič, doc. dr. Alenka Fikfak, Mojca Kogovšek Potočnik, Renata Stella Čop

PROJEKTNI PARTNERJI *PROJECT PARTNERS*

University of Montenegro (UOM), Montenegro: doc. dr. Dragan F. Komatina, prof. dr. Goran Radović, asist. Irena Rajković, asist. mag. Ema Alihodžić, asist. Sanja Paunović; University in Priština, Faculty of Technical Sciences – Department for Architecture (UPKM), Kosovo: prof. dr. Nebojša Arsić, prof. dr. Velimir Dutina, dr. Saja Kosanović, asist. mag. Branislav Folič; Riga Technical University, Faculty of Architecture & Urban Planning (RTU), Latvia: prof. dr. arch. Uģis Bratuškis; Technological Educational Institute of Athens, Land Surveying – Technological Applications (TEIA), Greece: prof. dr Ioannis Kiousopoulos

SPLETNA STRAN *WEB PAGE*

www.resarch.me

AVTORICA PRISPEVKA *MATERIALS PREPARED BY*

doc. dr. Alenka Fikfak

VSEBINA

Program Tempus spodbuja sodelovanje na institucionalni ravni, pri tem pa se osredotoča na reforme in posodobitev visokošolskih sistemov v partnerskih državah programa ter tako prispeva k neposrednemu povezovanju visokošolskih institucij članic EU in partnerskih držav (<http://eacea.ec.europa.eu/tempus/>).

Uvod – Projekt Tempus RESEARCH 530440 je triletni projekt. Cilji projekta so naslednji:

- Nadgradnja študijskih programov arhitektura (na Univerzi v Črni gori (UOM) in Univerzi v Prištini v Kosovski Mitrovici, na Fakulteti za tehniške vede, Oddelku za arhitekturo (UPKM)) in možnosti prestrukturiranja teh programov v obliko novitega magistrskega študija, ki naj bo usklajen z Direktivo 2005/36/ES Evropskega parlamenta in Evropskega sveta z dne 7. septembra 2005.
- Izboljšanje obstoječih študijskih programov arhitekture na omenjenih institucijah za doseganje nacionalnih in mednarodnih akreditacij.
- Z akreditacijo posodobljenih študijskih programov zagotoviti študij arhitekture tudi na mednarodni ravni, z usposabljanjem, prenosom znanja, mobilnostjo in sodelovanjem akademikov, upravnih delavcev in študentov, in to v skladu s cilji Evropskega združenja za arhitekturno izobraževanje (EAAE).
- Nadgradnja in krepitev zmogljivosti knjižnice, posodabljanje ter razvoj novega učnega gradiva, pridobitev sodobne opreme in akademskega osebja za izboljšanje kakovosti študija.
- Izboljšanje kakovosti, uvajanje sistema kakovosti in nadzor izvajanja študija; zaposljivost diplomantov doma in v tujini.
- Aktivna vloga študentske organizacije ter delovanje tudi neformalnih oblik razvoja kakovosti za izvajanje novih študijskih programov.

Metoda – Raziskava temelji na predpostavki, da so akreditirani študijski programi usmerjeni v pričakovane učne rezultate za vsakega diplomanta posameznega programa in so hkrati skupna točka preverjanja kakovosti posameznega programa, njegove izvedbe in relevantnosti za delovno in širše družbeno okolje. Delovna skupina Fakultete za arhitekturo Univerze v Ljubljani posreduje svoja znanja, izkušnje in probleme pri prvi akreditaciji študijskega programa arhitektura v petletni Novitni magistrski študijski program arhitektura in pri ponovni akreditaciji tega programa.

Cilji Enovitega magistrskega študijskega programa arhitektura Fakultete za arhitekturo Univerze v Ljubljani (kot ene od skupin, vključenih v Tempus Research) sledijo naslednjim izhodiščem: Program izobražuje arhitekta generalista. Temeljni cilj programa je usposobiti strokovnjaka za odgovorne naloge iz arhitekturnega oblikovanja in projektiranja ter urejanja prostora. Odgovornost arhitekta izhaja iz pomena arhitekturnega oblikovanja, kakovosti zgradb, njihove usklajenosti z okoljem ter spoštovanja naravne in mestne krajine, ki je v javnem interesu. Javni interes je glede kakovosti fizičnega prostora zaščiten s slovensko in evropsko zakonodajo. Slovenska določa pogoje za arhitekta projektanta, nadzornika, revidenta načrtovanih posegov v prostor, prostorskega načrtovalca, odgovornega vodjo izdelave predloga prostorskega akta, občinskega urbanista, raziskovalca in podobno, evropska pa minimalne kriterije usposobljenosti arhitekta za avtomatično priznavanje poklicnih kvalifikacij v vseh evropskih državah. Profil arhitekta je zelo kompleksen, saj mora biti ta sposoben razmišljati o ljudeh in njihovih prostorskih problemih v najrazličnejših merilih: od regionalno-planerskega merila do arhitekturnega detajla in obratno. Izhajati mora iz sodobnih teoretskih in tehnoloških spoznanj, jih nadgrajevati in težiti k ravnotežju med funkcionalno-tehniško in umetniško

Slika 1: Delovni sestanek skupine v Rigi.

komponento arhitekturnega snovanja. Izobrazbeni profil arhitekta združuje tehnična, družboslovna in humanistična znanja v sposobnost urejanja in oblikovanja prostora oziroma gradnje. Rezultati arhitekturnega snovanja so lahko družbeno priznani kot umetniška dela.

Raziskava – Projekt je razdeljen v devet delovnih paketov, in sicer:

1. delovni paket: analiza in revizija obstoječih študijskih programov,
2. delovni paket: razvoj novega študijskega programa za pridobitev nacionalne akreditacije,
3. delovni paket: razvoj novega študijskega programa glede na direktivo EU,
4. delovni paket: razvoj novega študijskega programa glede na cilje EAAE,
5. delovni paket: posodabljanje metod učenja,
6. delovni paket: uvajanje sistema kakovosti in kontrole,
7. delovni paket: diseminacija projekta,
8. delovni paket: vključevanje rezultatov projekta v izvedbo,
9. delovni paket: vodenje projekta.

Zaključek – Eden glavnih ciljev bolonjskega procesa je tudi večja primerljivost in kompatibilnost študijskih programov in obdobj učenja. Temu sledi – poleg izvajanja mobilnosti in posodabljanja ter primerljivosti med programi – tudi projekt Tempus Research.

ABSTRACT

The Tempus RESEARCH 530440 project is a three-year project. The goals of the project are manifold, but they have a common central goal, i.e. upgrading the study programme of Architecture (at the University of Montenegro (UOM) and the University in Priština, Faculty of Technical Sciences – Department for Architecture (UPKM)) and the possibility of restructuring of these programmes into long-cycle master programme in line with the Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005.

V.

DELAVNICE

WORKSHOPS

Anatomija gradnje: vrvne konstrukcije

Building Anatomy: Rope Structures

Dolenja Trebuša pri Tolminu

2004/2005

TIP DELAVNICE TYPE OF WORKSHOP

urbanistično-arhitekturna delavnica / mednarodna

MENTORJI MENTORS

skupina 1: Roque Oliveira (Portugalska); skupina 2: izr. prof. dr. Vojko Kilar (Slovenija); skupina 3: Urs Meister (Liechtenstein); skupina 4: izr. prof. dr. Tadeja Zupačič (Slovenija)

ŠTUDENTJE STUDENTS

skupina 1: Bettina Jochum, Karin Hopfner (oba: Liechtenstein); Emmanuel Osei-Lartley (Slovenija), Gerard Farga, Cristina Guri (oba: Španija); skupina 2: Blaž Slivnik (Slovenija), Markus Kuerschner, Frank Weissflog (oba: Liechtenstein), Ana Melinda Maluco, Vanessa Santos (obe: Portugalska); skupina 3: Tanja Rus (Slovenija), Francesc Salla, Joan Capdevila Puig (oba: Španija), Maria Figueira, Rui Preguica (oba: Portugalska), Kari Resvold Vikan (Norveška); skupina 4: Nevenka Bandulič (Slovenija), Marc Farres Moreno, Angel Gomez Heman (oba: Španija), Jorge Miguel Machado Ribeiro, Floraine Grimal (oba: Portugalska), Joar Nango (Norveška)

SODELUJOČI PARTICIPANTS

NTNU Trondheim, UPC-ETSAV Barcelona, Universidade Moderna Setubal; predavatelj/uvodničarji: Marko Grego (Tolminski muzej), Daniel Rojšek (Zavod RS za varstvo narave, Območna enota Nova Gorica), Rosana Ščančar (Posoški razvojni center), Ksenija Kikl (Občina Tolmin), Albin Makuc (lastnik zemljišča); žirija: Miran Drole (Občina Tolmin), Daniel Rojšek (Zavod RS za varstvo narave, Območna enota Nova Gorica), Danilo Magajne (Konstruktor Magajne), Rosana Ščančar (Posoški razvojni center), Albin Makuc (lastnik zemljišča); javnost: prisotna na otvoritvi ob zaključku delavnice: Ernest Kemperle (župan občine Tolmin), Franc Rijavec (predsednik krajevne skupnosti Dolenja Trebuša), Miran Drole (občina Tolmin), Daniel Rojšek (Zavod RS za varstvo narave, območna enota Nova Gorica), Rosana Ščančar (Posoški ra-

zvojni center), Albin Makuc (lastnik zemljišča), Jože Hvala (lokalni delavec), Darko Jerončič (vodja javnih del), Borut Nikolas (Maya, lokalna turistična organizacija), Jože Pavšič (lokalni sponzor), lokalna splošna javnost

ORGANIZATOR ORGANISATION

vsebinski koordinator: Urs Meister (Hochschule Liechtenstein); organizacijska koordinatorja: Tadeja Zupačič, Vojko Kilar (UL, Fakulteta za arhitekturo) – v sodelovanju z občino Tolmin in z lokalnim prebivalstvom

NAROČNIK CLIENT

Evropska skupnost (intenzivni program Erasmus), Občina Tolmin, Albin Makuc

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE DATE AND LOCATION OF EXHIBITION

14. 7. 2005: Dolenja Trebuša pri Tolminu, Slovenija; razstava z vabljenimi kritiki in izbor alternative za izvedbo; 21. 7. 2005: Dolenja Trebuša pri Tolminu, Slovenija, otvoritev izvedbe

COBISS Slovene Co-operative Online Bibliographic System and Services

MEISTER, Urs (ur.), ZUPANČIČ-STROJAN, Tadeja (ur.), KILAR, Vojko (ur.). Building anatomy : rope structures. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo, 2007. 57 str., ilustr. ISBN 978-961-6160-76-6. [COBISS.SI-ID 233319680]

GRADIVO PRIPRAVILA MATERIALS PREPARED BY

izr. prof. dr. Tadeja Zupačič, izr. prof. dr. Vojko Kilar

Slika 1: Prve skice skupine 4 (foto: NN)

Slika 2: Model skupine 4 (foto: NN)

Slika 3: Izvajanje izbranega predloga (foto: Tadeja Zupančič)

Slika 4: Med delom in celoto (foto: NN)

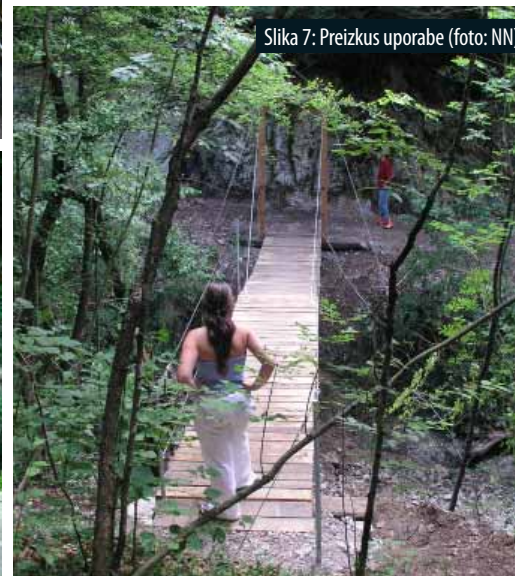

Slika 5: Lahkotnost konstrukcije kot odziv občutljivosti narave (foto: Tadeja Zupančič)

Slika 6: Stik med naravnim in grajenim (foto: Tadeja Zupančič)

Slika 7: Preizkus uporabe (foto: NN)

Slika 8: Veselje iz otipljivosti realizacije (foto: NN)

VSEBINA

Fakulteta za arhitekturo je leta 2005 organizirala prvi Erasmus intenzivni program v seriji delavnic Liechtensteinske arhitekturne šole o anatomiji gradnje, in sicer na temo vrvnih konstrukcij v soteski Pršjaka pri Tolminu. Primer študentskega modeliranja v merilu 1:10 in 1:1 združuje izkušnje ljubljanske Univerze, Univerze Liechtensteina iz Vaduza, Tehniške univerze iz Trondheima, Katalonske politehniko iz Barcelone, Univerze Moderna iz Setubala, lokalne skupnosti in regionalnih borcev za spoštljivo ravnanje z naravnim okoljem. Po proučitvi lokalne tradicije in tridnevnem natečaju so udeleženci delavnice v petih dneh izdelali brv za pešce čez potok, začasne garderobe za soteskarje ter poskrbeli za nevpadljivo udobje ob razgledu na Slap v Sopotih.

ABSTRACT

Erasmus IP 2005 was the first in the series of workshops on Building Anatomy, coordinated by the school of architecture from Vaduz. It was focused to rope structures and organized by the Faculty of Architecture from Ljubljana in the canyon of Pršjak near Tolmin. Modelling in the scales 1:10 and 1:1 integrated the experience of five universities, local community and regional fighters for sensitive interventions in fragile natural environments. After the examination of local traditions a student competition with 1:10 modeling was held. The final stage of the workshop was represented by 1:1 modeling of the winning project: materialization of a footbridge, wardrobes for canyoning and a place to rest enjoying the waterfall 'v Sopotih'.

Anatomija gradnje: Katalonski oboki

Building Anatomy: Catalan Vaults

 Vallldoreix pri Barceloni, Španija

 2005/2006

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*

urbanistično-arhitekturna delavnica / mednarodna

MENTORJI *MENTORS*

skupina 1: Urs Meister (Liechtenstein); skupina 2: izr. prof. dr. Tadeja Zupančič (Slovenija); skupina 3: Roque Olivera (Portugalska); skupina 4: Finn Hakonsen (Norveška); somentorja izvedbe: Johannes Kaefferstein (Liechtenstein), izr. prof. dr. Vojko Kilar (Slovenija)

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

skupina 1: Nina Štrovs (Slovenija), Marisa Pereyra (Portugalska), Marita Holhjem (Norveška), Evy Eftestol (Danska), Arcangelo Sergio (Liechtenstein), Josep Sola Matea (Španija); skupina 2: Christine Kaltner (Liechtenstein), Solange Marques (Portugalska), Jostein Eidstrag (Norveška), Larisa Capudera (Slovenija), Helgi Mar Hallgrímsson (Danska); skupina 3: Joan Capdevila Puig (Španija), Vlad Serban (Liechtenstein), Primož Bertoncelj (Slovenija); Teresa Goncalves (Portugalska), Anne Sanders (Norveška), Ylva Hegelund (Danska); skupina 4: Stefan Popa (Španija), Audhild Sveta (Norveška), Tanja Rus (Slovenija), Peter Tycho Axelsen (Danska), Antonio Joao Antunes Portugalska, Michael Keckeis (Liechtenstein)

SODELUJOČI *PARTICIPANTS*

sodelujoče univerze: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo; Hochschule Liechtenstein; Univerza Moderna Setubal, NTNU Trondheim, Danska kraljeva akademija umetnosti iz Kopenhagna; predavatelji/uvodničarji: Miguel Usandizaga, Oriol Rosello; vodje ekskurzij: Antonio Milan, Josep Gomez; žirija: Joan Puigdomenech (dekan ETSAV), Mercedes Rojo (obči-

na Vallldoreix), Nuria Bercena (šola J. Reffar Clua), Jaume Freixa (ETSAV), Francesc Puig in Manel Matilla (gradbena delavca); javnost: lokalna splošna javnosti, učenci in zaposleni v šoli J. Reffar Clua (Vallldoreix)

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

vsebinski koordinator: Urs Meister (Hochschule Liechtenstein), organizacijski koordinator: Ramon Sastre (UPV-ETSAV Barcelona)

NAROČNIK *CLIENT*

Evropska skupnost (intenzivni program Erasmus), Šola J. Reffar Clua v Vallldoreixu

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

13.7.2006: Barcelona, ETSAV; razstava z vabljenimi kritiki in izbor alternative za izvedbo; 19.7.2006: Barcelona, Vallldoreix, odvoritev izvedbe

COBISS *Slovene Co-operative Online Bibliographic System and Services*

MEISTER, Urs (ur.). Building anatomy: Catalan vaults : Erasmus intensive program 2006. Vaduz: Hochschule Liechtenstein, 2006. [COBISS.SI-ID 2036868]

GRADIVO PRIPRAVILA *MATERIALS PREPARED BY*

izr. prof. dr. Tadeja Zupančič

Slika 1: Ogljed tradicije katalonskih obokov (foto: Tadeja Zupančič)

Slika 2: Snovanje v skupini 2 (foto: Solange Marques)

Slika 3: Modeliranje v skupini 2 (foto: Tadeja Zupančič)

Slika 4: Predlog skupine 1 (foto: Tadeja Zupančič)

Slika 5: Izvajanje izbranega predloga (foto: Larisa Capuder)

Slika 6: Pred finalizacijo (foto: Larisa Capuder)

VSEBINA

Fakulteta za arhitekturo je leta 2006 aktivno sodelovala v drugem Erasmus intenzivnem programu v seriji delavnic Liechensteinske arhitekturne šole o anatomiji gradnje. Tokratna tema je obravnavala opečno gradnjo, natančneje, tehniko gradnje katalonskih obokov. Konkretno nalogo je ponudila osnovna šola v Valldoreixu pri Barceloni, in sicer ureditev dotlej slabo izrabljenega dela šolskega igrišča. IP je organizirala Katalonska politehnika, sodelovale pa so tudi Tehniška univerza v Trondheimu, Univerza Moderna iz Setubala in Danska kraljeva akademija iz Kopenhagna. Delavnica je razvijala metodo študentskega modeliranja v merilih 1:10 in 1:1. Po proučitvi lokalne tradicije in tridnevnem natečaju so udeleženci delavnice v petih dneh izdelali zavetje za šolarje z nekaj igrali in stopnicami, pri čemer so raziskovali sodobne možnosti interpretacije elegancije tradicionalne tehnike gradnje katalonskih obokov.

ABSTRACT

In 2006, the Faculty of Architecture from Ljubljana joined the second Erasmus IP in the series of workshops on Building Anatomy, coordinated by the school of architecture from Vaduz. The workshop was focused on the Catalan vaulting techniques, traditional in Barcelona and its surroundings. The practical design task was offered by the primary school from Valldoreix near Barcelona, at its schoolyard. The IP was organized by UPC-ETSAV Barcelona. NTNU from Trondheim, Royal Danish Academy of Fine Arts, University Moderna from Setubal were also active partners in the development of 1:10 and 1:1 student modeling. After the examination of local traditions a student competition with 1:10 modeling was held. The final stage of the workshop was represented by 1:1 modeling of the winning project: materialization of a vault-shelter with some additional playground elements at the schoolyard.

Anatomija gradnje: lesene konstrukcije

Building Anatomy: Wood Constructions

 Trondheim in Hopsjobrygge na otoku Hitra pri Trondheimu, Norveška

 2006/2007

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*

urbanistično-arhitekturna delavnica / mednarodna

MENTORJI *MENTORS*

Finn Hakonsen (Norveška), Urs Meister in Johannes Kaferstein (Liechtenstein), izr. prof. dr. Tadeja Zupančič (Slovenija), Claudi Agulio (Španija), Khaled Asfour, Hesham Abdel Bary (oba: Egipt)

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

Ingrid Gabrielsen, Marianne Fitje, Elisabeth Soyland, Jan Kristian Borgen (vsi: Norveška); Casper Famkier, Bodval Pall Johnsson, Zazia Wihlborg Bigom, Bodil Iren Aalberg (vsi: Danska); Michal Keckeis, Tobias Lecher, Stefan Meyer, Patrick Schrepfer (vsi: Liechtenstein), Bruno Rodrigues Miguel, Tiago Ravnito Marques (oba: Portugalska); Vesna Lenart, Žiga Misjak, Matic Pajnik, Matej Slapnik (vsi: Slovenija), Carlos Escrava, Marta Granados, Edgar Gomez, Xabier Diaz Franco (vsi: Španija), Mohamed Monez, Dina Askalany, Salma Gendia, Mira El Hamy, Michael Romany, Hala Khairy (vsi: Egipt)

SODELUJOČI *PARTICIPANTS*

sodelujoče univerze: NTNU Trondheim, Hochschule Liechtenstein, Univerza Moderna Setubal, Danska kraljeva akademija umetnosti iz Kopenhagna, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, UPC-ETSAV Barcelona; gostujoča univerza: MISR iz Kaira; predavatelj/uvodničarji: Urs Meister (Liechtenstein), Finn Hakonsen (Norveška), Elisabeth Shotton (Irska); žirija: Finn Hakonsen (Norveška), Urs Meister (Liechtenstein), Tadeja Zupančič

(Slovenija), Elizabeth Shotton (Irska), Khaled Asfour (Egipt), Birgitte Lossius, Runar Stalhand, Steinar Fillingsnes, Ester Melandso Mvh. Esten (vsi: Norveška); javnost: lokalna splošna javnost z otoka Hitre

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

vsebinski koordinator: Urs Meister (Hochschule Liechtenstein), organizacijski koordinator: Finn Hakonsen (NTNU Trondheim)

NAROČNIK *CLIENT*

Evropska skupnost (intenzivni program Erasmus), lokalna skupnost Hopsjobrygge

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

19.7.2008: Hopsjobrygge Barcelona, ETSAV; razstava z vabljenimi kritiki in izbor za izvedbo; 18.7.2007: Hopsjobrygge, otvoritev izvedbe

COBISS *Slovene Co-operative Online Bibliographic system and services*

MEISTER, Urs, RIST-STADELMAN, Carmen, BARTKE, Judit (ur.). Building anatomy: Nordic tectonic : Erasmus intensive program 2007. Vaduz: Hochschule Liechtenstein, 2007

GRADIVO PRIPRAVILA *MATERIALS PREPARED BY*

izr. prof. dr. Tadeja Zupančič

UVODNIK
EDITORIAL

ČLANEK
ARTICLE

RAZPRAVA

DISCUSSION

RECENZIJA

REVIEW

PROJEKT

PROJECT

DELAVNICA

WORKSHOP

NATEČAJ

COMPETITION

PREDSTAVITEV

PRESENTATION

Slika 1: Motivacija (foto: Tadeja Zupančič)

Slika 2: Umirjanje (foto: Tadeja Zupančič)

Slika 4: Sestavljanje elementov (foto: Tadeja Zupančič)

Slika 3: Nenačrtovani izdelki (foto: Tadeja Zupančič)

Slika 5: Posebni dogodki (foto: Tadeja Zupančič)

Slika 6: Finalizacija (foto: Tadeja Zupančič)

VSEBINA

Fakulteta za arhitekturo je poleti 2007 še tretjič aktivno sodelovala v seriji Erasmus intenzivnih programov Liechtensteinske arhitekturne šole o anatomiji gradnje. Organizator, NTNU, je ponudil raziskovanje nordijske tradicije konstruiranja in detajliranja v lesu, do zasnove in izvedbe lesenih stojnic za prodajo tradicionalnih izdelkov v Hopsjobryggi na otoku Hitra pri Trondheimu. Pri razvijanju metode študentskega modeliranja od merila 1:10 do 1:1 je sodelovalo še pet institucij: štiri že znani partnerji iz delavnice leto poprej, in gostje iz Kaira (mednarodna univerza MISR). Če sta prejšnji delavnici iste serije iz modeliranja 1:10 neposredno preskočili v 1:1 izvedbo celote na terenu, je bila posebnost delavnice 2007 vmesna faza konstruiranja prototipov v merilu 1:1.

ABSTRACT

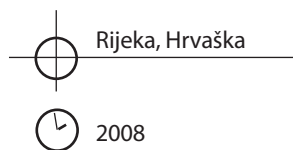
The Faculty of Architecture from Ljubljana continued its active role in the series of Erasmus IP on Building Anatomy, coordinated by the school of architecture from Vaduz. In 2007 the topic was derived from the nordic tectonic tradition, focused on wooden construction and details. The workshop started with 1:10 physical conceptual models and ended with 1:1 physical realization of wooden stands for local fairs in Hopsjobrygga on the Hitra island near Trondheim. The organizer (NTNU) was supported by 4 known partners from the previous workshop, and a guest university from Egypt. The difference of the last workshop in the series, in comparison with the previous two, was the introduction of 1:1 physical prototyping in-between the design conceptual phase of 1:10 modeling and the final 1:1 realization phase.

Slika 7: Kritične razprave (foto: Tadeja Zupančič)

Krpanje mesta Reka

Reka Patching the City

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*
arhitekturna delavnica/slovenska

MENTORJI *MENTORS*
izr. prof. mag. Tadej Glažar, asistenta: Primož Boršič, Jure Grohar

ŠTUDENTJE *STUDENTS*
študentje UL, Fakultete za arhitekturo: Blaž Boldin, Vid De Gleria, Tomaž Lešnjak, Matic Pajnik, Ajda Primožič, Eva Remec

SODELUJOČI *PARTICIPANTS*
udeleženci: Šest evropskih fakultet vsaka s petimi študenti; vodstvo: mesto Reka in Društvo arhitekata Rijeka (DAR); mentorji: Ljubljana/SLO – mentorja Tadej Glažar in Jurij Kobe, Zagreb/CRO – mentorji Randić-Turato, Split/CRO – mentor Hrvoje Njirić, Dunaj/A – mentor Bradić-Nizić, Wintertur/CH – mentorja Bosshart in Luchsinger, Pariz – La Vilette/F – mentor James Njoo

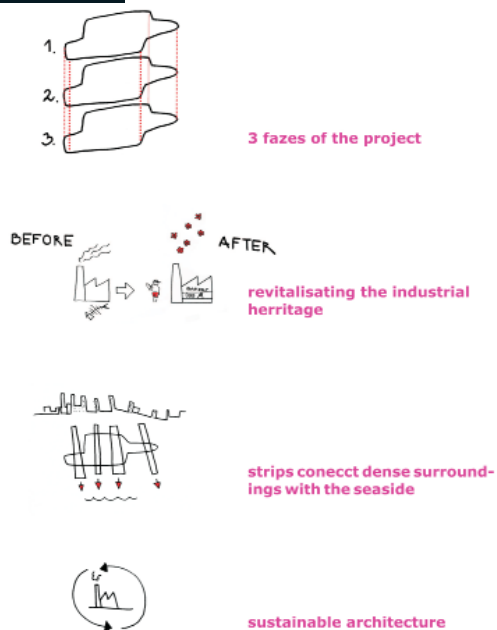
ORGANIZATOR *ORGANISATION*
Formalna organizacija: Društvo arhitekata Rijeka (DAR), pokrovitelji: mesto Reka, INA

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*
Prva delavnica z zaključno predstavitevijo 7.-11. oktober 2008, dvorana Filodramatika, Korzo 28/1, Rijeka; zaključna predstavitev petek, 19. december 2008, mestna hiša, Korzo 16, Rijeka.

GRADIVO PRIPRAVIL *MATERIALS PREPARED BY*
izr. prof. mag. Tadej Glažar

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

Slika 1: Koncept

VSEBINA

Mednarodno študentsko delavnico, REKA kranje mesta, je organiziral mestni svet Reke, da bi dobili nekaj začetnih idej o tem, kaj potrebuje mesto Reka in kakšen program bi bil najbolj primeren za lokacijo.

EKSTREMNA PREOBRAZBA – Mlaka

Koncept projekta temelji na povezavi med gosto naseljeno okolico in morjem. Območje je programska razširitev in dopolnitev okolice, ki hkrati zagotavlja potrebno količino odprtih prostorov. Povezava poteka preko štirih pasov, ki območje oskrbujejo z obiskovalci. Na njih je zgoščen različen program, delijo pa se na pas stadiona Podmurvica, kulturni pas INA, pas z amfiteatrom in pas torpedo. Pasovi predstavljajo javno površino na kateri se zvrstijo različni programi in ustvarjajo različni mikroambienti. To ustvarja pestro dogajanje v vsakdanjem življenju okoliških prebivalcev, ki bi lahko odpeljali svoje otroke v osnovno šolo Mlaka, šli na kavo v Remizo in odšli na delo v Imigrante.

Kvalitetna industrijska zapuščina se ohranja in posodablja z dodajanjem novih programov. Tehnična zapuščina pa je vključena v sklop muzeja na prostem in integrirana v prostorski programski sistem. Z revitalizacijo obstoječega prostora in arhitekture smo obdržali značilnost območja, posodobili identiteto prostora in zmanjšali stroške. Ker je danes prilagodljivost in hiter odziv na spremembe velika prednost, smo projekt razdelili na tri faze. Ta metoda omogoča enostavno prilaganje projekta na spremembe. Z našim konceptom smo razvili enega od možnih programskih scenarijev, ki bi bil realiziran skozi tri faze.

ABSTRACT

International student workshop PATCHING RIJEKA was organized by the city council of Rijeka, to get some initial ideas of what Rijeka needs and what would be the most suitable program for the location.

Slika 3: Prostorska predstavitev

Slika 4: Prostorska predstavitev

Pripeljimo gozd v mesto

Let's Bring the Forest in the City

Dunaj, Avstrija

2011

UVODNIK

EDITORIAL

ČLANEK

ARTICLE

RAZPRAVA

DISCUSSION

RECENZIJA

REVIEW

PROJEKT

PROJECT

DELAVNICA

WORKSHOP

NATEČAJ

COMPETITION

PREDSTAVITEV

PRESENTATION

TIP DELAVNICE TYPE OF WORKSHOP

urbanistično-arhitekturna delavnica/mednarodna

MENTOR MENTOR

izr. prof. mag. Tadej Glažar

ŠTUDENTJE STUDENTS

študentje UL, Fakultete za arhitekturo: Blaž Učakar, Ajda Primožič, Luka Ločičnik

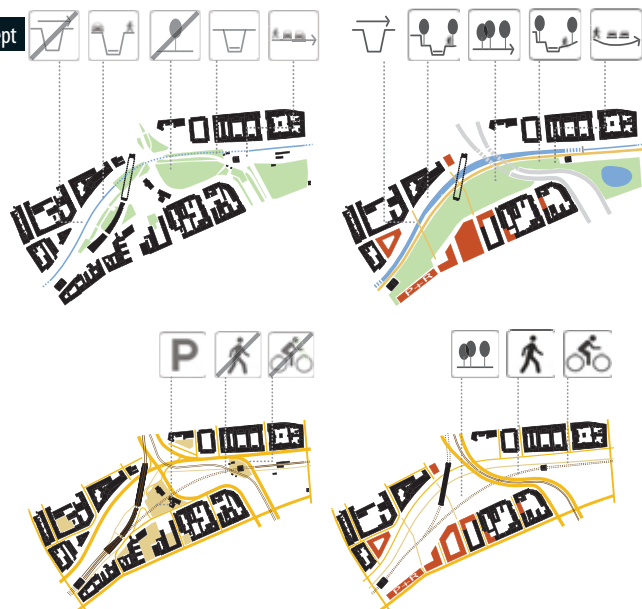
ORGANIZATOR ORGANISATION

TU Vienna, Department of Urban Design

GRADIVO PRIPRAVIL MATERIALS PREPARED BY

izr. prof. mag. Tadej Glažar

Slika 1: Koncept

Slika 2: Zasnova

VSEBINA

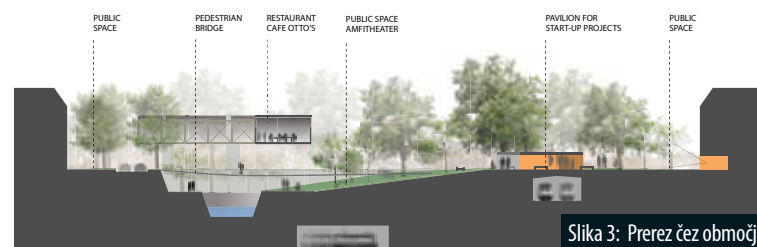
Področje projektne obdelave je Wiental oziroma Dunajska Rečna dolina. Predstavlja infrastrukturni koridor, a hkrati pomemben urbani vmesnik med predmestjem in mestnim jedrom. Za celotno urbanistično reševanje problematičnega območja, ga je bilo potrebno obravnavati v treh različnih merilih: kot del celotnega mesta Dunaj, kot območje Wientala od predmestja do mestnega jedra (od Schönbrunn do Hofburga) in lokalno merilo posameznih predelov Wientala s specifično prostorsko identiteto.

Izpostavljeni koncept je povezava med obrobjem mesta in njenim jedrom z zeleno potezo, ki bi s svojo visoko naravno in urbano kvaliteto ponujala več možnosti za šport in gibanje, za socialno interakcijo, a hkrati zadovoljevala infrastrukturne potrebe. Za uresničitev tega cilja je predvidena omejitev avtomobilskega prometa, izboljšanje povezave javnega prevoza, vzpostavitev P+R sistema, spodbujanje uporabe pešpoti in kolesarskih stez.

Pomemben vidik projekta je, poleg zelenja, tudi element vode in s tem reševanje struge in pretoka Donave ter njene dostopnosti za prebivalce. Predlagali smo regulacijo pretoka z jezom v zgornjem delu struge, za jezom pa bi se vzpostavili dve strugi v različnih nivojih, ena pod drugo. S preurejanjem tržnice »Naschmarkt« bi strugo odprli in uredili dostope do reke. Ena izmed posledic takega razvoja prostora bi bila tudi razširjena turistična ponudba, ki ne bi bila omejena le na mestno jedro in rezidenco Schönbrunn. Želeli smo pokazati način, kako lahko reka Donava in njeni bregovi postanejo pomemben del mestne strukture in tvorijo edinstveno prostorsko identiteto.

ABSTRACT

The location is part of the Vienna River Valley, known as the »Wiental«: one of the most dissonant, incongruous, and contested areas of Vienna. Depending on one's perspective, the Vienna River Valley can be viewed as a transit corridor, an unresolved urban area, an urban interface, an in-between zone, an infrastructure bundle, an ugly wound in the urban landscape, a socially charged boundary, etc. We have started the project with analysis on different scales. Scale of the city, scale of the Wiental (from Schönbrunn to Hofburg) and on minor scale - scale of the project.

Slika 3: Prerez čez območje

Slika 4: Obstoječe

Slika 5: Predlog

Celovita prenova naselja Pedrovo

Complete Renovation of Pedrovo

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*

urbanistično–arhitekturna delavnica/slovenska

MENTORJA *MENTORS*

prof. dr. Živa Deu, u. d. i. a., Boris Školaris, u. d. i. a.

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

Študentje UL, Fakulteta za arhitekturo: Tina Ahačič, 3. letnik; Manica Boljat, 4. letnik; Andrej Bučar, 3. letnik; Luka Fabjan, 4. letnik; Špela Lampe, 4. letnik; Anže Mulec, 4. letnik; Tanja Radej, 4. letnik; Ines Vuri, absolventka; Ivana Turkovič, 4. letnik; Grega Turnšek, 4. letnik; Katarzyna Wardach, 4. letnik in Mateja Zalar, 4. letnik

SODELUJOČI

Mestna občina Nova Gorica, Oddelek za okolje, prostor in javno infrastrukturo; Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, ZVKDS OE Nova Gorica.

UL FA, dr. Živa Deu

NAROČNIK *CLIENT*

Mestna občina Nova Gorica

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

Z izdano brošuro in razstavami: decembra 2012 v avli hiše Mestne občine v Novi Gorici, marca 2013 v galeriji Abram v naselju Pedrovo in junija 2013 na Fakulteti za arhitekturo, UL, v okviru izbirnega seminarja.

COBISS *Slovene Co-operative Online Bibliographic system and services*

ISBN 978-961-269-656-6

GRADIVO PRIPRAVILA *MATERIALS PREPARED BY*

prof. dr. Živa Deu, u. d. i. a.

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP

NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

VSEBINA

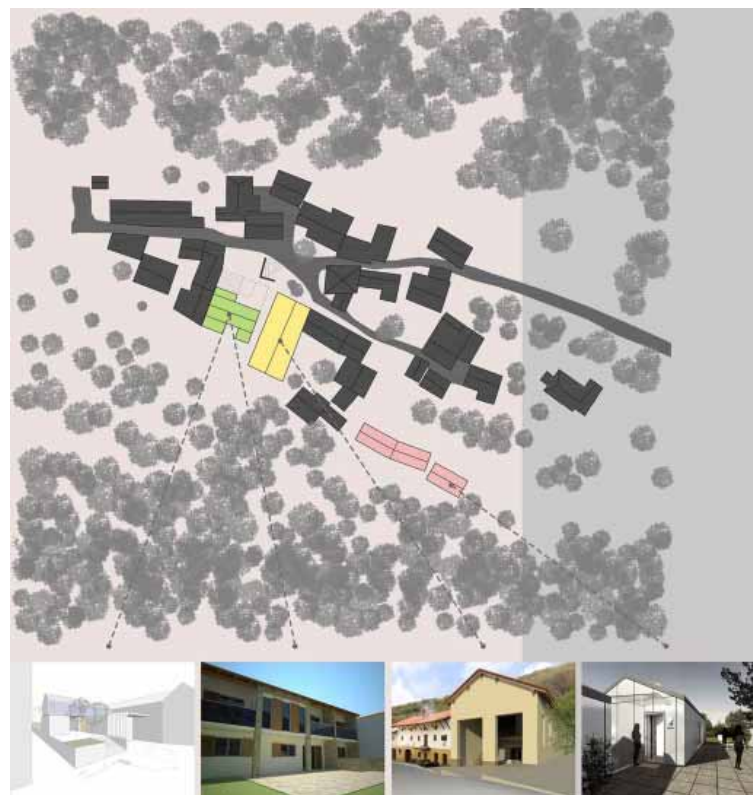
Arhitekturna dediščina je neločljiva celota prostora in časa, prebivalstva in njegove materialne, duhovne in socialne kulture, zato jo je potrebno varovati in z njo uravnovesiti sodobne tehnološke in oblikovne zahteve. Pogled na slovenska naselja, posebej še na naselja, ki nimajo značaja mesta, kaže, da se zapisana, splošno uveljavljena zaveza premalo, ali pa sploh ne upošteva. Med številnimi vzroki je tudi skromno poznavanje meril in vrednot v okolju gradnje še ohranjene ali celo prevladujoče dediščinsko vredne arhitekture, kar je razpoznavno kot sodobnemu urejanju.

Zato je bilo delo v urbanistično arhitekturni delavnici v prvem koraku usmerjeno v iskanje meril in vrednot obstoječe arhitekture, ki sestavlja grajeno tkivo naselja Pedrovo. V naslednjem koraku so bile na podlagi razpoznanega izdelane smernice varovanja, pri čemer so bile poleg okoljskih, zgodovinskih in kulturnozgodovinskih dejavnikov upoštewane vse nove zahteve kakovostnega bivanja.

Poleg smernic varovanja, so študentje v sklopu celovite prenove naselja izdelali tudi rešitve arhitekturnih ureditev zunanjih površin z izpostavljenim osrednjim trgov, rešitve novih uporab starih zapuščenih stavb in zasnove novih, omejenih na stanovanjsko oziroma turistično dejavnost. Naloga celovitega razvoja naselja je bila tako sklenjena z vzori novega, ki ne posnema starega, temveč le upošteva kakovosti in dognanja preteklega, v stoletjih obrušenega in še vedno v določenih potezah nepreseženega.

ABSTRACT

The workshop ran in two parts. The first was devoted to the production of multi-layered analyses of the built structure in question while the second part concluded in the construction of guidelines for the development of the settlement unit while adding new models. The work process was conducted with reverence to all current demands for a quality lifestyle and to time-tested developments in the field of construction which in certain aspects remain ever valid and unsurpassed.

URBANISTIČNO-PLANERSKA DELAVNICA SEVNICA 2012

Scenariji in strategija prostorskega razvoja Sevnice in Boštanj

URBAN DESIGN AND SPATIAL PLANNING WORKSHOP SEVNICA 2012: Scenarios and Strategies for Spatial Development of Sevnica and Boštanj

Sevnica

2011/2012

TIP DELAVNICE TYPE OF WORKSHOP
urbanistična delavnica/slovenska

MENTORJI MENTORS
doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, univ. dipl. inž. arh., viš. pred. mag. Mojca Foški, univ. dipl. inž. geod., asist. Gašper Mrak, univ. dipl. inž. arh.

ŠTUDENTJE STUDENTS
študentje UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, drugostopenjski študijski program Prostorsko načrtovanje, 1. letnik

SODELUJOČI PARTICIPANTS
UL, Fakulteta za arhitekturo: doc. dr. Alenka Fikfak

ORGANIZATOR ORGANISATION
UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, UL, Fakulteta za arhitekturo, Občina Sevnica

NAROČNIK CLIENT
Občina Sevnica

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE DATE AND LOCATION OF EXHIBITION
Razstava in javna predstavitev del študentov: avla UL FGG, 11. 9.–18. 9. 2012
Grad Sevnica, v sklopu prireditve Sevniško grajsko poletje: 8. 6. 2012

COBISS Slovene Co-operative Online Bibliographic System and Services
ZAVODNIK LAMOVŠEK, Alma (ur.). Urbanistično-planerska delavnica Sevnica 2011/2012. Sevnica: Občina, 2012. 148 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 5621728]
ZAVODNIK LAMOVŠEK, Alma (ur.). Urbanistično-planerska delavnica Sevnica 2011/2012. Sevnica: Občina, 2012. ISBN 978-961-269-719-8. http://drugg.fgg.uni-lj.si/3819/1/delavnicasevnica2012_monografijak.pdf. [COBISS.SI-ID 262201600]

GRADIVO PRIPRAVILI MATERIALS PREPARED BY
viš. pred. mag. Mojca Foški, doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, asist. Gašper Mrak

VSEBINA

Študenti so ob zaznanih prostorskih problemih razvijali različne scenarije prostorskega razvoja naselij Sevnice in Boštanj do leta 2040. Realizacije predvidenih scenarijev so bile prikazane v desetletnih časovnih intervalih (2020, 2030). Industrijsko usmerjeni Sevnici za nadaljnji industrijski razvoj primanjkuje površin v industrijski coni, številne dejavnosti se selijo v Boštanj ter se – tako kot v Sevnici – umeščajo ob reko Savo. Na ta način se nadaljuje negativni prostorski vzorec odmikanja življenja ljudi od reke. Centralne dejavnosti so utesnjene med prometnimi koridorji (regionalna cesta, železnica), kar preprečuje tudi dobro povezanost delov mesta v prečnih prerezih, predvsem pa vzdolžni razvoj in odmik od reke. Reka Sava, ki je trenutno zgolj v funkciji energetske oskrbe (HE Boštanj, HE Brestovo), ni estetski niti mestotvorni element, zato je treba reko približati prebivalcem obeh naselij, ki sta danes fizično že združeni v somestje. Hkrati je potreben razmislek o umestitvi tretje razvojne osi v obravnavani prostor. Raznolike ideje in predlogi za nadaljnji razvoj Sevnice in Boštanja so bili predstavljeni v štirih razvojnih scenarijih, Zmerni optimizem, Uspelo nam je!, Mesto zdravja za vse generacije in Sevnica brez meja, ki celostno obravnavajo vidike demografskega, družbenega in gospodarskega razvoja v prostoru, vključno z razvojem stanovanj, infrastrukture in zelenih površin. Scenariji se medsebojno razlikujejo glede na prednostna področja prostorskega razvoja in so prikazani tudi grafično.

ABSTRACT

The student were tasked to develop different scenarios for spatial development of the towns of Sevnica and Boštanj until 2040. The scenarios were presented for 10-year intervals. Sevnica's industrial orientation has been challenged by a lack of space for further development, hence the industries and new construction are shifting towards Boštanj's vacant lots. This has even enhanced the negative spatial arrangement – the undeveloped Sava riverfront and the disconnection of the inhabitants with the river Sava.

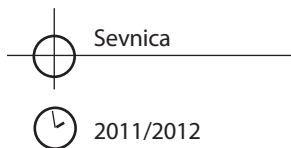
Slika 1: Stanje v prostoru v naseljih Sevnica in Boštanj.

Slika 2: Študenti so s simulacijo pozidave na DOF posnetku prikazali pretirano in napačno smer razvoja širitve naselij.

Preobrazba mesta Sevnica – 3 lokacije

Transformation of the Town of Sevnica – 3 Locations

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*

planerska in urbanistično-arhitekturna delavnica/slovenska

MENTORJA *MENTORS*

doc. dr. Alenka Fikfak, Janez P. Grom

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

študentje UL, Fakultete za arhitekturo: Jelena Civčič, Tjaša Barić, Andrej Demšar, Grega Valenčič, Marta Čadež, Taja Škrban, Jure Mihevc, Petra Črtalič, Aleš Dolenc, Robert Prašnikar

SODELUJOČI *PARTICIPANTS*

UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, viš. pred. mag. Mojca Foški, asist. Gašper Mrak; in ostali sodelujoči: prof. dr. Andrej Pogačnik, doc. dr. Anka Lisec, pred. mag. Aleš Golja; občina Sevnica: župan Srečko Ocvirk

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

Občina Sevnica: župan Srečko Ocvirk; UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek

NAROČNIK *CLIENT*

Občina Sevnica

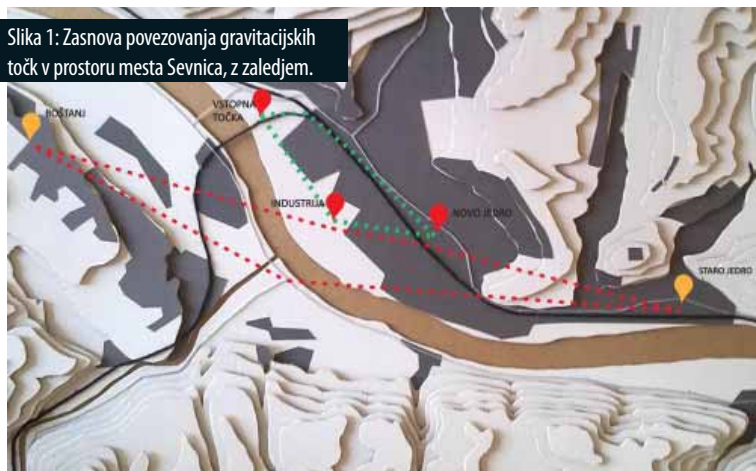
DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

Zaključna predstavitev z razstavo nalog je bila 8. junija 2012 v atriju Sevnškega gradu.

COBISS Slovene Co-operative Online Bibliographic System and Services
ZAVODNIK LAMOVŠEK, Alma (ur.). Urbanistično-planerska delavnica Sevnica
2011/2012: povzetek. Sevnica: Občina, 2012. 16 str., ilustr. ISBN 978-961-269-710-5. ISBN 978-961-269-720-4. <http://drugg.fgg.uni-lj.si/id/eprint/3820>. [COBISS.SI-ID 262113280]

GRADIVO PRIPRAVILA *MATERIALS PREPARED BY*
doc. dr. Alenka Fikfak

Slika 1: Zasnova povezovanja gravitacijskih točk v prostoru mesta Sevnica, z zaledjem.

Slika 2: Ureditev centra mesta Sevnica.

Slika 3: Nova avtobusna in železniška postaja – povezave v prostoru.

VSEBINA

Mestna hrbtnica je določena kot povezava treh prostorskih točk, in sicer: novega mestnega jedra, industrije (z železnico) in vstopne točke v mesto (križanje železnice in ceste). Drugo potezo pa predstavlja dediščina prostora s pomembnima točkama, ki predstavljata obroč »hrbtenici« in sta naslednji: staro mestno jedro Sevnica z dominantno – Gradom Sevnica in center Boštanj s cerkvijo. Pomembno je, da se med temi točkami vzpostavi krožna poteza (povezljivost čez reko) in tudi dodatne prečne povezave, ki bi razbremenile pomen vstopne točke v mesto in hkrati prenesle ravnotežje razvoja industrije na območje, kjer je to že razvito, ima pa dodatne možnosti za širitve, prestrukturiranje ter razvoj v obliki sožitja z rekreacijsko-turističnimi dejavnostmi. Oblikovanje mestne hrbtnice se organizira na način vzpostavljanja urejenih odprtih zunanjih površin, revitaliziranih negativnih območij in iskanja možne povezljivosti med mestom nad železnico in vodo. Med pomembnejšimi točkami v organizaciji dejavnosti je vsekakor odprti prostor ob vodi. Za izhodišče ureditve obrečnega prostora je bila upoštevana raznolikost pripadajočih površin, predvsem pa nadgradnja pomena industrije, reke Save in povezljivost teh potez s prostorom mesta. Območje obvodnega pasu z zelenimi površinami se maksimalno razširi: parkovna zasnova vse vzdolž reke Save, z elementi kulturnega pomena v prepletu s trim stezo, kolesarsko potjo, prostori za vadbo, igrali za otroke ipd.

ABSTRACT

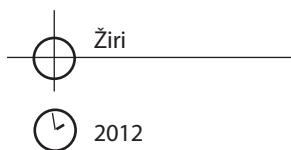
The old town centre of Sevnica represents a dominant element, the pivot of the town, important for both the town inhabitants and its visitors. The old city centre with its skyline's dominant feature, Sevnica Castle, is an important connection point with the heritage of the area. In the future, this physical and perception centre will represent a 'focal point' in the town; however, the centre must not become the place to relieve the town's traffic issues. The rural counterbalance represents the town of Boštanj with its spatial dominant element – the church and the square.

Slika 4: Pogled na dogajanje v prostoru nove ureditve avtobusne in železniške postaje.

Prenova mestnega središča – minimalne intervencije, Žiri

Revitalization of the Urban Centre – Minimum Interventions, Žiri

TIP DELAVNICE TYPE OF WORKSHOP
urbanistična delavnica / slovenska

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE

MENTORJA MENTORS
asist. mag. Polona Filipič, doc. Primož Hočevar

RAZPRAVA
DISCUSSION

ŠTUDENTJA STUDENTS
UL, Fakulteta za arhitekturo: Sinan Mihelčič, Tim Golob

RECENZIJA
REVIEW

ORGANIZATOR ORGANISATION
Občina Žiri z UL, Fakulteto za arhitekturo, Katedra za Urbanizem

PROJEKT
PROJECT

NAROČNIK CLIENT
Občina Žiri

DELAVNICA

WORKSHOP

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE DATE AND LOCATION OF EXHIBITION
predstavitve dne 21. novembra 2012 v veliki sejni sobi na Občini Žiri; razstava v prostorih občine Žiri november 2012

NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

GRADIVO PRIPRAVILA MATERIALS PREPARED BY
asist. mag. Polona Filipič, doc. Primož Hočevar

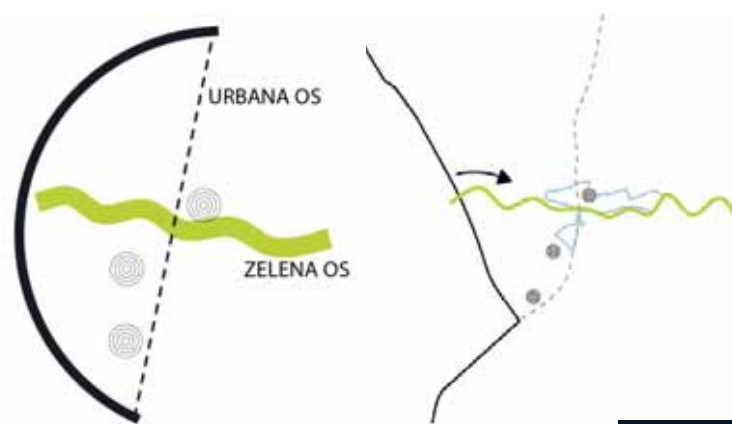
VSEBINA

Vodilna misel projekta strmi k minimalnim prostorskim intervencijam, ki Občini Žiri omogočajo, da z majhnimi finančnimi vložki, prevesi današnji tok razvoja v smeri končne ideje delavnice / projekta in želje prebivalcev - celostni ureditvi središča naselja. Končna vizija ali ideja prostora je zasnova dveh osi, ki se že naslanja na obstoječe prostorske danosti oziroma potenciale današnjega naravnega in grajenega okolja. Prva je urbana os ob glavni cesti in druga zelena, ki teče vzporedno z obstoječim potokom. S pristopom minimalnih intervencij poskrbimo, da se čim večji meri izkoristi obstoječe prostorske strukture, da se jih obnovi ter dopolni z manjkajočim. Na ta način poskrbimo, da do večjih sprememb v prostoru pridemo na postopen način, kakršnega tudi uporabniki veliko lažje sprejmejo in se nanj enostavneje navadijo.

Primer takega način spreminjanja in urejanja prostora je na primer postopno odstranjevanje parkirišč pred Zadrudnim domom ter nadomeščanje le teh z javnim odprtim večnamenskim prostorom -trgom. Prebivalci bi se tako predvidoma v dveh letih navadili, da so parkirišča drugje, da dostop do trgovine ni nič slabši, kraj pa bi brez težav pridobil nov javni prostor, ki bi nedvomno popestrili ponudbo dejavnosti in dogodkov ter povečali privlačnost središča naselja.

ABSTRACT

The project tends to resort to minimal spatial interventions, thus enabling the Community of Žiri to limit its financial investments and still achieve the goals, set at the workshop/project, and fulfil the desires of the residents - the comprehensive regulation of the town centre. The minimal intervention approach uses the existing spatial structures to their maximum extent, renovates them and amends the missing ones. This enables us to achieve major spatial changes gradually, since this is easily accepted by the users.

Slika 1: Koncept

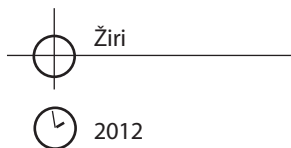

JEDRO KRAJA PO POSTOPNI TRANSFORMACIJI - prostor je namenjen dogodkom, tržnici, pešcem, kolesarjem, ter la delno avtomobilom.

Slika 2: Vizualizacija rešitve

Žiri 2023–2033: horizontalna – rekreacijska os v prostoru mesta Žiri

Žiri 2023–2033: Horizontal – Recreational Axis in the Town of Žiri

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*

urbanistično-arhitekturna delavnica/slovenska

MENTORJA *MENTORS*

doc. dr. Alenka Fikfak, Janez P. Grom

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

študentje UL, Fakultete za arhitekturo: Tina Vilfan, Grega Valenčič, Erika Hrovat, Janja Štibernik

SODELUJOČI *PARTICIPANTS*

UL, Fakulteta za arhitekturo: doc. dr. Ilka Čerpes, asist. Aleksander Vujović, teh. sod. Nejc černigoj, doc. dr. Sonja Ičko, asist. mag. Polona Filipič, doc. Primož Hočevar, Sinan Mihelčič; občina Žiri: župan mag. Janez Žakelj, Rok Prešeren; Vili Eržen

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

Občina Žiri: Rok Prešeren; UL, Fakulteta za arhitekturo: doc. dr. Alenka Fikfak

NAROČNIK *CLIENT*

Občina Žiri

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

Predstavitev dne 21. novembra 2012 v veliki sejni sobi na Občini Žiri; razstava v prostorih občine Žiri november 2012.

GRADIVO PRIPRAVILA *MATERIALS PREPARED BY*

doc. dr. Alenka Fikfak

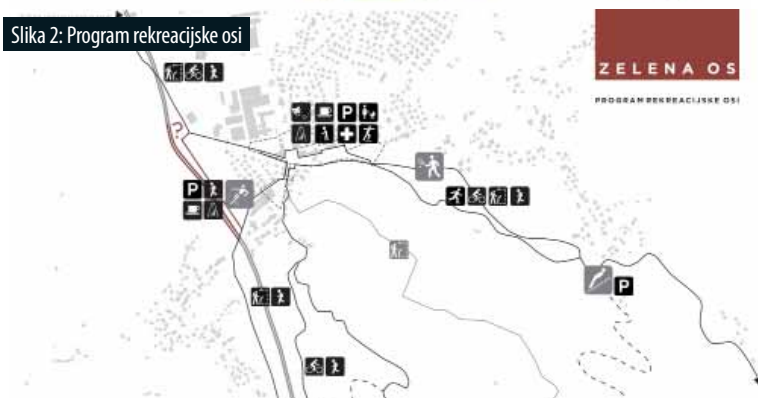
UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA

WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

Slika 1: Ideja povezovanja gravitacijskih točk, ki se navezujejo na obvodni prostor.

Slika 2: Program rekreacijske osi

VSEBINA

V okviru raziskovanja vključevanja raznolikih javnih, družbenih programov ter turističnih dejavnosti in iskanja novih razvojnih možnosti je bila opravljena inventarizacija prostora na širšem območju kulturne krajine mesta Žiri. Cilj vrednotenja prostora je bil naslednji: iskanje ravnovesja med ohranjanjem naravnega okolja in potrebami človeka – stalnega prebivalca in ekološko ozaveščenega turista. Možne kapacitete za spodbujanje turistične dejavnosti lahko zaznamo v vseh grajenih strukturah občine, vendar predstavlja odprti krajinski prostor tisti skriti potencial in največji izziv, ki bi ga z ohranjanjem dediščine, revitalizacijo in spodbujanjem novih oblik turizma namenili za razvoj sonaravnih dejavnosti.

Ključnega pomena v prostoru so vertikalne/horizontalne povezave (družbena os/rekreacijska os), ki skupno ustvarjajo nezamenljivo prostorsko-časovno mrežo v strukturi krajine (stalno spreminjajoče mreženje dejavnosti glede na uporabnika). Posamezni elementi rekreacijske osi v prostoru že obstajajo. Hkrati z izgradnjo osrednjega trga se vzporedno dograjuje in vzpostavlja krožni sistem osrednje rekreacijske osi, ki povezuje več ključnih točk: nordijski center, območje osrednjega trga Žiri, športni center/park ter ne nazadnje območje deponije. To naj v naslednjih letih postane mestno kopališče. Pri izgradnji sistema povezav v prostoru imajo osrednjo vlogo pešci, kolesarji, rekreativci, pohodniki, otroci, mamice z vozički in druge ciljne skupine.

ABSTRACT

When studying the inclusion of different public, community programmes and tourist activities and looking for new development possibilities, the spatial inventory was performed in the wider cultural landscape area of the town of Žiri. The potential capacity for encouraging tourist activities can be identified in all built structures of the municipality; however, the open landscape area represents the hidden potential and the greatest challenge which could be – through the preservation of heritage, revitalisation and encouragement of new forms of tourism – used for development of sustainable activities. The vertical/horizontal connections (social axis/recreation axis) are of key importance, and together they create an unmistakable space-time network in the structure of the landscape.

Slika 3: Zasnova ureditve območja trga.

Slika 4: Predlog nove ureditve obvodnega prostora.

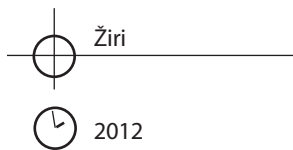
Slika 5: Predlog nove ureditve obvodnega prostora s pogledom v smeri trga Žiri.

URBANISTIČNO-ARHITEKTURNA DELAVNICA ŽIRI

Ureditev središča naselja – Oblikovanje krajevne dnevne sobe

URBANISTIC ARCHITECTURAL WORKSHOP ŽIRI

Designing of Town's Living Room

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*
urbanistično-arhitekturna delavnica/slovenska

MENTORICA *MENTOR*
doc. dr. Sonja Ifko

ŠTUDENTJE *STUDENTS*
študentje UL, Fakultete za arhitekturo: Manuela Dedić, Lea Ritonja, Anja Urankar, Miha Rijavec

SODELUJOČI
UL, Fakulteta za arhitekturo: doc. dr. Ilka Čerpes, asist. Aleksander Vujović, teh. sod. Nejc Černigoj, doc. dr. Alenka Fikfak, teh. sod. Janez P. Grom, asist. mag. Polona Filipič, doc. Primož Hočevar, štud. arh. Sinan Mihelčič; občina Žiri: župan mag. Janez Žakelj, Rok Prešeren; Vili Eržen

ORGANIZATOR *ORGANISATION*
Občina Žiri: Rok Prešeren; UL, Fakulteta za arhitekturo: doc. dr. Alenka Fikfak

NAROČNIK *CLIENT*
Občina Žiri

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*
Predstavitve dne 21. novembra 2012 v veliki sejni sobi na Občini Žiri; razstava v prostorih občine Žiri november 2012.

GRADIVO PRIPRAVILA *MATERIALS PREPARED BY*
doc. dr. Sonja Ifko

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA

WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

VSEBINA

Tema delavnice – iskanje rešitev za preoblikovanje središča Žiri je bila obdelovana v različnih scenarijih, vezanih na obseg posegov in časovni okvir izvedbe. Predlagani projekt bi naj bi bil izveden v srednjeročnem obdobju petih do desetih let. Potem, ko bodo občani pripravljani na eventualne večje posege vezane predvsem na preureditev prometa in umika večjega števila parkirišč z osrednjega območja na rob središča.

Da bi v celoti razumeli urbane značilnosti prostora, so bile pripravljene analize njegovih razvojnih procesov in obstoječega stanja. Z njihovo pomočjo je bilo ugotovljeno, da bi bilo v samem središču smiselno okrepiti centralne dejavnosti ter preoblikovati obstoječo prometno ureditev predvsem na račun mirujočega prometa, kar se naj zgodi predvsem na račun odstranitve parkirnih mest za dolgotrajno parkiranje. Ta se umaknejo na južni rob trga, na samem trgu pa se uredijo parkirišča za kratkotrajno parkiranje, ki omogočajo uporabnikom storitev dobro in udobno dostopnost. Do izgradnje obvoznice je tranzit skozi občinsko središče realnost, zato je predlagana ureditev, ki omogoča kar se da učinkovito in prijazno uporabo vsem vključenim. Gre za t.i. »shared space« oblikovanje prostora in urejanja prometa, ki nobenega uporabnika ne izključuje. Znižanje hitrosti na 30 km/h skozi središče omogoča varno uporabo vsem tudi pešcem, do katerih mora biti prostor središča še posebej prijazen. V središču je urejena tudi avtobusna postaja, da spodbudi čim večjo uporabo javnega prometa.

Oblikovni koncept ureditve trga temelji na uporabi elementov, ki določajo topografijo občine kot celote. Trg postane pravzaprav topografska karta občine – občinsko središče označuje v tlorisu lokacija makete občine, osi pobočij narekujejo oblike in smeri strukturiranosti reliefa parterja. Tako smo dobili organsko fluidno strukturo, ki omogoči pretok pešcev in motornega prometa, hkrati pa ustvarja na robovih zaključene ambience za razvoj različnih urbanih vsebin od tržnega prostora do ambientov za posedanje, ki preoblikujejo sedaj relativno prehodni in nekonsistenten trg parkirišč v krajevno »dnevno sobo«, kjer se ljudje ne le srečujejo, ampak družijo, preživljajo del prostega časa in se povezujejo v aktivnem lokalnem dogajanju.

Oblikovanje je zasnovano tako, da omogoča kljub inovativnosti v obliki, relativno ekonomsko ugodno rešitev, saj je glavnina površin asfaltirana, le te pa dopolnjujejo površine ozelenitve in kamnitega tlaka, ki jih na območju pred zadržnim domom dopolni vodni element.

ABSTRACT:

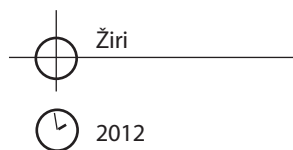
Proposal for transformation of the municipality's centre of Žiri was a part of the middle term developmental scenario proposal, which should be executive in the period of next five to ten years. It is a second step of scenarios developed at the workshop, which would be possible after local community would be prepared for bigger changes in urban structure and above all prepare to remove the majority of parking spaces from the centre of main square to its edges.

Design concept is based on idea of using the topographical structure of the municipality as design matrix. The square becomes so the topographic map of the municipality and the reefs and hills becomes pavement structures on the town centre. The approach gave us fluid and dynamic structure where the traffic is organized as shared space and on the edges new ambiances emerged, which enable not just meeting of people but their socializing in new town's »living room«.

Delavnica Žiri

Workshop Žiri

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*

urbanistično-arhitekturna delavnica/slovenska

MENTORJI *MENTORS*

doc. dr. Ilka Čerpes, teh. sod. Nejc Černigoj, asist. Aleksander Vujović

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

študentje UL, Fakultete za arhitekturo: Matic Bizjak, Matic Kocjan, Matej Košmerl

SODELUJOČI *PARTICIPANTS*

UL, Fakulteta za arhitekturo: doc. dr. Alenka Fikfak, Janez P. Grom, doc. dr. Sonja Ifko, asist. mag. Polona Filipič, doc. Primož Hočevar, štud. arh. Sinan Mihelčič; občina Žiri: župan mag. Janez Žakelj, Rok Prešeren; Vili Eržen

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

Občina Žiri: Rok Prešeren; UL, Fakulteta za arhitekturo: doc. dr. Alenka Fikfak

NAROČNIK *CLIENT*

Občina Žiri

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

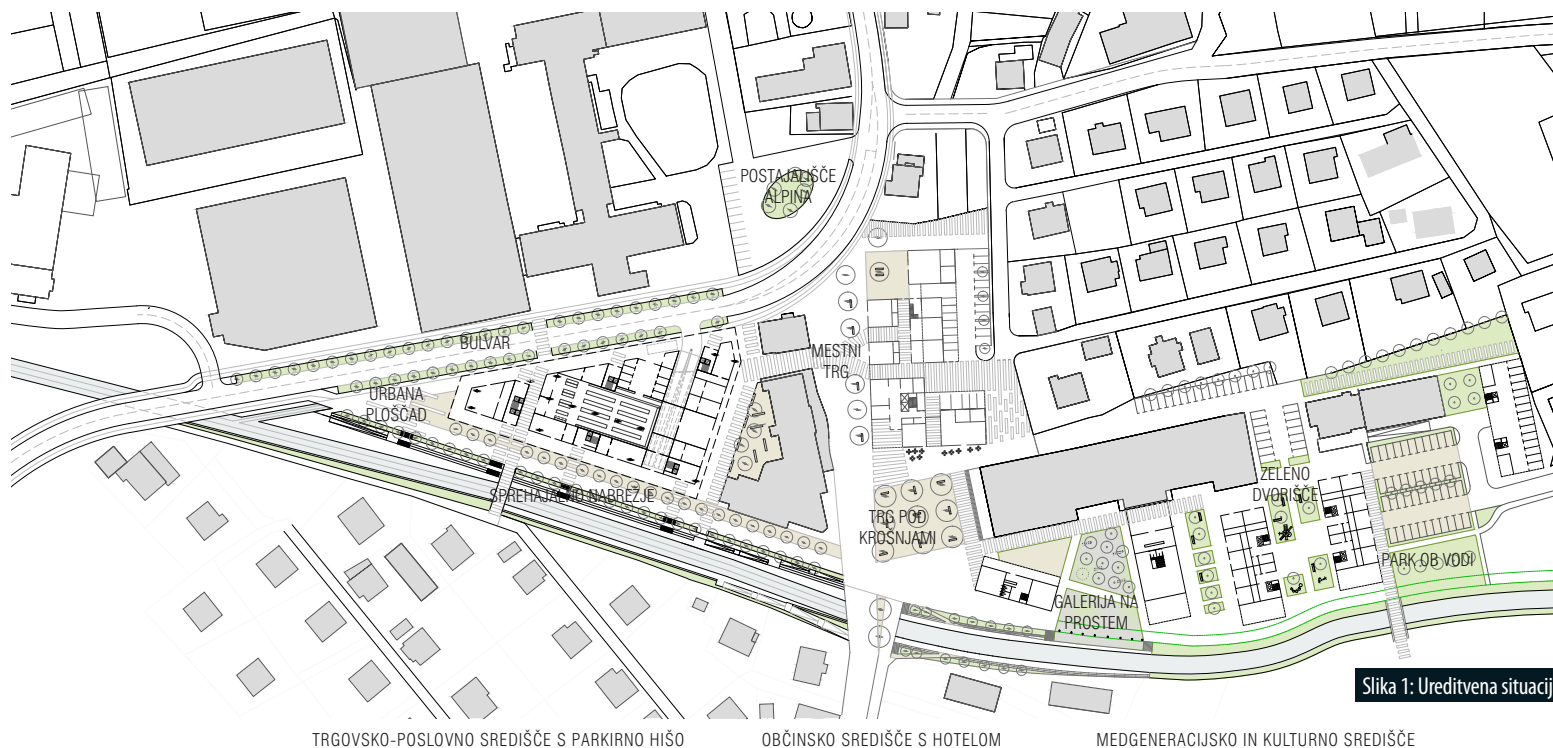
Predstavitve dne 21. novembra 2012 v veliki sejni sobi na Občini Žiri; razstava v prostorih občine Žiri november 2012

GRADIVO PRIPRAVIL *MATERIALS PREPARED BY*

asist. Aleksander Vujović

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA

WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

Slika 1: Ureditvena situacija

VSEBINA

Občina Žiri je s ciljem razviti možnosti celostne ureditve središča kraja skozi različno časovno obdobje k sodelovanju pri delavnici povabila Katedro za Urbanizem Fakultete za arhitekturo Univerze v Ljubljani. Skupina pod vodstvom prof. Čerpes se je ukvarjala z najbolj dolgoročno vizijo, in sicer do leta 2050.

Cilj naloge je bil osrednji prostor kraja, skozi katerega poteka medkrajevna Loška cesta, razbremeniti prometa in parkirnih površin, s tem tudi onesnaženja in hrupa ter vanj umestiti nove, za skupnost pomembne funkcije.

Bistveni prometni poseg, ki to omogoča, je obvoznica, ki bi prevzela tranzitni avtomobilski promet, ter nova mestna vpadnica ob tovarni Alpina do trškega središča. Tako pridobimo nove odprte javne površine, ki omogočajo razvoj novih programov. Na trasi obstoječe glavne ceste smo predvideli t.i. "shared space", torej območje, ki si ga prometni udeleženci enakovredno delijo.

V trškem središču smo podrobneje obravnavali tri lokacije. Na parkirišču tovarne Alpina smo umestili nov programski hibrid s trgovino, lokali, garažo in poslovnimi programi, ki omogočajo zgostitev funkcij v središču in nova delovna mesta. Na mestu sedanjega trgovskega objekta na glavnem trgu smo predvideli novo občinsko središče s hotelom, banko, pošto in nekaj komercialnimi programi. Vzhodno od tod, ob potoku, pa smo poskrbeli za nove stanovanjske kapacitete za mlade družine in starejše prebivalce, z različnimi vmesnimi javnimi prostori. Spremljajoči programi v tem območju so infocenter, krajevna galerija in prostori za medgeneracijsko druženje.

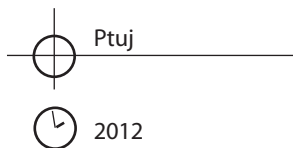
Slika 2: Občinsko središče s hotelom

ABSTRACT

The goal of the workshop was to develop ideas for an integral renovation of the town center. A long-term urban vision, named Žiri 2050, was proposed. It aimed to facilitate the problems caused by strong traffic on the regional road that runs directly through the center of the town, by transferring the transit traffic to a bypass and creating a "shared space" zone. Three mixed-use developments (hotel, commercial center and community center) would revitalize the area and reintroduce public life.

Urbanistična delavnica “Mlinska Cesta”

“Mlinska cesta” (Miller Road) Urban Design Workshop

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*

urbanistično–arhitekturna delavnica/slovenska

MENTORJI *MENTORS*

prof. mag. Peter Gabrijelčič, u.d.i.a., asist. dr. Gregor Čok, u.d.i.a.

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

Študentje UL, Fakulteta za arhitekturo: Katarina Adamič, Andreja Ajlec, Matic Banko, Patrik Benedičič, Urška Leban, Simona Marguč, Lea Obreza, Katja Žumer.

SODELUJOČI

Peter Cafuta, Kostja Kolarič, Mestna občina Ptuj

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

prof. mag. Peter Gabrijelčič, UL, Fakulteta za arhitekturo
Mestna občina Ptuj

NAROČNIK *CLIENT*

Mestna občina Ptuj

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

Razstava in javna predstavitev del študentov je bila izvedena v občinski stavbi 12. september 2012.

GRADIVO PRIPRAVIL *MATERIALS PREPARED BY*

asist. dr. Gregor Čok

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA

WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

VSEBINA

Urbanistična delavnica »Mlinska cesta« je bila namenjena oblikovanju idejne urbanistične zasnove za večje ureditveno območje med desnim bregom reke Drave in Mlinsko cesto na Ptuj. Mestna občina Ptuj je želela s pomočjo delavnice oblikovati ustrezno prostorsko zasnovo, ki bo omogočala urbanizacijo območja ob ohranitvi obstoječe lastniške strukture zemljišč. Programska izhodišča za umešitev stanovanjskih in poslovnih stavb v prostor so bila podana že v pobudah investitorjev.

Predlagana rešitev temelji na mrežni delitvi območja, ki vzpostavlja samostojne zazidljive kareje, namenjene različnim tipom stavb. Obliko in velikost regulacijskega rastra narekuje enostavna osrednja napajalna cesta, ki poteka vzporedno z Mlinsko cesto v osrednjem delu območja. Z Mlinske so predvideni trije uvozi, notranja zasnova dostopnih poti pa je podrobneje členjena skladno s konceptom napajanja posameznega kareja.

V zasnovi so predvideni 4 različni vzorci pozidave, in sicer:

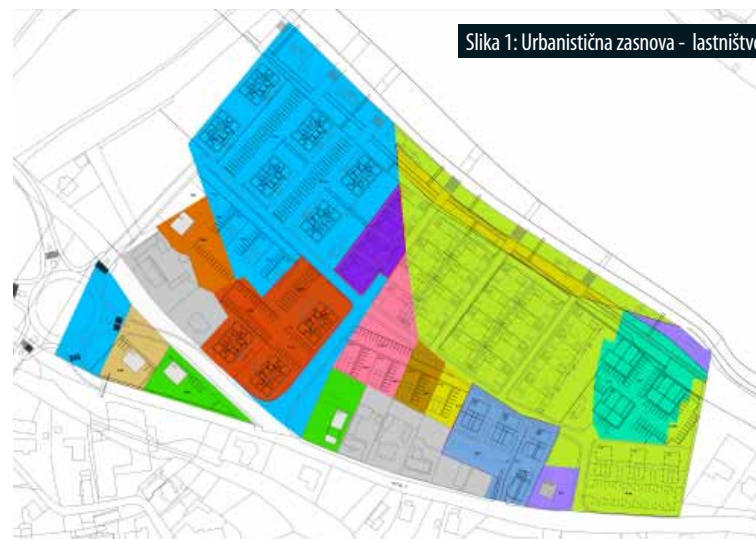
- stanovanjski vila-bloki kvadratne in pravokotne oblike (stavbni tip A in tip B) etažnosti P + 2,
- poslovno-stanovanjske lamele pravokotne tlorisne oblike (stavbni tip D) etažnosti P + 2,
- nizka strnjena pozidava z individualnimi atrijskimi hišami (stavbni tip C) etažnosti P,
- dodatno tipologijo predstavljajo individualni objekti (stavbni tip E), ki se nahajajo na južnem in zahodnem robu območja in so umeščeni v obstoječo obcestno pozidavo.

Rešitev je sinteza med številnimi interesi in prostorskimi omejitvami lokacije ob upoštevanju njene izjemne lege v odnosu do historične »kulise mesta«.

ABSTRACT

Miller Road urbanist workshop was aimed at designing the idea for a larger structured area between the right bank of river Drava and Mlinska cesta in Ptuj. Through the workshop, the Ptuj municipality intended to design a suitable spatial idea, which would enable urbanisation of the area and maintain the existing ownership structure of the land. The programme reference lines for placement of residential and business buildings were given in range of individual investors' initiatives.

The solution is a synthesis of numerous interests and spatial limitations of the location, while taking into account its exceptional position in relation to the historical "background of the town".

Slika 1: Urbanistična zasnova - lastništvo

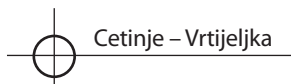
Slika 2: Urbanistična zasnova

Slika 3: Maketa prostorske rešitve

Vrtijeljka – Cetinje 2012

Vrtijeljka – Cetinje 2012

Cetinje – Vrtijeljka

2012

TIP DELAVNICE TYPE OF WORKSHOP

urbanistično-arhitekturna delavnica/slovenska

MENTORJA MENTORS

asist. dr. Špela Hudnik, UL, Fakulteta za arhitekturo; prof. Roberto Cherubini, Univerza v Rimu La Sapienza, Fakulteta za arhitekturo; Luca Maricchiolo, Univerza v Rimu La Sapienza, Fakulteta za arhitekturo; Iskra Djurić, Univerza v Rimu La Sapienza, Fakulteta za arhitekturo; Ana Savić, Univerza v Beogradu, Fakulteta za arhitekturo; Ana Raković, Univerza v Beogradu, Fakulteta za arhitekturo; doc. dr. Dragan Komatina, Univerza Črna gora, Fakulteta za arhitekturo; Irena Rajković, Univerza Črna gora, Fakulteta za arhitekturo; Sanja Paunović, Univerza Črna gora, Fakulteta za arhitekturo; Ema Alihodžić, Univerza Črna gora, Fakulteta za arhitekturo

ŠTUDENTJE STUDENTS

študentje UL, Fakultete za arhitekturo: Matija Kovač, Tomaž Aupič, Tina Begović, Urša Kres; Univerza v Rimu La Sapienza, Fakulteta za arhitekturo: Jacopo Benedetti, Marko Katinić; Univerza v Beogradu, Fakulteta za arhitekturo: Vukašin Aleksandrić, Bojana Bataveljić, Valentin Dragin, Maja Žugić, Marta Ilić, Marija Cvetković; Univerza Črna Gora, Fakulteta za arhitekturo: Djordje Mrdak, Tijana Djurović, Milica Djurović, Mirko Mugoša, Nevena Mijušković, Ana Dobrašinović, Gojko Mitrović, Dragana Pantović, Branko Lutovac, Tamara Marović, Kristijan Dapčević, Ognjen Banović

SODELUJOČI

prof. dr. Goran Radović, doc. dr. Rifat Alihodžić, Sanja Ljeković Mitrović

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE DATE AND LOCATION OF EXHIBITION

Hotel Grand Cetinje

COBISS Slovene Co-operative Online Bibliographic system and services

KOMATINA, Dragan, RAJKOVIĆ, Irena, PAUNOVIĆ, Sanja, ALIHODŽIĆ, Ema. Vrtijeljka 2012 : katalog radova : sa medjunarodne radionice za izradu idejnog rješenja za urbano oplemenjivanje i valorizaciju brda Vrtijeljka : projekat »Beautiful Cetinje«, Medjunarodna Arhitektonska Radionica, Cetinje, 17.-21. oktobar 2012 = catalogue of projects = from the international workshops for design of idea solution for urban improvement and evaluation of Vrtijeljka Hill = [Beautiful Cetinje Project, International Architectural Workshop, Cetinje, 17.-21. October 2012]. Podgorica: Univerzitet Crne Gore, Arhitektonski fakultet, 2012. 31 str., ilustr. ISBN 978-86-86625-11-3. [COBISS.SI-ID 2823300]

GRADIVO PRIPRAVILA MATERIALS PREPARED BY

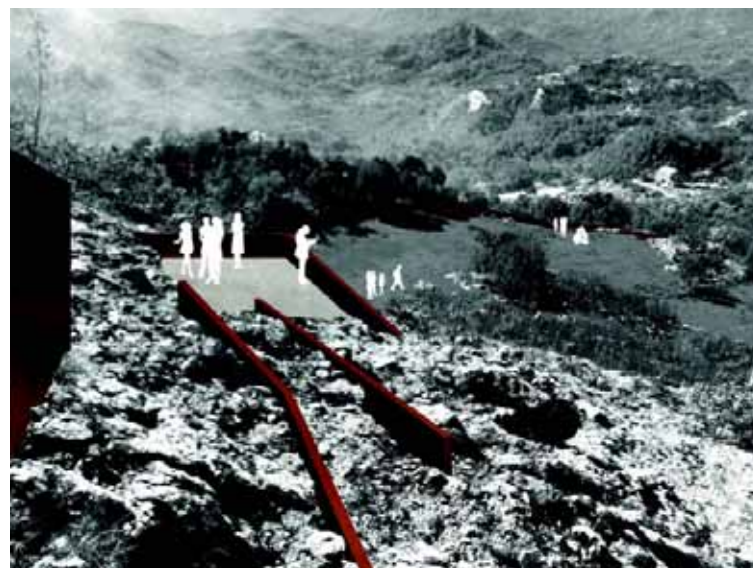
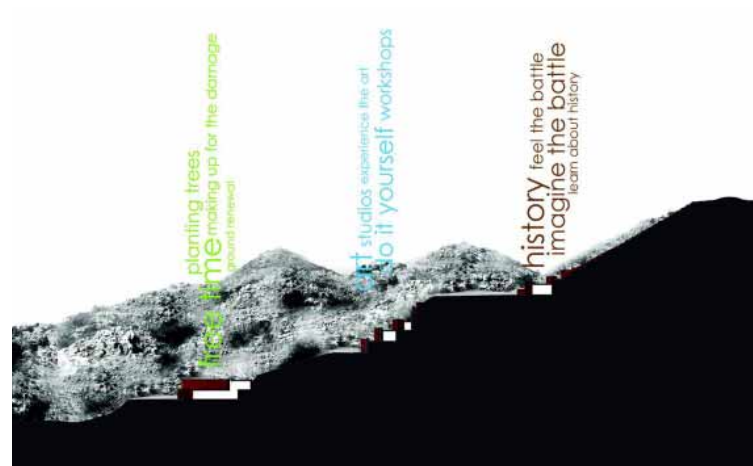
asist. dr. Špela Hudnik

VSEBINA

S premestitvijo mestne deponije iz Cetinje v Podgorico se soočamo s problemom degradacije prostora, ki zahteva ponovni premislek, revalorizacijo in reurbanizacijo. Obravnavano območje ob vznožju hriba, imenovanega Vrtijeljka, kjer so se odvijale zgodovinske bitke (spomenik Baji Pivljaninu) in je bil pomembna izletna točka meščanov, je potrebno z minimalnimi intervencijami v prostoru na novo osmisliti in povezati v homogeno celoto, vpeto v širši prostor. Gre za izjemno subtilen prostor, ki ima zgodovinski, kulturni in simbolni pomen, kjer se ne iščejo samo nove strukture, temveč tudi mentalne povezave. V prostoru, v katerem intervencije spodbujajo različno intenziteto dogajanja in dojemanja prostora, se odpirajo pajsazi neokrnjene narave, od Skadarskega jezera do reke Rijeke Crnojeviće in od mesta Cetinje preko Lovčana do morja. Šest različnih projektov ponuja rešitve novih aktivnosti od vzpostavitve novih turističnih, umetniških, zgodovinskih poti do različnih ambientalnih poudarkov v obliki stopnišč, stez in platform ter vzpostavitve nove identitete v celotnem urbanem prostoru (Free Time/Art/History, Stop & Focus, Spiraling-up, Gradation, Emotion, Identity) Cilj in namen delavnice je, da se ponovno vrne primarna funkcija Vrtijeljka kot simbola nacionalne identitete in da se jo hkrati z novimi programi, umeščenimi v prostor, osmisli kot zanimivo turistično destinacijo ožjega in širšega prostora na stičišču Mediterana in Dinarskega gorstva.

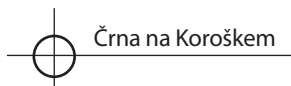
ABSTRACT

With the closure of the landfill in Cetinje there is a need for a new strategy for development of the area, which has for the city historical, cultural and symbolic significance. That space is a challenge not only for the new urban structure, but also for the mental connection. The new minimum urban interventions in the space are generated needs of citizens and tourists for an active excursion point, offering a variety of programs and different perception of the space.

Arhitekturno urbanistična ureditev Črne na Koroškem

Architectural Urban Planning Črna na Koroškem

Črna na Koroškem

2012

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*

urbanistično-arhitekturna delavnica/ mednarodna

UVODNIK

EDITORIAL

ČLANEK

ARTICLE

RAZPRAVA

DISCUSSION

RECENZIJA

REVIEW

PROJEKT

PROJECT

DELAVNICA

WORKSHOP

NATEČAJ

COMPETITION

PREDSTAVITEV

PRESENTATION

MENTOR *MENTOR*

izr.prof.mag. Tadej Glažar, Andraž Intihar abs. arh., Luka Ločičnik abs. arh.

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

študentje UL, Fakultete za arhitekturo: Primož Kastelic, Gašper Skalar, Aleš Krdžič, Petja Ogrinc, Christian Stanonik, Tina Leitinger, Tina Javornik, Jure Henigsmann, Martin Sladek

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

koordinator: Matic Pajnik

NAROČNIK *CLIENT*

občina Črna na Koroškem

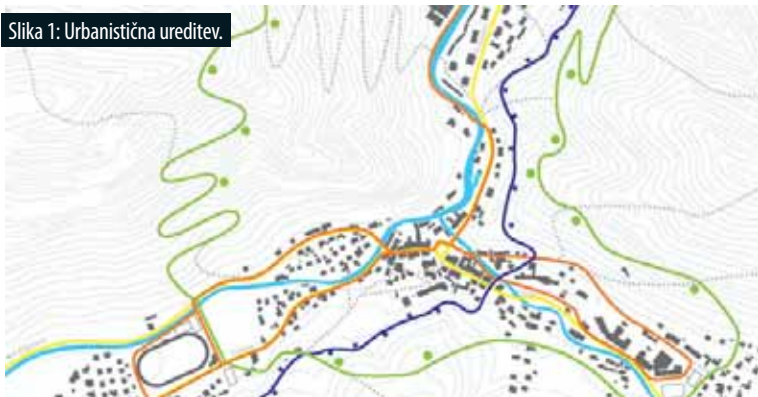
DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

13. 8. 2012, prostori občine Črna na Koroškem, Črna na Koroškem

GRADIVO PRIPRAVIL *MATERIALS PREPARED BY*

izr. prof. mag. Tadej Glažar

Slika 1: Urbanistična ureditev.

VSEBINA

Arhitekturno urbanistična ureditev Črne na Koroškem je del strategije in vizije razvoja občine. Na pobudo občine Črna na Koroškem, so študentje Fakultete za arhitekturo, Univerze v Ljubljani, izdelali idejne zasnove posameznih intervencij v Črni, Žerjavu ter na kmetiji Mežnar.

Glavni potencial Črne je v njenem naravnem bogastvu. V prvi vrsti so to gozdovi in vodotoki. Les predstavlja temelj za razvoj ekološko naravnane lesne industrije, ki bo prispevala k prenovi kraja, voda pa omogoča razvoj turističnih aktivnosti, športnega turizma, kmečkega turizma. Veliko priložnosti je v bogati kulturni dediščini in marljivih ljudeh.

Arhitekturno-urbanistične rešitve so trajnostno naravnane ter odgovarjajo na nekatere bistvene infrastrukturne probleme, programske zahteve in strateška vprašanja. Obravnavane intervencije obsegajo ureditev tematskih poti, kar pripomore k večji povezanosti kraja z ljudmi, z zasnovo promenade vzdolž obrečnega prostora pa večjo povezanost z reko. Revitalizacija središča Črne z novo knjižnico in novimi manjšimi nastanitvenimi kapacitetami popestri programsko vsebino kraja, spodbuja razvoj turizma in odgovarja na potrebe prebivalstva. Predlagani inkubator idej omogoča artikulacijo želja občanov, njihovo povezovanje s stroko ter sodelovanje pri upravljanju in bodočem razvoju občine. Z arhitekturno in programsko ureditvijo javnih prostorov Rudarjevega in Žerjava se izboljša kvaliteta bivalnega okolja. Poenotena lesena urbana oprema ustvarja enotno identiteto naselja. Programska oživetev, arhitekturna prenova in navezovanje na tematske poti kmetije v zaledju občine omogočajo obstoj tradicionalne kmečke obrti in razvoj kmečkega eko turizma.

Povzetek delavnice je objavljen na spletni strani občine Črna na Koroškem:

<http://www.crna.si/index.php/arhiv-splosne-novice/331-arhitekturno-urbanisticna-ureditev-crne-na-koroskem>

ABSTRACT

Workshop Architectural and urban planning Črna na Koroškem is a part of the strategy and vision for the development of the municipality. The students of the Faculty of Architecture, University of Ljubljana, developed a concept of individual interventions in Črna, Žerjavu and Farm Mežnar. Participation of municipality and faculty began by architect Matic Pajnik, who was the coordinator of the whole project. Urban design workshop started on 15 In April 2012 in Črna na Koroškem with a visit aimed at learning about the problem location, followed by a intermediate critique and finished 13th August 2012 with a public presentation made by students at tourist week in Črna na Koroškem. Students suggested a number of new intervention and programme content such as: a new library location, business incubator, a hostel with 20 - 30 beds, new traffic regulation, walking and fitness trails, ..

Slika 2: Nova knjižnica v središču

Slika 3: Prenova stanovanjskih blokov

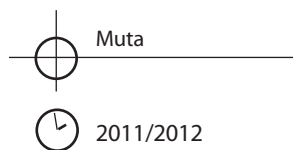
Slika 4: Poenotene fasade v Rudarjevem

Slika 5: Ambient v Rudarjevem

Ustvarjanje sodobnih trških jeder v občini Muta

Creation of Modern Square Centres in the Municipality of Muta

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*

urbanistično-planerska in arhitekturna delavnica/slovenska

MENTORJA *MENTORS*

doc. dr. Alenka Fikfak, Janez P. Grom

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

študentje UL, Fakultete za arhitekturo: Jelena Civčič, Tjaša Barić, Andrej Demšar, Grega Valenčič, Marta Čadež, Taja Škrban, Jure Mihevc, Petra Črtalič, Aleš Doleneč

SODELUJOČI *PARTICIPANTS*

UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, viš. pred. Mojca Foški, asist. Gašper Mrak, prof. dr. Andrej Pogačnik, pred. mag. Aleš Golja

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

Občina Muta: Mirko Vošner; UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek

NAROČNIK *CLIENT*

Občina Muta

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

Predstavitev in razstava dne 28. septembra 2012 v avli OŠ Muta

COBISS *Slovene Co-operative Online Bibliographic System and Services*

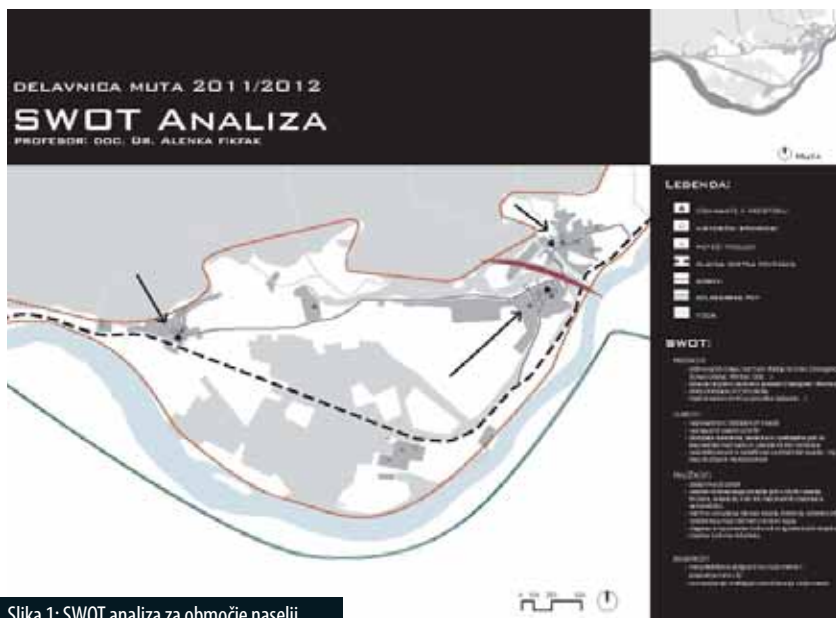
DEMŠAR, Andrej, VALENČIČ, Grega, ČIVČIČ, Jelena, BARIĆ, Tjaša, ČADEŽ, Marta, ŠKRABAN, Taja, DOLENEC, Aleš, MIHEVC, Jure, ČETRALIČ, Petra, SAUDI, Luay, FOŠKI, Mojca (ur.). Urbanistično-planerska delavnica Muta 2011/2012. Muta: Občina, 2012. 84 str., ilustr. ISBN 978-961-269-788-4. [COBISS.SI-ID 263154688]

GRADIVO PRIPRAVILA *MATERIALS PREPARED BY*

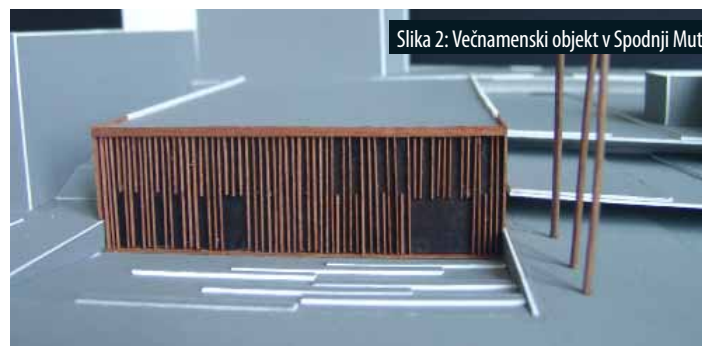
doc. dr. Alenka Fikfak

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP

NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

Slika 1: SWOT analiza za območje naselij Zgornja in Spodnja Muta ter Gortina.

Slika 2: Večnamenski objekt v Spodnji Muti.

Slika 3: Nova stanovanjska gradnja v Zgornji Muti.

VSEBINA

Z delavnico smo preizkušali vpliv prostorskih posegov na prestrukturiranje in spreminjanje podobe treh naselij: Zgornja Muta, Spodnja Muta in Gortina. Razvoj teh naselij naj bo usmerjen v preoblikovanje in hkrati dopolnjevanje obstoječe kvalitetne in nekvalitetne grajene strukture, z dodajanjem sodobnih vsebin in manjših posegov, ki sooblikujejo tudi širši krajinski prostor. Ureditve naj slonijo na izgradnji in ureditvi obstoječega grajenega tkiva, predvsem v smislu prenove, revitalizacije in reorganizacije teh strukture s poudarkom na ohranjanju kvalitet naravne in kulturne dediščine, z oblikovanjem novih sodobnih konceptov, tako urejanju zunanjega prostora kot pri vzpostavitvi novih območij za stanovanjsko gradnjo. V okviru »delavnice Muta« je bil največji poudarek na ureditvi trških prostorov in povegljivosti med naselji.

Zasnova omrežja poti sloni na določitvi oz. izboru poti znotraj obstoječe prometne mreže, ki se nadgradi z novimi fizičnimi povezavami tam, kjer je to potrebno, in spodbuja varno uporabo zunanjega prostora. Predstavlja podporni program k že obstoječi turistični, kulturni in rekreacijski ponudbi. Novo omrežje poti naj bo v prvi vrsti zastavljeno kot logično povezan sklop naravnih in kulturnih vrednot, ki povezuje ključne točke – programe in odprte prostore. Povezave niso vedno najkrajše in fizično najlažje, saj spada med glavne cilje obiskovalčevo spoznavanje raznolikosti prostora, torej pestrosti krajinskih ambientov.

ABSTRACT

In the workshop we tried to investigate the effects of spatial interventions to restructuring and changing of the image of three towns: Zgornja Muta, Spodnja Muta and Gortina. The regulations should primarily involve the building or organisation of the existing built fabric, particularly in the sense of renewal, revitalisation and reorganisation of these structures, with an emphasis on preservation of natural and cultural heritage qualities. In the 'Muta Workshop', the biggest emphasis was on the arrangement of market areas and connectivity among the towns.

Slika 4: Ureditev območja trga Zgornja Muta.

URBANISTIČNO-PLANERSKA DELAVNICA MUTA 2012: Idejna zasnova trgov Gortine, Zgornje Mute in Spodnje Mute

URBAN DESIGN AND SPATIAL PLANNING WORKSHOP MUTA 2012: *Conceptual Design of Town Squares in Gortina, Zgornja Muta and Spodnja Muta*

Muta

2011/2012

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*

urbanistična delavnica/slovenska

MENTORJI *MENTORS*

doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, univ. dipl. inž. arh., viš. pred. mag. Mojca Foški, univ. dipl. inž. geod., asist. Gašper Mrak, univ. dipl. inž. arh.

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

študentje UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, univerzitetni študij Geodezija, prostorska smer, 4. letnik, univerzitetni študij Gradbeništvo, komunalna smer, 4. letnik, Erasmus študenti UL MB

SODELUJOČI *PARTICIPANTS*

UL, Fakulteta za arhitekturo: doc. dr. Alenka Fikfak

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, UL, Fakulteta za arhitekturo in Občina Muta

NAROČNIK *CLIENT*

Občina Muta

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

Razstava in javna predstavitev del študentov: avla UL FGG, 11. 9.–18. 9. 2012, Osnovna šola Muta, 28. 9. 2012

COBISS Slovene Co-operative Online Bibliographic System and Services
FOŠKI, Mojca (ur.). Urbanistično-planerska delavnica Muta 2011/2012. Muta: Občina, 2012. 84 str., ilustr. ISBN 978-961-269-788-4. [COBISS.SI-ID 263154688]

GRADIVO PRIPRAVILI *MATERIALS PREPARED BY*

viš. pred. mag. Mojca Foški, doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, asist. Gašper Mrak

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA

WORKSHOP

NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

Slika 1: Delavnica se je pričela s terenskim ogledom.

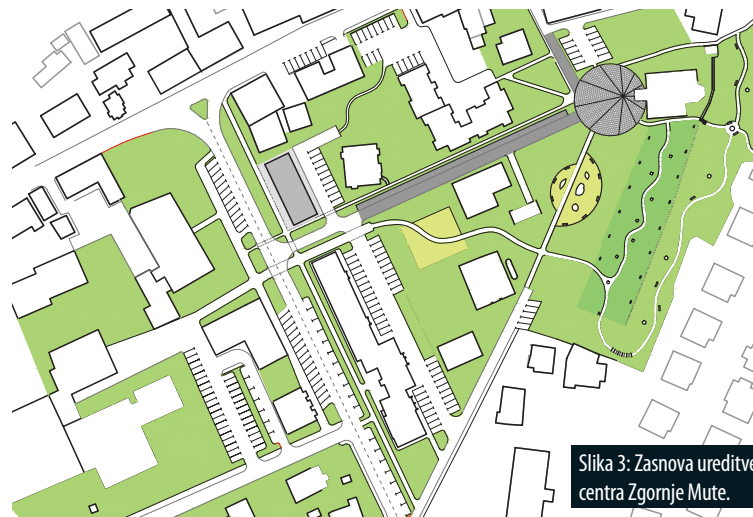

Slika 2: Rešitve so študenti predstavili pred zbranimi občani

VSEBINA

Izhodišče delavnice so bila prometno, funkcionalno, vsebinsko in prostorsko neurejena ključna naselja v Občini Muta. To so Gortina ter naselji Zgornja in Spodnja Muta, ki sta sicer prostorsko ločeni, funkcionalno pa predstavljata enovito naselje. Ključni problem naselij je ujetost v obstoječo prostorsko zasnovo, nedomišljena razporeditev centralnih dejavnosti ter delitev funkcij med naselji, prometna ureditev, premagovanje višinske razlike med Zgornjo in Spodnjo Muto ter nepovezanost obravnavanih naselij, predvsem Mute z reko Dravo. Študenti so pripravili zasnovo urejanja vseh obravnavanih naselij na ravni podrobnega občinskega prostorskega načrta (merilo 1 : 1000). Zgornjo in Spodnjo Muto so obravnavali kot enovito in homogeno naselje ter predlagali rešitev, v kateri naj se oblikuje nova razvojna os od obstoječe občinske stavbe na Zgornji Muti proti novooblikovanemu trgu na Spodnji Muti. Novooblikovani trg so povezali z osrednjim prostorom ob Rotundi in Mitnici ter tako nakazali novo, »zeleno« razvojno os ob Bistriškem potoku do reke Drave.

V naselju Gortina je bila narejena idejna zasnova ureditve osrednjega prometnega vozlišča z dodanim vaškim trgom ter navezava na novoumeščeni športno-rekreacijski park. Hkrati je bil poudarek tudi na umestitvi kolesarske povezave med naseljema glede na vrsto kolesarjenja (daljinska kolesarska pot ob Dravi, šolska kolesarska pot, rekreacijska kolesarska pot).

Slika 3: Zasnova ureditve centra Zgornje Mute.

ABSTRACT

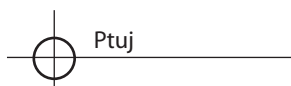
The main challenge was poor development of functions and public services, and problems in the current traffic and spatial arrangement in the key settlements of the Muta Municipality. To make matters worse, the town of Muta is divided into Zgornja Muta ('Upper Muta') and Spodnja Muta ('Lower Muta') which function as two different settlements. The proposal consisted of a stronger connection of both areas and of diversification and distribution of public services between the two. In Zgornja Muta, a shift of the town's main axis is proposed. The new orientation is from Town Hall to the main church.

Slika 4: Predstavitev je zaokrožila tudi razstava plakatov in maket.

Spominski park na Ptuju

“Memorial Park in Ptuj” Workshop

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*

urbanistično–arhitekturna delavnica/slovenska

MENTORJI *MENTORS*

prof. mag. Peter Gabrijelčič, u.d.i.a., asist. dr. Gregor Čok, u.d.i.a.

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

Študentje UL, Fakulteta za arhitekturo: Dejan Beroš, Vita Marolt, Matjaž Bahor, Ajda Racman, Manca Božič, Marko Lazič, Karmen Slapar, Suzana Cvijanović, Rok Matoš.

SODELUJOČI

Peter Cafuta, Kostja Kolarič, Mestna občina Ptuj

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

prof. mag. Peter Gabrijelčič, UL, Fakulteta za arhitekturo
Mestna občina Ptuj

NAROČNIK *CLIENT*

Mestna občina Ptuj

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

Razstava in javna predstavitev del študentov je bila izvedena v občinski stavbi 26. marca 2013.

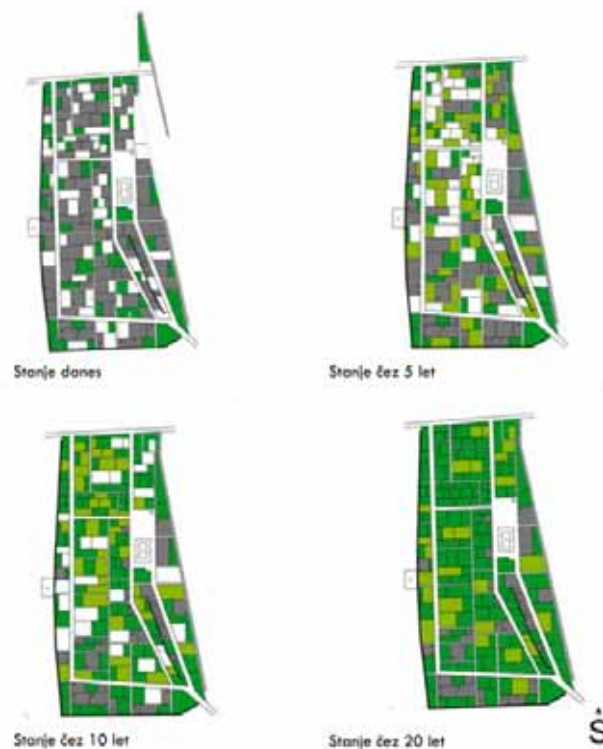
GRADIVO PRIPRAVIL *MATERIALS PREPARED BY*

asist. dr. Gregor Čok

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA

WORKSHOP

NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

Slika 1: Koncept A – faze preoblikovanja pokopališča v park

VSEBINA

Delavnica je bila namenjena oblikovanju prostorskih rešitev za območje starega ptujskega pokopališča, ki bo preurejeno v spominski park. Ideja o preureditvi sega v obdobje pred tridesetimi leti, ko je občina Ptuj sprejela odlok o opustitvi starega pokopališča in preusmeritvi pokopavanja na novo lokacijo na severovzhodnem obrobju mesta. Takrat so bile sprejete tudi programske smernice, ki so kratkoročno dopuščale obiskovanje in urejanje grobov, dolgoročno pa naj bi se območje preuredilo v spominski park kot odprto, zeleno javno površino mestnega prostora.

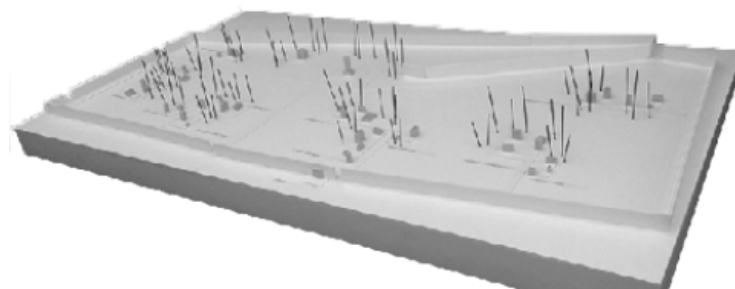
Staro pokopališče po treh desetletjih vidno propada. Problem postajata vandalizem (kraja in uničevanje nagrobnih plastik) in vzdrževanje obstoječega stanja v obliki, ki omogoča ustrezno izražanje pietete do pokojnikov. V okviru delavnice so bile izdelane štiri variantne prostorske rešitve: a) mozaični koncept, b) spominska promenada, c) gručasti lapidarij in č) spominska obhodna pot. Razlikujejo se predvsem po:

- časovni in prostorski etapnosti preoblikovanja pokopališča v spominski park,
- tlorisni zasnovi,
- obliki lapidarijev in načinu umestitve nagrobnikov na spominski zid.

S pomočjo variantnih rešitev želi Mestna občina Ptuj spodbuditi širšo javno razpravo o usodi pokopališča in pristopiti k izdelavi končne rešitve, zasnovane po načelih sodobne memorialne arhitekture.

ABSTRACT

The workshop was aimed at designing spatial solutions for the area of old Ptuj cemetery which will be transformed into a memorial park. The transformation idea date back thirty years, when the Ptuj municipality issued an ordinance on abandoning the old cemetery and redirecting the burials to the new location. Within the workshop, four variations of the spatial solution were made, differing primarily in: temporal and spatial stages of transforming the cemetery into a memorial park, floor plan ideas and the shape of lapidaries.

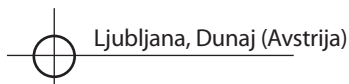
Slika 2: Maketa predlagane rešitve

Slika 3: Variantne zasnove lapidarijev

MEDNARODNA ŠTUDENTSKA DELAVNICA 2012/2013: Iskanje Ljubljanske urbane regije

INTERNATIONAL STUDENT WORKSHOP 2012/2013 Tracking the Ljubljana Urban Region

Ljubljana, Dunaj (Avstrija)

2012/2013

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*

planerska delavnica/mednarodna, slovensko-avstrijska

MENTORJI *MENTORS*

doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, viš. pred. mag. Mojca Foški, asist. Gašper Mrak, doc. dr. Simon Kušar, Andreas Dillinger, dr. Petra Hirschler, Geli Salzmann

UVODNIK

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

EDITORIAL

študentje UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, drugostopenjski študijski program Prostorsko načrtovanje, 2. letnik, študentje UL FF, Oddelek za geografijo, drugostopenjski študijski program Geografija, 1. letnik, študentje TU Vienna, prvostopenjski študijski program regionalnega prostorskega načrtovanja, 2. in 3. letnik, diplomanti, Erasmus študenta na UL FGG: Jakob Wabinski, Ewelina Wieckiewicz (Poljska)

ČLANEK

ARTICLE

RAZPRAVA

DISCUSSION

RECENZIJA

REVIEW

PROJEKT

PROJECT

DELAVNICA

SODELUJOČI *PARTICIPANTS*

UL FF, Oddelek za geografijo

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, TU Vienna, Dunaj, Avstrija

WORKSHOP

NAROČNIK *CLIENT*

RRA LUR, POLY5

NATEČAJ

COMPETITION

PREDSTAVITEV

PRESENTATION

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

Razstava in javna predstavitev del študentov: Videm/Udine, 24. 2. 2013
avla UL FGG, 26. 3.–29. 3. 2013 in 11. 6.–14. 6. 2013

COBISS Slovene Co-operative Online Bibliographic System and Services

ZAVODNIK LAMOVŠEK, Alma (ur.), KUŠAR, Simon (ur.), DILLINGER, Andreas (ur.).
International Student Workshop Tracking the Ljubljana Urban Region 2012/2013,
Ljubljana, Vienna. 1st ed. Ljubljana: Faculty of Civil and Geodetic Engineering,
2013, str. 3, ilustr. [COBISS.SI-ID 6195041]
http://issuu.com/mfoski/docs/tracking_the_ljubljana_urban_region_pdf_pop

GRADIVO PRIPRAVILI *MATERIALS PREPARED BY*

viš. pred. mag. Mojca Foški, doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, asist. Gašper Mrak

Osredinjenje kraja Brezovica

Design of the Brezovica Town Centre

Brezovica

2012/2013

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*

urbanistično-arhitekturna delavnica/slovenska

MENTORJI *MENTORS*

doc. dr. Ilka Čerpes, teh. sod. Nejc Černigoj, asist. Aleksander Vujović

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

študentje UL, Fakultete za arhitekturo: Tamara Glavnik, Maja Hrastar, Vita Ilešič, Ana Jaušovec, Jan Kalšek, Damjana Kenda, Mateja Mele, Anja Šuštar

SODELUJOČI *PARTICIPANTS*

UL, Fakulteta za arhitekturo: doc. dr. Alenka Fikfak, Janez P. Grom; UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, viš. pred. Mojca Foški, asist. Gašper Mrak; občina Brezovica: župan Metod Ropret, Kristina Šijanec, mag. Ivanka Stražišar; Peter Lovšin, spec. urb.

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

Občina Brezovica: Kristina Šijanec; UL, Fakulteta za arhitekturo: doc. dr. Alenka Fikfak, doc. dr. Ilka Čerpes

NAROČNIK *CLIENT*

Občina Brezovica

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

Zaključna predstavitev z razstavo nalog je bila 17. junija 2013 v Modri dvorani na Brezovici.

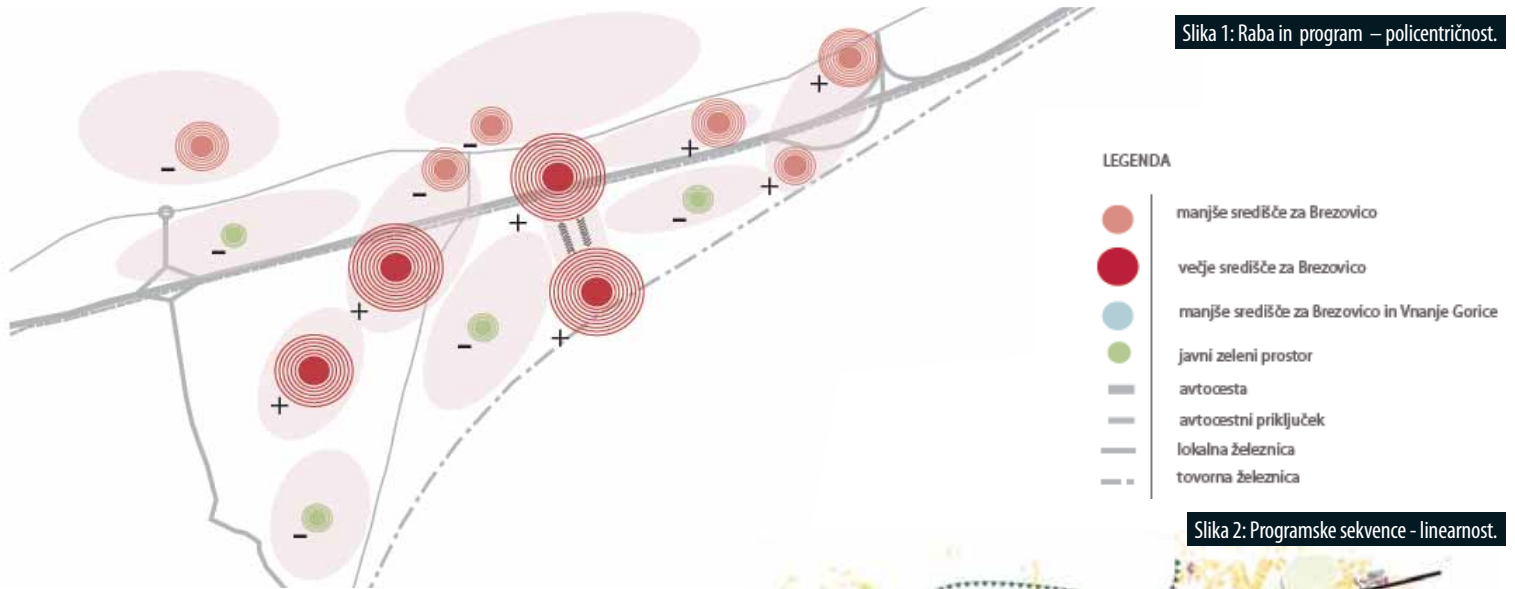
GRADIVO PRIPRAVIL *MATERIALS PREPARED BY*

asist. Aleksander Vujović

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA

WORKSHOP

NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

Slika 1: Raba in program – policentričnost.

VSEBINA

Kraj Brezovica se že dolgo sooča s tipičnimi težavami tranzitnih mest, skozi katera potekajo različni prometni koridorji, javni programi in storitve pa so razpršeni in slabo povezani.

V seminarju Čerpes smo razvili dva različna scenarija za osredinjenje kraja: policentričnega in linearnega.

V prvem predvidevamo krepitev in vzpostavitev novih lokalnih programskih središč, ki so medsebojno smiselno povezana in zagotavljajo dobro delovanje naselja. Največja med njimi so izobraževalno središče ob obstoječi osnovni šoli, transportno središče z umestitvijo nove železniške postaje in mestne železnice (Ljubljana - Vrhnika) s postajališčem na južni strani AC koridorja in kulturno središče s knjižnico, večnamensko dvorano in novimi prostori občine na neizkoriščnem območju med koridorjem avtoceste in mestne železnice ter Podpeško cesto. Poleg teh pa se smiselno zaključijo tudi industrijsko, poslovno in gospodarsko območje. Z novo mrežo vmesnih povezav in prehodov se zagotovi dobra povezanost in pretočnost v celotnem naselju ter enakomeren razvoj vseh delov kraja. Linearni scenarij ponuja okrepitev koridorja Tržaške ceste, ki se ga preuredi v linearno središče kraja. Ob njem okrepimo obstoječe in razvijemo nove mestotvorne funkcije, ki jih povezujejo sekvence različnih javnih prostorov, ki jih kraj sedaj pogreša. Koridor prometno preuredimo, tako da omogoča funkcionalno in udobno uporabo vsem udeležencem, vanj pa integriramo tudi traso nove mestne železnice Ljubljana – Vrhnika. Povezanost z drugimi konci naselja zagotovimo s tremi tipi prečnih prehodov čez AC (prometni, zeleni in tržni prehod). Tako že obstoječe programske sklope v pasu med Tržaško cesto in avtocesto utrdimo in jih povežemo z južnim delom kraja.

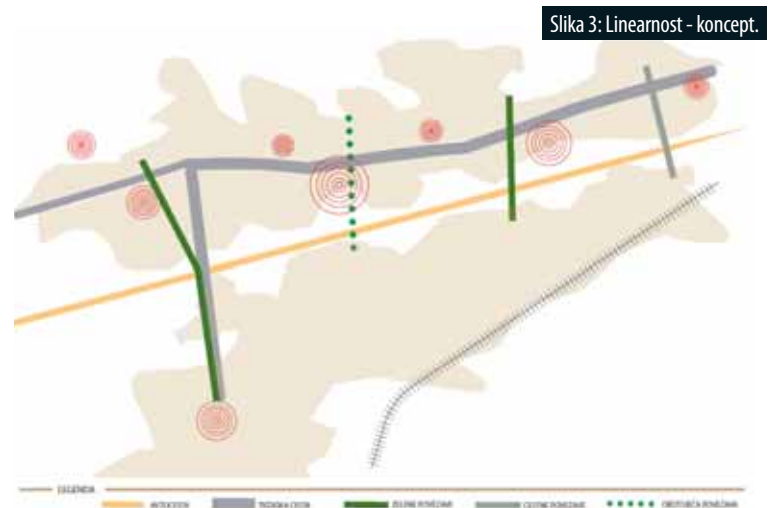
ABSTRACT

Brezovica, a small town near Ljubljana, is facing problems due to the numerous traffic corridors that run through it, whereas the public services remain dispersed and disconnected. Two scenarios for dealing with these issues were proposed.

The polycentric scenario establishes a network of interconnected programmatic nodes that would improve the functionality of the town. The linear scenario aims to strengthen the activity along the Tržaška road, developing it into a linear center with a sequence of public open spaces.

Slika 2: Programske sekvence - linearnost.

Slika 3: Linearnost - koncept.

Osredinjenje kraja Brezovica – gradniki prostora

Design of the Brezovica Town Centre – Spatial Elements

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*
urbanistično-arhitekturna delavnica/slovenska

MENTORJA *MENTORS*
doc. dr. Alenka Fikfak, Janez. P. Grom

ŠTUDENTJE *STUDENTS*
študentje UL, Fakultete za arhitekturo: Ana Simčič, Tomaž Cirkvenčič, Maša Širca, Maja Omerzel, Tjaša Plavec, Sandra Stare, Lina Skrinjar, Tanja Sajovic, Marta Čadež, Aleš Dolenc, Darja Dolenc, Taja Škraban, Dani Kaludjerovič, Katja Traunšek

SODELUJOČI *PARTICIPANTS*
UL, Fakulteta za arhitekturo: doc. dr. Ilka Čerpes, asist. Aleksander Vujović, arh. Nejc Černigoj; UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, viš. pred. Mojca Foški, asist. Gašper Mrak; občina Brezovica: župan Metod Ropret, Kristina Šijanec, mag. Ivanka Stražisar; Peter Lovšin, spec. urb.

ORGANIZATOR *ORGANISATION*
Občina Brezovica: Kristina Šijanec; UL, Fakulteta za arhitekturo: doc. dr. Alenka Fikfak, doc. dr. Ilka Čerpes

NAROČNIK *CLIENT*
Občina Brezovica

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*
Zaključna predstavitev z razstavo nalog je bila 17. junija 2013 v Modri dvorani na Brezovici.

GRADIVO PRIPRAVILA *MATERIALS PREPARED BY*
doc. dr. Alenka Fikfak

Slika 1: Novo središče Brezovice, trg in novo prizorišče življenja prebivalcev

VSEBINA

Delo na delavnici Brezovica – osredinjenje kraja je bilo osredotočeno na izdelavo urbanistične vizije razvoja središča kraja in njegove funkcionalno-oblikovne vpetosti v širši prostor. V scenarijski obliki so bila obdelana možna razporejanja centralnih funkcij kraja glede na dani potek prometnih koridorjev železnice, avtoceste in državne ceste skozi središče kraja. V skupini sta oblikovana dva različna scenarija: zasnova razpršenega naselja (z razpršeno zasnovo centralnih prostorov in dejavnosti) in zasnova koncentriranega, linearnega naselja (z zasnovo centralnih prostorov vzdolž linije promenade – hrbtenice naselja).

1. koncept: Od narave do narave. Ideja prvega koncepta je, da se vzpostavi (na novo izgradi) povezavo v obliki promenade, na katero se vežejo posamezna centralna območja, v prostoru razpršeno razvrščena po celotnem naselju, od bodoče industrijske cone do železnice na vzhodu. Promenado se opremi s kolesarsko stezo, pločnikom, zelenim pasom ob straneh in enotno visoko vegetacijo po celotni dolžini.

2. koncept: Mestna promenada. Ideja drugega koncepta je, da se Podpeško cesto obravnava kot zeleno os kraja. Opremi se jo kot promenado naselja s kolesarsko stezo, pločnikom, zelenim pasom ob straneh in enotno visoko vegetacijo po celotni dolžini. Na določenih mestih bi bila ulica s takšnim posegom nekoliko utešnjena, zato se dopusti možnost, da se na zasebnih zemljiščih predpiše oblikovanje zelenih površin, ki bodo hkrati del ulice, promenade (javni prostor) in obenem del zasebnih vrtov (zasebni prostor).

Pri obeh konceptih so bile določene lokacije z izdelanim preizkusom arhitekturne posega.

ABSTRACT

The aim of the workshop – Design of the Brezovica Town Centre – was to provide the urban vision of development of the town centre and its functional and design integration into the wider environment. By way of scenarios, optional distributions of central functions were examined in relation to the existing transport corridors of railway, motorway and state roads through the town centre. Two scenarios were put forward by the group: design of a dispersed town (with a dispersed design of central areas and relevant activities) and design of a concentrated, linear town (design of central areas along the promenade line – backbone of the town).

Slika 2: Hostel in mladinski center.

Slika 3: Zeliščni oddih - nova oblika turistične kmetije.

Slika 4: Center prostočasnih in poučnih dejavnosti.

URBANISTIČNO-ARHITEKTURNA DELAVNICA BREZOVICA 2013: 'Osredinjenje vaških središč'

URBAN DESIGN AND ARCHITECTURAL WORKSHOP BREZOVICA 2013: Design of Village Centres

Brezovica

2012/2013

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*
urbanistična delavnica/slovenska

MENTORJA *MENTORS*
viš. pred. mag. Mojca Foški, univ. dipl. inž. geod., asist. Gašper Mrak, univ. dipl. inž. arh.

ŠTUDENTJE *STUDENTS*
študentje UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, drugostopenjski študijski program Prostorsko načrtovanje, 2. letnik

SODELUJOČI *PARTICIPANTS*
UL, Fakulteta za arhitekturo: doc. dr. Alenka Fikfak, doc. dr. Ilka Čerpes

ORGANIZATOR *ORGANISATION*
UL, Fakulteta za arhitekturo, UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Občina Brezovica

NAROČNIK *CLIENT*
Občina Brezovica

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*
Razstava in javna predstavitev del študentov: avla UL FGG, 11. 6.–14. 6. 2013 in Občina Brezovica, 17. 6.–1. 7. 2013.

GRADIVO PRIPRAVILA *MATERIALS PREPARED BY*
viš. pred. mag. Mojca Foški, asist. Gašper Mrak

Slika 1: Ureditev tržnice kot središča dogajanja v Podpeči.

Slika 2: Foto montaža tržnice v Notranjih goricah

VSEBINA

V sklopu urbanistično-arhitekturne delavnice so se študenti osredotočili na problem urejanja osrednjih (javnih) vaških prostorov v Občini Brezovica, ki skupaj z občinskim središčem tvorijo ogrodje poselitvenega sistema občine in hrbtenico prostorskega razvoja. Vsa pomembnejša naselja v Občini so ob cesti Brezovica-Rakitna. Osrednja prometna pot praviloma določa tudi osrednji vaški prostor, ki je pogosto tudi prometno vozlišče ali dokaj obremenjena prometnica. V naselju Jezero smo oblikovanje osrednjega vaškega prostora umestili na obstoječe proste površine v središču naselja, ki se ob vaški aleji povezuje z osrednjim rekreacijskim prostorom ob bližnjem jezeru. Pri naselju Preserje je predlagana preureditev osrednjega parkirnega prostora pred vaško cerkvijo v večnamenski javni prostor, ki ne bo le občasno zasedeno parkirišče, temveč bo z več zelenja in manjšimi zelenimi otoki (zasaditev) ponujal možnost posedanja, igranja, sproščanja in druženja. V Notranjih Goricah smo večfunkcionalnost javnih površin prepoznali v možnosti sanacije opustelega kamnoloma. V naseljih Podpeč, Rakitna in Kamnik pod Krimom bi osrednji vaški prostor lahko oblikovali sočasno s preurejanjem prometnih površin, ki potekajo skozi središče naselij. Oblikujejo se večje javne površine z združevanjem manjših in neracionalno izrabljenih površin, ki se nato programsko delijo v razpoznavne javne ambiente, ki svojo funkcijo lahko spreminjajo glede na potrebe (npr. za prireditve, parkiranje). Razmejevanje v prostoru je možno ob uporabi različnih materialov v tlakih.

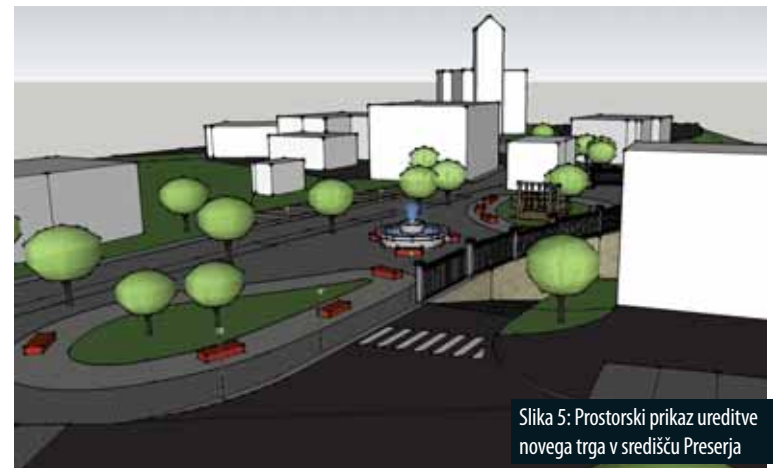
ABSTRACT

The problems that challenged the students were the lack of identity in the rural settlements of the Municipality of Brezovica. The students were asked to design or redevelop new village centres that would enable the inhabitants to rediscover their roots and give them higher awareness of the place they were born, where they live and socialize. The students proposed the location, shape and design of new squares in the villages, different traffic solutions and a few small architectural interventions.

Slika 3: Zasnova ureditve vaškega jadra Rakitne

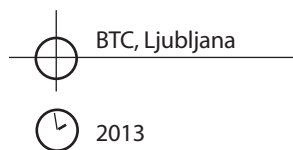
Slika 4: Ureditev središča naselja Kamnik pod Krimom

Slika 5: Prostorski prikaz ureditve novega trga v središču Preserje

SMANFUL 2013: Primestna mobilnost in nove oblike urbanega življenja

SMANFUL 2013: Suburban Mobility and New Forms of Urban Life

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*
urbanistično-planerska / mednarodna

MENTORJI *MENTORS*

Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès, Universitat Politècnica de Catalunya, Španija; prof. Miguel Usandizaga, asist. prof. Josep Maria Garcia Fuentes / École Nationale Supérieure d'Architecture de Montpellier, Francija; prof. Alexis Lautier / Faculdade de Arquitectura, Universidade Técnica de Lisboa, Portugalska; prof. Pedro Rodrigues, prof. Francisco Agostinho / Architektur, Jade Hochschule Wilhelmshaven Oldenburg Elsfleth, Nemčija; prof. Holm Kleinman, prof. Julia Bargholz / Facoltà di Architettura Valle Giulia, Università degli Studi di Roma La Sapienza, Italija; prof. Luca Reale, asist. prof. Juan Lopez Cano / School of Architecture, Aristotle University of Thessaloniki, Grčija; prof. Sarantis Zafeiropoulos / L'Università Mediterranea di Reggio Calabria, Italija; prof. Valerio Morabito / Fakulteta za arhitekturo, Univerza v Ljubljani, Slovenija; prof. mag. Peter Gabrijelčič, doc. dr. Sonja Ifko, asist. dr. Nika Grabar

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès, Universitat Politècnica de Catalunya, Španija, École Nationale Supérieure d'Architecture de Montpellier, Francija, Faculdade de Arquitectura, Universidade Técnica de Lisboa, Portugalska, Architektur, Jade Hochschule Wilhelmshaven Oldenburg Elsfleth, Nemčija, Facoltà di Architettura Valle Giulia, Università degli Studi di Roma La Sapienza, Italija, School of Architecture, Aristotle University of Thessaloniki, Grčija, L'Università Mediterranea di Reggio Calabria, Italija, Fakulteta za arhitekturo, Univerza v Ljubljani, Slovenija

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès, Universitat Politècnica de Catalunya, Španija / Fakulteta za arhitekturo, Univerza v Ljubljani

NAROČNIK *CLIENT*

Erasmus Intensive Programme, BTC City

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

predstavitev – 19.7.2013 v Ljubljani, BTC Kristalna palača; razstava – BTC Kristalna palača, julij 2013

GRADIVO PRIPRAVILA *MATERIALS PREPARED BY*

asist. dr. Nika Grabar

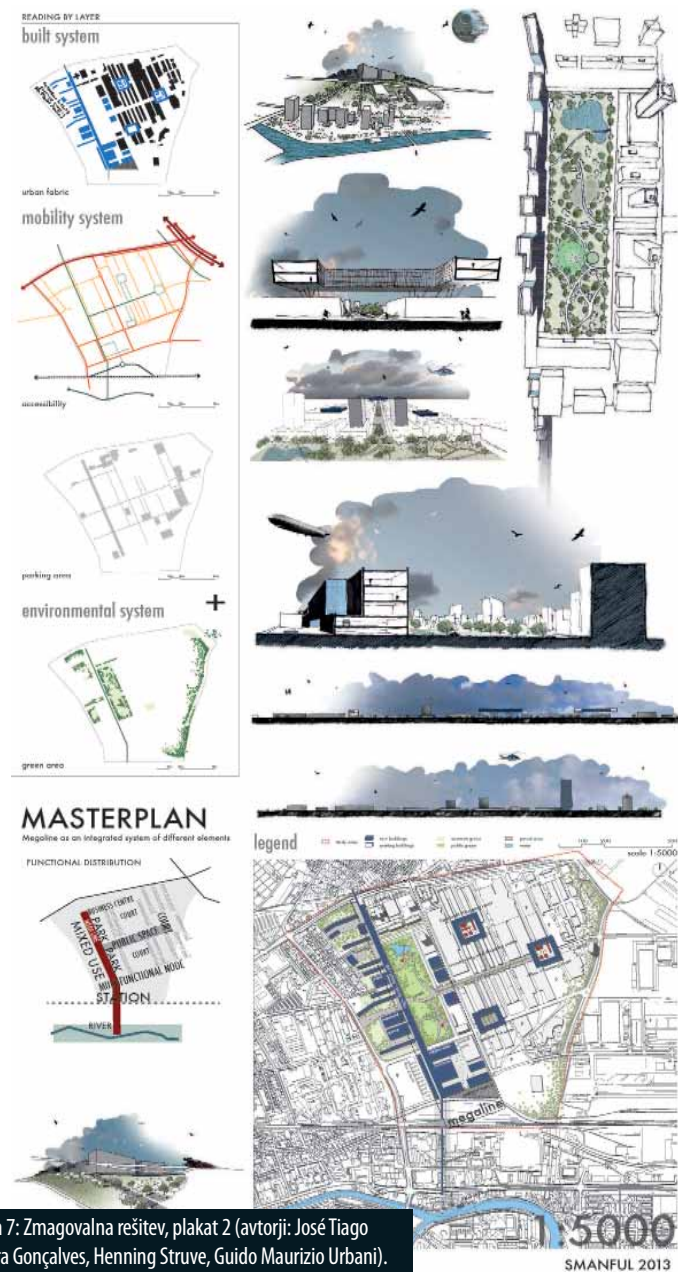
Slika 6: Zmagovalna rešitev, plakat 1 - izsek (avtorji: José Tiago Vieira Gonçalves, Henning Struve, Guido Maurizio Urbani).

VSEBINA

Intenzivni program z naslovom SMANFUL je usmerjen v vprašanja reurbanizacije perifernih mestnih območij v povezavi s prometno infrastrukturo. V preteklih dveh letih je potekal v Barceloni in Oldenburgu. Letošnja delavnica se je ukvarjala z dolgoročno »citizacijo« (reurbanizacijo) območja BTC v Ljubljani, ki se je od devetdesetih postopoma preoblikovalo v eno izmed največjih poslovnih, nakupovalnih, zabavnih in kulturnih središč v Sloveniji. BTC iz leta v leto privablja več obiskovalcev, vendar hitra rast hkrati spodbuja njegovo preoblikovanje v monofunkcionalno mestno območje brez razvitih mestnih programov in z mankom javnega prostora. Tovrstna območja potrebujejo nove premisleke in nove programske razvojne koncepte, saj v nasprotnem primeru lahko obstoječi programi zamrejo. Na štirinajstdnevni delavnici je sodelovalo osem evropskih šol za arhitekturo in se ukvarjalo z vprašanjem: »Kako območje BTC preoblikovati v gosto mestno tkivo, ki odpira javnemu prostoru nove priložnosti?« Skupine študentov so bile mešane, mentorji so sodelovali z vsemi skupinami. Zaključna predstavitev projektov je potekala v Kristalni palači BTC, kjer je bila postavljena tudi razstava. Mednarodna žirija mentorjev je naloge nagradila.

ABSTRACT

BTC City has been steadily developing since the 90s as a revitalized zone of warehouses into a contemporary business-commercial center. Adopting a se-

Slika 7: Zmagovalna rešitev, plakat 2 (avtorji: José Tiago Vieira Gonçalves, Henning Struve, Guido Maurizio Urbani).

mi-independent form of life it has grown into a place of shops, parking spaces, sports centers, casinos, entertainment, bars etc. The rapid growth, however, brings the danger of developing such areas into mono-functional city sections that do not develop their programs in the way traditional cities do. Such places can thus collapse if a proper vision of future development is not introduced and implemented at the right stage of development. The SMANFUL 2013 Ljubljana Workshop therefore tackled the question: "How could BTC City transform into a dense multifunctional city fabric that opens new possibilities for public space?"

Športno rekreacijski park Ajševica, Nova Gorica

Sport and Recreation Park Ajševica, Nova Gorica

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*

krajinsko urbanistična delavnica /slovenska

UVODNIK

MENTORJI *MENTORS*

prof. Janez Koželj, asist. mag. Polona Filipič, doc. Primož Hočevar

EDITORIAL

ČLANEK

ARTICLE

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

UL, Fakulteta za arhitekturo: Ana Brusić, Klemen Muha, Anja Mustar, Katja Nabernik, Ana Omejec, Janž Omerzu

RAZPRAVA

DISCUSSION

RECENZIJA

REVIEW

PROJEKT

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

Mestna občina Nova Gorica z UL, Fakulteto za arhitekturo, Seminar Arhitektura mesta

PROJECT

DELAVNICA

NAROČNIK *CLIENT*

Mestna občina Nova Gorica

WORKSHOP

NATEČAJ

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

april 2013, Avla občinske stavbe v Novi Gorici

COMPETITION

PREDSTAVITEV

GRADIVO PRIPRAVILA *MATERIALS PREPARED BY*

asist. mag. Polona Filipič, doc. Primož Hočevar

PRESENTATION

Slika 1: Preureditev obstoječega kampa.

Slika 2: Pristajališče jadralnih padalcev.

VSEBINA

Ajševica je razpršeno naselje, ki se razprostira na območju pretežno zamočvirjenega Lijaškega polja, v bližini mesta Nove Gorice. Podoba Ajševici daje značilna kulturna krajina, ki je nastajala s kmetijsko rabo in gradnjo naselij. Urejanje območja Ajševice zahteva uporabo načrtovalskega pristopa t.i. 'krajinskega urbanizma', ki združuje prostorsko razmeščanje grajenih in krajinskih prvin v funkcionalno primerna, okoljsko neoporečna in oblikovno skladna območja za zadovoljitev različnih potreb lokalnih prebivalcev in širšega območja.

Osnovo ureditev širšega območja določa krožna rekreacijska pot, ki med seboj povezuje novo urejena območja igrišča za golf, klub jadralnega padalstva in športno letališče ter preurejena obstoječa območja konjeniškega centra in kampa Lijak z obstoječo mrežo cest, pešpoti in kolesarskih poti, z naselji in okoliško varovano krajino. V ta namen so uporabljeni različni elementi sonaravnega oblikovanja, ki so oblikovani v različne ploskovne, prostorske, točkovne in linijske postavitve, pravilnih ali organskih oblik povezanih v skladno celoto. Na južnem delu je na območju nekdanjega glinokopa urejeno golf igrišče s pripadajočo stavbo kluba. Na območju nekdanjih hlevov Kmetijske zadruge je predvidena ureditev konjeniškega centra s konjeniškim klubom. Severno od konjeniškega centra se izkoristi naravne danosti za izgradnjo letališča prvega razreda s travnato vzletno stezo. Na zemljišču ob križišču regionalne ceste Ajdovščina - Nova Gorica s cesto Vogrsko - Nova Gorica je predvidena preureditev obstoječega kampa. Za potrebe jadralnih padalcev se preuredi obstoječe pristajališče ob križišču ceste Ajdovščina - Nova Gorica s cesto proti Šmihelu. Nova in preurejena tematska območja programskih težišč športnih in rekreativnih dejavnosti dopolnjujejo kulturno in varovano krajino v območju Ajševice. V trajnostnem duhu zmanjšaj, ponovno uporabi in presnovi je namesto grajenih objektov predlagana uporaba ladijskih kontejnerjev, ki so za različne name- ne primerno predelani in zloženi.

Slika 3: Golf igrišče s pripadajočo stavbo kluba.

ABSTRACT

For the planning of Ajševica area we have used the »landscape town planning« approach that joins the urban and landscape planning elements with functional and environment friendly and sustainable areas, which fulfill the needs of local residents and wider area. In the south, at the site of a former clay pit, a golf course with adjacent facilities has been established. Former stables of Farmer's community will become part of an equestrian centre with its own club. North of the equestrian club a class-1 airfield construction has been planned. At the crossroads of regional road Ajdovščina - Nova Gorica and Vogrsko - Nova Gorica road the existing campsite shall be rebuilt. For the needs of gliding pilots the existing landing site at the crossroads of Ajdovščina - Nova Gorica road with the road towards Šmihel shall be rebuilt. In the spirit of sustainability: reduce, reuse and recycle, the use of purposefully re-arranged and stacked ship containers instead of fabricated buildings has been proposed.

Urejanje vrtičkov v Novi Gorici

Urban Gardening in Nova Gorica

Nova Gorica

2013

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*

urbanistična delavnica /slovenska

UVODNIK

EDITORIAL

ČLANEK

ARTICLE

RAZPRAVA

DISCUSSION

RECENZIJA

REVIEW

PROJEKT

PROJECT

DELAVNICA

WORKSHOP

NATEČAJ

COMPETITION

PREDSTAVITEV

PRESENTATION

MENTORJI *MENTORS*

prof. Janez Koželj, asist. mag. Polona Filipič, doc. Primož Hočevar

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

UL, Fakulteta za arhitekturo: Klemen Korošec, Mateja Kovač, Špela Kren, Živa Lorber, Blaž Lozej, Tanja Lozej, Nikolina Lukin, Barbara Petek

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

Mestna občina Nova Gorica z UL, Fakulteto za arhitekturo, Seminar Arhitektura mesta

NAROČNIK *CLIENT*

Mestna občina Nova Gorica

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

marec 2013, Avla občinske stavbe v Novi Gorici

GRADIVO PRIPRAVILA *MATERIALS PREPARED BY*

asist. mag. Polona Filipič, doc. Primož Hočevar

Slika 1: Parkovni vrt, kombinirani vrt

Slika 2: Bivalni vrt, gospodinjski vrt na obrobju, gospodinjski vrt v naselju

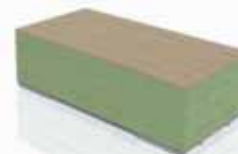
VSEBINA

O trajnem vrtničarstvu govorimo takrat, ko se ta dejavnost trajno umesti na površine, ki so določene kot nezazidljive zaradi svojih naravnih značilnosti. Začasno pa je vrtničarstvo, kadar gre za dogovor med lastnikom in vrtničkarji za pridelavo v okviru določenega časa. Poleg trajnih lokacij, so vrtnički ponekod dovoljeni tudi kot del ureditev zelenih površin v stanovanjskih območjih. Na nekaterih območjih, ki bodo v prihodnje namenjena drugi rabi, lahko vrtnički ostanejo začasno. V Novi Gorici so vrtnički razporejeni po celotnem mestu, saj ima urejanje vrtničkov tu bogato tradicijo. Posamezna območja vrtničkov se med seboj razlikujejo po lokaciji, velikosti in urejenosti vrtničkov, opremljenosti in obdelavi. Kažejo se jasne zakonitosti izoblikovanja določenega tipa vrtničkov, ki se sklada tudi s tipičnim izborom lokacije in razporeditve v mestu. Območja največjih vrtničkov z bivalnimi lopami, kjer gojijo poleg zelenjave tudi kure in koze, so najbolj oddaljena, manjša območja običajnih pridelovalnih vrtničkov z lopami za hrambo so bližje naselji, še manjša območja z urejenimi vrtnički z nadstreški in zaboji za orodje so na robovih naselja, medtem, ko so najmanjši vrtnički znotraj naselja in imajo največji delež nasadov cvetja, grmovnic in okrasnega drevja. V delavnici se je opredelilo na podlagi lokalnih vzorcev in značilnosti torej tri tipe vrtničarskih območji: bivalno, gospodinjsko in parkovno. K vsakemu tipu odgovarja tudi kombinacija pogojev primernosti in trajnosti rabe. Pripravilo se je tudi katalog pripadajoče opreme: lopo, in bivalno lopo, senčnico, zabojnik, kompostnik in zbiralnik vode, ogrado za živali in gredice.

Za sistematično urejanje območji za vrtničke je nujno znotraj OPN mesta določiti območja za trajno vrtničkasko rabo in območja za začasno ali gostujočo rabo.

ABSTRACT

Nova Gorica has a long tradition of urban gardening, since gardens can be found all over the city. Gardens vary in locations and size, and how orderly they are being maintained, with what tools and what grows there. Clear rules of forming of certain types of gardens can be observed, since they are in accordance with their location within the city. At the workshop three types of garden areas have been observed, based on their local patterns: Residential, household and park areas. For a systematic regulation of gardens, areas for sustainable and also temporary or guest gardening, must be set within the city OPN.

Slika 3: Ograda za živali, zabojnik in kompostnik

Celovita prenova naselja Grgarske Ravne

Complete Renovation of Grgarske Ravne

Grgarske Ravne

2013

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*

urbanistično–arhitekturna delavnica/slovenska

MENTORJA *MENTORS*

prof. dr. Živa Deu, u. d. i. a., Boris Školaris, u. d. i. a.

ŠTUDENTJE *STUDENTS*

Študentje UL, Fakulteta za arhitekturo: Damjana Kenda, Maja Hrastar, Tjaša Jerič, Barbara Petek, Igor Hovnik, Maja Večerina, Maruša Rogelja, Špela Kren, Ana Laura Kansky, Tamara Glavnik, Jan Kalšek, Nejc Kodermac, Luka Praček

SODELUJOČI

Mestna občina Nova Gorica, Oddelek za okolje, prostor in javno infrastrukturo, mag. Darja Kozinc – vodja zeliščnega centra Grgarske Ravne

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

UL FA, dr. Živa Deu

NAROČNIK *CLIENT*

Mestna občina Nova Gorica

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

Predstavitvi sta bili v Grgarskih Ravnah in v Novi Gorici v letu 2013.

GRADIVO PRIPRAVILA *MATERIALS PREPARED BY*

prof. dr. Živa Deu, u. d. i. a., Luka Praček, študent arh.

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP

NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

VSEBINA

Grgarske Ravne ležijo na jugu Banjške planote, na nadmorski višini 517 m, ob cesti, ki med seboj povezuje Grgar na jugu s Kalom nad Kanalom na severu. Celostna prenova naselja, s poudarkom na turistično kmetijski dejavnosti, je bila naloga delavnice. Študentje so pred oblikovanjem vizije celostne prenove in oblikovanih vzorov urbanističnih in arhitekturnih rešitev izdelali podrobno analizo obstoječe grajene strukture. Ta je pokazala, da je naselje kljub opazni degradaciji ohranilo izrazit kraško primorski značaj. Ohranjena je izvorna urbanistična zasnova in velik del identitete, sicer slabo vzdrževane arhitekture. Ugotovitev je bila osnova za oblikovanje razvojne usmeritve: razpoznan identiteta naselja in arhitekture se mora z razvojem ohraniti.

Poleg vizije razvoja celote (razvojne smeri, notranje dopolnitve) so bile kot vzor izdelane zamisli preureditev in posodobitev obstoječih poti, trgov in drugih v

naselju izpostavljenih javnih prostorov. Za štiri izbrane in zapuščene objekte, ki so po mnenju udeležencev delavnice v prostoru naselja izpostavljeni in arhitekturno vredni, so bili izdelani tudi arhitekturni posnetki in predlogi prenove z vsebino prilagojeno utrditvi in razvoju turistično – kmetijske dejavnosti.

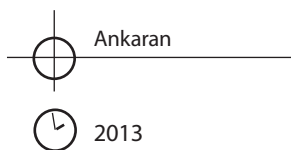
V procesu dela je bila izpeljana javna predstavitev, za tisk je pripravljena monografska publikacija, delo pa se konec oktobra sklene z razstavo in javno razpravo v Novi Gorici.

ABSTRACT

In the village we identified problems: inventorying, urbanism and renovation of the center square and the inn next to it, an inn on the boundary of the village, the small square "grad" on the boundary of the village and a marketplace for the herbal center.

Trajnostni prostorski razvoj občine Ankaran, 'maj 2013'

Sustainable Spatial Development of the Municipality of Ankaran, 'May 2013'

TIP DELAVNICE TYPE OF WORKSHOP
urbanistična delavnica/slovenska

MENTORJI MENTORS
mentorska skupina: izr. prof. mag. Tadej Glažar, doc. dr. Ilka Čerpes, doc. dr. Alenka Fikfak, izr. prof. dr. Drago Kos, doc. dr. Matjaž Uršič, Dragoljub Pavkov

ŠTUDENTJE STUDENTS
študentje dodiplomskih in doktorskih študijev UL, Fakultete za arhitekturo: Gašper Skalar Rogič, Irena Ostojič, Jošt Berčič, Mia Crnič, Nuša Voda, Aleš Kr-džič, Tamara Glavnik, Jan Kalšek, Anja Šuštar, Andrej Štjepic; in UL, Fakultete za družbene vede: Anže Zorman, Primož Medved

SODELUJOČI PARTICIPANTS
Mladinsko zdravilišče in letovišče RKS Debeli rtič, ga. Ana Žerjal, dr. Breda Prunk Franetič; Ortopedska bolnišnica Valdoltra, prim. mag. Venčeslav Pišot, dr. med, ga. Lilijana Vouk Gerbac, ga. Mira Šavora; ADRIA, Turistično podjetje, d.o.o., g. Rajko Rešek; MORS, 430. mornariški divizion, Vojašnica slovenski pomorščaki, kapbl. Boris Geršak, Blanka Razpet, dr. Margareta Jeraj; LUKA KOPER, d.d., g. Bojan Brank, Sebastjan Šik

ORGANIZATOR ORGANISATION
Svet Krajevne skupnosti Ankaran: Gregor Strmčnik; UL, Fakulteta za arhitek-turo: Gašper Skalar Rogič, štud. arh.

NAROČNIK CLIENT
Krajevna skupnost Ankaran

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE DATE AND LOCATION OF EXHIBITION
Predstavitev in razgovori z lokalno skupnostjo dne 19. maja 2013 v Mladin-skem zdravilišču in letovišče RKS Debeli rtič.

GRADIVO PRIPRAVILI MATERIALS PREPARED BY
doc. dr. Alenka Fikfak, doc. dr. Ilka Čerpes

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA

WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

VSEBINA

Območje Občine Ankaran obsega skrajni zahodni del obalnega pasu slovenskega morja ob meji z Italijo. Umeščeno je med dve urbani središči in pristanišči: slovenski Koper na vzhodu in italijanski Trst na zahodu. Zaradi ukleščeniosti med dve veliki pristaniški mesti in tudi zaradi obmejne lege med nekdanjim vzhodnim in zahodnim blokom je občina Ankaran območje preskočenega razvoja, t. i. siva cona ali angleško »brownfield«. Kljub izjemnim sredozemskim naravnim danostim in zanimivim potencialom za razvoj obmorskega turizma je prostor okoljsko deloma degradiran in programsko neustrezno izrabljen. Slabo stanje okolja in neuporabnost obale za turizem je posledica, poleg drugih dejavnikov, tudi bližine koprškega pristanišča, ki zaseda del vzhodne obale ankaranske občine in načrtuje v tej smeri tudi širitve svojih manipulativnih površin. Na zahodnem delu obalnega pasu občine so zelo občutni vplivi italijanskega pristanišča Trst, ki je skupaj s pripojenim velikim industrijsko-energetskim kompleksom izjemno intenziven vir onesnaženja okolja v tem delu Jadranskega morja.

V maju 2013 je bila izvedena prva od serije delavnic, ki bodo v naslednjih dveh letih v pomoč pri opredelitvi strokovnih izhodišč za novi občinski prostorski načrt Ankarana. Cilj letošnje kratke delavnice je bil raziskati želje in razvojne predstave prebivalcev ter vseh drugih deležnikov v prostoru občine. Izdelana je bila analiza SWOT (analiza prednosti, slabosti, priložnosti in groženj), skupino pa je moderiral izr. prof. dr. Drago Kos.

ABSTRACT

The Municipality of Ankaran is situated in the westernmost part of the Slovenian seacoast, along the border with Italy. As it is wedged between two major port cities, while also lying on the border between the former Eastern and Western blocs, the Municipality of Ankaran is an area of skipped development, i.e. a brownfield area. In May 2013, the first in a series of workshops was held, which will over the next two years help to define the expert groundwork for the new Municipal Spatial Plan of Ankaran. The short 2013 workshop was organised to explore the desires and notions about the development of both inhabitants and other stakeholders in the area.

	Prednosti	Slabosti	Priložnosti	Grožnje	
Turizem	<p>Energijski potenciali povezovanja obstoječe inšne turistične ponudbe z novo usmeritvijo v "športni turizem"</p>	<p>Kakovost morja je nizka</p> <p>Vpravljeni ambiantalni potenciali morske obale</p> <p>Bližina Luke Koper</p>	<p>Športni turizem kot razširitev obstoječega sezonskega turizma</p> <p>Naložba v "športni center", ki bi služil kot regionalna vadbena infrastruktura za vrhunske športe</p> <p>Vodni športi</p>	<p>Prievodji rigorozno varstvo narave</p> <p>Neselektivno umeščanje turističnih objektov v tako urbano kot naravno okolje</p> <p>Morebitna listična konkurenca pri projektu "športni center"</p>	
Gospodarstvo	<p>(Koraj) celotno sončno vreme kot energetska potencial</p> <p>Luka Koper je močan finančni, zaposlitveni in gospodarski potencial občine</p>	<p>Ni možnosti oziroma površin za plakiranje kot sredstvo obveščanja in oglaševanja</p> <p>Doslej nje počasi rasti storitvenega gospodarstva v Ankaranu</p>	<p>Obsežen podzemni vodni rezervar</p>	<p>Se rapnej neusklajen razvoj in odločevalski proces državnih institucij, Luke Koper in lokalnega ankaranskega okolja</p>	
Kmetijstvo	<p>Dobri klimatski pogoji za kmetijstvo</p> <p>Zaluzenje "stariških kmetov obale" ima jedrilo v Ankaranu</p> <p>Društvo za trajnostni razvoj, lokalno samoskrbo in promocijo kraja ima tudi jedrilo v Ankaranu</p>	<p>Skalificirani odpadki</p> <p>Svedenjska železarna</p> <p>Odsotnost zagonskega kapitala za okrepljen razvoj lokalnega kmetijstva</p> <p>Pratni dedki iz Luke Koper</p> <p>Ni tržnice, kjer bi lokalni kmetje lahko prodajali svoje pridelke</p>	<p>Zadržno kmetijstvo</p> <p>Prihranska samoskrba</p> <p>Ekološko kmetijstvo</p> <p>Razvoj sistema za informiranost prebivalcev, obiskovalcev in drugih o ponudbi lokalnih kmetov</p>	<p>Legitimnost kooperativ</p>	
Lokalna skupnost	<p>Ze delujoč lokalni časopis</p> <p>Številni lokalni športni klubi že obstajajo</p> <p>Odbor za družbene dejavnosti: že lahko zave</p> <p>služiti kot koordinator raznolikih lokalnih društev in drugih akterjev</p> <p>Prakse prostovoljnega dela za kolektivne cilje so - zavoljo angažmaja za ustanovitev občine - močno prisotne med lokalno skupnostjo</p>	<p>Prisotnost večinskega dela prebivalstva</p> <p>Neobstoječi skupnostni prostori (trg, tržnica, kulturni dom etc)</p> <p>Ni možnosti za socializacijo starejše (lupokojne) generacije</p> <p>Precepcije medsebojno nepoznavanje anaranskega prebivalstva</p> <p>Ankaran kot skupnost je novonastala in zaenkrat umetna tvorba</p>	<p>Nadajrji razvoj in širitev prostovoljnega dela</p> <p>Pionoten prostor za ljubiteljske športne in rekreacijske dejavnosti</p> <p>Vzpostavitev delujočega (splošnega ali kako druge urejenega) sistema komuniciranja interesov in idoj prebivalcev</p>	<p>Nerazobčana hierarhija prioritet pri razvojnih odločitvah</p>	
Prostor	<p>funkcionalno pritruden in iskoriščen prostor (nad avtohitno postajo) za franjkajočo skupnostno infrastrukturo (kulturni center, knjižnica, parkiranje etc)</p>	<p>Počasen in časovno slabo razporejen avtohitni prevoz do Kopera</p> <p>Parkiranje po pločnikih (še posebej v poletni sezoni)</p> <p>Obmorska in pomorska plati (in identiteta) kraja je zelo slaba</p> <p>Ni zadosti urgentnih in dostopnih prilezov za bariere</p>	<p>Ureditev javnega prevoza po morju</p> <p>Ureditev kolezijskih poti za potrebe tako turistov kot lokalnega prebivalstva</p> <p>Ureditev "car sharing/car pooling" sistema za potrebe lokalnega prebivalstva</p> <p>Lasten vodovodni sistem</p>	<p>Pričakovani razvoj kot posledica nerazumevanja (neozavedanja) celovitosti mitskega polotoka</p> <p>Nepostopitvanje interesov Ankarana (v smislu turizma, kakovosti okolja) pri razvoju tako Luke v Koperu kot tudi te v Trstu</p> <p>Nalrtovan plinški terminal v Trstu kot večinsko tveganje</p>	
Kultura	<p>Ze delujoč festival Ankaranska Bandima</p> <p>Ze delujoč festival oljnega olja</p> <p>Tradicija skupnega, eozmejnega oz. medobčinskega praznovanja novega leta</p>	<p>Odsotnost kulturnih institucij in prostorov</p> <p>Slab komuniciranje kulturnih dogodkov ter informiranje prebivalstva o njih</p>	<p>Razmislak o izvirmem modelu glasbenega sklenja po zgledu venezuelskih glasbenih sol/delavnic</p> <p>Vzpostavitev enotnega in celovitega informiranja prebivalstva o kulturni in drugi ponudbi lokalnega okolja</p> <p>Vzpostavitev komunikativne knjižnice</p> <p>Redno festivalsko dogajanje</p>	<td></td>	
Mladi			<p>Vzpostavitev študentskega kluba in pritik oenaja iz študentske organizacije</p> <p>Ureditev večnamenskega in družabnega prostora za mlade</p>	<td></td>	

Slika 2: SWOT analiza (pripravila skupina Fakultete za družbene vede UL – izr. prof. dr. Drago Kos; vodstvo in moderiranje na delavnici dne 19.5.2013).

Urbanistično-arhitekturne delavnice za območje urejanja mestnega jedra Črnomlja

Urban Design and Architecture Workshops for the Regulatory Area of the Town Centre of Črnomelj

TIP DELAVNICE TYPE OF WORKSHOP

urbanistično-arhitekturna delavnica/slovenska

MENTORJA MENTORS

doc. dr. Alenka Fikfak, Janez P. Grom

UVODNIK

ŠTUDENTJE STUDENTS

EDITORIAL

študentje UL, Fakultete za arhitekturo: Maša Kušar, Mojca Simonič, Gorazd Čater, Gregor Matijec, Petra Čertalič, Andrej Demšar, Mihevc Jure, Grega Valenčič, Matej Fornazarič, Boris Omahen, Nejc Vašl, Božič Rok, Klemen Škufca, Darja Dolenc

ČLANEK

ARTICLE

RAZPRAVA

DISCUSSION

SODELUJOČI PARTICIPANTS

RECENZIJA

UL, Fakulteta za arhitekturo: prof. mag. Peter Gabrijelčič, asist. dr. Tomaž Slak; občina Črnomelj: Marija Prašin Kolbezen, Marinka Dražumerič

REVIEW

PROJEKT

ORGANIZATOR ORGANISATION

PROJECT

Občina Črnomelj: Marija Prašin Kolbezen; UL, Fakulteta za arhitekturo: doc. dr. Alenka Fikfak

DELAVNICA

NAROČNIK CLIENT

WORKSHOP

Občina Črnomelj

NATEČAJ

COMPETITION

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE DATE AND LOCATION OF EXHIBITION

PREDSTAVITEV

Zaključna predstavitev z razstavo nalog je bila 5. julija 2013 na občini Črnomelj

PRESENTATION

GRADIVO PRIPRAVILA MATERIALS PREPARED BY
doc. dr. Alenka Fikfak

Slika 1: Ureditev območja Ajdovo zrno v Črnomlju.

Slika 2: Nova podoba Ajdovega zrna; varianta 1.

VSEBINA

Delavnica je bila namenjena kritični presoji in preverbi različnih variant urejanja mestnega jedra Črnomlja s poudarkom na prometu (povezava z Majerjem) in revitalizaciji posebne točke v mestu (Ajdovo zrno). Cilj dela je bil usmerjen v prostorske prikaze posegov, ki bodo širši javnosti približali in omogočali prostorsko predstavo posegov v razvoj mesta. Delo je bilo usmerjeno v vrednotenje prostora in zasnovanje novih možnih povezav kot tudi v iskanje variantnih rešitev oddajanja nemotečih parkirišč. Hkrati je treba poiskati in urediti možnosti parkiranja na obeh straneh Lahinje. Kot posebnost ureditev je bila izpostavljena lokacija Ajdovo zrno, kjer se objekti rušijo. Ena od izpostavljenih možnosti je bila ureditev »mesta za mlade« z vsem, kar potrebujejo: prostori za delo, srečevanje, hostel ... Območje Ajdovega zrna je točka, v kateri se stikajo izredno različni deli mesta Črnomelj. Na tem predelu se zaključijo večinoma kakovosten del starega mestnega jedra (ki se bolj ali manj uspešno prenavlja) in kjer mesto prehaja v novejši del mesta, v kaotičnost predmestja. Na tem mestu je razdalja med vsemi tremi rečnimi pomoli (ki predstavljajo tri potencialne – narava, staro mestno središče, upravno-kulturno središče) najkrajša in kar kliče po povezavi z mostovi. Velik potencial nudi tudi celotni okljuk rek z bregovi, s slikovito naravo in kakovostnimi vedutami občine

ABSTRACT

The aim of the workshop was a critical assessment and verification of different variants of regulations in the town centre of Črnomelj, with an emphasis on the traffic (connection with Majer) and revitalisation of a special town site (Ajdovo zrno). The work was mainly comprised of an area survey, design of new connections and search for variant solutions of leasing non-intrusive parking lots. In the regulations, special emphasis was placed on the Ajdovo zrno site, where buildings are being torn down. Among the possibilities that were put forward was the regulation of a 'town for youth' with all the facilities needed: places for work, meetings, a hostel etc.

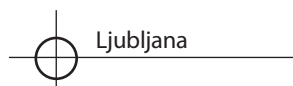
Slika 3: Nova podoba Ajdovega zrna, varianta 2.

Slika 4: Nov mostni objekt namenjen pešcem – povezava med centrom Črnomlja in območjem Majer.

Elementi, materiali in oblike 3

Elements, Materials and Form 3

Ljubljana

2013

TIP DELAVNICE *TYPE OF WORKSHOP*
prostorska inštalacija/slovenska

MENTORJA *MENTORS*
doc. dr. Alenka Fikfak, Janez P. Grom

ŠTUDENTJE *STUDENTS*
študentje UL, Fakultete za arhitekturo: Ana Simčič, Tomaž Cirkvenčič, Maša Širca, Maja Omerzel, Tjaša Plavec, Sandra Stare, Lina Skrinjar, Tanja Sajovic, Marta Čadež, Aleš Dolenc, Darja Dolenc, Taja Škraban, Dani Kaludjerovič, Katja Traunšek, Maša Kušar, Mojca Simonič, Gorazd Čater, Gregor Matijec, Petra Čertalič, Andrej Demšar, Mihevc Jure, Grega Valenčič, Matej Fornazar, Boris Omahen, Nejc Vašl, Božič Rok, Klemen Škufca, Tomaž Perdan

ORGANIZATOR *ORGANISATION*
UL, Fakulteta za arhitekturo: doc. dr. Alenka Fikfak

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*
Odprtje razstave 18. april, hodnik Fakultete za arhitekturo, 2. nadstropje

GRADIVO PRIPRAVILA *MATERIALS PREPARED BY*
doc. dr. Alenka Fikfak

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP

NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

VSEBINA

Ustvarjalnost je tesno povezana z izkustvenim načinom učenja, pri čemer je vpletenost v izkušnjo in razmišljanje neprecenljiva vrednost za širjenje in razvoj znanja posameznika, skupine in vseh sodelujočih.

Delavnica (april 2013): material – beli plastični lončki; spenjanje posameznih elementov v krivulje; zlaganje in zvijanje površin v kompozicijo; izdelava prostorske kompozicije sobe; finalizacija kompozicije "sobe za sprostitve"; oblikovanje ambientsa in posameznih elementov, krogla, opazovanje strukture. Ideja: postavitev prostorske inštalacije na hodniku, ki omogoča tolikšen razpon, da nosilnost ne ovira oz. ne predstavlja prepreke.

Delo se je odvijalo v prostorih FA. Za izvedbo ideje o prostorski kompoziciji je bil ključen primeren prostor – prostori FA in čas – omejitev na 3 dni aktivnega dela (motiv, ki ga je možno izvesti v kratkem času). Dodatna omejitev je bila: minimalen strošek z možnostjo reciklaže že uporabljenega materiala.

Delavnica se je res pričela kot oblika učnega programa v okviru predmeta Projektiranje, vendar je bilo v izhodišču zastavljeno tako, da se prisotnosti študentov ne preverja. Tako so se le-ti pri delu menjali. Po prvem dnevu je vse gnala ambicija, želja po izpeljavi inovacije v 3 dneh. Potrebna je bila velika mera sodelovanja in organizacije ter spoštovanja časa vseh vključenih.

ABSTRACT

Creativity is closely connected to empirical method of learning, where the involvement in the experience and thinking proves to be invaluable for broadening and development of the knowledge of an individual, group and all participants.

In order to realize the idea of spatial composition, the key issue was to find the appropriate place (FA) and time (limitation to three days of active work). An additional restriction was manual work without the use of a computer, and minimum costs with the possibility of recycling the material already used.

Workshop 3 (April 2013): material – white plastic cups; clipping of elements into curves; stacking and folding of surfaces into a composition; making a 3D composition of a room; finalising the composition of a "leisure room"; shaping the ambient and the individual elements, circle, observation of structure.

Slika 1: Ustvarjalno in kreativno delo na delavnici.

LOKACIJE DELAVNIC

WORKSHOP LOCATIONS

UVODNIK
EDITORIAL
ČLANEK
ARTICLE
RAZPRAVA
DISCUSSION
RECENZIJA
REVIEW
PROJEKT
PROJECT
DELAVNICA
WORKSHOP
NATEČAJ
COMPETITION
PREDSTAVITEV
PRESENTATION

Lokacije delavnic:

1.	Dolenja Trebuša pri Tolminu	str. 118
2.	Rijeka, Hrvaška	str. 124
3.	Pedrovo	str. 128
4.	Sevnica	str. 130
5.	Sevnica	str. 132
6.	Žiri	str. 134
7.	Žiri	str. 136
8.	Žiri	str. 138
9.	Žiri	str. 140
10.	Ptuj	str. 142
11.	Črna na Koroškem	str. 146
12.	Muta	str. 148
13.	Muta	str. 150
14.	Ptuj	str. 152
15.	Ljubljana	str. 154
16.	Brezovica	str. 156
17.	Brezovica	str. 158
18.	Brezovica	str. 160
19.	BTC, Ljubljana	str. 162
20.	Ajševica	str. 164
21.	Nova Gorica	str. 166
22.	Grgarske Ravne	str. 168
23.	Ankaran	str. 170
24.	Črnomelj	str. 172
25.	Ljubljana	str. 174

VI.

NATEČAJI

COMPETITIONS

Lafayette: vizija mestnega središča

[Imagine Downtown] Lafayette

UVODNIK

EDITORIAL

ČLANEK

ARTICLE

RAZPRAVA

DISCUSSION

RECENZIJA

REVIEW

PROJEKT

PROJECT

DELAVNICA

WORKSHOP

NATEČAJ

COMPETITION

PREDSTAVITEV

PRESENTATION

TIP NATEČAJA TYPE OF COMPETITION

urbanistični natečaj/mednarodni

MENTORJI MENTORS

doc. dr. Ilka Čerpes, teh. sod. Nejc Černigoj, asist. Aleksander Vujović

ŠTUDENTJE STUDENTS

študentje UL, Fakultete za arhitekturo: Matic Bizjak, Anže Grubelnik, Matic Kocjan, Eva Košan, Matej Košmerl in Maja Smonkar

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE DATE AND LOCATION OF EXHIBITION

Na razstavi ob strokovnem posvetu Pametni urbanizem 2013, FA UL, 21.6.2013

<http://trajekt.org/2013/02/20/ureditev-mestnega-sredisca-mesta-lafayette/>

Mladina, 28.4.2014 (<http://www.mladina.si/143560/>)

GRADIVO PRIPRAVIL MATERIALS PREPARED BY

teh. sod. Nejc Černigoj

Slika 1: Situacija

Slika 2: Nov glavni trg

Slika 3: Stanovanjski atrij

VSEBINA

Natečaj je razpisala nevladna organizacija Creative Action Acadiana. Namen je bil spodbuditi lokalno prebivalstvo k razmišljanju o mestu in prostoru, v katerem živijo, s tem da bi jim predstavili zanimive zamisli arhitektov iz celega sveta za razvoj mestnega središča in tako prispevali k razpravi o novem urbanističnem planu mesta.

Lafayette je mesto na jugu ZDA, ima 120.000 prebivalcev in je središče kulturno zelo pestre regije Acadiana. Sooča se s tipičnimi problemi sodobnih ameriških mest – izpraznjenim, propadajočim središčem in razraščajočo se suburbijo. Javnih prostorov skorajda ni, nepozidane površine zasedajo parkirišča.

Natečajna rešitev, poimenovana SUSTAINABLE democraCITY, sledi načelom trajnostnega razvoja. Z meandrastimi stavbnimi strukturami zgosti urbano tkivo in v mestnem jedru zagotovi nove stanovanjske površine. Vzpostavi omrežje novih javnih prostorov – območje za pešce, katerega osrednje mesto zavzema nov glavni mestni trg (trenutno parkirišče), ki tudi simbolno osrediči mesto kot forum demokratičnega srečevanja meščanov. Obdan je z javnimi programi kot so knjižnica, lokali, trgovska pasaža, mestno silhueto pa dopolni ikonična hotelska stolpnica. Tovrstno mešanje rab bi v center privabilo nove stanovalce in obiskovalce. Javni prostor se iz glavnega trga nadaljuje v serijo manjših in mirnejših ozelenjenih trgov in nato v poljavne stanovanjske atrije.

Projekt je prepričal natečajno žirijo in prejel prvo nagrado. Predstavljen je bil v mestu Lafayette ter v New Orleansu.

ABSTRACT

The [Imagine Downtown] Lafayette open ideas competition, organized by Creative Action Acadiana NGO, aimed to initiate a public debate on urban topics by presenting ideas about city's future.

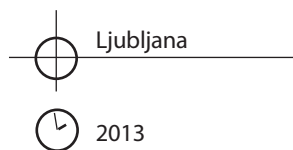
Our project intends to create a pleasant, sustainable and democratic environment in the Lafayette city center. This is achieved by densifying built fabric with mixed-use development, providing new public spaces, such as a central plaza and semi-public residential atriums, increasing greenery, and promoting sustainable movement patterns, especially walking and cycling.

Slika 4: Pogled iz zraka in diagrami

SIMBOL – oblikovanje znaka različnih aktivnosti

THE SYMBOL – Design of a Symbol of Different Activities

UVODNIK

EDITORIAL

ČLANEK

ARTICLE

RAZPRAVA

DISCUSSION

RECENZIJA

REVIEW

PROJEKT

PROJECT

DELAVNICA

WORKSHOP

NATEČAJ

COMPETITION

PREDSTAVITEV

PRESENTATION

TIP NATEČAJA *TYPE OF COMPETITION*

študentski, anonimni, enostopenjski natečaj /slovenski

AVTOR *AUTHORS*

Valentin Tribušon Ovsenik, abs.arh.

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

UL, Fakulteta za arhitekturo, Katedra za urbanizem

KOMISIJA *COMMISSION*

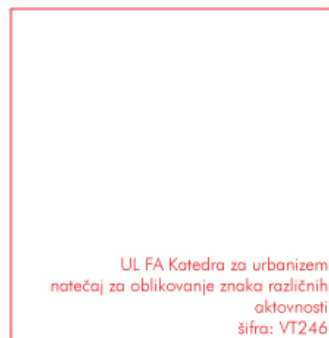
prof. mag. Peter Gabrijelčič, izr. prof. dr. Živa Deu, asist. Gašper Mrak, doc. Lenka Kavčič, mag. Mitja Blaganje

DATUM IN KRAJ RAZSTAVE *DATE AND LOCATION OF EXHIBITION*

V prostorih UL Fakultete za arhitekturo, otvoritev razstave na dan posveta Pametni urbanizem, dne 20. junija 2013.

GRADIVO PRIPRAVIL *MATERIALS PREPARED BY*

Valentin Tribušon Ovsenik

Slika 2: Primer aplikacije simbola v obliko, ki je bila uporabljena na posvetu »Pametni urbanizem 2013«.

Slika 1: Kompozicija simbola.

VSEBINA

Predmet natečaja je bila celostna zasnova in oblikovanje simbola, znaka oz. predlog logotipa, namenjenega različnim akcijam (potisk na tekstil, kuverte, znak kot plakat ipd.). Glavni cilj oblikovanja znaka je bil oblikovati prepoznavnost aktivnosti Katedre za urbanizem in jim dati nekakšen simbol, ki bo rdeča nit ter bo udeležencem teh aktivnosti pomenil vsebinsko prepoznavnost in spomin na določeno akcijo.

Simbol Katedre za urbanizem je zasnovan preprosto in razumljivo. Oblikovno in barvno se navezuje na že obstoječi znak Fakultete za arhitekturo in posledično Univerze v Ljubljani. Navezava je domiselna, a jasna.

V osnovi je logotip preslikava tlorisne mreže Emone, antične prehodnice Ljubljane. Za tlorisom Emone stoji zelo jasen, razumljiv in zato opazen urbanističen koncept, ki je aktualen še danes. Lahko bi rekli, da je bila Emona prva naselbina na območju Ljubljane, v kateri se čuti resen urbanističen razmislek. Tloris Emone je nadalje postavljen v mrežo, ki ga abstrahira, a vseeno pusti razpoznavnega.

Končni logotip je obrezan na pravi kvadrat in barvno usklajen s podobo Fakultete za arhitekturo. Znak ponuja mnogo interpretacij v kombinaciji z napisom URBANIZEM. Dve od teh sta predstavljeni v nadaljevanju.

ABSTRACT

The subject of the call for competition was the overall design concept and design of the symbol, identification or logo that would serve different purposes (to be printed on fabric, envelopes, as a poster etc.). The symbol of the Chair of Urbanism is designed in a simple and intelligible way. In design and colour is complement the existing logo of the Faculty of Architecture and, as a result, of the University of Ljubljana. The connection is clever, but also clear. Essentially, the logo is a copy of the Emona ground plan grid, the Roman predecessor of Ljubljana.

Slika 3: Aplikacija simbola na tekstil.

VII.

PREDSTAVITVE

PRESENTATIONS

Pametni urbanizem: inovativni pristopi k urbanističnemu načrtovanju in oblikovanju

Smart Urbanism: Innovative Approaches to Urban Planning and Design

Ljubljana

2013

TIP PREDSTAVITVE *TYPE OF PRESENTATION*

znanstveni posvet/slovenski

PROGRAMSKI ODBOR *PROGRAMME COMMITTEE*

prof. mag. Peter Gabrijelčič, prof. Janez Koželj, doc. dr. Ilka Čerpes

ORGANIZACIJSKI ODBOR *ORGANIZING COMMITTEE*

doc. dr. Alenka Fikfak, asist. mag. Polona Filipič, Janez P. Grom, asist. Aleksander Vujović, Nejc Černigoj, mag. Mitja Blaganje, Mojca Potočnik Kogovšek, Mojca Rozman, Renata Stella Čop

RECENZENTSKI ODBOR *REVIEWERS COMMITTEE*

izr. prof. dr. Živa Deu, izr. prof. dr. Tadeja Zupančič, doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, doc. dr. Ilka Čerpes, doc. dr. Alenka Fikfak

SODELUJOČI *PARTICIPANTS*

doc. Saša Begović (US FA), izr. prof. dr. Drago Kos (UL FDV), dr. Jure Zavrtnik (LUZ), Luka Ivanič (MIP), Gašper Skalar Rogič (UL FA), Alenka Korenjak (Prostoroz), Urška Jurman (KUD Obrat), Sinan Mihelčič (Štajn), asist. mag. Polona Filipič (AiO), Sani Okretič Resulbegović (Urbani eko-vrt), doc. dr. Boštjan Bugarič (KUD C3), dr. Anja Jutraž (UL FA), izr. prof. dr. Tadeja Zupančič (UL FA), izr. prof. dr. Mojca Golobič (UL BF), doc. dr. Barbara Goličnik Marušič (UI), Katarina Lestan (UI), mag. Gorazd Furman Oman in dr. Mojca Furman Oman / Urbanisti d.o.o.), doc. dr. Igor Toš (UL FA), Gaja Trbižan (RRA Ljubljanske urbane regije), Tanja Maljevac, Tina Cotič, Urška Kranjc (PAZI!PARK), Danijela Kure Kastelc (Sapo d.o.o.), Urša Šolc (Oikos d.o.o.)

ORGANIZATOR *ORGANISATION*

UL, Fakulteta za arhitekturo, Katedra za urbanizem

DATUM IN KRAJ IZVEDBE DOGODKA *EVENT DATE AND LOCATION*

Posvet je potekal v prostorih UL Fakultete za arhitekturo dne 20. junija 2013.

COBISS Slovene Co-operative Online Bibliographic System and Services
FIKFAK, Alenka (ur.). Pametni urbanizem : graditi demokracijo - lokalni urbanizem : zbornik povzetkov. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo, 2013. 35 str., ilustr. ISBN 978-961-6823-35-7. [COBISS.SI-ID 267604480]
Gradivo dostopno tudi na spletni strani Fakultete za arhitekturo: <http://www.fa.uni-lj.si/default.asp?id=2935>

GRADIVO PRIPRAVILE *MATERIALS PREPARED BY*

doc. dr. Alenka Fikfak, dr. Anja Jutraž, doc. dr. Ilka Čerpes

UVODNIK
EDITORIAL

ČLANEK
ARTICLE

RAZPRAVA

DISCUSSION

RECENZIJA

REVIEW

PROJEKT

PROJECT

DELAVNICA

WORKSHOP

NATEČAJ

COMPETITION

PREDSTAVITEV

PRESENTATION

Slika 1: Gradnja javno-st / Building Public-ness. Delo z mladostniki na igrišču Plata (vir: arhiv KUD C3, foto Domen Grögl).

VSEBINA

Vsebina urbanističnega posveta »Pametni urbanizem« je bila v letu 2013 osredotočena na obravnavo urbanističnih problemov lokalnih skupnosti. Predstavljena so bila nekatera sodobna teoretska izhodišča, osredotočena na predstavitve in vrednotenje najnovejših pristopov k načrtovanju urbanističnih posegov v prostor lokalne skupnosti, za katere je značilno oblikovanje razvojnih ciljev »od spodaj navzgor«. V času vidnih in burnih oblik izražanja zahtev ljudi do pravice soodločanja pri urejanju javnih zadev moramo znova premisliti o ustreznosti uveljavljenih načinov določanja razvojnih ciljev v prostoru, ki se danes oblikujejo v zaprtih strokovnih in političnih krogih (pristop »od zgoraj navzdol«), zato so z vidika javnost zastavljeni na netransparenten način in odtujeni njihovim interesom. Posledično javnost neselektivno nasprotuje spremembam, kar zavira vse razvojne pobude, med njimi tudi za javnost koristne pobude, ki so naravnane v smer trajnosti in zelenega gospodarstva. Na posvetu Pametni urbanizem 2013 – graditi demokracijo: lokalni urbanizem smo razpravljali in iskali rešitve v obliki popoldanskih razprav, na katerih so udeleženci pod vodstvom moderatorjev predstavljali predhodno izbrane projekte in izvedbe, ki so jih posamezniki in občine izvedli v sodelovanju s strokovnimi institucijami in širšo javnostjo na temo trajnostnega razvoja.

ABSTRACT

In the panel discussion – Smart Urban Design 2013 – Democracy Building: Local Urban Planning – the relevant problems were addressed and, in the afternoon sessions, solutions were sought; the participants were engaged in moderated presentations of previously selected projects, which were implemented by individuals and municipalities in cooperation with professional institutions and general public on the topic of sustainable development.

Slika 2: Posvet dne 20. junija 2013 v Plečnikovi predavalnici na Fakulteti za arhitekturo, Ljubljana.

Slika 3: Naslovnica publikacije (Janez P. Grom).

PAMETNI URBANIZEM:
INOVATIVNI PRISTOPI K URBANISTIČNEMU NAČRTOVANJU IN OBLIKOVANJU

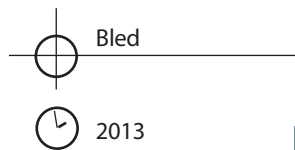

ZBORNIK POVZETKOV
ZNANSTVENI POSVET, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, Ljubljana, 20.6.2013

Mednarodni simpozij o kulturni dediščini in pravnih vprašanjih: Mednarodni pravni standardi varstva kulturne dediščine v obdobju gospodarske recesije in orodja za varovanje standardov varstva

International Symposium on Cultural Heritage and Legal Issues: International legal standards for heritage protection in a period of economic recession and tools for safeguarding protection standards

UVODNIK

EDITORIAL

ČLANEK

ARTICLE

RAZPRAVA

DISCUSSION

RECENZIJA

REVIEW

PROJEKT

PROJECT

DELAVNICA

WORKSHOP

NATEČAJ

COMPETITION

PREDSTAVITEV

PRESENTATION

TIP PREDSTAVITVE *TYPE OF PRESENTATION*

predstavitev kongresa/mednarodni

ORGANIZACIJSKI ODBOR *ORGANIZING COMMITTEE*

Združenje za ohranjanje spomenikov in spomeniških območij Slovenije (ICOMOS/SI) in Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije ob uradni podpori Sveta Evrope, Direktorata za demokratično upravljanje, kulturo in raznolikost ter Urada Slovenske nacionalne komisije za UNESCO.

ZNANSTVENI ODBOR *SCIENTIFIC COMMITTEE*

prof. Richard Pickard, dr. Jelka Pirkovič, dr. Luca Caburlotto, mag. Borut Šan-
tej, Mikhaele de Thyse, dr. Sonja Ifko

DATUM IN KRAJ IZVEDBE DOGODKA *EVENT DATE AND LOCATION*

2. do 4. maj 2013, Bled, Slovenija.

GRADIVO PRIPRAVILA *MATERIALS PREPARED BY*

doc. dr. Sonja Ifko

VSEBINA

Na Bledu je v začetku maja 2013 potekal simpozij, ki je poskušal čim bolj celovito opredeliti trenutne razmere na področju varovanja kulturne dediščine, ki jih v celotnem evropskem prostoru v zadnjih letih opredeljuje recesija. Tematika se je osredotočala na vprašanje pravnega varstva dediščine. Cilj simpozija je bil, da bi na osnovi analize stanja na področju izvajanja pravnega varstva dediščine, zaradi spremenjenih razmer gospodarske recesije, izpostavili ključne parametre, ki bi negativne trende preusmerili v pozitivno smer.

Okvirji pravnega varstva dediščine v evropskem prostoru

Kulturna dediščina je ključni del evropske identitete, zato predstavlja pomemben del prihodnjega evropskega razvoja. Da bi dosegli kar se da učinkovito upravljanje dediščine, je treba opredeliti usmeritve, ki bi omogočile doseganje temeljnih skupnih standardov, saj so ti znotraj nacionalnih okvirjev precej različni. Dejstvo je namreč, da na področju varovanja kulturne dediščine evropska zakonodaja izključuje usklajevanje nacionalnih zakonodaj. To pa vodi do protislovja z določili Pogodbe o Evropski uniji, ki kulturno dediščino opredeljuje kot pomembno skupno evropsko vrednoto, saj v smislu pravnega varstva mednarodna raven ne obstaja.

Kljub omenjenim dejstvom se evropske države na področju varovanja dediščine spopadamo s precej podobnimi problemi. Simpozij je izpostavil predvsem dejstvo, da je bila v zadnjih letih praktično v vseh državah na sezname kulturne dediščine uvrščena velika količina dediščine, za varstvo katere je treba zagotavljati velika sredstva, ki pa se po drugi strani zaradi recesije vedno bolj omejujejo. To pa praktično omejuje varstvo in ogroža tudi najpomembnejše spomenike.

Naslednji ključni problem je odvisnost varovanja dediščine od političnih interesov in različnih vplivov, ki se stalno spreminjajo in posegajo tudi v interese varovanja najpomembnejših spomenikov. Prav tako v večini okolij zaznavamo premajhno moč uveljavljanja javnega interesa in oslABLJENO vlogo nosilcev varstva.

Prednostne naloge za zagotavljanje učinkovitejšega varstva dediščine Evrope

Evropski okvir pravnega varstva dediščine je še posebej pomemben v času gospodarske krize, saj bi zagotavljal ključne varstvene aktivnosti in neodvisnost od kratkoročnih političnih interesov. Dejstvo je namreč, da so prav kulturna dediščina in dejavnosti, vezane na njeno varovanje, med prvimi, na katere se v tem času krepi pritisk. Slednje pa neizbežno privede do nižanja standardov, zato je simpozij v svojih zaključkih poudaril tri temeljna problemska področja:

1. V kontekstu predstavljenega in zaradi dejstva, da je v številnih evropskih državah varovanje dediščine precej razpršeno znotraj različnih pravnih organov, so izkušnje Sveta Evrope in njegovega Direktorata za dediščino pomembna izhodišča, s pomočjo katerih bi lahko začeli graditi sistem pravnega varstva, ki bi omogočal bolj učinkovito izvajanje določil svetovnih in tudi evropskih konvencij na področju varovanja kulturne dediščine. Tako bi ustvarili podporni sistem doseganju standardov varstva, ki so ga ratificirale države članice v omenjenih dokumentih, in posredno dobili možnost pregleda nad izvajanjem določil sprejetih dokumentov.
2. Politične razmere in razvojni trend gospodarske recesije predstavljajo za dediščino, celo tisto, ki je pravno zaščitena, obliko ogrožanja. Za tovrstne razvojne projekte je značilno tudi, da ne upoštevajo javnega interesa in prizadevanj civilne družbe za ohranitev dediščine. To pa je treba preseči.
3. Stalno spreminjanje razmer in širjenje korpusa dediščine od vseh vpletenih zahteva iskanje novih in inovativnih varstvenih rešitev. V tem kontekstu je pomembno prenoviti tradicionalno vlogo vladnih služb, ki se ukvarjajo z varovanjem dediščine, in prek pilotnih projektov pospeševati uveljavljanje novih znanj. Ključni del razvoja novih znanj bi morali usmeriti v iskanje učinkovitih

sistemov za vključevanje dediščine v razvojne projekte na načine, ki ne bodo posegali v integriteto dediščine.

Kot ključna izhodišča za reševanje omenjene problematike se kažejo dejavnosti, kot so:

1. Razvoj novih znanj, ki jih je pred vgrajevanjem v sisteme pravnega varstva treba preveriti v različnih pilotnih projektih, inovativnih konservatorskih načrtih, študijah izvedljivosti, upravljaljskih načrtih itd. Ob tem je treba sisteme upravljanja dediščine, ki vključujejo javnost in civilno družbo, vključiti v procese varovanja.
2. Učinkoviteje je treba povezovati delo strokovnjakov za varstvo dediščine in javno upravo in tako vzpodbujati širše razprave o družbeni in ekonomski vrednosti dediščine. Pomembno je investirati v raziskovanje, ki bo omogočilo opredeljevanje neposrednih in posrednih učinkov varovanja dediščine, kot ene najbolj pomembnih družbenih dobrin.
3. Vedno pomembnejša postaja aktivna vloga varstvenih strokovnjakov v različnih revitalizacijskih projektih, ki se je je treba zavedati in delovati v smeri večje prilagodljivosti pri iskanju različnih alternativnih rešitev, vendar nikakor ne na račun dediščine. Tako delovanja predstavlja posebne izzive, ki zahtevajo izjemno angažirane in izkušene strokovnjake.
4. Ključno je, da strokovnjaki za varovanje dediščine skupaj z javno upravo skrbijo za učinkovito delovanje v obstoječih strokovnih službah. Taki pristopi bodo posledično okrepili vlogo strokovnih služb, predvsem pa zavedanje javnosti o pomenu in potencialih dediščine, hkrati pa se bo okrepilo zaupanje v strokovno delo, ki je marsikje načeto.

Sklep

Ob zaključku lahko povzamem, da je uspešno srečanje na Bledu ne le izpostavilo ključno problematiko, ampak tudi vzpostavilo iniciativo, ki se bo poskušala v okviru evropskega prostora v prihodnosti učinkoviteje povezovati s strokovnimi srečanji in tudi z zastavljenimi pobudami za razvoj različnih manjših pilotnih projektov za usmerjanje v učinkovitejše varstvo naše skupne dediščine. Ključno je namreč, da se zastavljena strokovna izhodišča začnejo uresničevati v konkretnih projektih, saj le ti prinesejo učinkovite rešitve v praksi.

ABSTRACT

In early May 2013, Bled hosted a symposium that tried to provide a comprehensive definition of the current situation related to legal protection of cultural heritage in Europe, particularly SE Europe. The goal of the symposium was to expose the key parameters that might reverse the negative trends to a positive direction, by choosing more efficient actions. When discussing practical cases from different countries, the presenters strived to look for proposals for more efficient actions under the changed conditions. The necessity arose for a more intensive cooperation in developing innovative protection and development pilot projects, conservation plans and larger connectivity of the civil society in the decision-making related to the development and safeguarding of heritage areas, as only all of these combined might contribute to more significant implementation of both the heritage and the work of conservation services. The significance of shaping the traditional role of government conservation services in the sense of a more active cooperation at all stages of protection and development projects was emphasized, which is necessary in the situation today.

VIII.

SEZNAM AVTORJEV

LIST OF CONTRIBUTORS

SEZNAM AVTORJEV LIST OF CONTRIBUTORS

UVODNIKI EDITORIALS

Assist. Prof. **Alma Zavodnik Lamovšek**, PhD
University of Ljubljana
Faculty of Civic and geodetic Engineering
Jamova 2, SI-1000 Ljubljana
e-mail: alma.zavodnik-lamovsek@fgg.uni-lj.si
phone: +386 (1) 4768 642

Assist. Prof. **Alenka Fikfak**, PhD
University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: alenka.fikfak@fa.uni-lj.si
phone: +386 (1) 2000 775

Lektoriranje in prevod: Mojca Vilfan

Prof. **Matjaž Mikoš**, PhD
University of Ljubljana
Faculty of Civic and geodetic Engineering
Jamova 2, SI-1000 Ljubljana
e-mail: matjaz.mikos@fgg.uni-lj.si
phone: +386 (1) 4768 508

Lektoriranje in prevod: Mojca Vilfan

Prof. **Peter Gabrijelčič**, MSc
University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: peter.gabrijelcic@fa.uni-lj.si
phone: +386 (1) 2000 714

Lektoriranje in prevod: Mojca Vilfan

Assist. Prof. **Miha Dešman**
University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: miha.desman@guest.arnes.si
phone: +386 (1) 2000 716

Lektoriranje in prevod: Mojca Vilfan

Assoc. Prof. **Mojca Golobič**, PhD
University of Ljubljana,
Biotechnical faculty
Department of Landscape Architecture
Jamnikarjeva 101, SI-1000 Ljubljana
Urban Planning Institute of RS
Trnovski pristan 2, SI-1000 Ljubljana
e-mail: Mojca.Golobic@bf.uni-lj.si
phone: +386 (1) 4201 322 (UI), +386 (1) 3203 060 (BF)

Lektoriranje in prevod: Mojca Vilfan

Prof. **Andrej Pogačnik**, PhD
University of Ljubljana
Faculty of Civic and geodetic Engineering
Jamova 2, SI-1000 Ljubljana
e-mail: andrej.pogacnik@fgg.uni-lj.si
phone: +386 (1) 2000 716

Lektoriranje in prevod: Mojca Vilfan

RAZPRAVE DISCUSSION

Prof. **Maurizio Bradaschia**, PhD
Università degli studi di Trieste
Facoltà di ingegneria
Via Valerio, 6/4 - 34127 TRIESTE, Italy
e-mail: redazione@ilprogetto.it

ČLANKI ARTICLES

Dr **Cristian Suau**, Senior Lecturer in Architecture
& PO Co-ordinator
Department of Architecture
University of Strathclyde Level 3, James Weir Building
75 Montrose Street, Glasgow, G1 1XJ, Scotland, UK
phone: +44 (0)141 548 3023, +44 (0)7912535082
e-mail: cristian.suau@strath.ac.uk; W: www.ecofab.org

Prevod: Mojca Vilfan

Lect. **Peter Šenk**, PhD
University of Maribor
Faculty of Civil Engineering
Department of Architecture
Smetanova ulica 17, SI-2000 Maribor
e-mail: peter.senk@um.si

Assist. Prof. **Uroš Lobnik**
University of Maribor
Faculty of Civil Engineering
Department of Architecture
Smetanova ulica 17, SI-2000 Maribor
e-mail: uros.lobnik@um.si

Lektoriranje: Eva Horvat

Assist. Prof. **Saja Kosanović**, PhD
Faculty of Technical Sciences, Kosovska Mitrovica
Home address: Vladimira Rajkovića 1/9, 11307 Boleč,
Belgrade, Serbia
e-mail: kossanovic@gmail.com

Assist. **Branislav Folić**, M Arch
Faculty of Technical Sciences, Kosovska Mitrovica
Home address: Meše Selimovića 3, 11050 Belgrade,
Serbia
e-mail: bfolic@hotmail.com

Proofreading: Tatjana Čubrilo
Prevod: Mojca Vilfan

Assist. Prof. **Tomaž Krušec**, MSc
University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: tomaz.krusec@fa.uni-lj.si
phone: +386 (1) 2000 741

Lektoriranje in prevod: Mojca Vilfan

Assoc. Prof. **Tadeja Zupancič**, PhD
University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: tadeja.zupancic@fa.uni-lj.si,
phone: +386 (1) 2000 715

Lektoriranje in prevod: Tadeja Kilar

Mia Crnič

University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: mia.crnica@gmail.com

Janez Peter Grom

University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: grom.arch@gmail.com
phone: +386 (40) 4453349

Assist. Prof. **Alenka Fikfak**, PhD
University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: alenka.fikfak@fa.uni-lj.si
phone: +386 (1) 2000 775

Lektoriranje in prevod: Mojca Vilfan

Assoc. Prof. **Živa Deu**, PhD
University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: ziva.deu@fa.uni-lj.si
phone: +386 (1) 2000 737

Assist. **Gregor Čok**, PhD
University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: gregor.cok@fa.uni-lj.si
phone: +386 (1) 2000 775

Lektoriranje: Andreja Denko
Prevod: Mojca Žnidaršič

OSTALO OTHER

Assist. Prof. **Ilka Čerpes**, PhD
University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: ilka.cerpes@fa.uni-lj.si
phone: +386 (1) 2000 716

Assist. **Polona Filipič**, MSc
University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: polona.filipic@guest.arnes.si
phone: +386 (1) 2000 716

Sen. Lect. **Mojca Foški**, MSc
University of Ljubljana
Faculty of Civic and geodetic Engineering
Jamova 2, SI-1000 Ljubljana
e-mail: mojca.foski@fgg.uni-lj.si
phone: +386 (1) 2000 716

Assoc. Prof. **Tadej Glažar**, MSc
University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: tadej.glazar@fa.uni-lj.si
phone: +386 (1) 2000 730

Assist. **Nika Grabar**, PhD
University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: nika.grabar@fa.uni-lj.si

Assist. Prof. **Primož Hočevar**
University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: primoz.hocevar@fa.uni-lj.si
phone: +386 (1) 2000 716

Assist. Prof. **Špela Hudnik**, PhD
University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: spela.hudnik@guest.arnes.si
phone: +386 (1) 2000 775

Assist. Prof. **Sonja Ifko**, PhD
University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: sonja.ifko@fa.uni-lj.si
phone: +386 (1) 2000 760

Assoc. Prof. **Vojko Kilar**, PhD
University of Ljubljana
Faculty of Architecture
Zoisova 12, SI-1000 Ljubljana
e-mail: vojko.kilar@fa.uni-lj.si
phone: +386 (1) 2000 720

Assist. **Gašper Mrak**
University of Ljubljana
Faculty of Civic and geodetic Engineering
Jamova 2, SI-1000 Ljubljana
e-mail: gasper.mrak@fgg.uni-lj.si
phone: +386 (1) 2000 544

IX.

SPLOŠNA NAVODILA AVTORJEM GENERAL INSTRUCTIONS TO AUTHORS

SPLOŠNA NAVODILA AVTORJEM

GENERAL INSTRUCTIONS TO AUTHORS

V letu 2013 je v sozaložništvu dveh fakultet Univerze v Ljubljani (Fakultete za arhitekturo ter Fakultete za gradbeništvo in geodezijo) izšla prva številka nove revije. Revija je namenjena objavi rezultatov strokovnega, pedagoškega in znanstvenoraziskovalnega dela, ki z ustvarjalnostjo in abstraktnim načinom razmišljanja oblikujejo neprekinjen tok izkustvenega učenja o vrednotah prostora in o procesih, ki potekajo v njem. Objavljeni bodo prispevki različnih oblik: recenzirani znanstveni članki, predstavitve raziskovalnih in strokovnih projektov, predstavitve delavnic, znanstvenih in strokovnih srečanj, strokovnih ogledov in znanstvenih kongresov, recenzije knjig in podobno.

Glede na vsebinsko usmeritev revije bodo objavljeni prispevki različnih družboslovnih in tehničnih ved in disciplin, katerih vsebina bo povezana s prikazom ustvarjalnosti, pridobljene z raziskovanjem prostora na delavnicah, natečajih, strokovnih in znanstvenih projektih in drugih aktivnostih, povezanih z raziskovanjem prostora in grajenih struktur.

Recenzentski postopek in lektoriranje.

Vsi prejeti prispevki bodo recenzirani, pri čemer je recenzentski postopek praviloma anonimen. Recenzente izbira uredništvo revije. Tajnost vsebine prispevka je med postopkom recenziranja in priprave za tisk zagotovljena, razen v primerih, ko recenzent dovoli, da se z avtorjem še posebej pogovori o vsebini pripomb in dopolnil. Objavljeni bodo le prispevki, ki bodo pozitivno recenzirani. Recenzirani prispevek se avtorju po potrebi vrne, da ga dopolni. Dopolnjen prispevek je pogoj za objavo.

V recenzijski postopek bodo sprejeti članki v slovenščini in angleščini, ki izhajajo iz teoretičnih in praktičnih izkušenj s področja arhitekture in gradbeništva, urbanizma, prostorskega planiranja, krajinske arhitekture, sociologije ter tem raziskovalnim področjem bližnjih družboslovnih in tehničnih disciplin. Pri izboru člankov za objavo bo upoštevana njihova raziskovalna inovativnost ter aktualnost glede na trende v znanstveni skupnosti. V teoretskem in metodološkem pogledu je revija pluralistično naravnana, posebna skrb pa je posvečena utrjevanju slovenskega izrazoslovja na področju ved, povezanih z raziskovanjem prostora in grajenih struktur. Revija sprejema v presojo za objavo originalna znanstvena besedila, ki še niso bila objavljena drugje in niso v recenzentskem postopku v kakšni drugi znanstveni reviji oziroma monografiji.

Uredništvo revije spodbuja slovenske avtorje, da svoja besedila objavijo tudi v angleškem jeziku. Vsi avtorji, ne glede na jezik objave prispevka (slovenski ali angleški), sami poskrbijo za prevod oziroma lektoriranje prispevkov v slovenskem ali angleškem jeziku. Avtor ob oddaji oziroma najkasneje pred objavo prispevka obvezno predloži potrdilo o lektoriranju besedila. Tuji avtorji se za prevod iz angleščine v slovenščino (izvleček) dogovorijo z uredništvom revije.

The first issue of the new journal came out in 2013, jointly published by two faculties of the University of Ljubljana (Faculty of Architecture, and Faculty of Civil and Geodetic Engineering). The journal will represent the results of professional work, teaching and scientific research, which, by using creativity and abstract thinking, culminate in a continuous flow of experiential learning about spatial values and the related processes. Different types of manuscripts will be published, i.e. peer-reviewed scientific papers, presentations of research and professional projects, presentations of workshops, scientific and professional meetings, field visits and scientific conferences, book reviews and similar.

Content-wise, the manuscripts will cover different social and technical sciences and fields, showcasing the creativity gained through spatial research during workshops, competitions, professional and scientific projects and other activities related to spatial studies and the study of built form.

Review procedure and language editing

All submitted manuscripts will be subject to peer review; the review procedure is, as a rule, anonymous. Reviewers are appointed by the Editorship of the journal. During the review procedure and preparation for printing, confidentiality of the manuscript contents is assured, except when the reviewer agrees to discuss the contents of comments and revisions with the author. Only articles with positive reviews shall be published. Reviewed articles will be returned to the authors for revision (if necessary). It is a condition for publication that the revisions are made.

The review procedure shall be applied to submissions in both Slovenian and English, based on theoretical and practical experience from the areas of architecture, civil engineering, urban design, spatial planning, landscape architecture, sociology and from other areas of social and technical sciences relevant to these subject matters. In the selection of the manuscripts for publications, the editors shall place emphasis on originality and currency related to the trends in the scientific community. Theoretically and methodologically, the journal is pluralistic, with special emphasis on the consolidation of Slovenian terminology in the fields related to spatial studies and the study of built form. The journal shall consider only original, not yet published scientific articles and articles not yet submitted for publication to any other scientific journal or monograph.

The Slovenian authors are encouraged to publish their manuscripts in English, too. Irrespective of the language of the manuscript (i.e. Slovenian or English), the authors themselves are responsible for translation and language editing of the manuscripts. During the submission or prior to the publication at the latest, the authors shall submit a statement that the manuscript was edited. Non-Slovenian authors should consult the Editorship regarding the translation (of the Abstract) from English into Slovenian.

Če je besedilo jezikovno slabo, ga uredništvo lahko vrne avtorju, ki poskrbi za profesionalno lektoriranje svojega besedila.

Avtor dobi pred objavo prispevka v korekturo poskusni odtis prispevka, v katerem sme popraviti le tiskovne in morebitne smiselne napake. Če korektur ne vrne v predvidenem roku oziroma najpozneje v treh dneh, se razume, kot da popravkov ni, in se prispevek v takšni obliki objavi.

Poslanega gradiva uredništvo avtorjem ne vrača.

Uredništvo sprejema prispevke za objavo v reviji vse leto. V elektronski publikaciji tekočega leta bodo objavljeni prispevki, ki bodo oddani do 31. marca in s strani avtorja korigirani do 20. junija (glej pomembni datumi). Znanstveni in strokovni članki bodo objavljeni tudi sproti, preko celega leta.

Pomembni datumi

Najava o oddaji prispevka (velja samo za članke):	do 1. marca
Oddaja prispevka:	do 31. marca
Vrnjen komentar urednika (dopolnitve):	do 30. aprila
Dokončna oddaja prispevka:	do 20. maja
Avtorjeva korektura poskusnega odtisa prispevka:	do 20. junija
Izid elektronske oblike publikacije:	do 20. julija

Prispevki, ki bodo oddani izven teh datumov, bodo uvrščeni v revijo v naslednjem letu.

Dostop do revije je brezplačen na spletni strani: www.iu-cg.org.

Avtorske pravice

Za avtorsko delo, poslano za objavo v reviji IGRA USTVARJALNOSTI (IU) – teorija in praksa urejanja prostora / CREATIVITY GAME (CG) – Theory and Practice of Spatial Planning, vse moralne avtorske pravice pripadajo avtorju, materialne avtorske pravice reproduciranja in distribuiranja v Republiki Sloveniji in v drugih državah pa avtor brezplačno, enkrat za vselej, za vse primere, za neomejene naklade in za vse medije neizključno prenese na izdajatelja.

Izdajatelja poskrbita, da se vsi prispevki s pozitivno recenzijo objavijo v reviji IGRA USTVARJALNOSTI (IU) – teorija in praksa urejanja prostora / CREATIVITY GAME (CG) – Theory and Practice of Spatial Planning, in to praviloma v skladu z vrstnim redom prispetja prispevkov in v skladu z enakomerno razporeditvijo prispevkov po rubrikah. Naročeni prispevki so lahko objavijo ne glede na datum prispetja.

Za pripravo vseh vrst prispevkov so pripravljena ločena navodila in predloge. Avtorji morajo skupaj s prispevkom poslati tudi izpolnjen obrazec za registracijo prispevka. Vsi dokumenti so dostopni na spletni strani revije v rubriki Navodila avtorjem: www.iu-cg.org/avtorji.html.

If the language of the submission is poor, the Editor can return the manuscript to the author who must arrange that the text is professionally edited.

The author receives a test printout of the article; only printer's errors or any errors relating to the meaning may be corrected. If the proofs are not returned by the date requested or at the latest within three days, it shall be considered that the article needs no corrections and shall be published as such.

The submitted material is not returned to the authors.

The Editorship accepts the submissions to the journal on an ongoing year-round basis. However, only the manuscripts submitted by no later than 31 March, and with correction of proofs by the author by no later than 20 June, will appear in the current electronic issue (see Important Dates). Scientific and professional manuscripts will also appear on an on-going, year-round basis.

Important dates

Notice about manuscript submission (for articles only):	until 1 March
Submission deadline:	until 31 March
Return of editor's comments (corrections):	until 30 April
Final submission deadline:	until 20 May
Author corrections of proofs:	until 20 June
Publication of e-journal:	until 20 July

The submissions received outside the timeframe will be considered for the next issue.

Access to the journal is free of charge on website: www.iu-cg.org.

Copyright

The author retains all moral rights to the copyright work published in IGRA USTVARJALNOSTI (IU) – teorija in praksa urejanja prostora / CREATIVITY GAME (CG) – Theory and Practice of Spatial Planning. The author transfers the economic right to reproduction and distribution in the Republic of Slovenia and abroad to the publishers free of charge, without time limit, for all cases and in an unlimited number of copies, and for all media. The transfer to the publishers is non-exclusive.

The publishers shall make sure that all accepted manuscripts are published in IGRA USTVARJALNOSTI (IU) – teorija in praksa urejanja prostora / CREATIVITY GAME (CG) – Theory and Practice of Spatial Planning, generally in the order of date of submission and in line with a balanced distribution of articles across the various sections of the journal. Commissioned manuscripts may be published at any time, regardless the date of submission.

Separate instructions and templates are available for the different types of manuscripts. Along with the manuscript, the authors must send a completed registration form. All relevant documents are available at the journal website under Instructions to Authors: <http://www.iu-cg.org/en/authors.html>.

NAVODILA ZA PRIPRAVO ZNANSTVENIH IN STROKOVNIH PRISPEVKOV (ČLANKOV)

Avtorji naj pošljejo za objavo prispevke, ki so originalni, še neobjavljeni oziroma drugje še niso bili predloženi v objavo. Avtorsko pravico do objavljenih člankov ima izdajatelj revije, avtor pa je v celoti odgovoren za vsebino prispevka.

Avtorji lahko predlagajo razvrstitev svojega prispevka glede na *Tipologijo dokumentov/del za vodenje bibliografij v okviru sistema COBISS* (<http://cobiss.izum.si/bibliografije/raziskovalcev-uvodna-pojasnila>), vendar si uredništvo pridržuje pravico, da prispevek dokončno razvrsti na podlagi recenzij. Kot »izvirni znanstveni članek« se lahko označi le prispevek, v katerem bodo prvič objavljeni originalni raziskovalni rezultati v takšni obliki, da se raziskava lahko ponovi, ugotovitve pa preverijo. Praviloma je organiziran po shemi IMRAD »Uvod–Metode–Rezultati–Diskusija« (Introduction, Methods, Results And Discussion). Ostali prispevki bodo objavljeni kot strokovni prispevki, prav tako v skladu s tipologijo dokumentov v sistemu COBISS.

Tipologija dokumentov/del za vodenje bibliografij v sistemu COBISS:

1.01	Izvirni znanstveni članek
1.02	Pregledni znanstveni članek
1.03	Kratki znanstveni prispevek
1.04	Strokovni članek
1.19	Recenzija

Sprejem in objava prispevkov. Uredništvo sprejema prispevke za objavo v reviji vse leto. V elektronski publikaciji tekočega leta bodo objavljeni prispevki, ki bodo oddani do 31. marca in s strani avtorja korigirani do 20. junija (glej pomembni datumi). Znanstveni in strokovni članki bodo sicer na spletni strani objavljeni takoj, ko bodo po zaključenem recenzentskem postopku sprejeti v objavo.

Pripravljena navodila so enaka za vse vrste znanstvenih in strokovnih prispevkov. Posebno opozorilo namenjamo le predstavitvi knjig in recenzijam (COBISS-oznaka 1.19), kjer je naslov prispevka lahko poljuben, vendar mora avtor na začetku navesti podatke o predstavljenem delu (izpis COBISS). V posebnem dokumentu mora avtor poslati tudi grafično prilogo – sliko naslovnice dela, ki ga predstavlja ali ocenjuje.

Oblika prispevka. Izpis naj bo enostranski, z razmikom 1,5 in robovi, širokimi 2,5 cm. Besedilo naj bo v pisavi Times 10 pt. Znanstveni in strokovni članki naj praviloma ne bodo krajši od 5 strani, ne smejo pa presegati 5 000 besed. V ta obseg je všteti tudi seznam citiranih virov (referenc).

Prispevki lahko vključujejo preglednice, slike, grafikone, sheme idr. Slike in preglednice naj bodo v prispevku le, če se avtor nanje sklicuje v besedilu, in morajo biti zato ustrezno označene in povezane s sklicem. Če slike niso avtorske, je treba pridobiti za njihovo objavo dovoljenje avtorja(jev). Izvor ponazoritve ali preglednice, privzete iz drugega dela, mora biti naveden kot sestavni del njenega pojasnjevalnega opisa (ob sliki ali preglednici), vendar je zaželeno, da je priloženo slikovno gradivo avtorsko.

Avtor mora uredništvu poslati jezikovno pravilno besedilo. Prispevke, ki ne bodo pripravljene v skladu z navodili, bo uredništvo avtorjem vrnilo v popravilo in dopolnitev. Če obseg avtorskega dela ni v skladu z navodili za objavo, avtor dovoljuje izdajatelju, da avtorsko delo po svoji presoji ustrezno prilagodi.

Jezik prispevkov. Jezik objavljenih prispevkov je **slovenski** in/ali **angleški**. Prispevki morajo biti lektorirani (za lekturo je zadolžen avtor in ne uredništvo), na koncu prispevka

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS – PREPARATION OF SCIENTIFIC AND PROFESSIONAL MANUSCRIPTS (ARTICLES)

Authors are requested to submit only original, not yet published articles and articles not yet submitted elsewhere. The copyright of the published manuscripts is transferred to the journal; the content of the manuscript is the sole responsibility of the author.

Authors may propose the type of their manuscript by considering *the Typology of documents/works for bibliography management in COBISS* (<http://cobiss.izum.si/bibliographies-of-researchers-introductory-comments>); however, the Editorship reserves the right to classify the manuscripts based on reviews. An 'original scientific article' is only the first-time publication of original research results in a way that allows the research to be repeated, and the findings checked. In general, it follows the IMRAD (Introduction, Methods, Results and Discussion) structure. Other manuscripts will be published as professional articles, also in accordance with the typology of documents in COBISS.

Typology of documents/works for bibliography management in COBISS:

1.01	Original Scientific Article
1.02	Review Article
1.03	Short Scientific Article
1.04	Professional Article
1.19	Review

Submission and publication of manuscripts. The Editorship accepts the submissions to the journal on an ongoing, year-round basis. However, only the manuscripts submitted by no later than 31 March, and with correction of proofs by the author by no later than 20 June, will appear in the current electronic issue (see Important Dates). Nevertheless, scientific and professional articles will be published on the journal website immediately after their acceptance based on peer-review.

The instructions apply to all types of scientific and professional articles. We want to draw attention to book reviews and critiques (COBISS designation 1.19), where the title of the contribution may be arbitrary; however, at the beginning, the author must provide information on the work presented (extract from COBISS). In a separate document, the author must submit a figure attachment, i.e. the image of the cover page of the work evaluated.

Presentation of manuscript. The print-out shall be one-sided, 1.5 spaced and with 2.5 cm margins. The text font shall be Times 10 pt. Scientific and professional articles shall not be shorter than 5 pages and not longer than 5 000 words (including the list of references).

The manuscripts may include tables, figures, graphs, charts etc. Figures and tables are only allowed if the author refers to them in the manuscript; they should be accordingly numbered and cited in the text. If a figure is not by the author, permission from the copyright holder should be acquired to reproduce the figure. If the figure or table has been published previously in another source, acknowledge the original source and cite it as part of explanatory description (along the figure or table); however, it is desirable that the figures are elaborated by the author.

The author shall send a grammatically correct text. Any articles not prepared according to these instructions shall be returned to the authors to be corrected and amended. If the copyright work is not within the recommended limits, the publisher reserves the right to edit the article for length, subject to the author's approval.

Language of manuscripts. The language of the manuscripts is **Slovenian** and/or **English**. The manuscripts should be proofread (the language editing of the manuscripts

mora biti dodano ime lektorja in/ali prevajalca. Tuji avtorji prispevke pripravijo le v angleškem jeziku.

Naslov in podnaslov. Naslov prispevka naj bo napisan z velikimi tiskanimi črkami. Naslov mora biti kratek in jasen in naj natančno opredeli vsebino prispevka, dopolni se lahko s podnaslovom. Podnaslov mora biti tipografsko ali z ločilom (dvopičjem) ločen od naslova. Avtor naj v naslovu oziroma podnaslovu uporabi besede, ki bodo primerne za indeksiranje in iskanje. Naslov in morebitni podnaslov **morata biti napisana v slovenskem in angleškem jeziku.**

Avtor. Pod naslovom naj bo naveden avtor prispevka. Ime avtorja naj bo vedno navedeno v polni obliki (ime in priimek). Če je več avtorjev, naj sami določijo vrstni red imen avtorjev. Na koncu prispevka je treba poleg imena in priimka navesti tudi znanstvene strokovne stopnje oz. akademski naziv, polni naziv in sedež institucije, kjer je avtor zaposlen, oziroma domači naslov ter naslov elektronske pošte. V recenzijo bodo poslani prispevki brez navedb avtorjev, za kar bo poskrbel uredniški odbor.

Izvleček (angl. Abstract). Z izvlečkom morajo biti opremljeni vsi znanstveni in strokovni članki. Izvleček oblikuje avtor sam. Izvleček naj bo na prvi strani članka med naslovom in besedilom. V prispevku v slovenskem jeziku sledi izvlečku v slovenščini **še izvleček v angleškem jeziku.** Izvleček lahko vsebuje največ 250 besed. Biti mora razumljiv kot samostojno besedilo, ne da bi bilo treba bralcu prebrati celotno besedilo prispevka. Povzema naj bistvo prispevka, pojasni njegov namen in cilje, opiše uporabljene metode in tehnike raziskovalnega in znanstvenega pristopa, rezultate ter glavne zaključke. Praviloma je izvleček napisan v enem odstavku, le izjemoma v več odstavkih. Avtor sam poskrbi za prevod povzetka.

Ključne besede (angl. Key words). Izvlečku sledijo ključne besede (do šest), ki označujejo vsebino dela. Ključne besede naj bodo enostavni izrazi (besede, besedne zveze), zapisani v prvem sklonu ednine, v slovenskem in angleškem jeziku.

Oddelki in pododdelki. Prispevek naj ima jasno ločene oddelke (poglavja), njihovi naslovi naj bodo poudarjeni (velikost črk naj bo 10 pt). Oddelki so lahko razdeljeni še na pododdelke (podpoglavja). Poglavja in podpoglavja naj bodo oštevilčena dekadno po standardih SIST ISO 2145 in SIST ISO 690 (tj. 1, 1.1, 1.1.1).

Opombe. Praviloma naj bodo zapisane pod črto in oštevilčene z zaporednimi arabskimi števkami od začetka do konca teksta. Vsebujejo naj samo dodatno besedilo (avtorjeve komentarje), ne pa tudi bibliografskih referenc – nanje lahko avtor samo nakaže. Če nakažemo na opombo na koncu stavka, naj bo številka pred piko, ki zaključuje stavek. Opombe s tekoče strani se morajo končati vedno na isti strani.

Zahvala. Pomoč drugih naj bo omenjena na koncu besedila. Navedena naj bodo imena in vrsta pomoči.

Citiranje. Citati v besedilu naj bodo opremljeni z navedbo vira. Citiramo običajno le javnosti dostopne vire. Sekundarne vire citiramo v obliki »citirano v:« oziroma »cv:«. Podatki o viru (avtor, leto izdaje dokumenta, po potrebi tudi stran/i) naj bodo zapisani v oklepaju, priimek avtorja naj bo ločen z vejico od datuma izdaje vira (avtorsko citiranje). Če je več avtorjev, uporabimo pred zadnjim namesto vejice »in«. Navajamo največ tri avtorje, če jih je več, navedemo samo prvega in dodamo *et al.* Če navajamo več virov, jih ločimo s podpičjem. Podatki o citiranih virih naj bodo zapisani na koncu prispevka. Pri citiranju oziroma pisanju referenc upoštevamo harvardski sistem, to je sistem Ameriškega psihološkega združenja (APA), ki je opisan v priročniku *Publication Manual of the American Psychological Association* (www.apastyle.org).

Primer citiranja v tekstu. Opredelitev trajnostnega razvoja je več, najbolj preprosta in najbolj nazorna pa je opredelitev Svetovne komisije za okolje in razvoj, ki pravi, da trajnostni razvoj pomeni »zadovoljiti trenutne potrebe, ne da bi pri tem ogrozili zadovoljevanje potreb prihodnjih generacij« (Our Common Future, 1987, str. 43). V desetletjih

is the responsibility of the authors, not the Editorship), at the end of the manuscript the name of the language editor and/or translator should be stated. Non-Slovenian authors should prepare the manuscripts in English only.

Title and subtitle. The title of the manuscript shall be capitalised. The title shall be concise and clear and provide a clear definition of the content; it may be complemented by a subtitle. The subtitle shall be separated from the title through typesetting or punctuation (colon). Words in the title or subtitle shall be appropriate for indexation and search. The title and subtitle **shall be written in both Slovenian and English.**

Author. Below the title, the author of the manuscript shall be given, i.e. the full name of the author (first name and surname). In case of several authors the authors themselves define the order. At the end of the manuscript beside the full name also scientific degree or academic title, full name and address of affiliation, or home address, and E-mail address shall be given. The submissions will be sent to reviewers without disclosing the name of the authors, which will be the responsibility of the Editorial Board.

Abstract. The abstract should be prepared for all scientific and professional articles. The abstract is structured by the author. The abstract should be on the first page of the article, between the title and the text. For the articles written in Slovenian, the abstract in Slovenian **is followed by an abstract in English.** The abstract should not exceed 250 words. It shall be understandable as an independent text, in the sense that the reader does not have to read the entire text of the article. It shall capture the essence of the article, state the purpose and goals, describe the methods and procedures of the research and scientific approach, results and main findings. As a rule, the abstract consists of one paragraph only, exceptionally more than one paragraph. The authors are requested to translate the abstract themselves.

Key words. The abstract is followed by (up to six) key words that characterize the article content. Key words should be simple expressions (words, phrases) written in first person singular, in both Slovenian and English.

Divisions and subdivisions. The article should have clearly defined divisions (chapters), and their headings should be emphasised (font size 10 pt). The divisions can be divided into subdivisions (subchapters). The divisions and subdivisions shall be numbered in the decimal system according to the SIST ISO 2145 and SIST ISO 690 standards (i.e. 1, 1.1, 1.1.1).

Notes. Generally, footnotes shall be used, numbered with subsequent Arab numbers from the beginning to the end of the text. They shall only contain additional text (author's comments), and not bibliographic references. However, indications to references are allowed. When indications to notes are at the end of the sentence, the number shall be before the final full stop. Footnotes from the current page shall always finish at the same page.

Acknowledgement. The contribution of others shall be mentioned at the end of the text. Acknowledgements shall mention all names and types of contribution.

Citations. Citations in the text shall be accompanied by references. Generally, only publicly accessible sources shall be cited. Secondary references shall be cited as »citation in:«. Information about the source (author, publication year, page(s), when applicable) shall be in brackets, the author's last name shall be separated from the publication date by a comma (authorship citation). For several authors, instead of the last comma »and« shall be used. No more than three authors shall be stated. If there are more, use only the first author, followed by *et al.* Citations of several references shall be separated by semicolon. The information about the cited references shall be listed at the end of the article. For citations or references please apply the Harvard system, i.e. the system of the American Psychological Association (APA), described in the *Publication Manual of the American Psychological Association* (www.apastyle.org).

Citation example in text. There are several definitions of sustainable development; however, the most simple and concise is the definition of the World Commission on Environ-

rastoče okoljske zavesti, kulturne zavesti in številnih javnih diskusij se je izoblikovala vrsta različnih sklopov usmeritev, vsem pa je skupnih šest temeljnih idej, katere Jacobs (1999) opredeljuje kot: integracija okolja in ekonomije, skrb za prihodnost, varovanje okolja, medgeneracijska pravičnost, kakovost življenja in načelo sodelovanja. Razvijati je treba mrežno oziroma sistemsko mišljenje, ki se opira na poznavanje celote, njenih notranjih povezav in součinkovanja ter epistemoloških spoznanj in tudi kritičnega mišljenja, metakognitivnih veščin in poglobljenega razumevanja odnosov med vidiki posameznih znanstvenih in strokovnih področij (Ivanitskaya et al. 2002 in Medmrežje 4), pri čemer je treba uporabljati metode, kot so (slika 1; prim.: Marentič Požarnik, 2010). Metakognitivnost je opredeljena kot znanje o tem, kdaj in kako uporabiti posamezno strategijo za učenje ali reševanje problemov (Flavell, 1979; Brown 1978 v: Veenman, Van Hout-Wolters in Afflerbach, 2006). Zakonsko to področje ni natančno opredeljeno (Zakon o urejanju prostora, 2002), lahko pa zasledimo nekatera stališča na spletni strani Fakultete za arhitekturo (<http://www.fa.uni-lj.si>).

Spisek citiranih virov. Citirani viri naj bodo naštetni na koncu besedila v posebnem oddelku »Literatura in viri« (reference). V oddelek »Literatura in viri« sodijo le tisti viri, na katere se avtor sklicuje v samem besedilu in so publicirani oziroma javno dostopni. Urejeni naj bodo po abecednem redu priimka prvega avtorja. Če se isti avtor pojavi večkrat, navedemo dela po letu izdaje – najprej starejša in nato novejša dela. Če isti avtor nastopa enkrat samostojno, drugič pa kot avtor dela z več soavtorji, najprej navedemo njegova samostojna dela, nato (urejeno po abecedi priimkov drugega, tretjega ...) skupinska dela (z vedno več avtorji). Pri posamezni referenci morajo biti – za razliko od citiranja – navedeni vsi avtorji, ne glede na njihovo število. Če vir nima avtorja ali je ta neznan, bo prvi podatek njegov naslov. Če navajamo delo, ki še ni publicirano (je še v tisku), navedemo vse predpisane podatke, namesto podatka o letnici izida pa zapišemo »v tisku«. Vsi podatki naj bodo v originalnem jeziku, za tuje vire lahko navedemo naslov tudi v slovenskem jeziku, prevod mora biti v tem primeru v oglatih oklepajih takoj za originalnim naslovom.

Primeri pravilnega navajanja citiranih virov:

Knjiga

Imenom mest lahko za vejico sledi ime ali okrajšava države, predvsem pri tistih delih, ki jih izdajajo založbe s sedeži v majhnih krajih. Če je avtorjev več, uporabimo inverzijo pri vseh, priimku sledi začetnica imena, priimek in začetnica imena sta ločena z vejico. Rowntree, D. (1982). A dictionary of education. Totowa, NJ: Barnes & Noble Books. Marentič - Požarnik, B. (2003). Psihologija učenja in pouka. Ljubljana: DZS. Zavodnik Lamovšek, A., Fikfak, A. (2010). Urejanje prostora: vaje za sodelovanje v trajnostnem prostorskem razvoju: informator za učitelje in šole. Priročnik za šole. Ljubljana: Inštitut za politike prostora.

Poglavje v knjigi

Tomšič, A. (2003). Vloga geodezije v zemljiški politiki. V: K. Grahor (ur.), Kakovost storitev na področju urejanja prostora (str. 10–18). Ljubljana: Mladinska knjiga.

Članek v zborniku konference, simpozija ali kongresa

Verhage, R., Maier, K. (2008). Report from the working groups. V: Geppert, A., Verhage, R. (urednika): Towards an European recognition for the planning profession. Proceedings of the second meeting of AESOP Heads of Schools held at the Arenberg Castle, Leuven, Belgium. Planning Education. No. 1. Pridobljeno 20. 11. 2010 s spletne strani www.aesop-planning.com

Članek v časopisu in strokovni reviji

Številke (letnika) vira ni treba napisati, če ima vir datum izida. Vinnitskaya, I. (29. 7. 2011). Halden Prison / Erik Møller Arkitekter – The Most Humane Prison in the World. Pridobljeno 15. 1. 2013 s spletne strani: <http://www.archdaily.com/154665/halden-prison-erik-moller-arkitekter-the-most-humane-prison-in-the-world/> Gabrijelčič, P. (2010). Študentske urbanistično-arhitekturne delavnice, Pomembno strokovno orodje pri iskanju prostorskih rešitev za urejanje mestnih jeder. Dialogi (Maribor), 2010, letn. 46, 7/8, str. 151–168.

ment and Development, which says that sustainable development means to »meet the current needs without compromising the ability of future generations to meet their own needs« (Our Common Future, 1987, p. 43). In the decades of growing environmental and cultural consciousness and many public discussions a number of different sets of directions were formulated; however, they all had in common the six core themes that Jacobs (1999) defined as: environment–economy integration; futurity (concern about the future); environmental protection; equity; quality of life; and participation. A network or systemic thinking should be developed that is based on the knowledge of the whole, its internal connections, interrelations and epistemological knowledge and critical thinking, meta-cognitive skills and insight into the relationships between the aspects of the individual scientific and professional fields (Ivanitskaya et al. 2002 and Internet 4), whereby methods are used such as (Figure 1; cf.: Marentič Požarnik, 2010). Metacognitivity is defined as knowledge about when and how to use a particular strategy in learning and problem solving (Flavell, 1979; Brown, 1978 in: Veenman, Van Hout-Wolters and Afflerbach, 2006). This is not accurately defined in legislation (Spatial Planning Act, 2002); however, some viewpoints can be found at the Faculty of Architecture website (<http://www.fa.uni-lj.si>).

List of references. Cited references shall be listed at the end of the text under the »References« section. The section »References« shall include only those references that the author refers to in the text and are published or publicly accessible. Please observe the alphabetical order of the first author's surname. When the same author appears several times, the articles shall be listed according to the publication year – from earlier to recent dates. When the same author is the only author in one article and co-author in another, first the independent works are listed and then (in alphabetical order of the last names of the second, third author etc.) group works (always several authors). As opposed to citations, for individual references all authors shall be stated, regardless of how many there are. If the reference has no author or the author is unknown, the title is the first in the list of data. If a not yet published work (in print) is cited, all the required data shall be provided; instead of the information about the year please state »in print«. The information shall be in original language; in case of foreign sources the title may be translated into Slovenian, i.e. in square brackets immediately following the original title.

Examples of correctly cited references:

Book

Names of towns can be followed by the name of the country. For several authors, use inversion for all of them, i.e. the last name followed by the first name initials, separated by a comma. Rowntree, D. (1982). A dictionary of education. Totowa, NJ: Barnes & Noble Books. Marentič - Požarnik, B. (2003). Psihologija učenja in pouka. Ljubljana: DZS. Zavodnik Lamovšek, A., Fikfak, A. (2010). Urejanje prostora: vaje za sodelovanje v trajnostnem prostorskem razvoju: informator za učitelje in šole. Priročnik za šole. Ljubljana: Inštitut za politike prostora.

Chapter in a book

Tomšič, A. (2003). Vloga geodezije v zemljiški politiki. In: K. Grahor (ed.), Kakovost storitev na področju urejanja prostora (pp. 10–18). Ljubljana: Mladinska knjiga.

Article in conference, symposium or congress proceedings

Verhage, R., Maier, K. (2008). Report from the working groups. In: Geppert, A., Verhage, R. (eds.): Towards an European recognition for the planning profession. Proceedings of the second meeting of AESOP Heads of Schools held at the Arenberg Castle, Leuven, Belgium. Planning Education. No. 1. Accessed on 20 November 2010: www.aesop-planning.com

Article in newspaper or professional journal

Numbers (for the year) are not required if the publishing date of the reference is provided. Vinnitskaya, I. (29/7/2011). Halden Prison / Erik Møller Arkitekter – The Most Humane Prison in the World. Accessed on 15 January 2013: <http://www.archdaily.com/154665/halden-prison-erik-moller-arkitekter-the-most-humane-prison-in-the-world/> Gabrijelčič, P. (2010). Študentske urbanistično-arhitekturne delavnice, Pomembno strokovno orodje pri iskanju prostorskih rešitev za urejanje mestnih jeder. Dialogi (Maribor), 2010, year 46, 7/8, pp. 151–168.

Diplomsko, magistrsko ali doktorsko delo

Rozman, M. (2009). Bivaki kot del turistične infrastrukture. Diplomsko naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.

Čok, G. (2004). Razvoj regionalnega omrežja gospodarskih con v pogojih sodobne informacijske družbe. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.

Objave, kjer je avtor pravna oseba (kolektivni avtor)

Resolucija o poglavitnih smotrih in smernicah za urejanje prostora. Uradni list SRS, št. 43/1973. SPRS (2004). Strategija prostorskega razvoja Slovenije. Ministrstvo za okolje in prostor. Urad za prostorski razvoj. Uradni list RS, št. 76/2004. Pridobljeno s spletne strani 11. 3. 2006: www.sigov.si/mop
ZPN (2007). Zakon o prostorskem načrtovanju. Uradni list RS, št. 33/2007.

Primeri navajanja elektronskih virov

Novak, B. (2004). Stili poučevanja učiteljev v funkciji učnih in mišljenjskih stilov učencev. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno 21. 1. 2011 s spletne strani : http://www2.arnes.si/~anthropos/anthropos/2004/1_4/novak_bogomir_stili_poucevanja.pdf

Slikovno gradivo. Prispevek lahko poleg besedila vsebuje tudi slike (fotografije, grafiko, zemljevide, skice, diagrame in podobno) in preglednice (tabele), ki naj bodo oštevilčene s tekočim številčenjem (od začetka do konca), vsaka mora imeti tudi naslov. Količina grafičnega gradiva je omejena na 10 primerov. Naslovi preglednic morajo biti napisani nad njo, naslovi slik in drugih ponazoritev pa morajo biti napisani pod njimi. Preglednicam oziroma slikam morajo biti po potrebi dodana ustrezna pojasnila in legenda okrajšav. Če niso rezultat lastnega dela avtorja, je treba navesti vir oz. v primeru reprodukcije pridobiti tudi soglasje izdajatelja. V besedilu mora biti jasno označeno, kam sodi posamezna slika oz. preglednica, in sicer z navedbo njene zaporedne številke. Črke, številke in simboli morajo biti jasno razvidni tudi v primeru, ko bo slika oz. preglednica v publikaciji pomanjšana. Naslovi in podrobnejše razlage ne sodijo v sliko, ampak v legendo. Pri preglednicah naj bo vsebina vrstic podana v čelu preglednice, vsebina stolpcev pa v glavi preglednice. Vsa polja naj bodo izpolnjena. Če podatek v polju manjka, je treba jasno označiti, ali podatka ni, ali je njegova vrednost enaka nič, ali pa je zanemarljivo majhna.

Slike naj bodo vstavljene med besedilo in hkrati posebej shranjene v originalnem formatu zapisa ter priložene besedilu kot slikovne priloge v digitalni obliki.

Slikovne priloge v digitalni obliki morajo biti širine 100 mm do 200 mm in višine največ 200 mm, ločljivosti 300 dpi (pri predvideni velikosti objave), shranjene pa naj bodo kot 8-bitne slike (tj. v barvnih oz. 256 sivinskih tonih) v formatih TIFF, JPG ali EPS. Slikovne priloge v digitalni obliki morajo biti poslane uredništvu v prilonki (na enak način kot prispevek v digitalni obliki).

Avtorji morajo skupaj s prispevkom poslati izpolnjen obrazec za **registracijo prispevka**: http://www.iu-cg.org/inst/01_registracija_OBRAZEC_IU2013.docx.

Predloga za pisanje znanstvenih in strokovnih člankov je objavljena na spletni strani revije: http://www.iu-cg.org/inst/03_prispevek_predloga_IU_2013.doc.

NAVODILA ZA PRIPRAVO OSTALIH PRISPEVKOV

Za prispevke o **raziskovalnih in strokovnih projektih, natečajih, delavnicah, kongresih** in drugih aktualnih **znanstvenih in strokovnih dogodkih** so pripravljena skupna navodila avtorjem, ki so objavljena na spletni strani: http://www.iu-cg.org/inst/04_sku_pno_navodila_IU2013.pdf

Avtorji morajo skupaj s prispevkom poslati izpolnjen obrazec za **registracijo prispevka**: http://www.iu-cg.org/inst/01_registracija_OBRAZEC_IU2013.docx.

Predloge za pisanje ostalih člankov in pripevkov so objavljene na spletni strani revije: <http://www.iu-cg.org/avtorji.html>.

Diploma, master's or doctoral work

Rozman, M. (2009). Bivaki kot del turistične infrastrukture. Diplomsko naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.

Čok, G. (2004). Razvoj regionalnega omrežja gospodarskih con v pogojih sodobne informacijske družbe. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.

Publications by authors as legal persons (collective author)

Resolucija o poglavitnih smotrih in smernicah za urejanje prostora. Uradni list SRS, št. 43/1973. SPRS (2004). Strategija prostorskega razvoja Slovenije. Ministrstvo za okolje in prostor. Urad za prostorski razvoj. Uradni list RS, št. 76/2004. Accessed on 11 March 2006: www.sigov.si/mop
ZPN (2007). Zakon o prostorskem načrtovanju. Uradni list RS, št. 33/2007.

Example of citing electronic references

Novak, B. (2004). Stili poučevanja učiteljev v funkciji učnih in mišljenjskih stilov učencev. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Accessed on 21 January 2011: http://www2.arnes.si/~anthropos/anthropos/2004/1_4/novak_bogomir_stili_poucevanja.pdf

Figures and tables. Beside text an article may also include figures (photographs, graphs, maps, drafts, diagrams, etc.) and tables that shall be numbered by consecutive numbers (from the beginning to the end); each table and figure shall be titled. An article may include no more than 10 tables and figures. Titles of tables shall be placed above them and titles of figures and other illustrations shall be placed below them. When necessary, a table or a figure may include additional comments and a legend of abbreviations. If they are not the result of the author's own work, the reference shall be cited, and in case of reproduction the author's prior agreement is necessary. The text shall clearly refer to individual figure or table by stating their consecutive numbers. Letters, numbers and symbols shall be clearly visible, even if figures or tables are reduced. Titles and detailed comments do not belong into the figure, but to the legend. The contents of table rows shall be given in the front row, and of columns in the head of the table. No field shall be empty. When no information is available for a field, it shall be clearly stated that such information does not exist or that its value equals zero or is negligibly small.

Figures shall be positioned in the text and also sent separately as figure attachments in the original digital format.

Figure attachments in digital form should have a width between 100 mm and 200 mm, a height of 200 mm, a resolution of 300 dpi (at envisaged final printed size), and saved as 8-bit images (i.e. 256-colour or greyscale) in TIFF, JPG, EPS or GIF formats. Figure attachments in digital form should be sent to the Editor as an attachment in the same way as the manuscript.

Along with the manuscript, the authors should send a completed **manuscript registration form**: http://www.iu-cg.org/inst/01_registration_FORM_IU2013.docx.

The template for articles is published on the journal website: http://www.iu-cg.org/inst/03_manuscript_template_IU2013.doc

DETAILED INSTRUCTIONS FOR OTHER TYPES OF SUBMISSIONS

Common instructions for submissions on **research and professional projects, competitions, workshops, conferences** and other current **scientific and professional events** can be found at: http://www.iu-cg.org/inst/04_instructions_other_IU2013.pdf.

Along with the manuscript, the authors should send a completed **manuscript registration form**: http://www.iu-cg.org/inst/01_registration_FORM_IU2013.docx.

Separate templates for each type of manuscript are available at: <http://www.iu-cg.org/en/authors.html>.

Znanstvena revija, št. 1 / leto 2013
Univerza v Ljubljani
Fakulteta za arhitekturo in
Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo
Ljubljana, 2013

Scientific journal, No. 1/2013
University of Ljubljana
Faculty of Architecture and
Faculty of Civil and Geodetic Engineering
Ljubljana, 2013

Naslov revije:

Title of the Journal:

IGRA USTVARJALNOSTI
teorija in praksa urejanja prostora

THE CREATIVITY GAME
Theory and Practice of Spatial Planning

Urednici: Alenka Fikfak, Alma Zavodnik Lamovšek

Editors: Alenka Fikfak, Alma Zavodnik Lamovšek

Uvodniki: Matjaž Mikoš, Peter Gabrijelčič,
Andrej Pogačnik, Miha Dešman, Mojca Golobič

Editorials: Matjaž Mikoš, Peter Gabrijelčič,
Andrej Pogačnik, Miha Dešman, Mojca Golobič

Oblikovanje in naslovnica: Gašper Mrak
Lektoriranje: Mojca Vilfan
Prevod: Mojca Vilfan

Design and title page: Gašper Mrak
Slovene text proofread by: Mojca Vilfan
Translation: Mojca Vilfan

Založila: Univerza v Ljubljani,
Fakulteta za arhitekturo in
Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo

Published by: University of Ljubljana,
Faculty of Architecture and
Faculty of Civil and Geodetic Engineering

Spletna stran revije:
<http://www.iu-cg.org/>

Journal website:
<http://www.iu-cg.org/>

Spletna stran številke:
<http://www.iu-cg.org/paper/2013/iu01.html>

Link to this issue:
<http://www.iu-cg.org/paper/2013/iu001.html>

ISSN 2350-3637 (spletna revija)

ISSN 2350-3637 (Web Journal)

Univerza Fakulteta
v Ljubljani za arhitekturo

Univerza Fakulteta
v Ljubljani za gradbeništvo
in geodezijo

